

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کسانی که دست اندر کار هستند جوری عمل کنند
که تولید ان شالله جهش پیدا کند
و یک تغییر محسوسی در زندگی مردم ان شالله بوجود بیاورد.

همه‌ما در دولت تلاش می‌کنیم که کلام رهبر معظم انقلاب در خصوص سال جهش تولید اجرایی و عملیاتی شود.

جهش تولید در بستری محیط با ثبات اقتصادی، فضای کسب و کار مناسب، نظام تأمین مالی کارآمد و چارچوب سیاستگذاری هوشمند محقق خواهد شد.

طرح‌های عمرانی همدان در قالب جهش تولید و حرکت اقتصادی در دست اجراست.

پدیده آورنده:

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

نظارت عالی:

سید ناصر محمودی { مدیر کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان }

تهیه کنندگان:

معاون اقتصادی { مرجان یزدان پور }

گروه مطالعه و تحلیل وضعیت بخشهای اقتصادی

زینب خزایی، سارا ساری گل، راحله دشتی

گروه مطالعه و تحلیل سیاستهای پولی و مالی

مجید رجبی، طاهره جعفری، حمید رضا براتی

گروه سرمایه گذاری

سید مهدی خلیلیان، مرتضی نعمتی، سمیه دهبانی

سال انتشار: تابستان ۱۳۹۹

طراحی گرافیک و چاپ: محمد رضا امینی { ۰۸۱-۳۸۳۲۱۵۵۹ }

نقش روزافزون آمار و اطلاعات به عنوان پیش نیاز کلیه تصمیم گیری ها، سیاست گذاری ها و برنامه ریزی ها بر کسی پوشیده نیست. اطلاعات و آمار به عنوان ابزارهای لازم در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورها شناخته می شود و برای نیل به این هدف جمع آوری داده، تجزیه و تحلیل آماری و برنامه ریزی مناسب از مؤلفه های ضروری آن به شمار می روند. داده های آماری بنیادی ترین اصل برای برنامه ریزی محسوب و این مقوله ها مهمترین شاخص برای مدیریت کارآمد قلمداد می شود. جمع آوری اطلاعات و داده ها باید به روز باشد و توسعه بدون برنامه ریزی، آمار و اطلاعات محقق نمی شود و این سه لازمه یکدیگر هستند.

در این راستا و مبتنی بر رسالت و اهداف راهبردی وزارت امور اقتصادی و دارایی با برش استانی، گردآوری و تحلیل داده های مالی و اقتصادی استان در حوزه تولید، وضعیت بخش های اقتصادی (کشاورزی، صنعت و معدن، ساختمان و مسکن، خدمات، حمل و نقل، انرژی و...)، سرمایه گذاری (داخلی و خارجی)، پایش و بهبود محیط کسب و کار، تجارت خارجی، بازارهای پول و اعتبار، مالی، سرمایه، کالا و خدمات، کار و عوامل تولید، نظام بودجه مالی و مالیاتی، بودجه خانوار، صنعت بیمه، شاخص قیمت مصرف کننده و نرخ تورم به عنوان وظیفه خطیر ادارات امور اقتصادی و دارایی استانها بوده که برای مرور شرایط اقتصادی موجود استان و ایجاد زمینه لازم برای هماهنگی سیاست های اقتصادی با رخدادها و تحولات در یک سال و با در نظر گرفتن آینده پژوهی و بکارگیری تجارب مفید در جهت گیری های ملی و محلی مورد استفاده قرار می گیرد. در نتیجه، این محصول در قالب جعبه ابزار اقتصادی استان، چراغ روشنی برای برنامه ریزی، سیاست گذاری و تصمیم گیری در اختیار مدیران استان و وزارت متبوع خواهد بود. بی تردید گردآوری و تدوین چنین مجموعه ای بدون تشریک مساعی سایر دستگاه های اجرایی استان میسر نبود. در این مجال، فرصت را مغتنم شمرده و از تلاش ها و زحمات تمامی کارشناسان به ویژه تیم کارشناسی معاونت امور اقتصادی این اداره کل که ما را در تدوین این مجموعه یاری نموده اند، تشکر و قدردانی می نمایم.

امید است این مجموعه مدون بتواند در جهت تقویت شاخص های اقتصادی و مالی استان برای تحقق اهداف کلان مؤثر واقع شود.

دکتر سید ناصر محمودی
مدیر کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

نگاه اجمالی به
شاخص‌های اقتصادی استان همدان
در سال ۱۳۹۸

مرور اجمالی بر شاخص‌های اقتصاد استان همدان در سال ۱۳۹۸

محیط عمومی اقتصاد کشور در سال ۱۳۹۸ تحت تأثیر عوامل مختلف داخلی و خارجی با فراز و نشیب‌هایی روبرو بود. اوج تحریم‌های بین‌المللی و خروج آمریکا از برجام همراه با نوسانات شدید ارزی و کاهش ارزش پول ملی و افزایش روزافزون تورم مصرف‌کننده شوک بزرگی بر بازارهای داخلی بود و توان تولیدی کشور را با بحران مواجه نمود. ناهماهنگی سیاست‌های ارزی، پولی و مالی در سال ۱۳۹۸ در سطح کشور و به تبع آن در استان همدان پیامدهای منفی زیادی داشت. دولت سیاست‌هایی مانند توزیع ارز ترجیحی، واردات کالاهای اساسی، ممانعت از صادرات برخی اقلام، کنترل و دخالت گسترده در قیمت‌گذاری‌ها، افزایش دستمزدهای اسمی، تثبیت قیمت انرژی، پرداخت زیان سپرده‌گذاران بانکی و نظایر آن را به اجرا درآورد و همچنان تلاش خود را برای اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و حمایت از تولید داخلی ادامه داد و با حمایت‌هایی که از محیط کسب و کار و جذب سرمایه‌گذاری اعمال نمود، سعی در تقویت توان تولید و توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط و احیای بخش خصوصی داشت. لذا افزایش درآمدهای مالیاتی از مسیر گسترش پایه‌های مالیاتی برنامه اصلی دولت در سال مورد بررسی بود. اقدامات و جهت‌گیری‌های کشور و به تبع آن در استان همدان به منظور توسعه تجارت خارجی، تفویض اختیار کافی به گمرکات اجرایی، فراهم کردن شرایط مناسب برای ارائه خدمات به فعالان مجاز اقتصادی، ساده‌سازی فرآیند ترخیص کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای و همچنین تأکید بر لزوم تقویت و توسعه تجارت با پنج شریک اول تجاری ایران (چین، عراق، امارات متحده عربی، افغانستان و کره جنوبی)، در مقابله با بحران اقتصادی جاری بود. شرکت‌های صادرات محور بورسی به دلیل افزایش روزافزون نرخ ارز منجر به افزایش صادرات و مثبت شدن تراز تجاری شدند. با مشکلات بوجود آمده در بخش تولید و محدودیت‌های ایجاد شده ناشی از تحریم‌های اقتصادی و کاهش توان مالی تولیدکنندگان برای واردات کالاهای واسطه‌ای برای تولید و مشخص شدن وابستگی شدید اقتصاد ایران به خارج، اوضاع اشتغال نیز چندان رضایت‌بخش نبود.

بر این اساس در یک بررسی کلی از شاخص‌های اقتصادی و مالی استان همدان و تعیین جایگاه این استان در مقایسه میانگین کشوری، نتایج حاصله حکایت از تقویت و یا تضعیف برخی از شاخص‌های اقتصادی و مالی استان همدان در سال ۱۳۹۸ دارد که نتایج اجمالی آن مطابق آخرین مرجع رسمی داده‌ها و اطلاعات اقتصادی در زیر بیان می‌گردد.

محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۴ معادل ۱۶۸۹۸۷.۹ میلیارد ریال بوده که با افزایش ۱۹.۴ درصدی به ۱۹۸۲۶۱.۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۵ رسیده است. همچنین سهم محصول ناخالص داخلی استان از کل کشور در سال ۱۳۹۰ معادل ۱.۱۸ درصد بوده که با یک روند صعودی به ۱.۳۳ درصد در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است. محصول ناخالص داخلی سرانه استان در سال ۱۳۹۵ به ۱۱۴۰۵۹.۳ هزار ریال بوده و در طی سالهای مورد مطالعه همواره از محصول ناخالص داخلی سرانه کشور پایین‌تر بوده است.

در بخش کشاورزی استان طی سال زراعی ۱۳۹۸، کل سطح زیر کشت استان حدود ۶۹۷ هزار هکتار و کل تولید این بخش نیز ۴۷۸۴ هزار تن بوده است. میزان صادرات محصولات تولیدی این بخش در سال ۱۳۹۸ حدود ۳۰۶ هزار تن و به ارزش ۳۷۶.۸ میلیون دلار بوده است. انواع خشکبار، سیب‌زمینی، سیر و خیار شور نیز به عنوان مهم‌ترین کالاهای صادراتی بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۹۸ بوده‌اند.

در بخش صنعت و معدن استان طی سال ۱۳۹۸ تعداد جواز تأسیس صادر شده در سال ۱۳۹۸، ۸۵۵ فقره بوده است. میزان سرمایه ثابت بر اساس تعداد جواز تأسیس در سال ۱۳۹۸ معادل ۵۶۱۹۷.۷ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۷، ۵۶.۵ درصد افزایش یافته است. همچنین تعداد اشتغال بر اساس تعداد جواز تأسیس صادره در سال ۱۳۹۸ معادل ۱۳۷۴۱ نفر بوده که نسبت به سال ۱۳۹۷، ۳۸.۳ درصد رشد داشته است. تعداد و میزان اشتغال پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۳۹۸ به ترتیب ۷۵ فقره و ۱۰۴۲ نفر بوده است. میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۳۹۸ که با کاهشی ۶۱.۳ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۷ به ۲۰۷۶.۹ میلیارد ریال رسیده است.

در بخش ساختمان و مسکن استان در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ پروانه‌های ساختمانی صادر شده ۸۸ مورد کاهش داشته است و از طرفی قیمت فروش یک متر زمین (متوسط شهری) مبلغ ۶۱.۸۰۰.۰۰۰ ریال و قیمت فروش یک متر زیر بنا (متوسط شهری) مبلغ ۴۹.۴۸۰.۰۰۰ ریال و مبلغ اجاره ماهیانه به اضافه سه درصد ودیعه مبلغ ۱۵.۷۰۰.۰۰۰ ریال می‌باشد که نسبت به موارد مشابه در سال ۱۳۹۷ کلیه مبالغ افزایش داشته‌اند. با این توصیف می‌توان گفت در این استان با کاهش همزمان تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره و افزایش مبالغ فروش زمین و زیربنا نوعی رکود همراه با تورم در بخش ساختمان مشهود است.

در بخش خدمات استان طی سال ۱۳۹۵ بیشترین ستانده در بخش کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری مبلغی معادل ۶۲۴۱۸۶۲۹.۹۵ میلیون ریال، بیشترین ارزش افزوده در بخش کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری مبلغی معادل ۳۷۴۶۵۲۷۹.۳۷ میلیون ریال و بیشترین مصرف واسطه در بخش صنعت مبلغی معادل ۳۸۰۱۵۷۸۶.۲ میلیون ریال محاسبه شده است. مهمترین مسأله در بخش خدمات کشور و استان پایین بودن اندازه بخش خدمات اقتصاد ایران از متوسط جهانی (۶۳.۶) درصدی نسبت به تولید ناخالص داخلی است. در این راستا در سال ۱۳۹۸ توسعه خدمات عمومی، خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی، خدمات موسسات مالی و پولی (بانک‌ها و بیمه‌ها)، خدمات مستغلات و خدمات حرفه‌ای و تخصصی (آموزش، سلامت و پزشکی، توریسم و اکوتوریسم، توریسم درمانی و...)، حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات (تکنولوژی اطلاعات) و بازرگانی، رستوران و هتلداری به منظور اشتغال‌زایی و افزایش منابع درآمدزایی از عمده سیاست‌های اقتصادی در این زمینه بود.

در بخش حمل و نقل استان طی سال ۱۳۹۸، درحوزه حمل و نقل مسافر استان همدان با داشتن ۱۷ پایانه مسافربری با مالکیت عمومی و شخصی، ۴۹ شرکت مسافربری، ۶۲۶ ناوگان سواری کرایه، ۸۰۰ ناوگان مینی‌بوسی و ۲۷۶ ناوگان اتوبوسی نسبت به جابجایی ۴۰۲۶۲۱۶ نفر مسافر در قالب ۴۳۸۲۱۸ سفر در سال ۱۳۹۸ اقدام نموده است. میزان کالا و بار جابه‌جا شده ۱۱,۲۱۶,۰۰۰ تن تحت صحت ۷۲۶,۷۶۵ برگ بارنامه بوده است. در بخش حمل و نقل ریلی، خط راه‌آهن تهران- همدان دارای ۲۶۷ کیلومتر طول است که از شهر تهران شروع می‌شود و پس از عبور از استان مرکزی در شهر همدان به پایان می‌رسد. طی سال ۱۳۹۸ تعداد مسافر جابجا شده از طریق خطوط ریلی استان ۳۵۹۰۹۷ نفر و میزان بار جابجا شده ۶۱۲۱ تن بوده است. در سال ۱۳۹۸، تعداد ۱۴۴۱۱ مسافر ورودی و ۱۴۰۶ مسافر خروجی از طریق فرودگاه همدان جابه‌جا شده‌اند، همچنین معادل ۲۴۴۲۵۷ کیلوگرم بار ورودی و نیز ۱۵۹۸۶۰ کیلوگرم بار خروجی از طریق فرودگاه این استان جابجا شدند.

در بخش انرژی استان طی سال ۱۳۹۸ در استان همدان ۱۲ نیروگاه فعال می‌باشند که از بین نیروگاه‌های موجود، نیروگاه شهید مفتاح متعلق به وزارت نیرو (بخش دولتی) بوده و سایر نیروگاه‌ها از جمله ۷ نیروگاه خورشیدی، ۳ نیروگاه CHP و یک نیروگاه برقی گاماسیاب به بخش خصوصی تعلق دارند. در سال ۱۳۹۸ تعداد مشترکین برق کل استان همدان معادل ۷۵۳۶۵۱ مشترک و مجموع ارزش فروش برق در استان معادل ۲۰۲۵۴۶ میلیون ریال بوده است.

در بخش سرمایه‌گذاری خارجی استان تاکنون مجموعاً تعداد ۱۲ طرح سرمایه‌گذاری خارجی با مبلغ کل ۱۱۶/۴ میلیون دلار و با اشتغال ۱۵۵۴ نفر مورد تصویب گردیده که از این مبلغ، به میزان ۷۴/۷ میلیون دلار جذب گردیده که این طرح‌ها در زمینه‌های فولاد، الیاف لاستیک، فرآوری سیب‌زمینی، صنایع غذایی، بتن سبک و ۷ واحد نیروگاه خورشیدی می‌باشند (در مجموع ۹ طرح با اشتغال ۱۳۰۷ نفر به بهره‌برداری رسیده و ۳ طرح با اشتغال ۲۴۷ نفر در حال اجرا هستند) و در راستای توسعه سرمایه‌گذاری استان در طی سال ۱۳۹۸ با محوریت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری، تعداد ۱۱ جلسه ستاد سرمایه‌گذاری مجموعاً با تعداد ۷۵ مصوبه و تعداد ۱۱ جلسه کمیته کارشناسی ستاد سرمایه‌گذاری مجموعاً با تعداد ۵۳ مصوبه برگزار گردیده است.

در بخش تجارت خارجی استان در سال ۱۳۹۸ ارزش و وزن صادرات کالا از گمرک همدان به ترتیب معادل ۱۴۹.۴۳ میلیون دلار و ۶۳۲.۵ هزار تن بوده که در قیاس با سال ۱۳۹۷ از لحاظ ارزشی ۴ درصد کاهش و از لحاظ وزنی ۸۸ درصد افزایش داشته است. در سال ۱۳۹۸، صادرات بخش صنعت به ارزش ۵۵.۹۰ میلیون دلار و وزن ۴۹۶.۸۹ هزار تن بوده که نسبت به سال ۱۳۹۷، از لحاظ وزنی ۷۰.۴ درصد افزایش و از لحاظ ارزشی ۳۹.۵ درصد با کاهش مواجه بوده است. بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۸ با اختصاص حدود ۱۸.۴۱ درصد از ارزش کل صادرات استان همدان در رتبه دوم در بین کالاهای صادراتی استان قرار گرفته است. ارزش صادرات این بخش در سال ۱۳۹۷، ۴۵.۰۶ میلیون دلار بوده که در سال ۱۳۹۸ با کاهش ۳۸.۹ درصدی به ۲۷.۵۱ میلیون دلار رسیده است. وزن صادرات این بخش نیز در سال ۱۳۹۸ معادل ۲۲.۸۶ هزار تن بوده که در قیاس با سال ۱۳۹۷، ۲۹.۱ درصد کاهش داشته است. صادرات در بخش معدن نیز در سال ۱۳۹۸ به میزان ۹.۹۳ میلیون دلار و به وزن ۱۱.۹۴ هزار تن بوده که سهمی برابر ۶.۶۵ درصد از کل صادرات استان را به خود اختصاص داده است. صادرات در بخش مواد شیمیایی در سال ۱۳۹۸، ۵۵.۳۱ میلیون دلار و به وزن ۱۰۰.۵ هزار تن بوده که در قیاس با سال ۱۳۹۷ از لحاظ ارزشی ۶۴۰ درصد و از لحاظ وزنی ۱۳۶۹ درصد افزایش داشته است. سهم مواد شیمیایی در سبد کالاهای صادراتی استان در سال ۱۳۹۷، ۴.۸۰ درصد بوده که در سال ۱۳۹۸ به ۳۷.۰۲ درصد افزایش یافته است. صادرات صنایع دستی و فرش استان با ارزش ۰.۷۶ میلیون دلار و وزن ۰.۳۳ هزار تن در سال ۱۳۹۸، ۰.۵۱ درصد از صادرات استان را به خود اختصاص داده و نسبت به سال ۱۳۹۷ از لحاظ ارزشی ۸۴.۷ درصد کاهش داشته است.

در بخش بازار سرمایه استان طی سال ۱۳۹۸ ارزش معاملات انجام شده در بورس منطقه‌ای همدان با ۵۱ درصد افزایش نسبت به سال ۱۳۹۷، از ۱۴۶۲۱ میلیارد ریال به ۲۲۱۴۱ میلیارد ریال رسید. این در حالی است که حجم معاملات با ۱۴ درصد افزایش، از ۳۶۸۷ میلیارد سهم به ۴۲۲۰ میلیارد سهم افزایش یافته بود. همچنین نسبت ارزش سهام معامله شده در بورس منطقه‌ای به کل کشور در سال ۱۳۹۸، ۰.۲۸ درصد بوده که نسبت به سال قبل که ۰.۵۰ درصد بوده به میزان ۰.۲۲ کاهش داشته است. از نظر نسبت حجم سهام معامله شده در بورس منطقه‌ای به کل کشور نیز این شاخص از ۰.۵۲ در سال ۱۳۹۷ به ۰.۳۲ درصد در سال

۱۳۹۸ رسیده که حاکی از کاهش ۰.۲۰ درصدی می‌باشد. دلیل عمده کاهش حجم و ارزش معاملات بورس‌های منطقه‌ای نسبت به کل معاملات بازار سرمایه می‌تواند نشانگر حضور کم‌رنگ‌تر مردم استان همدان در بازار سرمایه نسبت به سایر استان‌های کشور قلمداد کرد.

در بخش صنعت بیمه استان طی سال ۱۳۹۸ جمعاً دارای ۶,۵۶۰,۹۲۹ میلیون ریال حق بیمه تولیدی و ۳,۸۳۳,۸۱۸ میلیون ریال خسارت پرداختی و ۵۷۴ شعبه فعال بیمه بوده است. در این سال حق بیمه سرانه به ازای هر نفر در استان ۳,۸۵۹ هزار ریال محاسبه شده است. حق بیمه تولیدی بیمه‌های دولتی در استان ۱۰۷۶ میلیارد ریال و خسارت پرداختی بیمه‌های دولتی ۶۵۹ میلیارد ریال در سال ۹۸ بوده است. ضریب نفوذ بیمه‌های دولتی در اقتصاد استان ۰.۰۵۴ و ضریب نفوذ بیمه‌های خصوصی در اقتصاد استان ۰.۰۲۷۶ و ضریب کل صنعت بیمه استان در تولید ناخالص داخلی استان ۰.۰۳۳ می‌باشد. سهم بیمه‌های دولتی از کل حق بیمه تولیدی ۱۶.۴۰ درصد، سهم از خسارت پرداختی استان ۱۷.۱۸ درصد سهم از حق بیمه سرانه استان ۱۶.۴۰ درصد و سهم از تعداد نمایندگی‌های استان ۲۳.۳۰ درصد می‌باشد. حق بیمه تولیدی بیمه‌های خصوصی در استان ۵۴۸۴.۹ میلیارد ریال و خسارت پرداختی بیمه‌های خصوصی ۳۱۷۴.۸ میلیارد ریال در سال ۹۸ بوده است.

در بخش بازار پول و اعتبار استان طی سال ۱۳۹۸ نسبت تسهیلات اعطایی به سپرده‌های بانکی مرتبط با بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان در سال ۱۳۹۸ معادل ۵۸.۶۳ درصد بوده است که نسبت به سال گذشته معادل ۱۱.۱۶ درصد کاهش را نشان می‌دهد. همچنین طبق اطلاعات در دسترس خالص معوقات بانکی نسبت به سال قبل ۲۶۲۳۳۶ میلیون ریال افزایش یافته است. مانده سپرده‌های بانکی در سال ۱۳۹۸ معادل ۲۰۵,۶۹۷,۷۴۴ میلیون ریال بوده است و نسبت به سال ۱۳۹۷ با رشد ۲۶.۶۰ درصدی همراه بوده است. همچنین مانده تسهیلات بانکی در سال ۱۳۹۸ معادل ۱۲۰,۶۱۷,۱۲۷ میلیون ریال بوده است و نسبت به سال ۱۳۹۷ با رشد ۱۰.۸۵ درصدی همراه بوده است.

در بخش شاخص‌های قیمت و تورم استان طی سال ۱۳۹۸ دارای افت و خیزهای بسیاری بوده است، این روند تا مرداد و شهریور سال ۱۳۹۸ یک روند صعودی و از مهر تا اسفند سال ۹۸ از یک روند نزولی تبعیت می‌کند. به عبارت دیگر نرخ تورم استان در سال ۱۳۹۸ از حدود ۳۲ درصد در فروردین ماه آغاز و در مرداد و شهریور ماه سال مذکور به ۴۱.۸ درصد رسیده است و بعد از یک روند نزولی در اسفند سال ۱۳۹۸ در حدود ۳۲.۹ درصد رسیده است. در مقایسه تورم استان همدان با تورم کشور در ۱۲ ماه سال ۱۳۹۸ می‌توان اذعان داشت که در چهار ماه ابتدایی سال (فروردین، اردیبهشت، خرداد و تیر) میزان تورم استان از میانگین کشوری بیشتر و در ۸ ماه دیگر سال (مرداد، شهریور، مهر، آبان، آذر، دی، بهمن و اسفند) میزان تورم استان از میانگین کشوری کمتر می‌باشد.

در بخش وضعیت مالی و بودجه‌ای استان، درآمدهای عمومی استان در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ رشد ۳۹ درصدی را تجربه نموده است و درآمدهای مالیاتی در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال قبل در حدود ۳۵ درصد افزایش یافته است. درآمدهای غیر مالیاتی نیز ۷۲ درصد رشد داشت. تخصیص اعتبارات هزینه‌ای استان در دوره مورد بررسی ۵۰ درصد افزایش را نشان می‌دهد. در سال ۱۳۹۸ میزان اعتبار هزینه‌ای استان در حدود ۵۲۲۸ میلیارد ریال می‌باشد و میزان پرداختی استان در سال ۱۳۹۸ در حدود ۴۲۵۲ میلیارد ریال بوده است. در سال ۱۳۹۸ میزان اعتبارات عمرانی استان در حدود ۶۶۱۰ میلیارد ریال می‌باشد که نسبت مجموع

تخصیص نقد و اسناد خزانه اسلامی به اعتبارات عمرانی در حدود ۳۸ درصد می باشد. میزان پرداخت نقدی اعتبارات عمرانی در سال ۱۳۹۸ در حدود ۳۸۵ میلیارد ریال و پرداخت به صورت اسناد خزانه اسلامی در حدود ۱۷۱۹ میلیارد ریال بوده است. تسویه بدهی های دولت به اشخاص حقیقی و حقوقی به مبلغ ۵۱۰ میلیارد ریال انجام شد که در مقایسه با سال ۱۳۹۷ رشد زیادی داشته است.

در بخش نظام مالیاتی استان طی سال ۱۳۹۸ کل درآمدهای مالیاتی استان همدان در حدود ۷۳۲۹ میلیارد ریال بوده است که از آن مقدار در حدود ۴۵۷۸ میلیارد ریال به مالیات های مستقیم و در حدود ۲۷۵۲ میلیارد ریال به مالیات های غیرمستقیم اختصاص دارد. درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ در مجموع ۳۵ درصد افزایش و به تفکیک مالیات های مستقیم و غیرمستقیم به ترتیب در حدود ۳۹ و ۳۰ درصد رشد داشته اند. در مجموع در سالی که گذشت سازمان امور مالیاتی کشور اقدامات مهم و اثرگذاری را برای نظام مالیاتی کشور و استان ها تعریف و اجرا نمود که از جمله آنها اجرای طرح نظام جامع مالیاتی و حرکت به سوی اجرایی نمودن مالیات هوشمند می باشد.

در بخش بازار کار استان در سال ۱۳۹۸ شاخص نرخ بیکاری در استان همدان ۷.۳ درصد بوده که نسبت به سال قبل ۱ درصد کاهش را نشان می دهد. نرخ مشارکت اقتصادی استان نیز ۴۶.۶ بوده که نسبت به سال گذشته حدود ۰.۹ درصد افزایش داشته است. بیشترین سهم اشتغال استان همدان در سال ۱۳۹۸ مربوط به بخش خدمات با ۴۸.۵ درصد و پس از آن بخش های صنعت با ۲۷.۳ و کشاورزی با ۲۴.۲ درصد قرار دارند.

در بخش بهبود محیط کسب و کار استان طی سال ۱۳۹۸ بر اساس گزارش تهیه شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، ۲۸ مؤلفه اثرگذار بر محیط کسب و کار استان همدان طی فصول سال ۱۳۹۸ مورد بررسی قرار گرفت که برآیند آنها رتبه های ۱۷، ۱۲، ۲۰ و ۱۷ را به ترتیب برای بهار، تابستان، پاییز و زمستان به همراه داشت.

در بخش درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد استان طی سال ۱۳۹۷ ضریب جینی در مناطق شهری استان با افزایش ۱۸.۸۷ درصدی روبرو بوده که این اتفاق حاکی از شرایط سیاست های اقتصادی کشور و آثار آن بر توزیع درآمد در نقاط شهری استان است که در مقایسه با میانگین کشوری افزایش نسبتاً بالایی دارد. همچنین ضریب جینی در مناطق روستایی با ۳.۴۴- درصد کاهش مواجه بوده که از میانگین کشور بالاتر است و در مقایسه با مناطق شهری استان وضعیت بهبودی در توزیع درآمد در مناطق روستایی را به نحو مطلوبی نشان می دهد. در سال ۱۳۹۷ سهم فقیرترین افراد (۱۰ تا ۵۰ درصد) نسبت به سال ۱۳۹۶ کمتر شده است. به طوری که درصد تغییرات بیانگر کاهش این سهم در سال ۱۳۹۷ است که حکایت از شکاف طبقاتی و نابرابری توزیع درآمد و نیز وخیم شدن شرایط بودجه خانوار شهری و روستایی استان طی سالهای مورد بررسی است.

فصل اول: اقتصاد ملی

- مرور اجمالی بر اقتصاد ملی ۳
 بررسی اجمالی سیاست‌های اقتصادی کشور ۳
 بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران ۴

فصل دوم: محصول ناخالص داخلی

- مرور اجمالی بر محصول ناخالص داخلی ۱۰
 مقدمه ۱۱
 ۱-۲- سیاست‌های اقتصادی تولید و جهت‌گیری‌های استان ۱۱
 ۲-۲- بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی ۱۲
 ۳-۲- بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی ۱۴
 ۴-۲- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در خصوص رشد اقتصادی ۱۹

فصل سوم: کشاورزی

- مرور اجمالی بر کشاورزی ۲۱
 مقدمه ۲۲
 ۱-۳- سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت‌گیری‌های استان همدان ۲۲
 ۲-۳- بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان همدان ۲۳
 ۳-۳- بررسی وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی ۲۴
 ۴-۳- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان ۳۳

فصل چهارم: صنعت و معدن

- مرور اجمالی بر صنعت و معدن ۳۷
 مقدمه ۳۸
 ۱-۴- سیاست‌های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیری استان ۳۸
 ۲-۴- بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن ۳۹
 ۳-۴- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن ۴۰
 ۴-۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان ۴۷

فصل پنجم: ساختمان و مسکن

- مرور اجمالی بر ساختمان و مسکن ۵۲
 مقدمه ۵۳
 ۱-۵- سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت‌گیری‌های استان ۵۳
 ۲-۵- بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن ۵۵
 ۳-۵- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن ۵۵
 ۴-۵- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان ۵۸

فصل ششم: خدمات

- مرور اجمالی بر خدمات ۶۱
 مقدمه ۶۲
 ۱-۶- سیاست‌های اقتصادی بخش خدمات و جهت‌گیری‌های استان ۶۲
 ۲-۶- بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات ۶۳

- ۶۳-۳ بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات.....
۶۵-۴ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل هفتم: حمل و نقل

- ۶۹- مرور اجمالی بر حمل و نقل.....
۷۰- مقدمه.....
۷۰-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان.....
۷۰-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل.....
۷۱-۳- بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل.....
۷۵-۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل هشتم: انرژی

- ۷۹- مرور اجمالی بر انرژی.....
۸۰- مقدمه.....
۸۰-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان.....
۸۲-۲- بررسی و تحلیل وضعیت حامل‌های بخش انرژی.....
۸۷-۳- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل نهم: سرمایه‌گذاری خارجی

- ۹۱- مرور اجمالی بر سرمایه‌گذاری خارجی.....
۹۲- مقدمه.....
۹۲-۱- سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان.....
۹۳-۲- بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی.....
۹۳-۳- بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی.....
۹۴-۴- فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری.....
۹۶-۵- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل دهم: تجارت خارجی

- ۹۹- مرور اجمالی بر تجارت خارجی.....
۱۰۰- مقدمه.....
۱۰۰-۱- سیاست‌های اقتصادی تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان.....
۱۰۱-۲- بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی.....
۱۰۱-۳- بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی.....
۱۰۶-۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل یازدهم: بازار سرمایه

- ۱۱۰- مرور اجمالی بر بازار سرمایه.....
۱۱۱- مقدمه.....
۱۱۱-۱- سیاست‌های اقتصادی بازار سرمایه و جهت‌گیری‌های استان.....
۱۱۲-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار سرمایه استان.....
۱۱۳-۳- وضعیت شاخص‌های بازار سرمایه استان.....
۱۱۴-۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل دوازدهم: صنعت بیمه

مرور اجمالی بر صنعت بیمه	۱۱۷
مقدمه	۱۱۸
۱-۱۲- سیاست‌های اقتصادی صنعت بیمه و جهت‌گیری استان	۱۱۸
۲-۱۲- بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه	۱۱۹
۳-۱۲- بررسی و تحلیل شاخص‌های کلان صنعت بیمه	۱۲۱
۴-۱۲- بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی در شرکت‌های بیمه	۱۲۱
۵-۱۲- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۱۲۳

فصل سیزدهم: بازار پول و اعتبار

مرور اجمالی بر بازار پول و اعتبار	۱۲۷
مقدمه	۱۲۸
۱-۱۳- سیاست‌های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیری‌های استان	۱۲۸
۲-۱۳- بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان	۱۲۹
۳-۱۳- بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار	۱۲۹
۴-۱۳- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۱۳۵

فصل چهاردهم: نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی

مرور اجمالی بر نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی	۱۳۹
مقدمه	۱۴۰
۱-۱۴- سیاست‌های اقتصادی تورم و جهت‌گیری‌های استان	۱۴۱
۲-۱۴- بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی استان	۱۴۱
۳-۱۴- بررسی وضعیت شاخص‌های قیمتی استان	۱۴۳
۴-۱۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۱۵۰

فصل پانزدهم: وضعیت مالی و بودجه‌ای

مرور اجمالی بر وضعیت مالی و بودجه‌ای	۱۵۴
مقدمه	۱۵۵
۱-۱۵- سیاست‌های اقتصادی مالی و بودجه‌ای و جهت‌گیری‌های استان	۱۵۵
۲-۱۵- بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه‌ای	۱۵۶
۳-۱۵- بررسی و تحلیل کلی وضع مالی استان	۱۵۶
۴-۱۵- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۱۶۰

فصل شانزدهم: نظام مالیاتی

مرور اجمالی بر نظام مالیاتی	۱۶۴
مقدمه	۱۶۶
۱-۱۶- سیاست‌های مالیاتی و جهت‌گیری‌های استان	۱۶۶
۲-۱۶- بررسی وضعیت تحولات مالیاتی	۱۶۷
۳-۱۶- بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی	۱۶۸
۴-۱۶- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۱۷۳

فصل هفدهم: بازار کار

مرور اجمالی بر بازار کار	۱۷۷
مقدمه	۱۷۸
۱-۱۷ سیاست‌های ایجاد اشتغال و جهت‌گیری‌های استان	۱۷۸
۲-۱۷ بررسی وضعیت تحولات بازار کار استان	۱۷۸
۳-۱۷ بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار	۱۷۳
۴-۱۷ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۱۸۳

فصل هجدهم: بهبود محیط کسب و کار

مرور اجمالی بر محیط کسب و کار	۱۸۷
مقدمه	۱۸۸
۱-۱۸ سیاست‌های مربوط به بهبود محیط کسب و کار و جهت‌گیری‌های استان	۱۸۸
۲-۱۸ بررسی وضعیت تحولات محیط کسب و کار	۱۹۰
۳-۱۸ بررسی و تحلیل وضعیت زیرشاخص‌های بهبود محیط کسب و کار	۱۹۰
۴-۱۸ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۱۹۲

فصل نوزدهم: درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

مرور اجمالی بر درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد	۱۹۵
مقدمه	۱۹۶
۱-۱۹ سیاست‌های اقتصادی در زمینه درآمد و هزینه خانوارها و توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان	۱۹۶
۲-۱۹ بررسی وضعیت تحولات مرتبط با هزینه خانوار و توزیع درآمد	۱۹۶
۳-۱۹ بررسی وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد	۱۹۷
۴-۱۹ بررسی و تحلیل توزیع درآمد بین خانوارها	۱۹۸
۵-۱۹ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۲۰۳

فهرست جداول

جدول (۱-۱) نرخ تورم استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸.....	۴
جدول (۲-۱) نمای کلی از درآمدها و هزینه های استان همدان در سال ۱۳۹۸.....	۶
جدول (۳-۱) درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم.....	۷
جدول (۱-۲) وضعیت محصول ناخالص داخلی در استان و کشور در سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵.....	۱۳
جدول (۲-۲) وضعیت محصول ناخالص سرانه استان و کشور در سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵.....	۱۴
جدول (۳-۲) ارزش افزوده بخش های مختلف اقتصادی استان و کشور در سالهای ۱۳۹۰-۱۳۹۵.....	۱۵
جدول (۴-۲) مصرف واسطه بخش های مختلف اقتصادی استان و کشور در سالهای ۱۳۹۰-۱۳۹۵.....	۱۶
جدول (۵-۲) ستانده بخش های مختلف اقتصادی استان و کشور در سالهای ۱۳۹۰-۱۳۹۵.....	۱۸
جدول (۶-۲) نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش های مختلف اقتصادی استان و کشور.....	۱۹
جدول (۱-۳) برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات زراعی استان همدان در سال ۱۳۹۸.....	۲۵
جدول (۲-۳) برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات باغی استان همدان به تفکیک گروه تولیدات.....	۲۶
جدول (۳-۳) ارزش افزوده فعالیت های اقتصادی استان همدان به قیمت های جاری ۱۳۹۵.....	۲۸
جدول (۴-۳) مصرف واسطه فعالیت های اقتصادی استان همدان به قیمت های سال جاری ۱۳۹۵.....	۲۹
جدول (۵-۳) ستانده فعالیت های اقتصادی استان همدان به قیمت های سال جاری در سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵.....	۲۹
جدول (۶-۳) سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان سال ۱۳۹۸.....	۳۰
جدول (۷-۳) وضعیت صادرات محصولات بخش کشاورزی استان سال ۱۳۹۸.....	۳۱
جدول (۸-۳) اقلام عمده صادراتی بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۸.....	۳۲
جدول (۱-۴) ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیربخش های گروه صنعت و معدن استان.....	۴۱
جدول (۲-۴) میزان تولید برخی از واحدهای منتخب استان.....	۴۲
جدول (۳-۴) تعداد جواز تأسیس و پروانه های بهره برداری صنعتی در بخش صنعت در سالهای ۱۳۹۷-۱۳۹۸.....	۴۳
جدول (۴-۴) وضعیت کارگاه های صنعتی بالای ۱۰ نفر کارکن استان همدان در کشور در سال ۱۳۹۸.....	۴۳
جدول (۵-۴) وضعیت پروانه های بهره برداری معدنی در بخش معدن.....	۴۴
جدول (۶-۴) میزان صادرات کالای استان همدان در بخش های صنعت و معدن در سال ۱۳۹۸.....	۴۵
جدول (۷-۴) مهمترین اقلام صادراتی استان همدان در بخش صنعت در سال ۱۳۹۸.....	۴۶
جدول (۸-۴) مهمترین اقلام صادراتی استان همدان در بخش معدن در سال ۱۳۹۸.....	۴۶
جدول (۹-۴) اقلام عمده وارداتی در بخش های صنعت و معدن در سال ۱۳۹۸.....	۴۷
جدول (۱۰-۴) اعتبارات بودجه ای تخصیص یافته به طرح های صنعتی در سال ۱۳۹۸.....	۴۷
جدول (۱-۵) آمار و اطلاعات ارزش افزوده بخش ساختمان در سال ۱۳۹۵.....	۵۶
جدول (۲-۵) اعداد پروانه های ساختمانی صادره بر حسب نوع پروانه و بخش متقاضی در سال ۱۳۹۸.....	۵۶
جدول (۳-۵) آمار و اطلاعات بخش مسکن استان همدان در سال ۱۳۹۸.....	۵۸
جدول (۱-۶) ارزش افزوده، مصرف واسطه، ستانده و نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش های خدمات استان همدان به قیمت جاری در سال ۱۳۹۵.....	۶۴
جدول (۲-۶) وضعیت هتل ها و اقامتگاه های استان همدان.....	۶۵
جدول (۳-۶) آمار بازدید کنندگان از مراکز گردشگری و تاریخی استان همدان.....	۷۴
جدول (۱-۷) ایستگاه های راه آهن غرب کشور.....	۷۴
جدول (۲-۷) شاخص و نماگرهای حمل و نقل ریلی استان همدان در سال ۱۳۹۸.....	۷۵

جدول (۳-۷) شاخص و نماگرهای حمل و نقل هوایی استان همدان در سال ۱۳۹۸.....	۷۵
جدول (۱-۸) جمصرف گاز در سال ۱۳۹۸ به تفکیک نوع مصرف	۸۳
جدول (۲-۸) میزان تعرفه گازبهای خانگی در ماههای گرم سال در سال ۱۳۹۸	۸۴
جدول (۳-۸) میزان تعرفه گازبهای خانگی در ماههای سرد سال در سال ۱۳۹۸	۸۴
جدول (۴-۸) ظرفیت اسمی و تولید ناویژه برق انواع نیروگاهها در استان در سال ۱۳۹۸	۸۵
جدول (۵-۸) فروش برق به تفکیک بخشها توسط وزارت نیرو در سال ۱۳۹۸	۸۶
جدول (۱-۱۰) آمار صادرات کالا از گمرک همدان در سالهای ۱۳۹۷-۱۳۹۸	۱۰۲
جدول (۲-۱۰) میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخشهای مختلف تولیدی	۱۰۳
جدول (۳-۱۰) ده قلم عمده کالاهای صادراتی استان از گمرک همدان در سال ۱۳۹۸	۱۰۴
جدول (۴-۱۰) آمار واردات کالا از گمرک همدان در سالهای ۱۳۹۷-۱۳۹۸	۱۰۵
جدول (۵-۱۰) اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۳۹۸	۱۰۵
جدول (۶-۱۰) متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی	۱۰۶
جدول (۷-۱۰) تراز تجاری استان همدان در سال ۱۳۹۷ در مقایسه با سال ۱۳۹۶	۱۰۶
جدول (۱-۱۱) آمار و اطلاعات مربوط به شاخصها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان	۱۱۳
جدول (۲-۱۱) آمار و اطلاعات مربوط به شاخصها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان	۱۱۳
جدول (۳-۱۱) آمار و اطلاعات مربوط به شاخصها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان	۱۱۴
جدول (۱-۱۲) وضعیت عملکرد بیمه‌های خصوصی استان همدان در سال ۱۳۹۸	۱۲۲
جدول (۱-۱۳) آمار و اطلاعات مربوط به بانکها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان	۱۳۰
جدول (۲-۱۳) آمار و اطلاعات مربوط به بانکها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان	۱۳۰
جدول (۳-۱۳) مانده سپرده‌های بانکهای دولتی استان همدان به تفکیک نوع سپرده در سال ۱۳۹۸	۱۳۱
جدول (۴-۱۳) مانده تسهیلات اعطایی بانکهای دولتی استان همدان به تفکیک بخشهای اقتصادی	۱۳۲
جدول (۵-۱۳) مانده تسهیلات اعطایی بانکهای دولتی استان همدان به تفکیک عقود اسلامی در سال ۱۳۹۸	۱۳۳
جدول (۶-۱۳) مانده کل مطالبات غیر جاری و نسبت آن به کل مانده تسهیلات بانکی استان همدان	۱۳۴
جدول (۷-۱۳) مانده مطالبات سر رسید گذشته و معوق بانکهای دولتی استان همدان در سال ۱۳۹۸	۱۳۵
جدول (۸-۱۳) آمار و اطلاعات مربوط به کارایی بانکهای تجاری و تخصصی دولتی استان در سال ۱۳۹۷	۱۳۵
جدول (۱-۱۴) مقایسه متوسط شاخص بهای مصرف کننده و نرخ تورم استان همدان و کشور	۱۴۳
جدول (۲-۱۴) نرخ تورم گروههای اصلی استان همدان و کشور	۱۴۴
جدول (۳-۱۴) نرخ تورم سالانه کل خانوارهای استان همدان در شش ماهه اول سال ۱۳۹۸	۱۴۴
جدول (۴-۱۴) نرخ تورم کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای استان همدان به تفکیک گروههای اصلی	۱۴۹
جدول (۵-۱۴) نرخ تورم کالاهای خوراکی و غیرخوراکی در سال ۱۳۹۸	۱۵۱
جدول (۱-۱۵) آمار و اطلاعات مربوط به وضعیت مالی و بودجهای در استان	۱۵۷
جدول (۲-۱۵) درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم	۱۵۷
جدول (۳-۱۵) عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۷- اعتبارات هزینه ای	۱۵۸
جدول (۴-۱۵) عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۸- اعتبارات هزینه ای	۱۵۸
جدول (۵-۱۵) عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۷- اعتبارات عمرانی	۱۵۹
جدول (۶-۱۵) عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۸- اعتبارات عمرانی	۱۵۹
جدول (۷-۱۵) سایر درآمدها (وصولی خزانه معین استان همدان)	۱۶۰

جدول (۱-۱۶)	درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد	۱۷۱
جدول (۲-۱۶)	درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم	۱۷۱
جدول (۳-۱۶)	عملکرد مالیات مستقیم استان همدان به تفکیک اجزا	۱۷۲
جدول (۴-۱۶)	عملکرد مالیات غیر مستقیم استان همدان به تفکیک اجزا	۱۷۳
جدول (۱-۱۷)	نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان همدان و کشور	۱۸۰
جدول (۲-۱۷)	نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان همدان و کشور	۱۸۱
جدول (۳-۱۷)	نرخ بیکاری در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان و کشور	۱۸۲
جدول (۱-۱۸)	مقایسه رتبه استانهای کشور در شاخص محیط کسب و کار بر اساس پژوهشهای اتاق بازرگانی ایران	۱۹۰
جدول (۲-۱۸)	میانگین ساده ارزیابی فعالین اقتصادی استان همدان از مؤلفه‌های محیط کسب و کار	۱۹۱
جدول (۳-۱۸)	رتبه کسب و کار استان همدان در سال ۱۳۹۸	۱۹۱
جدول (۱-۱۹)	بررسی وضعیت ضریب جینی مناطق شهری استان همدان	۱۹۷
جدول (۲-۱۹)	بررسی وضعیت ضریب جینی مناطق روستایی استان همدان	۱۹۸
جدول (۳-۱۹)	بررسی وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در خانوارهای شهری	۱۹۸
جدول (۴-۱۹)	بررسی وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در خانوارهای روستایی	۱۹۸
جدول (۵-۱۹)	متوسط هزینه‌های خوراکی و دখانی و غیرخوراکی ناخالص سالانه یک خانوار شهری بر حسب گروه‌های هزینه‌ای	۱۹۹
جدول (۶-۱۹)	متوسط هزینه‌های خوراکی و دخانی و غیرخوراکی ناخالص سالانه یک خانوار روستایی بر حسب گروه‌های هزینه‌ای	۱۹۹
جدول (۷-۱۹)	وضعیت سهم دهک‌های هزینه‌ای از مجموع سبد هزینه خانوارهای شهری استان همدان	۲۰۰
جدول (۸-۱۹)	وضعیت سهم دهک‌های هزینه‌ای از مجموع سبد هزینه خانوارهای روستایی استان همدان	۲۰۰
جدول (۹-۱۹)	متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری بر حسب انواع درآمد	۲۰۱
جدول (۱۰-۱۹)	متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی بر حسب انواع درآمد	۲۰۱
جدول (۱۱-۱۹)	سهم درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی (خانوار شهری)	۲۰۲
جدول (۱۲-۱۹)	سهم درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی (خانوار روستایی)	۲۰۳
جدول (۱۳-۱۹)	بررسی وضعیت مازاد/ کسری بودجه یک خانوار شهری و روستایی استان همدان	۲۰۳

فهرست نمودارها

نمودار (۱-۱) مقایسه ارزش افزوده رشته فعالیت‌های مختلف اقتصادی استان در سال ۱۳۹۵	۴
نمودار (۱-۲) مقایسه محصول ناخالص داخلی سرانه استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۰	۱۴
نمودار (۱-۳) اقلام عمده صادراتی بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۳۹۸	۳۲
نمودار (۱-۱۰) مقایسه میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش‌های مختلف تولیدی سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷	۱۰۳
نمودار (۲-۱۰) مقایسه اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷	۱۰۵
نمودار (۱-۱۴) متوسط شاخص بهای مصرف‌کننده استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸	۱۴۳
نمودار (۲-۱۴) نرخ تورم استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸	۱۴۴
نمودار (۳-۱۴) مقایسه نرخ تورم استان همدان و کشور در سال ۱۳۹۸	۱۴۵
نمودار (۴-۱۴) نرخ تورم کالاهای خوراکی و غیرخوراکی در استان همدان در سال ۱۳۹۸	۱۵۰
نمودار (۵-۱۴) نرخ تورم کالاهای خوراکی و غیرخوراکی در کشور در سال ۱۳۹۸	۱۵۰
نمودار (۱-۱۷) مقایسه نرخ بیکاری و مشارکت اقتصادی استان همدان و کشور در فصل زمستان ۱۳۹۸	۱۸۱
نمودار (۲-۱۷) مقایسه نسبت اشتغال در بخش‌های اقتصادی در استان و کشور در فصل زمستان ۱۳۹۸	۱۸۳

سیمای اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مرور اجمالی بر اقتصاد ملی

سال ۱۳۹۸ برای اقتصاد ایران یکی از دشوارترین و پرچالش‌ترین سال‌ها بود و اقتصاد ایران در معرض طیف وسیعی از فشارها و تنگناهای داخلی و خارجی قرار داشت. شاخص‌های اصلی اقتصاد حاکی از آن است که اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۸ در مقایسه با روند بلندمدت با کاهش سطح تولید ناخالص داخلی، کاهش درآمد سرانه، کاهش سرمایه‌گذاری، افزایش نرخ تورم و افزایش نرخ رشد نقدینگی مواجه بوده است. تشدید تحریم‌ها که از میانه سال ۱۳۹۷ تاکنون مزید بر مشکلات اقتصادی کشور شده است، از مسیرها و کانال‌های مختلف، عملکرد اقتصادی را تحت‌تاثیر قرار می‌دهد. اولین و اصلی‌ترین هدف تحریم‌های خارجی، کاهش صادرات نفت و ممانعت از دسترسی ایران به عواید فروش نفت است. کاهش صادرات نفت از دوم سال ۱۳۹۷ به بعد، منجر به کاهش عواید ریالی دولت از محل فروش ارز نفتی و کسری بودجه شدید دولت شده است. از آنجا که افت شدید درآمدهای دولت به‌طور ناگهانی رخ داد، بنابراین هرگونه ابتکار عمل برای اصلاحات ساختاری در سیاست‌های مالی و بودجه‌ای، از دولت سلب شده و در نتیجه، دولت برای جبران کسری بودجه به سیاست‌هایی روی آورده است که در عمل موجب پولی شدن ناترازی مالی دولت و انتقال ناترازی به منابع بانک مرکزی شده است. از جمله اقداماتی مانند برداشت ریالی از منابع صندوق توسعه ملی و افزایش تنخواه‌گردان خزانه، موجب انتقال مستقیم کسری بودجه دولت به متغیرهای پولی شده است. بنابراین بخشی از رشد متغیرهای پولی، در نتیجه اثرات غیرمستقیم تحریم‌های خارجی است. اثر دیگر تحریم‌های خارجی، کاهش صادرات غیرنفتی است. این مسأله از یک طرف به کاهش تقاضای اقتصاد و تشدید رکود تولیدات داخلی و از طرف دیگر به کاهش منابع ارزی برای واردات ماشین‌آلات و مواد اولیه منجر شده است. کاهش واردات ماشین‌آلات نیز به واسطه کاهش سرمایه‌گذاری، به تضعیف رشد اقتصادی منجر شده است. تحریم‌های خارجی بر افزایش نااطمینانی و ریسک سرمایه‌گذاری نیز مؤثر بوده است. بر اثر محدودیت‌های بانکی و تجاری به وجود آمده از تحریم‌ها و چشم‌انداز نامشخص تحریم در آینده، بنگاه‌های اقتصادی با انواع نااطمینانی‌ها مواجهند که هم بر کاهش انگیزه سرمایه‌گذاری مؤثر است و هم بر رفتار بازار و شکل‌گیری تقاضای احتیاطی ارز و طلا و امثال آن اثر گذاشته است.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی دولت در سطح شاخص‌های کلان اقتصادی و مالی نظیر تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت، اشتغال، تورم، بودجه، درآمدهای مالیاتی، بورس، سرمایه‌گذاری خارجی، صادرات و واردات جهت‌گیری‌های کشور و جایگاه استان همدان در این زمینه بررسی شده است.

۱-۱. بررسی اجمالی سیاست‌های اقتصادی کشور

با همه ناملایمات سال ۱۳۹۸، برخی تحولات مثبت، شرایط را در بعضی بخش‌ها بهبود بخشیده است. توضیح آنکه اولاً بارندگی‌های بیش از انتظار در سال آبی قبل، موجب شد که برآوردهای مثبت قبلی از رشد این بخش بهبود یابد. ثانیاً تحولات بازار مسکن، حجم سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان را در نیمه اول سال ۱۳۹۸ افزایش داده است. به‌نظر می‌رسد عمده این تحول ناشی از افزایش نسبی قیمت مسکن در مقایسه با تورم کلی اقتصاد بوده است. رشد تولید ساختمان‌های مسکونی در نیمه اول سال ۱۳۹۸ به اندازه‌ای بوده است که رشد منفی تولید ساختمان‌های دولتی (ناشی از کاهش حقیقی طرح‌های عمرانی) را نیز پوشش داده و رشد کل بخش ساختمان را به‌طور نسبتاً قابل توجهی افزایش داده است. به‌نظر می‌رسد رشد بخش ساختمان نیز تأثیر

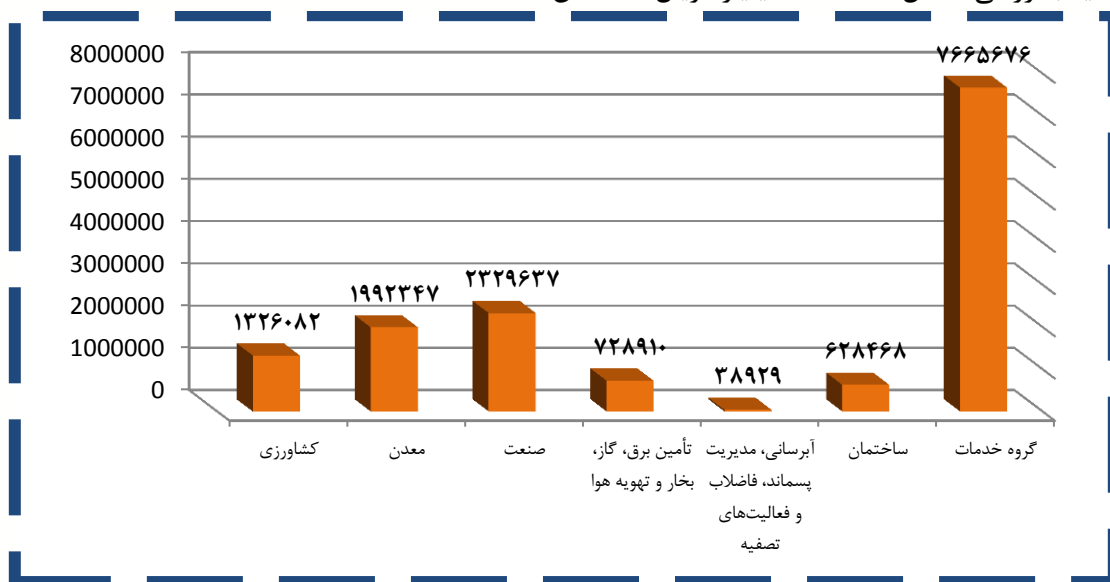
مشتی بر برخی بخش‌های صنعتی نظیر «لاستیک و پلاستیک»، «کاشی و سرامیک»، «سیمان» و «سایر کانی‌های غیرفلزی» داشته و رشد مثبت این بخش‌ها را نیز به دنبال داشته است.

۲-۱. بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران

-محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت

دستیابی به نرخ رشد اقتصادی بالا یکی از اهداف مهم سیاستی در هر کشور بوده و همواره مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران است. بر اساس نتایج حساب‌های ملی فصلی مرکز آمار ایران بر مبنای سال پایه ۱۳۹۰، نرخ رشد محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار در سال ۱۳۹۸، بدون نفت ۰.۶- درصد و با نفت ۷- درصد بوده است. نتایج مذکور حاکی از آن است که رشته فعالیت‌های گروه کشاورزی ۳ درصد، گروه صنایع و معادن (شامل استخراج نفت خام و گاز طبیعی، سایر معادن، صنعت، انرژی و ساختمان) ۱۴.۷- و فعالیت‌های گروه خدمات ۰.۳- درصد رشد داشته است.

براساس نمودار ذیل، بیشترین ارزش افزوده در کشور نیز در سال ۱۳۹۵ به بخش خدمات با ارزشی معادل ۷۶۶۵۶۷۶.۸ میلیارد ریال و کمترین ارزش افزوده به بخش آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه با ارزشی معادل ۳۸۹۲۹.۹ میلیارد ریال اختصاص داشته است.

نمودار ۱-۱. مقایسه ارزش افزوده رشته فعالیت‌های مختلف اقتصادی کشور در سال ۱۳۹۵

(واحد: میلیارد ریال)

-اشتغال:

در سال ۱۳۹۸ به منظور کاهش نرخ بیکاری و افزایش اشتغال سیاست‌هایی نظیر بهبود محیط کسب و کار، حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال از طریق اعطای تسهیلات بانکی، پایدارسازی کسب و کارهای خرد، کوچک و متوسط اقتصادی، حمایت و گسترش کسب و کارهای مجازی، توسعه مشاغل خانگی و خوداشتغالی بخشی و آموزش و توانمندسازی نیروی کار در قالب بسته‌های اشتغال پایدار روستایی و عشایری اتخاذ شد. در استان همدان نیز متناسب با سیاست‌های راهبردی کشور در این راستا اقداماتی چون اعطای تسهیلات، حمایت از مشاغل خانگی، فراهم نمودن زمینه‌های بهبود آموزش و... صورت پذیرفت. بر اساس آخرین آمار در دسترس در سال ۱۳۹۸ شاخص نرخ بیکاری در کشور ۱۰.۷ درصد بوده که نسبت به فصل مشابه سال قبل ۱.۴ درصد

کاهش را نشان می‌دهد. نرخ مشارکت اقتصادی کشور نیز ۴۶.۶ درصد بوده که نسبت به سال گذشته حدود ۰.۹ درصد افزایش داشته است. بیشترین سهم اشتغال کشور در سال ۱۳۹۸ مربوط به بخش خدمات با ۴۲.۲ درصد و پس از آن بخش‌های صنعت با ۲۸.۴ و کشاورزی با ۲۹.۴ درصد قرار دارند.

- تورم

نرخ تورم در کنار نرخ رشد اقتصادی و نرخ بیکاری یکی از مهمترین نرخ‌های اقتصاد محسوب می‌شود. نرخ که به عنوان سیاسی‌ترین نرخ اقتصادی شناخته شده و مستقیماً با سفره مردم سروکار دارد. این نرخ که برای فعالان اقتصادی نیز بسیار حائز اهمیت می‌باشد، از اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۷ روند صعودی خود را آغاز کرد و از کانال تک رقمی رفته رفته به کانال‌های بالاتر خود را رسانده است و در شهریورماه سال ۱۳۹۸ در اوج قرار گرفت و رقم ۴۲.۷ درصد را به ثبت رسانده است و بعد از آن اندکی کاهش یافته به طوریکه در اسفند سال ۱۳۹۸ نرخ تورم سالانه کل خانوارهای کشور در حدود ۳۴.۸ می‌باشد. استان‌ها نیز از این روند تبعیت و تقریباً از لحاظ نرخ تورم همانند کشور عمل نموده‌اند. استان همدان نیز از این قاعده مستثنی نبوده است به طوریکه به استناد داده‌های مرکز آمار ایران نرخ تورم استان همدان در سال ۹۸ دارای افت و خیزهای بسیاری بوده است این روند تا مرداد و شهریور سال ۱۳۹۸ یک روند صعودی و از مهر تا اسفند سال ۹۸ از یک روند نزولی تبعیت می‌کند و از حدود ۳۲ درصد در فروردین ماه به رقم ۴۱.۸ درصد در مرداد و شهریورماه سال مذکور رسیده است و بعد از یک روند نزولی به رقم ۳۲.۹ درصد در اسفند سال ۱۳۹۸ رسیده است.

جدول ۱-۱. نرخ تورم استان همدان و کشور طی سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸

شاخص کل قیمت	کل کشور		استان همدان	
	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۷
	۳۴.۸	۲۶.۹	۳۳	۲۸.۷

ماخذ: مرکز آمار ایران

با توجه به اینکه سیاست کلان دولت و بانک مرکزی در سال مورد بررسی اتخاذ و اجرای سیاست تعدیل و کنترل تورم بوده است با دقت در عدد و ارقام منتشر شده در درگاه ملی آمار ایران می‌توان گفت دولت و بانک مرکزی توانسته‌اند که تورم افسار گریخته سال ۱۳۹۷ را در سال ۱۳۹۸ با اتخاذ و اجرای سیاست‌های تعدیلی تا حدود قابل توجهی مهار نمایند.

- بودجه

در بودجه سال ۱۳۹۸ کل مبلغ منابع و مصارف رقمی بالغ بر ۱۷.۴۳۳.۱۶۰ هزار میلیون ریال در نظر گرفته شد. در بودجه سال ۱۳۹۸ درآمدهای استانی ۱۱۱۵۰۳۰۱۱۰۰ میلیون ریال، درآمدهای اختصاصی ۱۶۱۶۰۰۵۷ میلیون ریال، هزینه‌های عمومی ۱۲۷۵۲۳۳۸۵ میلیون ریال و اعتبارات تملک سرمایه‌ای ۱۱۴۰۰۰۰۰۰ میلیون ریال در نظر گرفته شد. درآمدهای عمومی استان در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ رشد ۳۹ درصدی را تجربه نموده است و درآمدهای مالیاتی در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال قبل در حدود ۳۵ درصد افزایش یافته است. درآمدهای غیر مالیاتی نیز ۷۲ درصد رشد داشت. تخصیص اعتبارات هزینه‌ای استان در دوره مورد بررسی ۵۰ درصد افزایش را نشان می‌دهد. در سال ۱۳۹۸ میزان اعتبار هزینه‌ای استان در حدود ۵۲۲۸ میلیارد ریال می‌باشد و میزان پرداختی استان در سال ۱۳۹۸ در حدود ۴۲۵۲ میلیارد ریال بوده است. که نسبت پرداختی به اعتبار در حدود ۸۱ درصد و نسبت پرداختی به تخصیص ۹۷ درصد می‌باشد.

در سال ۱۳۹۸ میزان اعتبارات عمرانی استان در حدود ۶۶۱۰ میلیارد ریال می‌باشد. که نسبت به سال ۱۳۹۷ حدود ۲۵ درصد افزایش داشته است. تسویه بدهی‌های دولت به اشخاص حقیقی و حقوقی در سال ۱۳۹۷ به مبلغ ۱۴۲ میلیارد ریال و در سال ۱۳۹۸ به مبلغ ۵۱۰ میلیارد ریال انجام شد که در مقایسه با سال ۱۳۹۷ رشد زیادی داشته است.

جدول ۱-۲. نمای کلی از درآمدها و هزینه‌های استان همدان در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸

اعتبارات هزینه‌ای	اعتبارات عمرانی	کل درآمد عمومی	درآمدهای مالیاتی	درآمدهای غیرمالیاتی	
سال ۱۳۹۷	۳۰۷۳	۵۳۰۳	۶۰۲۷	۵۴۱۵	۶۱۲
سال ۱۳۹۸	۵۲۲۸	۶۶۱۰	۸۳۸۱	۷۳۲۹	۱۰۵۲

مأخذ: خزانه معین استان همدان

– درآمدهای مالیاتی

اقتصاد ایران و نیز استان به دلیل وابستگی بودجه به درآمدهای نفتی در چند دهه گذشته همواره با چالش‌هایی مواجه بوده است. شوک‌های تورمی به دلیل نوسان قیمت نفت در بازار جهانی از یک سو سیاست‌های سمت عرضه اقتصاد را هدف قرار داده و از سوی دیگر بر رفاه خانوارهای ایرانی تأثیر منفی داشته است.

در سال‌های اخیر تلاش‌های گسترده‌ای جهت بکارگیری و برقرار کردن یک نظام مالیاتی کارآمد و غیروابسته به درآمد نفتی صورت گرفته است. از اهم اقدامات دولت در این زمینه در سال ۱۳۹۸ می‌توان به هوشمندسازی نظام مالیاتی، نوسازی تشکیلات سازمان امور مالیاتی کشور، تدوین لوایح اصلاح قانون مالیات بر ارزش افزوده و پایانه‌های فروشگاهی و ... اشاره کرد.

سازمان امور مالیاتی کشور در سال ۱۳۹۸ توانسته است برای نخستین بار، با رشد ۳۳ درصدی وصولی‌ها نسبت به سال ماقبل درآمدهای مالیاتی را در حدود ۱۰۲٪ محقق نماید.

طبق اطلاعات جدول (۱-۲) کل درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۳۹۸ در حدود ۷۳۰۴ میلیارد ریال بوده است که از آن مقدار در حدود ۴۵۶۲ میلیارد ریال به مالیات‌های مستقیم و در حدود ۲۷۴۲ میلیارد ریال به مالیات‌های غیرمستقیم اختصاص دارد. درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ در مجموع ۵ درصد افزایش و به تفکیک مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم به ترتیب در حدود ۳۸ و ۳۰ درصد رشد داشته‌اند.

جدول ۱-۳. درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم

عنوان	مصوب دوازده ماهه ۱۳۹۸ (میلیارد ریال)	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۸ (میلیارد ریال)	سهم از کل درآمدهای مالیاتی (درصد)	عملکرد نسبت به مصوب (درصد)	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۷ (میلیارد ریال)	تغییرات عملکرد (درصد)
کل درآمدهای مالیاتی	۷۲۱۹	۷۳۰۴	۱۰۰	۱۰۱	۵۴۱۵	۳۵
مالیات های مستقیم	۳۸۹۰	۴۵۶۲	۶۲	۱۱۷	۳۳۰۴	۳۸
مالیات های غیر مستقیم	۳۳۲۹	۲۷۴۲	۳۸	۸۲	۲۱۱۲	۳۰

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان - خزانه معین استان همدان

- بورس

در بخش بازار سرمایه در سال ۱۳۹۸، ارزش معاملات انجام شده در بورس منطقه ای همدان با ۵۱ درصد افزایش نسبت به سال ۱۳۹۷، از ۱۴۶۲۱ میلیارد ریال به ۲۲۱۴۱ میلیارد ریال رسید. این در حالی است که حجم معاملات با ۱۴ درصد افزایش، از ۳۶۸۷ میلیارد سهم به ۴۲۲۰ میلیارد سهم افزایش یافته بود. همچنین نسبت ارزش سهام معامله شده در بورس منطقه ای به کل کشور در سال ۱۳۹۸، ۰.۲۸ درصد بوده که نسبت به سال قبل که ۰.۵۰ درصد بوده به میزان ۰.۲۲ کاهش داشته است. از نظر نسبت حجم سهام معامله شده در بورس منطقه ای به کل کشور نیز این شاخص از ۰.۵۲ در سال ۱۳۹۷ به ۰.۳۲ درصد در سال ۱۳۹۸ رسیده که حاکی از کاهش ۰.۲۰ درصدی می باشد. دلیل عمده کاهش حجم و ارزش معاملات بورس های منطقه ای نسبت به کل معاملات بازار سرمایه می تواند نشانگر حضور کم رنگ تر مردم استان همدان در بازار سرمایه نسبت به سایر استان های کشور قلمداد کرد.

- سرمایه گذاری خارجی

با عنایت به آخرین آمار و اطلاعات ابلاغی وزارتخانه، در کل کشور مجموعاً تعداد ۱۷۹ طرح سرمایه گذاری خارجی با مبلغ مصوب ۱۰۳۶۸۱۱۴ هزار دلار و مبلغ جذب شده ۱۰۵۷۳۸۱ هزار دلار ایجاد گردیده است. و استان همدان از حیث میزان سرمایه گذاری خارجی مصوب دارای رتبه ۱۸ و از حیث تعداد طرح سرمایه گذاری خارجی دارای رتبه ۱۳ در سطح کشور دارا می باشد.

محصول ناخالص داخلی

سیمای اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مرور اجمالی بر محصول ناخالص داخلی

محصول ناخالص داخلی یکی از عمده شاخص‌های سنجش عملکرد اقتصاد کلان هر منطقه است. طی سالهای اخیر به ویژه سال ۱۳۹۸ بخش تولید به دلیل نوسانات ارزی، تحریم‌های اقتصادی، ناهماهنگی و ناکارآمدی سیاستهای پولی، مالی، ارزی و رشد روز افزون تورم و نقدینگی در سطح استان و کشور آسیب‌های زیادی دید. مهمترین سیاستهای اتخاذ شده در استان به منظور فراهم کردن زمینه‌های ارتقاء جایگاه استان در بخش‌های اقتصادی از طریق تقویت زیرساخت‌ها و توجه زیاد به مزیت‌های نسبی استان بوده است که جهت‌گیری استان در راستای رونق تولید در سال‌های مورد بررسی از طریق ستادهای تسهیل و رفع موانع تولید و اقتصاد مقاومتی به جد پیگیری شد. سهم کم استان از تولید ناخالص داخلی و سرانه آن از میانگین کشوری در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ و همچنین سهم اندک بخش‌های عمده اقتصادی با توجه به مزیت‌های نسبی استان و رشد سهم بخش خدمات طی سالهای اخیر در استان از مهمترین نکات برای توجه به بخش تولید استان است. روند افزایشی سهم استان از مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی و پایین بودن نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های اقتصادی استان بسیار قابل توجه است. ظرفیت‌های موجود تولیدی استان نشان داد که با وجود توانمندی‌ها و قابلیت‌های استان می‌توان تولید استان را از طریق حفظ و احیای میراث فرهنگی برای توسعه گردشگر به استان و حمایت از صنایع دستی استان و توسعه این بخش برای رونق تولید داخلی استان با محوریت صادرات آن، جذب منابع سرگردان و خرد شهروندان استان به سمت تولید و نهایتاً تغییر رویکرد تنظیم بازار به سمت صادرات گرایشی تقویت و بهبود بخشید.

واژگان کلیدی: محصول ناخالص داخلی، رشد اقتصادی، ارزش افزوده، مصرف واسطه، ستانده

مقدمه

تولید ناخالص داخلی^۱، سرانه^۲ و نرخ رشد آن^۳ سه شاخص مهم عملکردی اقتصاد کلان هستند. تولید ناخالص داخلی حاوی مجموع ارزش کالاها و خدمات نهایی است که در طی یک دوره معین، معمولاً یک سال، در کشور تولید می‌شود و سرانه تولید ناخالص داخلی شاخص اندازه‌گیری میزان متوسط رفاه اقتصادی افراد، معیار مقایسه کارآمدی اقتصاد مناطق، مشخص‌کننده سطح برخورد افراد از خدمات تأمین اجتماعی، شاخص قدرتمند برای بررسی دلایل سرمایه‌گذاری و بازگشت سرمایه در مورد سرمایه‌گذاران خارجی است. علاوه بر اینها شاخص‌هایی چون بیکاری و فقر نیز عموماً تحت تأثیر تولید و رشد اقتصادی قرار دارند، به طوری که رشد اقتصادی بالاتر، در بلندمدت به کاهش نرخ بیکاری و سطح فقر می‌انجامد^۴. با توجه به اهمیت میزان تولید و رشد اقتصادی در کشور و استان همدان، دستیابی به تولید بیشتر و نرخ رشد بالاتر آن، همواره دغدغه کارگزاران دولت و عموم در سطح کشور و استان بوده است. با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی تولید در بخش‌های اقتصادی و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت محصول ناخالص داخلی استان و مقایسه آن با کل کشور مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی اجزا محصول ناخالص داخلی پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق بخش تولید استان در اختیار سیاستگذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور ارائه شده است.

۱-۲- سیاست‌های اقتصادی تولید و جهت‌گیری‌های استان

سیاست‌های اقتصادی و جهت‌گیری‌های تولید استان در طی دوره زمانی ۱۳۹۷-۱۴۰۰ به شرح ذیل است.^۵

بخش گردشگری

- ارتقای جایگاه استان در سطح ملی مبتنی بر ذخایر فرهنگی و تاریخی و هویت ایرانی و تعامل با دستگاه‌های اجرایی ذیربط
- ارتقا سهم گردشگری در تولید ناخالص ملی
- ارایه الگوهای بهینه توسعه محیط گردشگری بر اساس آمایش سرزمین
- تنوع‌بخشی به گروه‌های هدف گردشگری با توجه به روند گذار بازارهای گردشگری کشور
- بهره‌مندی از ظرفیت‌های گردشگری سلامت و دستیابی به جایگاه برتر با مشارکت دانشگاه علوم پزشکی و ظرفیت‌های نسبی استان
- بهره‌مندی از ظرفیت‌های طبیعی استان در تعامل با دستگاه‌های اجرایی مرتبط
- جذب گردشگران خارجی و افزایش آمار گردشگران ورودی به استان
- افزایش آمار گردشگران داخلی و خارجی و رشد و توسعه درآمدزایی و اشتغال پایدار

1. Gross Domestic Product (GDP)

2. Gross Domestic Product (GDP) per Capita

3. GDP Growth Rate

۴. کریمی‌پتانلار و همکاران، (۱۳۹۴)

۵. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان همدان، (۱۳۹۷)

- افزایش ماندگاری گردشگران و توانمندسازی و بهره‌مندی جامعه محلی از مزایای گردشگری
- استفاده از ظرفیت بالای صنایع دستی استان در توسعه گردشگری

بخش کشاورزی و منابع طبیعی

- افزایش بهره‌وری عوامل و منابع تولید در بخش کشاورزی
- حفاظت از منابع خاک، احیای اراضی مخروبه کشاورزی و سازماندهی زمین
- بهبود و اصلاح نظام بهره‌برداری در بخش کشاورزی
- دستیابی به خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی به منظور تأمین امنیت غذایی کشور
- افزایش درآمد و توان اقتصادی تولیدکنندگان بخش کشاورزی
- حفظ، احیا و بهره‌برداری بهینه از منابع آب در بخش کشاورزی به منظور پایداری تولیدات کشاورزی و توسعه پایدار مناطق روستایی
- مدیریت و مبارزه تلفیقی با آفات و بیماری‌های گیاهی
- حفاظت و بهره‌برداری پایدار از منابع ژنتیک گیاهی و جانوری
- افزایش توان تولید بیولوژیک خاک و ارتفاع تنوع زیستی در عرصه‌های کشاورزی

بخش صنعت، معدن و تجارت

- تحقق مستمر و پایدار رشد بخش صنعت و افزایش سهم این بخش در فعالیت‌های اقتصادی استان
- ساماندهی و تقویت منابع انسانی جهت بهبود مدیریت در بنگاه‌های اقتصادی و مشارکت واقعی بخش خصوصی
- استقرار فعالیت‌های صنعتی بر پایه پتانسیل‌های محلی به منظور ایجاد عدالت محوری و توازن منطقه‌ای
- تقویت و توسعه زیرساخت‌های تولیدی صنعتی و معدنی با محوریت صرفه‌جویی در منابع انرژی
- رقابت‌پذیری محصولات تولیدی استان در سطح کشور و بازارهای منطقه‌ای با رویکرد استانداردسازی تولید
- بهبود شرایط زیست‌محیطی صنایع استان به منظور نیل به اهداف صنعت سبز
- حرکت به سمت صنایع مبتنی بر فناوری‌های برتر جهت افزایش سهم این بخش در صنعت و معدن استان
- تأمین مواد اولیه صنعت از طریق معادن و محصولات کشاورزی به منظور جلوگیری از خروج محصولات خام فرآوری نشده
- افزایش سهم استان از صادرات کشور به ویژه رشد و توسعه صادرات کالا و خدمات با ارزش افزوده و فناوری بالا
- تنوع بخشی محصولات صادراتی و بازارهای هدف
- توسعه و ارتقا فرهنگ صادراتی
- ایجاد و توانمندسازی تشکلهای و بنگاه‌های بزرگ برای توسعه صادرات
- توسعه تجارت الکترونیکی و استفاده از فناوری نوین
- افزایش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در بخش تجارت و بازرگانی

– افزایش سهم کالاهای استان در صادرات و برنامه‌ریزی جهت هدایت صادرات محصولاتی که استان دارای مزیت بالقوه می‌باشد.

– تنظیم منطقی بازار کالا و خدمات داخلی

– تأمین و تدارک کالاهای حساس و مورد نیاز مردم و نوین‌سازی شبکه تأمین و توزیع

۲-۲- بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی

۲-۲-۱- محصول ناخالص داخلی استان

تولید تنها مقوله یا هدف اقتصادی است که در صورت تحقق آن می‌تواند، تمام پارامترهای اقتصادی از جمله نرخ بیکاری، نرخ تورم، ارزش پول ملی، رشد اقتصادی و ... را دچار تحول کند. کشور و استان همدان در بخش‌های مختلف اقتصادی از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های بالقوه بسیاری برخوردار است و با توجه به تحریم‌های همه جانبه و راه‌اندازی جنگ اقتصادی تمام عیار علیه ایران تنها راه خروج کشور از این بحران توجه به رونق تولید است رونقی که تمام شاخص‌های اقتصادی را دستخوش تغییر سازد. در جدول (۱-۲) وضعیت محصول ناخالص داخلی کشور و استان همدان به قیمت جاری در دوره زمانی ۱۳۹۵-۱۳۹۰ نشان داده شده است. براساس جدول مزبور، محصول ناخالص داخلی کشور و استان در سال ۱۳۹۰ به ترتیب معادل ۶۹۲۹۹۰۴.۵ و ۸۱۹۳۷.۶ میلیارد ریال بوده است. همچنین محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۴ معادل ۱۶۸۹۸۷.۹ میلیارد ریال بوده که با افزایش ۱۹.۴ درصدی به ۱۹۸۲۶۱.۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۵ رسیده است. همچنین محصول ناخالص داخلی کشور در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۴۸۵۴۷۴۴.۹ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۴، ۲۱.۰۹ درصد افزایش داشته است. همچنین بر اساس بررسی‌های به عمل آمده سهم محصول ناخالص داخلی استان از کل کشور در سال ۱۳۹۰ معادل ۱.۱۸ درصد بوده که با یک روند صعودی به ۱.۳۳ درصد در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است.

جدول ۱-۲. وضعیت محصول ناخالص داخلی در استان و کشور طی سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۰

(ارقام میلیارد ریال / درصد)

سال	استان همدان	کشور	سهم استان از کل کشور
۱۳۹۰	۸۱۹۳۷.۶	۶۹۲۹۹۰۴.۵	۱.۱۸
۱۳۹۱	۱۰۰۹۱۲.۹	۸۵۸۹۹۴۸.۳	۱.۱۷
۱۳۹۲	۱۴۰۲۲۶.۱	۱۱۸۴۳۰۱۶.۰۹	۱.۱۸
۱۳۹۳	۱۶۶۱۲۷.۳	۱۲۶۸۱۷۹۱.۹	۱.۳۰
۱۳۹۴	۱۶۵۹۸۷.۹	۱۲۲۶۷۴۱۸.۶	۱.۳۵
۱۳۹۵	۱۹۸۲۶۱.۷	۱۴۸۵۴۷۴۴.۹	۱.۳۳

مأخذ: مرکز آمار ایران

البته نکته حایز اهمیت آن است که ارقام تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری بوده و اثر تورم از آنها استخراج نشده است. از این‌رو چنین روندی نمی‌تواند بیانگر اثر واقعی در اقتصاد استان و کشور باشند و در این خصوص باید به روند کاهشی و افزایش آنها با احتیاط بیشتری توجه گردد.

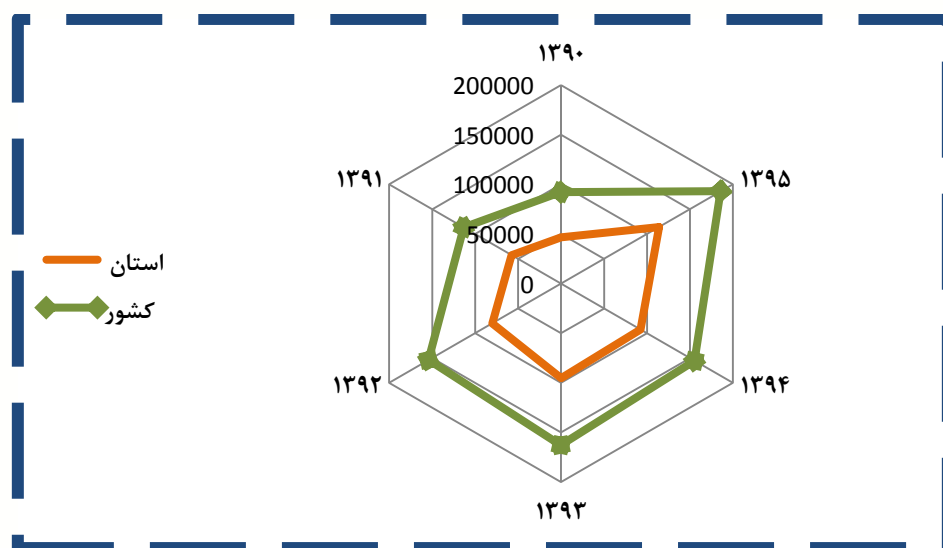
۲-۲-۲- وضعیت محصول ناخالص داخلی سرانه استان

برای سنجش رفاه اقتصادی از شاخص‌های مختلفی استفاده می‌شود، تولید ناخالص داخلی سرانه یکی از این شاخص‌هاست که از تقسیم تولید ناخالص داخلی بر جمعیت بدست می‌آید. جدول (۲-۲) وضعیت محصول ناخالص داخلی سرانه استان همدان و کشور (به قیمت جاری) را در طی دوره زمانی ۹۵-۱۳۹۰ نشان می‌دهد. محصول ناخالص داخلی سرانه استان در سال ۱۳۹۰ معادل ۴۶۶۰۱۳ هزار ریال بوده که در سال ۱۳۹۵ به ۱۱۴۰۵۹۳ هزار ریال افزایش یافته است. در حالی که محصول ناخالص داخلی سرانه کشور در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ به ترتیب معادل ۹۲۲۱۵۵ و ۱۸۵۸۵۵۶ هزار ریال بوده است. همانطور که مشخص است محصول ناخالص داخلی سرانه استان در طی سال‌های مورد مطالعه همواره از محصول ناخالص داخلی سرانه کشور پایین تر بوده است.

جدول ۲-۲. وضعیت محصول ناخالص سرانه استان و کشور طی سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۰

سال	استان همدان		کشور		تولید سرانه (میلیارد ریال)	جمعیت (نفر)
	تولید	تولید سرانه	تولید	جمعیت (نفر)		
	(میلیارد ریال)	(هزار ریال)	(میلیارد ریال)	(نفر)	(هزار ریال)	تولید سرانه
۱۳۹۰	۸۱۹۳۷۶	۴۶۶۰۱۳	۶۹۲۹۹۰۴۵	۷۵,۱۴۹,۰۰۰	۹۲۲۱۵۵	
۱۳۹۱	۱۰۰۹۱۲۹	۵۷۵۳۳۰۱	۸۵۸۹۹۴۸۳	۷۶,۰۳۸,۰۰۰	۱۱۲۹۶۹۳	
۱۳۹۲	۱۴۰۲۲۶۱	۸۰۱۲۹۲	۱۱۸۴۳۰۱۶۰۹	۷۶,۹۴۲,۰۰۰	۱۵۳۹۲۱۳	
۱۳۹۳	۱۶۶۱۲۷۳	۹۵۱۴۷۳	۱۲۶۸۱۷۹۱۹	۷۷,۸۵۶,۰۰۰	۱۶۲۸۸۷۸	
۱۳۹۴	۱۶۵۹۸۷۹	۹۲۴۷۲۳	۱۲۲۶۷۴۱۸۶	۷۸,۷۷۳,۰۰۰	۱۵۵۷۳۱۳	
۱۳۹۵	۱۹۸۲۶۱۷	۱۱۴۰۵۹۳	۱۴۸۵۴۷۴۴۹	۷۹,۹۲۶,۲۷۰	۱۸۵۸۵۵۶	

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۲-۱. مقایسه محصول ناخالص داخلی سرانه استان همدان و کشور

طی سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۰ (هزار ریال)

مأخذ: مرکز آمار ایران

۳-۲- بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی

۳-۲-۱- ارزش افزوده بخش‌های مختلف

در جدول (۳-۲) ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی استان همدان در طی دوره زمانی ۹۵-۱۳۹۰ نشان داده شده است. ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۹۰ معادل ۱۲۸۳۸.۲ میلیارد ریال بوده که در سال ۱۳۹۵ به ۳۷۴۶۵.۲ میلیارد ریال رسیده است. ارزش افزوده بخش معدن در سال ۱۳۹۰ معادل ۲۳۶.۳ میلیارد ریال بوده و با افزایش ۱۰۹۳.۱ درصدی به ۲۸۱۹.۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۵ رسیده است. همچنین ارزش افزوده بخش صنعت نیز در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ به ترتیب معادل ۱۱۰۴۷.۶ و ۱۶۷۶۹.۲ میلیارد ریال بوده است. ارزش افزوده بخش تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا، آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه و ساختمان نیز در سال ۱۳۹۵ به ترتیب معادل ۳۵۴۴.۳، ۸۴۵.۰۳ و ۱۳۰۸۰.۵ میلیارد ریال بوده است. بعلاوه ارزش افزوده بخش خدمات در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۲۲۰۱۲.۸ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۰ با افزایش ۱۴۵.۳ درصدی مواجه بوده است. همانطور که مشاهده می‌شود طی سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۰ بیشترین ارزش افزوده در استان به بخش خدمات اختصاص داشته است. همچنین براساس جدول (۳-۲) بیشترین ارزش افزوده در کشور نیز در سال ۱۳۹۵ به بخش خدمات با ارزشی معادل ۷۶۶۵۶۷۶.۸ میلیارد ریال و کمترین ارزش افزوده به بخش آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه با ارزشی معادل ۳۸۹۲۹.۹ میلیارد ریال اختصاص داشته است.

جدول ۳-۲. ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی استان و کشور طی سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۰

(ارقام به میلیارد ریال)

شرح	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کشاورزی	۱۲۸۳۸.۲	۱۷۵۳۷.۴	۳۲۵۲۰	۳۷۴۰۱.۶	۳۲۰۸۳.۰۲	۳۷۴۶۵.۲
معدن	۲۳۶.۳	۲۴۹.۳	۸۶۱.۸	۹۲۱.۸	۱۰۱۹.۴	۲۸۱۹.۵
صنعت	۱۱۰۴۷.۶	۱۱۶۰۱.۱	۱۳۸۳۶.۷	۱۶۵۶۹.۴	۱۵۹۳۴.۰۴	۱۶۷۶۹.۲
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۱۸۹۱.۴	۱۶۰۲.۳	۱۹۳۹.۳	۲۵۶۸.۷	۲۹۲۲.۸	۳۵۴۴.۳
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه	۲۱۱.۰۹	۲۸۶.۴	۴۷۲.۹	۵۲۲.۳	۷۵۰.۱	۸۴۵.۰۳
ساختمان	۵۶۷۲.۲	۶۶۳۴.۴	۷۸۸۱.۳	۹۱۲۹.۸	۶۲۸۸.۰۷	۱۳۰۸۰.۵
گروه خدمات ^۶	۴۹۷۲۴.۳	۶۲۵۲۸.۴	۸۲۵۸۱.۵	۹۹۱۱۲.۹	۱۰۶۴۶۳.۶	۱۲۲۰۱۲.۸

استان

۶- بخش خدمات شامل زیر بخش‌های عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، حمل و نقل و انبارداری و پست، فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا، اطلاعات و ارتباطات، فعالیت‌های مالی و بیمه، املاک و مستغلات، فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی، فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی، اداره امور عمومی و خدمات شهری، آموزش، فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی، فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات است.

کشاورزی	۳۷۵۲۸۳.۴	۵۷۷۱۵۶.۲	۹۱۹۱۰۱.۸	۱۰۶۰۷۶۶.۳	۱۱۶۴۲۳۹.۲	۱۳۲۶۰۸۲.۸
معادن	۱۷۵۰۶۷۲.۴	۱۹۴۶۵۰۰.۹	۲۷۳۲۶۳۳.۴	۲۲۸۳۵۰۷.۷	۱۳۷۴۷۶۴.۲	۱۹۹۲۳۴۷.۴
صنعت	۱۰۴۳۹۳۳.۹	۱۳۷۳۱۳۷.۶	۱۸۱۵۵۴۰.۴	۲۰۲۴۳۳۴.۹	۱۹۱۴۴۸۳.۹	۲۳۲۹۶۳۷.۱
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۳۴۵۴۴۹.۰۴	۴۰۶۱۳۲.۹	۶۳۵۱۱۵.۷	۶۸۴۳۷۷.۱	۵۱۷۹۸۳.۷	۷۲۵۹۱۰.۲
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه	۱۹۸۲۸.۵	۲۴۶۳۷.۰۸	۲۶۷۲۵.۳	۳۵۵۲۲.۰۴	۳۹۸۵۲.۲	۳۸۹۲۹.۹
ساختمان	۳۴۴۲۱۶.۶	۳۷۸۲۱۲.۰۷	۴۸۰۱۰۸.۴	۵۵۴۱۴۶.۹	۵۲۹۶۹۴.۷	۶۲۸۴۶۸.۲
گروه خدمات	۳۰۲۱۸۴۴.۹	۳۸۴۱۸۳۱.۵	۵۲۲۰۹۳۱.۸	۶۰۵۰۱۶۰.۲	۶۶۷۶۸۷۴.۷	۷۶۶۵۶۷۶.۸

کشور

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۳-۲- مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی

در جدول (۲-۴) مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی استان و کشور طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰ نشان داده شده است. براساس این جدول، بیشترین و کمترین میزان مصرف واسطه در استان همدان در سال ۱۳۹۵ به ترتیب به بخش‌های صنعت و معدن اختصاص داشته بطوری که میزان مصرف واسطه در بخش صنعت معادل ۳۸۰۱۵.۷ میلیارد ریال و در بخش معدن معادل ۴۵۹.۹ میلیارد ریال بوده است. بیشترین و کمترین مصرف واسطه در کشور نیز در سال ۱۳۹۵ به ترتیب به بخش‌های صنعت و آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه اختصاص داشته است.

جدول ۲-۴. مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۰

(ارقام به میلیارد ریال)

شرح	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کشاورزی	۱۰۰۵۷.۳	۱۴۷۵۹.۲	۲۱۳۲۳.۶	۲۴۷۴۰.۰۹	۲۱۷۹۵.۵	۲۴۹۵۳.۳
معادن	۱۰۰.۸	۱۳۸.۱	۱۶۶.۷	۱۵۸.۷	۲۴۱.۵	۴۵۹.۹
صنعت	۲۰۷۸۱.۷	۲۵۶۸۵.۹	۳۳۶۹۱.۴	۳۷۸۷۳.۲	۳۵۳۷۹.۴	۳۸۰۱۵.۷
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۲۷۴.۰۳	۳۴۹.۲	۴۴۶.۲	۵۸۲.۸	۷۹۴.۲	۱۸۶۳.۷
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه	۱۸۱.۱	۲۲۶.۹	۳۱۵.۲	۳۹۳.۰۸	۳۵۵.۶	۵۳۹.۰۷
ساختمان	۹۲۴۱.۷	۱۰۵۷۰.۷	۱۱۸۸۰.۵	۱۳۴۶۶.۱	۹۰۹۱۰.۴	۱۸۵۷۲.۰۶
گروه خدمات	۱۱۱۹۲.۲	۱۳۶۸۵.۳	۱۸۹۲۰.۸	۲۲۴۳۵.۹	۲۴۸۷۹.۳	۲۸۳۹۶.۶
کشاورزی	۳۳۶۵۶۳.۹	۵۴۰۹۹۷.۶	۷۹۱۱۲۰.۷	۹۰۷۲۳۵.۴	۹۶۴۸۲۴.۴	۱۰۷۵۹۸۲.۳
معادن	۶۲۲۷۴.۶	۷۶۹۰۶.۰۲	۱۰۹۹۰۰.۸	۱۳۲۰۲۰.۶	۱۲۸۱۵۵.۳	۱۵۴۰۱۸.۲
صنعت	۲۷۶۹۵۳۸.۰۹	۳۴۰۷۴۳۸.۵	۵۱۰۰۹۶۳.۴	۵۲۱۸۴۸۷.۲	۴۶۳۲۰۲۲.۴	۵۰۹۵۳۲۲.۴
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۱۲۵۷۱۱.۵	۱۵۰۵۵۲.۳	۱۹۰۹۹۳.۲	۱۸۷۱۷۷.۱	۲۰۴۱۵۳.۴	۱۸۵۴۴۱.۷

استان

کشور

۳۷۶۸۲.۰۶	۳۱۳۸۲.۱	۲۷۲۵۳.۲	۲۲۷۰۴.۵	۱۶۶۵۹.۷	۱۲۹۲۴.۰۹	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۹۰۲۹۵۰.۸	۷۶۹۵۱۹.۳	۸۲۱۸۷۰.۶	۷۲۵۲۹۴.۸	۶۰۱۲۰۸.۶	۵۵۴۷۳۰.۲	ساختمان
۲۲۰۶۵۲۴	۱۹۶۹۳۰۱.۴	۱۷۳۵۷۳۴.۷	۱۴۸۴۳۰۲.۰۹	۱۰۵۷۱۳۱.۸	۸۳۶۶۱۲.۹	گروه خدمات

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۳-۳- ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی

جدول (۲-۵) ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰ نشان می‌دهد. ستانده استان در رشته فعالیت‌های اقتصادی بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۵، ۶۲۴۱۸.۶۳ میلیارد ریال، در بخش معدن ۳۲۷۹.۴ میلیارد ریال، در بخش صنعت ۵۴۷۸۵.۰۱ میلیارد ریال، در بخش تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا ۵۴۰۸.۰۵ میلیارد ریال، در بخش آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه ۱۳۸۴.۱۰ میلیارد ریال، در بخش ساختمان ۳۱۶۵۲.۶ میلیارد ریال و در بخش خدمات ۱۵۰۴۰۹.۴۴ میلیارد ریال بوده است. همچنین بیشترین و کمترین میزان ستانده در رشته فعالیت‌های کشور در سال ۱۳۹۵ به ترتیب بخش‌های خدمات و آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه اختصاص داشته است.

جدول ۲-۵. ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰

(ارقام به میلیارد ریال)

شرح	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کشاورزی	۲۲۸۹۵.۵۶	۳۲۲۹۶.۶	۵۳۸۴۳.۶۸	۶۲۱۴۱.۷۸	۵۳۸۷۸.۵۶	۶۲۴۱۸.۶۳
معدن	۳۳۷.۲۴	۳۸۷.۵۵	۱۰۲۸.۵۴	۱۰۸۰.۵۷۵	۱۲۶۰.۹۵	۳۲۷۹.۴
صنعت	۳۱۸۲۹.۳۴	۳۷۲۸۷.۰۹	۴۷۵۲۸.۱۷	۵۴۴۴۲.۷۴	۵۱۳۱۳.۴۵	۵۴۷۸۵.۰۱
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۲۱۶۵.۵	۱۹۵۱.۵۹	۲۳۸۵.۵۷	۳۱۵۱.۵۸	۳۷۱۷.۰۶	۵۴۰۸.۰۵
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه	۳۹۲.۲۲	۵۱۳.۴	۷۸۸.۱	۹۱۵.۴۵	۱۱۰۵.۷۷	۱۳۸۴.۱۰
ساختمان	۱۴۹۱۴.۰۱	۱۷۲۰۵.۲	۱۹۷۶۱.۹	۲۲۵۹۵.۹۹	۱۵۳۷۹.۱۲	۳۱۶۵۲.۶
گروه خدمات	۶۰۹۱۶.۵۲	۷۶۲۱۳.۷۴	۱۰۱۵۰۲.۴۷	۱۲۱۵۴۸.۸۵	۱۳۱۳۴۲.۹۷	۱۵۰۴۰۹.۴۴
کشاورزی	۷۱۱۸۴۷.۴	۱۱۱۸۱۵۳.۸۹	۱۷۱۰۲۲۲.۶۴	۱۹۶۸۰۰۱.۸	۲۱۲۹۰۶۳.۶۳	۲۴۰۲۰۶۵.۱۵
معدن	۱۸۱۲۹۴۷.۰۹	۲۰۲۳۴۰۶.۹۷	۲۸۴۲۵۳۴.۳۴	۲۴۱۵۵۲۸.۴۲	۱۵۰۲۹۱۹.۵۶	۲۱۴۶۳۶۵.۷۴
صنعت	۳۸۱۳۴۷۲.۰۸	۴۷۸۰۵۷۶.۱۸	۶۹۱۶۵۰۳.۸۴	۷۲۴۲۸۲۲.۱۹	۶۵۴۵۵۰۶.۳۸	۷۴۲۴۹۵۹.۶۰
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۴۷۱۱۶۰.۶۱	۵۵۶۶۸۵.۲۸	۸۲۶۱۰۸.۹۲	۸۷۱۵۵۴.۳۰	۷۲۲۱۳۷.۱۷	۹۱۱۳۵۱.۹۲
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه	۳۲۷۵۲.۵۹	۴۱۲۹۶.۸۲	۴۹۴۲۹.۹۳	۶۰۷۷۵.۳۲	۷۱۲۳۴.۳۹	۷۶۶۱۲.۰۲

ساختمان	۸۹۸۹۴۶.۸۶	۹۷۹۴۲۰.۶۹	۱۲۰۵۴۰۳.۲۳	۱۳۷۶۰۱۷.۵۵	۱۲۹۹۲۱۴.۱۳	۱۵۳۱۴۱۹.۰۹
گروه خدمات	۳۸۵۸۴۵۷.۹۳	۴۸۹۸۹۶۳.۴۳	۶۷۰۵۲۳۳.۹۳	۷۷۸۵۸۹۴.۹۷	۸۶۴۶۱۷۶.۲۳	۹۸۷۲۲۰۰.۸۴

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۳-۴- نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی

براساس جدول (۲-۶)، نسبت مصرف واسطه به ستانده در بخش‌های کشاورزی، معدن، آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه و ساختمان در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۰ کاهش و در بخش‌های صنعت و تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا افزایش داشته است. در بخش خدمات نیز این نسبت ثابت بوده است. بیشترین و کمترین نسبت مصرف واسطه به ستانده در استان و کشور در سال ۱۳۹۵ به ترتیب به رشته فعالیت‌های صنعت و معدن اختصاص داشته است.

جدول ۲-۶. نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰

(ارقام به میلیارد ریال)

شرح	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
استان	کشاورزی	۰.۴۴	۰.۴۶	۰.۳۹	۰.۳۹	۰.۳۹
	معدن	۰.۳۰	۰.۳۶	۰.۱۶	۰.۱۴	۰.۱۴
	صنعت	۰.۶۵	۰.۶۹	۰.۷۰	۰.۶۹	۰.۶۹
	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۰.۱۳	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۳۴
	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه	۰.۴۶	۰.۴۴	۰.۳۹	۰.۴۲	۰.۳۸
	ساختمان	۰.۶۲	۰.۶۱	۰.۶۰	۰.۵۹	۰.۵۸
	گروه خدمات	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۱۸
کشور	کشاورزی	۰.۴۷	۰.۴۸	۰.۴۶	۰.۴۶	۰.۴۴
	معدن	۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۵	۰.۰۷
	صنعت	۰.۷۳	۰.۷۱	۰.۷۳	۰.۷۲	۰.۶۸
	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۰.۲۷	۰.۲۷	۰.۲۳	۰.۲۱	۰.۲۰
	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه	۰.۳۹	۰.۴۰	۰.۴۵	۰.۴۴	۰.۴۹
	ساختمان	۰.۶۲	۰.۶۱	۰.۶۰	۰.۵۹	۰.۵۸
	گروه خدمات	۰.۲۲	۰.۲۲	۰.۲۲	۰.۲۲	۰.۲۲

مأخذ: مرکز آمار ایران

سیمای اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مرور اجمالی بر بخش کشاورزی

استان همدان با توجه به ویژگی‌های جغرافیایی و ذخائر ژنتیکی مهمی چون بذر یونجه، سیر، گردو، گوسفند نژاد مهربان و ... به عنوان یکی از قطب‌های تولید کشاورزی در کشور مطرح بوده و سهم به سزایی در تولید ناخالص داخلی دارد. استان همدان در بیش از بیست فعالیت تولیدی، زیر بنایی و صنایع تبدیلی دارای رتبه برتر در سطح کشور و منطقه می‌باشد که از جمله می‌توان به کسب رتبه‌های برتر کشوری در تولید کشمش، سیب زمینی، سیر، گردو، انگور، یونجه و گیاهان دارویی، جو و گندم و همچنین رتبه دوم در اجرای آبیاری تحت فشار و سیستم‌های نوین آبیاری اشاره نمود. در سال ۱۳۹۸ از جمله سیاست‌های اتخاذ شده در جهت تقویت و بهبود این بخش می‌توان به طرح موضوع و پیگیری به منظور حل مشکلات واحدهای موجود به منظور تثبیت تولید و اشتغال از طریق مراجع مختلف به ویژه ستاد تسهیل استان، شناسایی واحدهای آسیب دیده در اثر بروز حوادث غیر مترقبه و طبیعی نظیر سیل فروردین ۱۳۹۸ و اقدامات جبرانی برای بازگشت به مدار تولید و جبران خسارات وارده، توسعه و افزایش تولید در محیط‌های کنترل شده گلخانه‌ای و افزایش فرآورده‌ها و کاهش ضایعات، تغییر رویکرد در تنظیم بازار از واردات‌گرایی به صادرات‌گرایی و نیز افزایش تولید محصولات راهبردی، افزایش تولید داخلی نهاده‌های کشاورزی، حفظ بازارهای هدف صادراتی و حفاظت و بهره‌برداری از منابع پایه اشاره داشت. در این راستا عمده جهت‌گیری‌ها در استان، فراهم کردن زمینه‌های لازم برای توسعه زیرساخت‌ها، مدیریت مصرف منابع، تجهیز و اصلاح اراضی استان با توسعه آبیاری‌های نوین، اصلاح و رفع برخی از موانع قانونی و حذف رویه‌های زاید، اصلاح الگوهای کشت توسعه ایستگاه‌های تحقیقاتی و توسعه صنایع تکمیلی و تبدیلی بخش کشاورزی بود. به استناد آمار دریافتی از جهاد کشاورزی استان همدان در سال ۱۳۹۸ کل سطح زیر کشت استان حدود ۶۹۷ هزار هکتار و کل تولید این بخش نیز ۴۷۸۴ هزار تن بوده است. میزان صادرات این بخش در سال ۱۳۹۸ از کل مبادی خروجی گمرکات کشور حدود ۳۰۶ هزار تن و به ارزش ۳۷۶.۸ میلیون دلار بوده است. انواع خشکبار، سیب زمینی، سیر و خیار شور نیز به عنوان مهم‌ترین کالاهای صادراتی بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۹۸ بوده‌اند. مهمترین مشکل در صادرات این محصول با ارزش و با کیفیت استان این است که به صورت فله‌ای و بدون داشتن بسته‌بندی و برند معرف استان صادر می‌گردد. با توجه به محصولات تولیدی باکیفیت بخش کشاورزی در استان همدان در نظر داشتن خاصیت فسادپذیری و عمر کوتاه محصولات تولیدی این بخش در حال حاضر یکی از نیازهای اساسی و اصلی بخش کشاورزی همدان صنایع تبدیلی است تا محصولات این بخش فرآوری شده و سپس صادر شوند. در این زمینه توسعه زیرساخت‌ها و توجه جدی به این مساله می‌بایست از اولویت‌های این بخش باشد.

واژگان کلیدی: استان همدان، اقتصاد کشاورزی، ارزش افزوده، سطح زیر کشت

مقدمه

به طور کلی از دیدگاه توسعه اقتصادی، نقش کشاورزی به دلیل کمک آن به پیشبرد جریان رشد و توسعه نمایان‌تر است. بخش کشاورزی در جریان رشد و توسعه اقتصادی چند وظیفه مهم و اساسی بر عهده دارد که از آن جمله می‌توان به تأمین غذا و امنیت غذایی برای جمعیت رو به رشد، تأمین ارز خارجی برای وارد کردن کالاهای سرمایه‌ای از راه افزایش صادرات، عرضه مواد خام مورد نیاز صنعت و کمک به توسعه فعالیت‌های تولیدی وابسته اشاره کرد. به تعبیری دیگر توسعه کشاورزی، افزایش تولیدات کشاورزی و دامی، و شیلات و جنگلداری را به همراه خواهد داشت و افزایش تولید اقلام مذکور ضمن ایجاد اشتغال و کمک به رشد اقتصادی به امنیت غذایی و بهبود تغذیه در جهان سوم کمک می‌کند. علاوه بر آن بخش کشاورزی به دلیل برخورداری از پتانسیل بالا جهت غلبه بر بحران بیکاری به ویژه در کوتاه‌مدت یکی از با ثبات‌ترین بخش‌های اقتصادی کشور را تشکیل داده و نسبت به دیگر بخش‌های تولیدی تاثیرپذیری کمتری از شوک‌های برون‌زا خواهد داشت. لذا به منظور تحقق اهداف اسناد بالادستی کشور و در رأس همه اقتصاد مقاومتی، سند چشم‌انداز بیست ساله کشور و برنامه ششم توسعه باید از کلیه توانایی‌ها و ظرفیت‌های اقتصادی کشور در بخش‌های مختلف از جمله بخش کشاورزی استفاده شود تا رشد و پیشرفت متوازن، مستمر و پرشتاب در اقتصاد کشور تحقق یابد.

استان همدان با توجه به ویژگی‌های جغرافیایی و ذخایر ژنتیکی مهمی چون بذر یونجه، سیر، گردو، گوسفند نژاد مهربان و ... از دیرباز به عنوان یکی از قطب‌های تولید کشاورزی در کشور مطرح بوده و سهم به سزایی در تولید ناخالص کشور دارد. استان همدان در بیش از بیست فعالیت تولیدی، زیر بنایی و صنایع تبدیلی دارای رتبه برتر در سطح کشور و منطقه می‌باشد که از جمله می‌توان به کسب رتبه‌های برتر در تولید سیب زمینی، سیر، گردو، انگور، یونجه و گیاهان دارویی، جو و گندم اشاره نمود. ذکر این موارد نشان‌دهنده پتانسیل بالای استان همدان در بخش کشاورزی بوده و لزوم توجه و توسعه بیشتر این بخش و صنایع وابسته به آن را بیش از پیش آشکار می‌سازد. با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی استان و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی وضعیت شاخص‌های این بخش پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش اقتصادی در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۳-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت‌گیری‌های استان همدان

کشاورزی مردمی‌ترین بخش اقتصادی و اساسی‌ترین بخش برای ایجاد امنیت غذایی است که در اثر افزایش درآمدهای ارزی ناشی از نفت مورد غفلت قرار گرفته است. خوشبختانه در سال‌های اخیر با سر لوحه قرار دادن سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در امور تصمیم‌گیری‌ها و جهت‌گیری‌های کشور، توجه به بخش‌های تولیدی کشور و به خصوص این بخش که در آن مزیت نسبی تولید نیز وجود دارد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار شده است. لذا باید گفت اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی به معنای تلاش برای حداکثر استفاده از امکانات موجود برای تولید محصولات جهت کاهش وابستگی به کشورهای خارجی، افزایش بهره‌وری تا حد امکان، تولید کالاهایی که وابستگی به خارج را هرچه کمتر می‌کنند به موازات این امر سرمایه‌گذاری در کشاورزی یکی از موثرترین استراتژی‌های کاهش فقر و گرسنگی و ایجاد توسعه پایدار است.

در سال‌های اخیر به ویژه در سال ۱۳۹۸ استان همدان با توجه به داشتن مبنای اقتصاد کشاورزی محور، با سرلوحه قرار دادن سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در بخش تولید و تقویت بخشهای اقتصادی در این زمینه خطمشی‌های زیادی را برای نیل به اهداف ترسیمی به کار برده است، در این راستا باید به تدوین سند راهبردی و برنامه عملیاتی توسعه استان همدان (۱۴۰۰ - ۱۳۹۸) که با هدف برنامه‌ریزی توسعه پایدار در فضای جغرافیایی استان و بهره‌برداری از همه ظرفیت‌های توسعه‌ای موجود در استان نگاشته شده است و توجه ویژه این سند به بخش کشاورزی و برنامه‌ریزی و تلاش در جهت استفاده از امکانات موجود و سرمایه‌گذاری در جهت توسعه و رونق فعالیت در این بخش به عنوان کهن‌ترین و اساسی‌ترین بخش تولید در استان اشاره نمود.

در سال ۱۳۹۸ به منظور حمایت از بخش کشاورزی به عنوان مهمترین بخش تولیدی استان همدان و تحقق اهداف تبیین شده در سیاست‌های اقتصاد مقاومتی جهت‌گیری‌های استان به شرح ذیل است:

توسعه فعالیت‌های جدید در حوزه‌های مختلف به ویژه توسعه گلخانه‌ای، آبیاری نوین و محصولات کم آب‌بر جهت‌دهی تولید به سمت محصولات گواهی شده در راستای افزایش سلامت محصولات و ارتقاء امنیت غذایی و محصولات مورد نیاز و مورد پسند بازارهای هدف

احیا و بازگرداندن واحدهای تولیدی تعطیل شده به مدار تولید به منظور افزایش بهره‌وری سرمایه توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی به منظور کاهش ضایعات محصولات کشاورزی و افزایش ارزش افزوده تأکید بر فعالیت زنجیره‌های تولید در زمینه‌هایی که پتانسیل آنها در استان وجود دارد مانند: زنجیره گوشت، مرغ، سیب‌زمینی، گردو و

توسعه آبیاری نوین در اراضی مستعد استان در راستای افزایش بهره‌وری آب استفاده از ظرفیت تشکلهای بخش خصوصی در اجرای سیاست‌ها و اقدامات اجرایی ایجاد اشتغال مولد متناسب با سیاستگذاری‌های و برنامه‌های اشتغال به ویژه در بخش خانگی

۳-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان همدان

بخش کشاورزی از راه تولید مواد غذایی مورد نیاز برای مصرف داخلی در حقیقت از دامنه نیاز به ارز خارجی برای واردات مواد غذایی می‌کاهد. بنابراین منطقی به نظر می‌رسد در برنامه‌های توسعه کشور به نحوی تهیه و تدوین گردد که توسعه بخش کشاورزی نسبت به سایر بخش‌ها در اولویت قرار گرفته و مورد توجه و تأکید بیشتری باشد کما اینکه قرار گرفتن بخش کشاورزی در محوریت برنامه‌های پنج ساله توسعه کشورمان از این دیدگاه قابل توجیه است.

در استان همدان نیز این بخش و تحولات آن به صورت جدی پیگیری می‌گردد. با توجه به بحران کمبود آب و لزوم استفاده بهینه از منابع آب و افزایش بهره‌وری تولید در این بخش در سال ۱۳۹۸ سرمایه‌گذاری و توجه ویژه به آبیاری تحت فشار، جهت‌دهی و هدایت الگوی کشاورزی در حوزه‌های بذر و روش تولید، تجهیز و نوسازی اراضی، تأمین داخلی نهاده‌ها و ادوات، افزایش تولید در محیط‌های کنترل شده گلخانه‌ای و افزایش فرآورده‌ها و کاهش ضایعات در تولید و همچنین انسجام در توسعه کشاورزی و روستایی، تکیه بر تولید داخل، گسترش و تقویت امنیت غذایی، تغییر رویکرد در تنظیم بازار از واردات‌گرایی به صادرات‌گرایی و نیز افزایش تولید محصولات راهبردی، حفظ بازارهای هدف صادراتی علی‌رغم تحریم‌ها و فشارهای شدید بین‌المللی،

افزایش تولید داخلی نهاده‌های کشاورزی، تأمین ذخایر راهبردی و تنظیم بازار و حفاظت و بهره‌برداری از منابع پایه از جمله سیاست‌های مورد تعقیب مدیران استانی برای بخش کشاورزی در سال مورد بررسی بود. در مجموع باید گفت که در سال ۱۳۹۸ عمده تحولات ایجاد شده در سال ۱۳۹۸ در بخش کشاورزی استان همدان به طور خلاصه به شرح ذیل می‌باشد.

توسعه اجرای سیستم‌های نوین آبیاری در اراضی آبی
اجرای عملیات کشاورزی حفاظتی (کم‌خاک‌ورزی، بی‌خاک‌ورزی، حفظ و ذخیره رطوبت)
ایجاد و توسعه سردخانه‌های نگهداری محصولات کشاورزی در راستای حفظ و حراست از تولید و ارزش محصولات تولیدی

توسعه فعالیت‌های گلخانه‌ای و علمی و توجه ویژه به کشت گیاهان دارویی و محصولات کم‌آبر در راستای تغییر الگوی کشت و افزایش درآمد بهره‌برداران و صرفه‌جویی در مصرف آب
اجرای طرح کاداستر کشاورزی (در راستای سنددار کردن اراضی کشاورزی)
اجرای عملیات تجهیز و نوسازی اراضی در استان

طرح موضوع و پیگیری به منظور حل مشکلات واحدهای موجود به منظور تثبیت تولید و اشتغال از طریق مراجع مختلف به ویژه ستاد تسهیل استان

شناسایی واحدهای آسیب دیده در اثر بروز حوادث غیرمترقبه و طبیعی نظیر سیل فروردین ۱۳۹۸ و اقدامات جبرانی برای بازگشت به مدار تولید و جبران خسارات وارده

تلاش در جهت بهبود دامداری‌های سنتی از طریق بهسازی و نوسازی و بهبود روش‌ها و توسعه دامداری‌های صنعتی

گسترش فعالیت‌های جنبی کشاورزی بویژه پرورش زنبور عسل، آبی‌پروری در سطح استان

۳-۳- بررسی وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی

۳-۳-۱- تولید محصولات اساسی بخش کشاورزی

طبق جداول (۱-۳) و (۲-۳) تولید و عملکرد در هکتار محصولات زراعی و باغی استان همدان به تفکیک گروه تولیدات در سال زراعی ۹۸-۱۳۹۷ نشان داده شده است. بر اساس اطلاعات جدول (۱-۳)، مجموع تولید محصولات زراعی استان همدان در این سال معادل ۳۵۰۳۱۲۹ تن بوده که از این میزان ۸۵٪ معادل ۳۰۱۱۸۰۴ تن به صورت آبی و ۱۵٪ نیز معادل ۴۹۱۳۲۵ تن به صورت دیمی کشت شده است. بیشترین میزان تولید محصولات زراعی در استان همدان مربوط به گروه سبزیجات بوده که حدود ۳۴٪ از کل را شامل می‌شود. جمع محصولات این گروه ۱۱۸۶۲۱۴ تن بوده که کلاً به صورت آبی کشت شده است. بیشترین محصول این گروه به کشت سیب‌زمینی با تولیدی معادل ۸۹۸۳۰۰ تن تعلق داشته و عملکرد در هکتار تولید سیب‌زمینی به صورت آبی معادل ۴۲۳۳۲ کیلوگرم در هکتار بوده است. گروه تولید غلات دومین رتبه را در بین محصولات زراعی استان به خود اختصاص داده که در سال ۱۳۹۸ معادل ۹۵۷۹۴۱ تن تولید داشته است، سومین جایگاه محصولات زراعی نیز مربوط به تولید نباتات علوفه‌ای با تولید ۵۰۲۸۵۸ تن بوده است. همچنین محصولات صنعتی نیز در چهارمین رتبه با تولید ۳۱۰۸۴۷ تن می‌باشند و کل محصول این گروه صورت آبی تولید شده است. عمده محصولات صنعتی این گروه شامل چغندر قند، آفتابگردان و کلزا می‌باشد که عملکرد در هکتار این محصولات به ترتیب معادل ۳۰۲۸۶۸، ۹۲۰ و ۷۰۵۹ تن بوده است. محصولات

جالیزی نیز پنجمین رتبه را در بین محصولات زراعی داشته‌اند و در سال ۱۳۹۸ میزان تولید این گروه نیز ۲۳۰۶۵۶ تن بوده و در رتبه آخر نیز حبوبات قرار دارند که ۱۷۳۳۳ تن محصول تولید نموده که ۸۱.۵ درصد آن به صورت دیم و ۱۵ درصد نیز به صورت آبی تولید شده است و نخود با تولید ۱۲۱۸۸ تن در صدر این گروه قرار دارد.

جدول ۳-۱. برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات زراعی استان همدان در سال ۱۳۹۸

نام محصول	تولید (تن)			عملکرد (کیلوگرم)		
	آبی	دیم	جمع	آبی	دیم	جمع
غلات	۳۵۳۹۳۲	۳۲۸۰۹۱	۶۸۲۰۲۳	۵۰۸۸	۱۰۱۶	۶۱۰۴
	۱۸۷۰۱۴	۸۷۰۵۴	۲۷۴۰۶۸	۴۳۰۰	۱۲۵۰	۵۵۵۰
	۱۸۵۰	۰	۱۸۵۰	۹۰۰۰	۰	۹۰۰۰
	۵۴۲۷۹۶	۴۱۵۱۴۵	۹۵۷۹۴۱	۱۸۳۸۸	۲۲۶۶	۲۰۶۵۴
	۴۶۰	۱۱۷۲۸	۱۲۱۸۸	۲۰۰۰	۶۰۰	۲۶۰۰
حبوبات	۴۵	۲۳۸۵	۲۴۳۰	۱۵۰۰	۵۰۰	۲۰۰۰
	۲۷۰۰	۰	۲۷۰۰	۲۳۰۰	۰	۲۳۰۰
	۰	۱۵	۱۵	۰	۸۰۰	۸۰۰
	۳۲۰۵	۱۴۱۲۸	۱۷۳۳۳	۵۸۰۰	۱۹۰۰	۷۷۰۰
	۳۰۲۸۶۸	۰	۳۰۲۸۶۸	۵۲۶۴۵	۰	۵۲۶۴۵
محصولات صنعتی	۹۲۰	۰	۹۲۰	۲۰۰۰	۰	۲۰۰۰
	۷۰۵۹	۰	۷۰۵۹	۱۶۴۱	۰	۱۶۴۱
	۳۱۰۸۴۷	۰	۳۱۰۸۴۷	۵۶۲۸۶	۰	۵۶۲۸۶
	۸۹۸۳۰۰	۰	۸۹۸۳۰۰	۴۲۳۳۲	۰	۴۲۳۳۲
	۱۳۸۷۹۰	۰	۱۳۸۷۹۰	۳۹۲۲۸	۰	۳۹۲۲۸
سبزیجات	۵۱۸۲۶	۰	۵۱۸۲۶	۱۳۴۳۳	۰	۱۳۴۳۳
	۲۶۹۹۵	۰	۲۶۹۹۵	۴۰۶۵۵	۰	۴۰۶۵۵
	۷۰۳۰۳	۰	۷۰۳۰۳	۱۴۸۶۰	۰	۱۴۸۶۰
	۱۱۸۶۲۱۴	۰	۱۱۸۶۲۱۴	۱۵۰۵۰۸	۰	۱۵۰۵۰۸
	۱۱۲۰۰۰	۵۰۸۵	۱۱۷۰۸۵	۵۵۸۸۷	۱۵۰۰	۵۷۳۸۷
محصولات جالیزی	۱۰۹۷۶۱	۰	۱۰۹۷۶۱	۲۴۶۷۰	۰	۲۴۶۷۰
	۳۸۱۰	۰	۳۸۱۰	۱۳۰۹۲	۰	۱۳۰۹۲
	۲۲۵۵۷۱	۵۰۸۵	۲۳۰۶۵۶	۹۳۶۴۹	۱۵۰۰	۹۵۱۴۹
	جمع					
	محصولات جالیزی					

یونجه	۴۹۶۳۴۰	۱۵۰۰	۴۹۷۸۴۰	۱۲۷۴۸	۳۰۰۰	۱۵۷۴۸
شبر	۲۶۷۹	۰	۲۶۷۹	۴۶۵۰	۰	۴۶۵۰
کاودانه	۰	۲۹۷	۲۹۷	۰	۹۰۰	۹۰۰
ذرت علوفه‌ای	۱۵۳۰۰۰	۰	۱۵۳۰۰۰	۶۰۰۰۰	۰	۶۰۰۰۰
سایر نباتات علوفه‌ای	۲۵۱	۴۵	۲۹۶	۷۳۵۰	۸۰۰	۸۱۵۰
جمع نباتات علوفه‌ای	۶۵۲۲۷۰	۱۸۴۲	۶۵۴۱۱۲	۸۴۷۴۸	۴۷۰۰	۸۹۴۴۸
کدو آجیلی	۴	۰	۴	۸۰۰	۰	۸۰۰
آفتابگردان آجیلی	۱۴۲۱	۰	۱۴۲۱	۲۴۲۱	۰	۲۴۲۱
جمع سایر محصولات	۷۳۰	۱۲۵	۸۵۵	۴۵۰۶	۱۱۲۶	۵۶۳۲
محصولات اصلی	۲۱۵۵	۱۲۵	۲۲۸۰	*	*	*
محصولات فرعی	۲۴۰۰۰۰	۵۵۰۰۰	۲۹۵۰۰۰	*	*	*
جمع محصولات اصلی و فرعی	۳۰۱۱۸۰۴	۴۹۱۳۲۵	۳۵۰۳۱۲۹	*	*	*

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان همدان

مطابق جدول (۲-۳)، میزان تولید مجموع تولید گل باغی و گلخانه‌ای استان همدان در سال زراعی ۹۸-۱۳۹۷ معادل ۷۸۰۳۶۹ تن بوده است. در صدر محصولات باغی استان همدان میوه‌های دانه‌ریز بوده که میزان تولید آن نیز ۴۰۶۶۵۲ تن بوده که از این میزان انگور آبی با ۴۰۵۸۷۹ تن، انگور دیم ۴۸۹ تن و توت درختی ۲۸۴ تن تولید شده است. پس از آن میوه‌های هسته‌دار قرار دارند که مجموع آنها در سال زراعی ۹۷-۹۸، معادل ۱۴۱۳۸۲ تن بوده که بیشترین میزان تولید به هلو با تولیدی معادل ۶۸۶۴۹ تن و کمترین میزان به تولید گوجه‌فرنگی با تولیدی معادل ۱۴۳۶ تن تعلق داشته است.

همچنین میوه‌های دانه‌دار رتبه سوم محصولات باغی را با تولید معادل ۱۳۶۸۳۶ تن به خود اختصاص داده است که میزان تولید سیب، گلابی و به، به ترتیب معادل ۱۲۹۶۳۰، ۵۴۱۲ و ۱۷۹۴ تن بوده است. همانطور که از جدول ذیل مشخص است، میوه‌های خشک معادل ۶۱۹۹۴ تن تولید شده است که بیشترین میزان تولید میوه‌های خشک به تولید گردو با تولید ۵۴۴۱۶ تن اختصاص داشته و عملکرد در هکتار آن معادل ۲۹۴۲ کیلوگرم در هکتار بوده است. از سایر محصولات باغی نیز تولید سماق معادل ۴۲ تن بوده که عملکرد در هکتار آن معادل ۶۰۰ کیلوگرم در هکتار بوده است.

جدول ۳-۲. برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات باغی استان همدان در سال ۱۳۹۸

نام محصول	میزان تولید (تن)	عملکرد در هکتار (کیلوگرم)
سیب	۱۲۹۶۳۰	۱۸۶۱۲
گیلابی	۵۴۱۲	۱۰۱۹۲
به	۱۷۹۴	۸۵۸۳
جمع میوه‌های دانه‌دار	۱۳۶۸۳۶	*
آلبالو	۷۵۷۴	۵۹۷۳
گیلاس	۵۵۲۵	۷۰۲۱
گوجه	۱۴۳۶	۱۰۰۴۴
انواع آلو	۱۸۹۳۶	۹۷۸۱
هلو	۶۸۶۴۹	۱۴۱۰۸
شلیل	۲۴۰۸۲	۱۱۶۳۴
زردآلو	۱۵۱۸۰	۷۴۹۲
جمع میوه‌های هسته‌دار	۱۴۱۳۸۲	*
انگور آبی	۴۰۵۸۷۹	۱۹۱۲۲
انگور دیم	۴۸۹	۳۰۰۰
توت درختی	۲۸۴	۲۹۰۰
جمع میوه‌های دانه‌ریز	۴۰۶۶۵۲	*
گردو	۵۴۴۱۶	۲۹۴۲
بادام آبی	۵۵۱۲	۱۵۳۴
بادام دیم	۱۹۱۱	۵۶۳
پسته	۲	۳۴۶
سنجد	۱۵۳	۹۷۲
جمع میوه‌های خشک	۶۱۹۹۴	*
سماق	۴۲	۶۰۰
گل محمدی	۰	۰
انواع تبریزی و محصولات غیر مثمر	۰	۰
جمع سایر	۴۲	۶۰۰
گلخانه‌های سبزی و صیفی	۳۳۴۶۳	۳۲۰۰۰۰
گل و گیاهان زینتی	۴۲۱۲۲۰۰	*
جمع محصولات باغی	۷۴۶۹۰۶	*
جمع گل باغی و گلخانه‌ای	۷۸۰۳۶۹	*

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان

۳-۱-۱- ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیر بخش های گروه کشاورزی

ارزش افزوده: بر اساس جدول (۳-۳)، وضعیت ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده بخش کشاورزی را نشان می دهد، لازم به توضیح است که آخرین آمار مربوط به ارزش افزوده بخش های اقتصادی منتشر شده از سوی مرکز آمار ایران مربوط به سال ۱۳۹۵ است. براساس جداول ذیل، مجموع ارزش افزوده بخش کشاورزی استان همدان در سال های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ به ترتیب معادل ۳۲۰۸۳۰۱۷.۹۶ و ۳۷۴۶۵۲۷۹.۳۷ میلیون ریال بوده است. بیشترین ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در این سال ها به حوزه زراعت و باغداری تعلق داشته و در سال ۱۳۹۴ معادل ۲۷۱۵۷۹۶۲.۰۷ میلیون ریال بوده که با افزایشی در حدود ۱۶ درصد در سال ۱۳۹۵ معادل ۳۱۶۸۰۲۴۴/۸۸ میلیون ریال بوده است و کمترین ارزش افزوده نیز مربوط به حوزه پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت های کشاورزی بوده است که معادل ۹۰۷۹۸.۲ میلیون ریال می باشد.

مصرف واسطه: براساس جدول (۳-۴)، مجموع مصرف واسطه بخش کشاورزی در سال های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۴ به ترتیب معادل ۲۴۹۵۳۳۵۰.۵۸ و ۲۱۷۹۵۵۴۴.۲۷ میلیون ریال بوده است. در سال ۱۳۹۵ بیشترین مصرف واسطه به بخش زراعت و باغداری با مصرفی معادل ۱۲۵۸۱۷۰۶.۰۸ میلیون ریال و کمترین مصرف واسطه به جنگلداری با مصرفی معادل ۳۱۲۱۲.۲۲ میلیون ریال اختصاص داشته است. همانطور که از جدول (۳-۵) مشاهده می شود.

ستانده: مجموع ستانده بخش کشاورزی در سال های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۴ با افزایش ۱۵ درصدی به ترتیب معادل ۶۲۴۱۸۶۲۹.۹۵ و ۵۳۸۷۸۵۶۲.۲۳ میلیون ریال بوده است. در ستانده، بخش زراعت و باغداری بیشترین تغییر را داشته که از ۳۷۸۲۴۶۶۴.۵۸ میلیون ریال در سال ۱۳۹۴ با ۳.۴ درصد رشد در سال ۱۳۹۵ به ۴۴۲۶۱۹۵۰.۹۶ میلیون ریال رسیده است. کمترین میزان ستانده نیز در سال ۱۳۹۵ مربوط به حوزه پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت های کشاورزی می باشد که با کاهش ۴۳ درصدی به ۱۵۳۸۳۶.۷ میلیون ریال رسیده است.

جدول ۳-۳. ارزش افزوده فعالیت های اقتصادی استان همدان به قیمت های سال جاری

در سال های ۹۵-۱۳۹۴ (میلیون ریال)

۱۳۹۵	۱۳۹۴	رشته فعالیت
۳۷۴۶۵۲۷۹.۳۷	۳۲۰۸۳۰۱۷.۹۶	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۳۱۶۸۰۲۴۴.۸۸	۲۷۱۵۷۹۶۲.۰۷	زراعت و باغداری
۴۸۹۵۸۳۶.۱۵	۴۱۱۵۱۳۹.۹۷	پرورش حیوانات
۳۵۶۲۸۳.۵۸	۳۴۸۲۸۳.۰۴	گاوداری صنعتی
۳۵۸۷۹۲۵.۸	۳۱۰۹۳۰۱.۳۱	دام سنتی
۸۶۰۸۲۸.۵۸	۴۹۴۹۵۶.۰۲	مرغداری
۹۰۷۹۸.۲	۱۶۲۵۹۹.۶۱	پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت های کشاورزی
۱۳۳۵۳۳.۶۸	۱۱۲۲۸۸.۷۷	جنگلداری
۷۵۵۶۶۴.۶۵	۶۹۷۶۲۷.۱۶	ماهیگیری

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان همدان

جدول ۳-۴. مصرف واسطه فعالیت‌های اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری
در سال‌های ۹۵-۱۳۹۴ (میلیون ریال)

رشته فعالیت	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری	۲۱۷۹۵۵۴۴.۲۷	۲۴۹۵۳۳۵۰.۵۸
زراعت و باغداری	۱۰۶۶۶۷۰۲.۵۱	۱۲۵۸۱۷۰۶.۰۸
پرورش حیوانات	۱۰۶۴۳۴۳۰.۹	۱۱۸۶۵۱۱۸.۶۵
گاوداری صنعتی	۸۴۳۶۸۹.۳۳۲۷	۸۵۹۰۱۵.۸۲۷۷
دام سنتی	۶۴۳۳۹۷۳.۵۱۲	۷۵۱۱۰۸۸.۵۳۴
مرغداری	۳۲۵۴۸۲۶.۶۹۴	۳۴۳۱۹۷۵.۷۷۹
پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی	۱۱۰۹۴۱.۳۵۷۲	۶۳۰۳۸.۵۰۵۱۷
جنگلداری	۴۶۷۶۱.۶۶۳۳۳	۳۱۲۱۲.۲۲۱۱۷
ماهیگیری	۴۳۸۶۴۹.۱۹۶۳	۴۷۵۳۱۳.۶۳۸۹

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان همدان

جدول ۳-۵. ستانده فعالیت‌های اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری
در سال‌های ۹۵-۱۳۹۴ (میلیون ریال)

رشته فعالیت	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری	۵۳۸۷۸۵۶۲.۲۳	۶۲۴۱۸۶۲۹.۹۵
زراعت و باغداری	۳۷۸۲۴۶۶۴.۵۸	۴۴۲۶۱۹۵۰.۹۶
پرورش حیوانات	۱۴۷۵۸۵۷۰.۸۷	۱۶۷۶۰۹۵۴.۸
گاوداری صنعتی	۱۱۹۱۹۷۲.۳۷	۱۲۱۵۲۹۹.۴۱
دام سنتی	۹۵۴۳۲۷۴.۸۲	۱۱۰۹۹۰۱۴.۳۳
مرغداری	۳۷۴۹۷۸۲.۷۱	۴۲۹۲۸۰۴.۳۶
پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی	۲۷۳۵۴۰.۹۷	۱۵۳۸۳۶.۷۰۰۳
جنگلداری	۱۵۹۰۵۰.۴۲۸۴	۱۶۴۷۴۵.۸۹۹۸
ماهیگیری	۱۱۳۶۲۷۶.۳۵۲	۱۲۳۰۹۷۸.۲۹۳

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان همدان

۳-۱-۲- سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک (زراعی، باغی، دامی و آبزیان)

در جدول (۳-۶)، بر اساس مستندات دریافتی از سازمان جهاد کشاورزی استان همدان، سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک (زراعی، باغی، دامی و آبزیان) برای سال ۱۳۹۸ ارائه گردیده است. براساس جدول مذکور، تولید محصولات زراعی استان معادل ۳۵۰۳۰۰۰ تن با سطح زیر کشت ۶۱۹۳۸۰ هکتار بوده است. تولید محصولات باغی و گلخانه‌ای نیز ۷۸۰۰۰۰ تن بوده که سطح زیر کشت محصولات باغی و گلخانه‌ای اختصاص یافته به آن ۷۷۲۳۰ هکتار بوده است. همانطور که از جدول ذیل مشخص است، تولید محصولات دامی و آبزیان نیز در سال ۱۳۹۸ معادل ۵۰۱۰۰۰ تن بوده است و در مجموع با احتساب تولید محصولات فرعی و سایر جمع تولیدات بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۳۹۸ معادل ۴۷۸۴۰۰۰ تن بوده است.

جدول ۳-۶. سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۳۹۸

عنوان	تولید (تن)	سطح زیر کشت (هکتار)
زراعی	۳۵۰۳۰۰۰	۶۱۹۳۸۰
باغی و گلخانه‌ای	۷۸۰۰۰۰	۷۷۲۳۰
دامی و آبزیان	۵۰۱۰۰۰	*
جمع تولید بخش کشاورزی	۴۷۸۴۰۰۰	۶۹۶۶۱۰

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان همدان

۳-۳-۲- صادرات و واردات محصولات کشاورزی

در سال‌های اخیر با توجه به تأکید و حمایت از تولیدات داخلی، ایجاد تنوع در محصولات صادراتی و تأکید بر تجارت محصولات غیرنفتی به عنوان یکی از مباحث جدی در امر صادرات مطرح شده است. در این میان بخش کشاورزی به عنوان یکی از بخش‌های اثرگذار بر صادرات، حایز اهمیت است. این بخش به دلیل وجود شرایط مساعد از جمله توانمندی‌های بالقوه موجود و همچنین شرایط آب و هوایی و اقلیم مناسب می‌تواند از طریق صادرات محصولات، ارزآوری بالایی برای کشور داشته باشد. این مهم نیازمند وجود یک بخش کشاورزی توانمند و اتخاذ سیاست‌های مناسب است. استان همدان نیز از دیرباز به عنوان یکی از قطب‌های کشاورزی کشور مطرح بوده و در تولید برخی محصولات عمده حائز رتبه‌های برتر کشوری است. لذا با عنایت به اینکه بخش کشاورزی یکی از بخش‌های استراتژیک تولیدی و اقتصادی در استان همدان محسوب می‌گردد لازم است که در تشریح وضعیت صادرات و واردات مربوط به این بخش به آماری که از سازمان جهاد کشاورزی استان همدان اخذ گردیده و بیانگر میزان صادرات محصولات کشاورزی استان از کلیه مبادی خروجی کشور می‌باشد اشاره گردد.

مطابق آمار و اطلاعات سازمان جهاد کشاورزی استان همدان در سال ۱۳۹۸ معادل ۳۰۵۶۹۵ تن از محصولات بخش کشاورزی استان با ارزش ۳۷۶.۸ میلیون دلار صادر گردیده است که نسبت به سال گذشته ۵۰.۵ درصد از لحاظ ارزشی و ۷.۹ درصد از لحاظ وزنی رشد داشته است. (لازم به ذکر است که در سال گذشته به دلیل بالا رفتن نرخ ارز و به تبع آن کاهش ارزش پول ملی صادرات رونق چشمگیری داشت و منابع حاصل از آن نیز

افزایش پیدا نمود.) مهمترین اقلام صادراتی بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۹۸ انواع خشکبار بوده در مجموع ارزشی معادل ۲۴۳.۳ میلیون دلار ارز آوری داشته و کشمش به تنهایی صادراتی به ارزش ۷۶.۵۱ میلیون دلار داشته است. مهمترین مشکل در صادرات این محصول با ارزش و با کیفیت استان این است که به صورت فله‌ای و بدون داشتن بسته‌بندی و برند معرف استان صادر می‌گردد.

سیب‌زمینی به عنوان یکی دیگر از اقلام مهم صادراتی استان است که ارزشی معادل ۴۸.۶ میلیون دلار به خود اختصاص داده است، اما به دلیل بوروکراسی زیاد اداری و ماهیت فسادپذیری این محصول ناگزیر بخش قابل توجهی از صادرات سیب‌زمینی استان همدان به صورت پیله‌وری انجام می‌شود که این نوع صادرات علاوه بر اینکه در رقم رسمی صادرات استان لحاظ نمی‌شود مشکلات زیادی برای صادرات این محصول به وجود آورده است. سیر و خیار شور نیز با ارزآوری ۱۷.۱۳ و ۱۰.۸۱ میلیون دلار در رتبه های بعدی اقلام مهم صادرات بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۳۹۸ قرار دارند.

با توجه به آمارهای ارایه شده باید گفت که در سال ۱۳۹۸ نسبت ارزش به وزن صادرات و یا متوسط قیمت هر واحد صادرات در بخش کشاورزی استان همدان که از تقسیم ارزش دلاری به وزن صادرات بدست می‌آید، برای عمده محصولات صادراتی بخش کشاورزی استان (انواع خشکبار بجز کشمش، کشمش، سیب‌زمینی، سیر، خیارشور) به ترتیب عبارتند از: ۰.۷۷، ۰.۲، ۰.۰۳، ۰.۰۸ و ۰.۱ می‌باشد. از مهمترین اقلام تولیدی و صادراتی بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۳۹۸ می‌توان به سیب‌زمینی، کشمش، فرآورده‌های لبنی، گوجه‌فرنگی، گشنیز، انواع حبوبات، خیارشور، گردو و سیر اشاره نمود.

با توجه به محصولات تولیدی باکیفیت بخش کشاورزی استان همدان و با نگاه ویژه به اینکه اقتصاد این استان بیشتر بر پایه کشاورزی استوار است و در نظر داشتن خاصیت فسادپذیری و عمر کوتاه محصولات تولیدی این بخش باید گفت که در حال حاضر یکی از نیازهای اساسی و اصلی بخش کشاورزی همدان صنایع تبدیلی است تا محصولات این بخش فرآوری شده و سپس صادر شوند که در این صورت شاهد ایجاد ارزش افزوده و رونق اقتصادی برای استان همدان باشیم.

جدول ۳-۷. وضعیت صادرات محصولات کشاورزی استان همدان

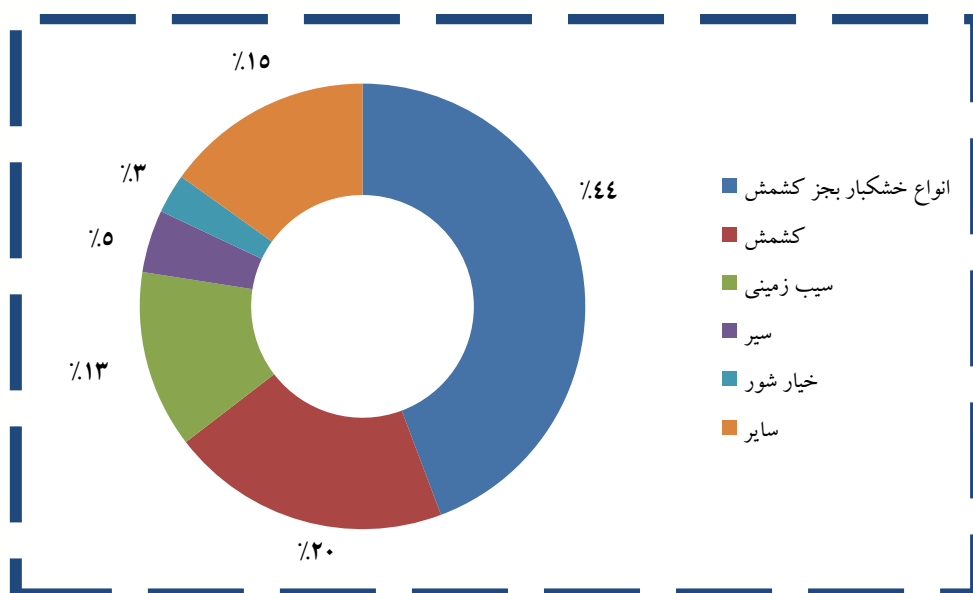
سال	میزان صادرات (تن)	ارزش دلار (میلیون دلار)
۱۳۹۸	۳۰۵۶۹۵	۳۷۶.۸
۱۳۹۷	۲۸۳۳۰۳	۲۵۰.۴
رشد سال ۱۳۹۸ نسبت به ۱۳۹۷ (درصد)	۷.۹	۵۰.۵

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان همدان

جدول ۳-۸. اقلام عمده صادراتی بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۸

عنوان	ارزش (میلیون دلار)	وزن (تن)	نسبت ارزش دلاری به وزن (درصد)
انواع خشکبار بجز کشمش	۱۶۶.۸	۲۱۶۱۰.۵	۸
کشمش	۷۶.۵۱	۳۷۳۱۷	۲
سیب زمینی	۴۸.۶	۱۳۵۴۰.۱	۰.۴
سیر	۱۷.۱۳	۲۰۸۸۸	۰.۸
خیار شور	۱۰.۸۱	۹۸۶۷.۴	۱۱
سایر	۵۶.۹۵	۸۰۶۱۱.۱	۰.۷

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان همدان

نمودار ۳-۱. اقلام عمده صادراتی بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۳۹۸

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی

۳-۳-۳- حمایت‌های صورت گرفته از بخش کشاورزی

اگرچه در سال‌های اخیر دولت نگاه حمایت‌گرانه به تولید و رونق بخش‌های اقتصادی داشته است و گام‌های مؤثری در عبور از دوران رکود و ورود به عرصه فعالیت رقم خورده است که از جمله این حمایت‌ها می‌توان به: توجه و تأکید بر تولید دانش‌بنیان، بهره‌گیری از محققین، کشاورزان پیشرو، تشکلهای فعال در بخش کشاورزی، جوانان فارغ‌التحصیل دانشگاهی در به کارگیری شیوه‌های نوین در تولید و افزایش بهره‌وری و ... اشاره نمود. اعمال این سیاست‌ها در سطوح استانی و منطقه‌ای بازتاب‌های مثبتی داشته است، همچنین در سطح عمومی نیز شامل تعیین منصفانه و اعلام به موقع قیمت تضمینی خرید محصولات کشاورزی، تأمین و دسترسی آسان کشاورزان به انواع نهاده‌های تولید معتبر و باکیفیت، پرداخت تسهیلات و اعتبارات مورد نیاز

توسعه بخش کشاورزی به ذینفعان نیز از حمایت‌های مؤثر دولت در مسیر توسعه و رونق بخش کشاورزی کشور و استان‌ها محسوب می‌گردد. لازم به توضیح است که به دلیل بروز سیل در فروردین‌ماه سال ۱۳۹۸ و وارد شدن خسارات مالی زیاد به کشاورزان و واحدهای تولیدی مرتبط با امر کشاورزی در استان یکی از اقدامات مؤثر حمایتی در این زمینه شناسایی واحدهای آسیب دیده و کشاورزان خسارت دیده و انجام اقدامات جبرانی برای بازگشت به مدار تولید و جبران خسارات وارده به آنها بود.

۳-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی بخش کشاورزی برای استان

کشاورزی در استان همدان مهم‌ترین فعالیت اقتصادی به شمار می‌رود. با این وجود هنوز ظرفیت‌های خفته و پنهان بسیاری در این بخش وجود دارد که به بهره‌برداری نرسیده‌اند و همچنان تا نقطه مطلوب و نهایی فاصله بسیاری وجود دارد. برنامه‌ریزی به‌روز، منسجم و کارآمد با توجه به شرایط اقلیمی و منابع آبی استان همدان می‌تواند ظرفیت‌های و پتانسیل‌های بالقوه استان را شکوفا نموده و میزان بهره‌وری را افزایش می‌دهد. برای این منظور پیشنهادات راهبردی قابل اجرا در جهت توسعه و بهبود وضعیت بخش کشاورزی استان همدان به شرح ذیل ارائه می‌گردد.

- حفظ و توسعه توان تولید و حصول خودکفایی در محصولات استراتژیک
- تولید محصول سالم با قابلیت فرآوری بالا و رقابت‌پذیری در صادرات
- مدیریت صحیح، کارآمد و بهره‌برداری از منابع آب و خاک
- حفظ، احیاء اصلاح، توسعه و بهره‌برداری پایدار از منابع طبیعی
- افزایش تولید با تأکید بر افزایش ضریب خودکفایی در تولید محصولات استراتژیک
- کاهش ضایعات محصولات کشاورزی در مرحله اصلی داشت، کاشت و برداشت
- اصلاح ساختار مدیریت تولید با تأکید بر تبدیل اقتصاد معیشتی به اقتصاد نوین
- توسعه مشارکت مردمی، تعاون و ساماندهی نظام بهره‌برداری
- افزایش سطح امنیت سرمایه‌گذاری با گسترش زیرساخت‌های مطلوب
- توسعه و تنوع بخشی صنایع تبدیلی و تکمیلی
- اصلاح سیاست‌های تنظیم بازار داخلی و توسعه صادرات
- از آنجا که بخش کشاورزی تحت تأثیر شرایط جوی و ناملايمات طبیعی است و متأسفانه تغییرات ناگهانی اقلیم و آب و هوای سال‌های اخیر در استان همدان مانند سرمازدگی، خشکسالی و بیماری‌ها موجب تضعیف این بخش تولیدی در استان گردیده است. از اینرو لازم است که تمهیدات ویژه بیمه‌ای و حمایتی برای جبران خسارت کشاورزان اندیشیده شود.
- تشویق و آموزش کشاورزان بومی استان به تولید محصولات کم آب بر و مقاوم در مقابل تغییرات ناگهانی جوی در کنار ترویج و حمایت از تولید به روش‌های جدید و مکانیزه به جای روش سنتی

صنعت و معدن

سیمک اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مرور اجمالی بر صنعت و معدن

بخش صنعت و معدن بدلیل تعامل گسترده با سایر بخش‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی اقتصاد کشور می‌تواند به عنوان یکی از موثرترین پیشران‌های اقتصادی در کشور و استان همدان نقش مؤثری را ایفا نماید. همچنین بخش صنعت و معدن نه تنها می‌تواند سهم بالایی در ساماندهی معیشت جامعه داشته باشد، بلکه می‌تواند اقتدار و کارآمدی کشور را برای دستیابی به امنیت، عدالت، رفاه، آزادی، استقلال و عزت ملی تقویت نماید. در سال ۱۳۹۸ روند کاهشی شاخص‌های بخش صنعت و معدن اثر گذاری این بخش را در اقتصاد استان کمتر نمود. به طوری که طبق بررسی‌های بعمل آمده از بخش صنعت و معدن در این فصل مشخص گردید استان همدان علیرغم داشتن ظرفیت‌های بسیار در بخش‌های صنعت و معدن با مشکلات و موانعی بسیاری از جمله رکود طرح‌های صنعتی و عدم توان راه‌اندازی آنها، مشکلات مربوط به تأمین ارز و گشایش اعتبار ورود کالا و تحریم‌های اقتصادی اعمال شده بر کشور و به تبع آن اثر گذاری بر بخش صنعت و معدن استان که باعث عدم تأمین مواد اولیه و قطعات یدکی خارجی مورد نیاز واحدهای صنعتی گردیده، مطالبات معوقه واحدهای صنعتی به بانک‌ها، رکود کامل برخی از واحدهای دارای پروانه بهره‌برداری، فعالیت اکثر واحدهای دارای پروانه کمتر از ظرفیت مندرج و ... مواجه باشد. به منظور بهبود و توسعه بخش صنعت و معدن استان در بخش صنعت با راه‌اندازی و ارتقاء خوشه‌های صنعتی استان برای سازماندهی جغرافیایی واحدهای صنعتی در جهت کاهش هزینه‌ها، ایجاد هم‌افزایی و کاهش مشکلات زیست‌محیطی کمک به ایجاد و توسعه تشکلهای مناسب در بخش صنعت و اعمال مقررات ضد دامپینگ از طریق برخورد تعرفه‌ای یا غیرتعرفه‌ای با اقدامات تجاری نامطلوب کشور مقابل و در بخش معدن با ایجاد مشوق‌های لازم و ایجاد بسته مناسب جهت حضور بخش معدن در بازارهای جهانی و خصوصاً کشورهای همسایه می‌توان این بخش را تا حد زیادی از مشکلات جاری نجات داد.

واژگان کلیدی: همدان، صنعت، معدن، پروانه‌های بهره‌برداری صادره، مجوزهای تأسیس، کارگاه‌های صنعتی

مقدمه

توسعه اقتصادی هر کشوری به کارایی و ترکیب بهینه بخش‌های مختلف اقتصادی اعم از کشاورزی، صنعتی و خدمات بستگی دارد و برای رسیدن به توسعه پیشرفته باید رابطه شدیدی بین سه بخش اقتصادی یاد شده وجود داشته باشد. اما در این میان نقش صنعت در اقتصاد جهانی و روند توسعه کشورها بر کسی پوشیده نیست چراکه این بخش با سهم ۴۰ درصدی از ارزش تولید ناخالص جهان، نقش خطیری در رشد و توسعه اقتصادی کشورها ایفا می‌کند. آنچه که امروزه باعث تفاوت در درجه توسعه‌یافتگی کشورها شده، میزان فعالیت‌های صنعتی این کشورها و توان نیروی کار آنها در ارتقای کمی و کیفی تولیدات کارخانه‌ای است. از اینرو در جهت تحقق اهداف توسعه صنعتی ملی، بررسی وضعیت بخش صنعت و معدن استان همدان ضروری است.

از آنجایی که استان همدان در شاهراه ورودی غرب کشور قرار گرفته و از توانایی‌های بالقوه‌ای جهت ایجاد سرمایه‌گذاری و دسترسی به بازارهای غرب کشور برخوردار است. نیمی از فعالیت‌های صنعتی استان در شهرستان همدان قرار داشته است از اینرو به عنوان مهمترین مرکز صنعتی استان به شمار می‌رود. شهرستان همدان محور جاده همدان-دوراهی کبودر آهنگ به دلیل قرارگیری در مسیر ارتباطی با بازار بزرگ مصرف تهران-کرج، قطب‌های صنعتی قزوین و ساوه و جاده ترانزیتی اروپا و همچنین احداث شهرک صنعتی بوعلی در این مسیر و به سبب شرایط مساعد توپوگرافی و ارزانی اراضی صنعتی بیشترین تمرکز را از نظر تولید و اشتغال صنعتی دارد. پس از آن محور جاده همدان- کرمانشاه به دلیل قرارگیری در امتداد محور قبلی و به علت وجود اراضی مناسب صنعتی در رتبه دوم و محور جاده همدان ملایر در رتبه بعدی از نظر تمرکز صنعتی قرار دارند. همچنین استان همدان دارای ذخایر و پتانسیل‌های غنی از مواد معدنی در سطح کشور بوده که در برخی از مواد معدنی از جمله آندالوزیت شیست، فلدسپات و سیلیس در ملایر و معادن دولومیت در نهاوند دارای مزیت نسبی است.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت بخش صنعت و معدن استان مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۹۸ پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار می‌گیرد.

۴-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیری استان

سیاست‌های اتخاذی در تمامی حوزه‌های تابعه سازمان صنعت، معدن و تجارت متأثر از برنامه ششم اقتصادی، سند آمایش سرزمین و سند راهبردی و برنامه عملیاتی توسعه استان همدان می‌باشد، در این سازمان همسو با برنامه‌های ذکر شده سیاست‌های کلی زیر در نظر گرفته شده است از جمله:

صنعت

- تعریف و شناسایی طرح‌های تأثیرگذار در سطح استان (به تفکیک شهرستان‌ها)،
- پیگیری کلیه امور مربوط به این طرح‌ها جهت هر چه سریع‌تر اجرایی شدن طرح‌ها به منظور بهبود محیط کسب و کار و حمایت از تولیدات داخلی، توسعه اشتغال، تأمین ساختار زنجیره تولید صنایع مادر

- استفاده از کلیه ابزارهای قانونی و حمایتی به منظور تعدیل شرایط نا به سامان حاکم بر جامعه (تحریم‌ها، کاهش قیمت نفت، شیوع کرونا در ماه‌های پایانی سال و رکود حاکم بر کلیه فعالیت‌های اقتصادی داخلی و بین‌المللی) در جهت حمایت از کلیه واحدهای صنعتی، معدنی و صنفی تابعه سازمان بویژه در رابطه با تأمین مواد اولیه مورد نیاز
- پیگیری امور مربوط به پروژه‌های اولویت‌دار مندرج در سند راهبردی و برنامه عملیاتی استان و حمایت همه‌جانبه از واحدهای تولیدی صنعتی و معدنی به منظور برون‌رفت از رکود
- بهره‌برداری سریع از ظرفیت‌های در حال ایجاد، شناسایی و رفع حلقه‌های ضعیف و مفقوده در زنجیره تولید و ارایه بسته‌های حمایتی به منظور تقویت و تکمیل این گونه حلقه‌ها

معدن

- تدوین راه‌کارهای عملیاتی برای فعال کردن و بهره‌گیری از معادن کوچک و متوسط با هدف توسعه صادرات و ایجاد اشتغال پایدار در این بخش به منظور جلوگیری از خام‌فروشی، ایجاد واحدهای فرآوری (هرچند ابتدایی) در خود معادن،
- توجه ویژه به ایجاد صنایع معدنی با هدف ارتقا ارزش افزوده و پاسداشت منابع معدنی ارزشمند برای آیندگان
- همچنین ارتقا سهم بخش معدن در تولید ناخالص داخلی (با توانمندسازی معادن و مباحث معدنی در کلیه ابعاد)

۴-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن

در سال ۱۳۹۸، با بررسی اجمالی تعداد جوازهای صادره طی چند سال اخیر، شاهد روند رو به رشد در تعداد مجوزهای صادره بوده‌ایم که این خود نشان از تمایل سرمایه‌گذاران به ایجاد طرح‌های صنعتی و معدنی در استان با وجود پتانسیل‌های خوب و درخور توجه بوده است. از طرفی با بررسی اجمالی تعداد پروانه‌های صادره طی چند سال اخیر و کاهش قابل ملاحظه آن، امید است با ایجاد بسترها و زیرساخت‌های مناسب با شرایط استان (و همچنین شرایط اقتصادی موجود در کشور)، این تمایل سرمایه‌گذاری از بالقوه به بالفعل تبدیل گردد، و به تبع آن تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صادره افزایش یافته و اشتغال موجود، تثبیت گردیده و رشد پیدا کند.

در رابطه با اهم طرح‌های دارای مجوز معتبر در این سازمان، می‌توان به تمایل سرمایه‌گذاری‌های جدید در حوزه‌های جدید صنایع‌های تک و بومی‌سازی دانش فنی اشاره نمود که اهم این محصولات تولید انواع دارو، بتن سبک گازی، دولومیت کلسینه، فروسیلیس، فروسیلیکو منگنز، شمش منیزیوم، سیلیکون متال، شمش و ورق فولادی، الیاف شیشه، کاغذ از کربنات کلسیم و ... می‌باشد.

معدن

از ۷۰ نوع ماده معدنی موجود در سطح کشور، ۳۰ نوع ماده معدنی در این استان یافت می‌شود (مانند: سیلیس، فلدسپات، گرانیت و دولومیت سنگ‌های معدنی شاخص این استان هستند) و در حال حاضر ۲۸۳ معدن دارای پروانه بهره‌برداری معتبر در استان همدان وجود دارد که تمامی این معادن توسط بخش خصوصی سرمایه‌گذاری شده، اداره و استخراج می‌گردد. حمایت از تولیدکنندگان صنعتی و معدنی برای ایجاد تسهیلات لازم و توسعه زیرساخت‌ها در شهرک‌های صنعتی، اعطای تسهیلات از طریق منابع بانکی و تکلیفی دولت برای

حفظ و توسعه واحدهای صنعتی، رفع موانع تولیدکنندگان از جمله مسایل مالی و مالیاتی، گمرکی، بیمه، تامین اجتماعی و... از طریق ستاد تسهیل و رفع موانع تولید استان از اهم طرحهای انجام شده در این بخش بوده است.

۳-۴- بررسی و تحلیل شاخصها و متغیرهای بخش صنعت و معدن

صنعتی شدن به عنوان کوتاهترین راه در جهت خاتمه دادن به عقب ماندگیهای فنی و اقتصادی، در کمترین زمان ممکن شناخته شده که کارکردی در جهت بالا بردن بهره‌وری تولید و بازده کار دارد. در روند توسعه به تدریج از سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی کاسته شده و بر سهم صنعت افزوده خواهد شد. در حقیقت انتقال مرکز ثقل اقتصادی از طریق اعمال سیاستهای صنعتی شدن امکان‌پذیر است. از نظر هیرشمن^۱ (۱۹۵۸) توسعه بخش صنعت به سود دیگر بخشهای اقتصاد نیز می‌باشد. علت این امر ارتباط تنگاتنگ میان بخشهای کشاورزی، صنعت و خدمات است. بنابراین رعایت توالی بین این سه بخش ضروری است. رشد بخش صنعت و بدنبال کشیدن سایر بخشهای اقتصادی، اشتغال، تولید و درآمد را در کل اقتصاد افزایش خواهد داد. به علاوه صنعتی شدن دارای نرخ بازده و صرفه‌جوییهای بالایی است، که این امر در نتیجه آموزش بهتر نیروی کار، استفاده از تسهیلات زیربنایی، روابط بیشتر و محکمتر بین صنایع، اثر تقلید در تولید، مصرف و غیره می‌باشد. همچنین با فرآیند صنعتی شدن، درآمدها با سرعت بیشتری افزایش می‌یابد، پس‌انداز و سرمایه‌گذاریها افزوده و در نتیجه عرضه و تقاضای کالاها و خدمات افزایش خواهد یافت (امامی و ادیب‌پور، ۱۳۹۰). از اینرو به منظور شناخت دقیق، رفع مشکلات و نارساییها و انجام برنامه‌ریزیهای آتی، بررسی و تحلیل شاخصها و متغیرهای بخش صنعت و معدن استان همدان ضروری است.

۳-۴-۱- بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن

در جدول (۴-۱)، ارزش افزوده، مصرف واسطه، ستانده و نسبت مصرف به ستانده زیربخشهای گروه صنعت و معدن در سال ۱۳۹۵ نشان داده شده است. براساس جدول مذکور، ارزش افزوده صنعت در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۶۷۶۹۲۲۴۰۷ میلیون ریال بوده است. مصرف واسطه و ستانده این بخش در سال ۱۳۹۵ به ترتیب معادل ۳۸۰۱۵۷۸۶۲ و ۵۴۷۸۵۰۱۰۰۲ میلیون ریال بوده است. ارزش افزوده بخش معدن نیز در سال ۱۳۹۵ معادل ۲۸۱۹۵۰۴۰۴ میلیون ریال، مصرف واسطه آن معادل ۴۵۹۸۹۷۰۵ میلیون ریال و ستانده آن معادل ۳۲۷۹۴۰۱۰۹ میلیون ریال بوده است. گفتنی است، در جدول (۱) نیز نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخشهای گروه صنعت و معدن تصویر شده است. همانطور که مشاهده می‌شود، نسبت مصرف واسطه به ستانده در بخش صنعت در سال ۱۳۹۵ معادل ۰.۶۹ و نسبت مصرف واسطه به ستانده در بخش معدن معادل ۰.۱۴ بوده است.

1. Hirschman

جدول ۴-۱. ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن استان
به قیمت جاری در سال ۱۳۹۵ (میلیون ریال)

شرح	ارزش افزوده	مصرف واسطه	ستانده	نسبت مصرف واسطه به ستانده
استخراج معدن	۲۸۱۹۵۰۴.۴	۴۵۹۸۹۷.۵	۳۲۷۹۴۰۱.۹	۰.۱۴
استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن	۳۸۰۰.۴	۱۰۴۶۳.۵	۱۴۲۶۴	۰.۷۳
استخراج سایر معادن	۲۸۱۵۷۰۳.۹	۴۴۹۴۳۳.۹	۳۲۶۵۱۳۷.۹	۰.۱۳
صنعت	۱۶۷۶۹۳۲۴.۰۷	۳۸۰۱۵۷۸۶.۲	۵۴۷۸۵۰۱۰.۲	۰.۶۹
تولید محصولات غذایی	۴۳۵۸۴۷۱.۰۱	۲۰۳۸۹۸۹۴.۳	۲۴۷۴۸۳۶۵.۳	۰.۸۲
تولید انواع آشامیدنیها	۹۹۱۲۱.۳	۲۲۸۸۵۷.۵	۳۲۷۹۷۸.۹	۰.۶۹
تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو	۲۴۲۰۳.۲	۱۲۲۰۵۷.۵	۱۴۶۲۶۰.۸	۰.۸۳
تولید منسوجات	۵۵۹۳۴۰.۶	۱۰۷۰۹۲۹.۰۶	۱۶۳۰۲۶۹.۷	۰.۶۵
تولید پوشاک	۲۳۴۱۹۰.۶	۱۴۶۴۱۷.۰۵	۳۸۰۶۰۷.۷	۰.۳۸
تولید چرم و فرآورده‌های وابسته	۵۸۵۹۰.۴	۵۰۳۲۸.۸	۱۰۸۱۹.۲	۴.۶۵
تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیر بافی	۴۱۲۴۴۵.۳	۲۸۲۹۶۸.۹	۶۹۵۴۱۴.۳	۰.۴۰
تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی	۱۴۷۳۷۲.۲	۲۸۴۷۲۶.۶	۴۳۲۰۹۸.۹	۰.۶۵
چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده	۳۸۵۳۵.۱	۲۰۲۹۷.۷	۵۸۸۳۲.۹	۰.۳۴
تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت	۵۱۴۴۴.۸	۵۳۵۲۹.۵	۱۰۴۹۷۴.۳	۰.۵۰
تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی	۶۲۴۳۶۶.۰۶	۱۴۴۰۲۳۹.۴	۲۰۶۴۶۰۵.۵	۰.۶۹
تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی	۱۵۳۱۸۵.۳	۲۱۴۵۳۷.۵	۳۶۷۷۲۲.۸	۰.۵۸
تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی	۱۰۷۸۸۲۴.۰۵	۱۳۶۹۶۵۲.۷	۲۴۴۸۴۷۶.۷	۰.۵۵
تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی	۵۲۶۷۳۶۹.۵	۳۰۶۵۰۸۱.۱	۸۳۳۲۴۵۰.۷	۰.۳۶
تولید فلزات پایه	۴۷۵۹۵۵.۱	۵۶۸۷۱۱۵.۳	۶۱۶۳۰۷۰.۴	۰.۹۲
تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات و تجهیزات	۱۳۶۴۳۴۱.۰۷	۹۰۷۹۶۸.۹	۲۲۷۲۳۱۰.۰۷	۰.۳۹
تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری	۳۲۸۱۸۸.۳۶	۲۰۲۸۵۴.۲	۵۳۱۰۴۲.۵	۰.۳۸
تولید تجهیزات برقی	۳۶۲۰۳۹.۲	۹۴۷۵۴۴.۸	۱۳۰۹۵۸۴.۱	۰.۷۲
تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۵۲۸۵۳۹.۳	۱۰۷۷۴۵۹.۸	۱۶۰۵۹۹۹.۲	۰.۶۷
تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر	۲۸۵۳۸۱.۷	۳۱۹۶۹۲.۳	۶۰۵۰۷۴.۰۵	۰.۵۲
تولید سایر تجهیزات حمل و نقل	۱۷۵۰۱.۷	۱۸۰۷۷.۳	۳۵۵۷۹.۰۷	۰.۵۰
تولید مبلمان	۱۸۶۱۳۱.۳	۹۰۰۹۶.۶	۲۷۶۲۲۷.۹	۰.۳۲
تولید سایر مصنوعات	۷۱۵۸۸.۳	۱۶۷۸۰.۵	۸۸۳۶۸.۸	۰.۱۸
تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات	۴۲۰۹۷.۷	۸۶۷۷.۷	۵۰۷۷۵.۴	۰.۱۷

مأخذ: مرکز آمار ایران

– میزان تولید محصولات صنعتی منتخب (محصولات صنعتی عمده تولیدی استان)

جدول (۲-۴) میزان تولید محصولات صنعتی عمده تولیدی استان در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ نشان داده شده است. براساس جدول مذکور، مقدار تولید سیمان در سال ۱۳۹۷ معادل ۱۶۳۰.۹۷ هزار تن بوده که نسبت به سال ۱۳۹۸ به ۷۶۰.۰۳ هزار تن کاهش یافته است. مقدار تولید فولاد خام در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۴۱۰.۱۸ و ۳۶۶.۱۷ هزار تن بوده است. همچنین مقدار تولید روغن خوراکی و تولید شیشه (ظروف و بطری) در سال ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۱۷.۱۸ و ۶۶.۲۴ هزار تن بوده است.

جدول ۲-۴. میزان تولید برخی از واحدهای منتخب استان (واحد: هزار تن)

عنوان شاخص یا نماگر	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸
مقدار تولید سیمان	۱۶۳۰.۹۷	۷۶۰.۰۳
مقدار تولید فولاد خام	۴۱۰.۱۸	۳۶۶.۱۷
مقدار تولید روغن خوراکی	۱۸.۹۸	۱۷.۱۸
مقدار تولید شیشه (ظروف و بطری)	۷۳.۵۰	۶۶.۲۴

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۳-۲- بررسی وضعیت کارگاه‌های صنعتی

با توجه به اهمیت تحولات واحدهای صنعتی در این بخش به بررسی وضعیت کارگاه‌های صنعتی استان همدان پرداخته شده است. جدول (۳-۴) وضعیت جواز تاسیس و پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی در استان همدان در بخش صنعت نشان داده شده است. با توجه به ارقام موجود در جدول (۳-۴)، تعداد جواز تأسیس صادر شده در سال ۱۳۹۷ معادل ۶۰۸ فقره بوده که در سال ۱۳۹۸ به ۸۵۵ فقره افزایش یافته است. میزان سرمایه ثابت بر اساس تعداد جواز تأسیس در سال ۱۳۹۸ معادل ۵۶۱۹۷.۷ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۷، ۵۶.۵ درصد افزایش یافته است. همچنین تعداد اشتغال بر اساس تعداد جواز تأسیس صادره در سال ۱۳۹۸ معادل ۱۳۷۴۱ نفر بوده که نسبت به سال ۱۳۹۷، ۳۸.۳ درصد رشد داشته است. البته توجه به این نکته حایز اهمیت است که صدور جواز تأسیس یک بنگاه اقتصادی به معنای راه اندازی و ایجاد اشتغال و به ویژه تولید نیست. هرساله افراد حقیقی و حقوقی زیادی اقدام به دریافت جواز تأسیس می‌کنند، اما به دلایل مختلف از راه‌اندازی آن منصرف می‌شوند. گفتنی است، پروانه‌های بهره‌برداری به عنوان شاخصی از فعالان یک بخش صنعتی است که می‌تواند تعداد واحدهای تولیدی که پس از موفقیت در تولید آزمایشی محصول، فعالیت خود را آغاز کرده‌اند، نشان دهد. بنابراین تعداد پروانه‌های صادر شده برای یک فعالیت صنعتی نشان‌دهنده میزان جذابیت صنعت، سطح سرمایه‌گذاری در آن صنعت و نیز تعداد بازارها و سطح تقاضا برای تولیدات آن است و در نهایت تمامی این عوامل نشان‌دهنده قابلیت توسعه و نیز سهم آن صنعت در میان سایر صنایع است. بر اساس جدول مذکور، تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۸۰ و ۷۵ فقره بوده است. میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۳۹۷ معادل ۵۳۷۹.۸ میلیارد ریال بوده که با کاهشی ۶۱.۳ درصدی به ۲۰۷۶.۹ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۸ رسیده است. بعلاوه میزان اشتغال براساس پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۳۹۷ معادل ۱۱۴۸ نفر بوده که این تعداد در سال ۱۳۹۸ به ۱۰۴۲ نفر کاهش یافته است.

جدول ۴-۳. وضعیت جواز تأسیس و پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی در بخش صنعت طی دوره زمانی ۹۸-۱۳۹۷

شرح	۱۳۹۷	۱۳۹۸
تعداد جواز تأسیس (فقره)	۶۰۸	۸۵۵
میزان سرمایه ثابت بر اساس تعداد جواز تأسیس (میلیارد ریال)	۳۵۸۹۹.۱	۵۶۱۹۵.۷
میزان اشتغال بر اساس تعداد جواز تأسیس (نفر)	۹۹۳۳	۱۳۷۴۱
تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای (فقره)	۸۰	۷۵
میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای (میلیارد ریال)	۵۳۷۹.۸	۲۰۷۶.۹
میزان اشتغال‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای (نفر)	۱۱۴۸	۱۰۴۲

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

- سهم کارگاه‌های صنعتی استان در کشور

جدول (۴-۴) وضعیت کارگاه‌های صنعتی بالای ۱۰ نفر کارکن استان همدان در کشور را در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد، براساس جدول مذکور مجموع کارگاه‌های صنعتی استان در سال ۱۳۹۸ معادل ۴۷۹ کارگاه بوده که سهم استان از کارگاه‌های صنعتی کشور معادل ۴.۲۰ درصد بوده است. تعداد کارگاه‌های ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر در استان همدان و کشور در سال ۱۳۹۸ به ترتیب ۲۰ و ۱۹۰۷ کارگاه بوده است که سهم استان همدان در تعداد کارگاه‌های ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر از کشور ۱.۰۴ درصد بوده است. همچنین مجموع شاغلان کارگاه‌های صنعتی استان در سال ۱۳۹۸ معادل ۱۸۴۱۳ نفر بوده که ۳.۶۰ درصد از مجموع شاغلان کارگاه‌های صنعتی در کشور را به خود اختصاص داده است. تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر در استان ۵۶۱۲ نفر بوده که ۰.۸۴ درصد از مجموع شاغلان کارگاه‌های صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر در کشور را به خود اختصاص داده است.

جدول ۴-۴. وضعیت کارگاه‌های صنعتی بالای ۱۰ نفر کارکن استان همدان در کشور در سال ۱۳۹۸

شرح	نوع کارگاه	همدان	کشور	درصد از کشور
تعداد کارگاه‌ها	۱۰-۴۹ نفر کارکن	۴۱۸	۲۵۵۱۷	۱.۶۳
	۵۰-۹۹ نفر کارکن	۴۱	۲۷۰۰	۱.۵۱
	۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر	۲۰	۱۹۰۷	۱.۰۴
	جمع کل	۴۷۹	۳۰۱۲۴	۴.۲۰
تعداد شاغلان	۱۰-۴۹ نفر کارکن	۱۰۰۸۹	۶۴۱۹۵۱	۱.۵۷
	۵۰-۹۹ نفر کارکن	۲۷۱۲	۲۲۸۹۲۲	۱.۱۸
	۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر	۵۶۱۲	۶۶۳۷۷۴	۰.۸۴
	جمع کل	۱۸۴۱۳	۱۵۳۴۶۴۷	۳.۶۰

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۳-۳- بررسی وضعیت زیربخش معدن

معادن تأمین کننده مواد اولیه مورد نیاز بسیاری از صنایع بوده و در امر خودکفایی صنعتی، ایجاد اشتغال مولد و افزایش تولید ناخالص ملی و درآمدهای یک کشور نقش بسزایی دارند. به تعبیری دیگر، اهمیت مشارکت معدن و صنایع معدنی در قابلیت این بخش در ایجاد جریان بلندمدتی از تولید، ظرفیت به کارگیری نیروی کار ساده و ماهر، پیوستگی آن به بخش زیرساخت‌ها، تنوع گسترده محصولات و کاربردهای آن و امکان بازیافت، نهفته است. مدیریت صحیح و متعهدانه این بخش توسط بخش دولتی و خصوصی، رشد پایدار آن را تضمین خواهد کرد. از اینرو بررسی وضعیت معدن در استان از اهمیت بسزایی برخوردار است. براساس جدول (۴-۵)، تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده در سال ۱۳۹۷، ۱۴ فقره بوده که با افزایش ۷۰/۱۴ درصدی به ۱۵ فقره در سال ۱۳۹۸ رسیده است. میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده در سال ۱۳۹۸ معادل ۴۶/۵ میلیارد ریال بوده که در قیاس با سال ۱۳۹۷ با کاهش ۲۵/۷ درصدی مواجه بوده است. همچنین میزان اشتغال بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ به ترتیب ۷۶ و ۷۰ نفر بوده است.

جدول ۴-۵. وضعیت پروانه‌های بهره‌برداری معدنی در بخش معدن

شرح	۱۳۹۷	۱۳۹۸
تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده (فقره)	۱۴	۱۵
میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده (میلیارد ریال)	۶۲/۶	۴۶/۵
میزان اشتغال بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده (نفر)	۷۶	۷۰

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۳-۴- صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن

سیاست گسترش تجارت بین‌الملل و توسعه صادرات از دیرباز مورد توجه اقتصاددانان و سیاستگذاران اکثر کشورهای جهان بوده و یکی از ارکان مهم برنامه‌ریزی را به خود اختصاص داده است (علیچانی و همکاران، ۱۳۸۹). بی شک کشوری که اقتصاد آن بر محور تک محصولی باشد در تحولات اقتصادی یا بحران‌های اقتصادی بیشتر در معرض خطر است و در این بحران‌ها و تحولات ضربه‌پذیرتر خواهد بود. رهایی از اقتصاد تک محصولی و ایجاد تنوع در اقلام صادرات و به‌طور ویژه توسعه صادرات فرآورده‌های صنعتی از ضرورت‌های خاص نظام جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌رود (معمارنژاد و همکاران، ۱۳۸۸). جدول (۴-۶) میزان صادرات استان در بخش‌های صنعت و معدن در سال ۱۳۹۸ را نشان می‌دهد. براساس جدول مذکور، ارزش صادرات بخش صنعت ۵۵/۹ میلیون و دلار و وزن آن ۴۹۶/۸۹ هزار تن بوده است که سهمی ۳۷/۴ درصدی را از صادرات استان به خود اختصاص داده و نسبت به سال ۱۳۹۷ از نظر ارزشی کاهش ۴۰ درصدی داشته است. این بخش شامل ۱۰۵ قلم کالا است که به کشورهای کانادا، انگلستان، هلند، ایتالیا، روسیه، ساحل عاج، غنا، تاجیکستان، گرجستان، آذربایجان، ازبکستان، ترکمنستان، ترکیه، هند، چین، امارات، عراق، عمان، کویت، جیبوتی، سوریه، پاکستان و افغانستان صادر گردیده است.

صادرات در بخش معدن نیز به ارزش ۹.۹۳ میلیون دلار و وزن ۱۱.۹۴ هزار تن بوده است که سهمی برابر ۶.۶۵ درصد از کل صادرات استان را به خود اختصاص داده و نسبت به سال ۱۳۹۷، ۸۰ درصد رشد داشته است. این بخش شامل هشت قلم کالا بوده که به کشورهای هلند، بلژیک، بلغارستان، اکراین، روسیه، قزاقستان، ارمنستان، ترکمنستان، گرجستان، ترکیه، تایلند، تایوان، کنیا، پاکستان، افغانستان، امارات، عمان، سوریه و عراق صادر گردیده است.

جدول ۴-۶. میزان صادرات کالای استان همدان در بخش‌های صنعت و معدن در سال ۱۳۹۸

نام بخش	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	درصد از کل صادرات	درصد رشد وزن نسبت به سال گذشته	درصد رشد ارزش نسبت به سال گذشته
صنعت	۴۹۶.۸۹	۵۵.۹۰	۳۷.۴۱	۷۰	-۴۰
معدن	۱۱.۹۴	۹.۹۳	۶.۶۵	۱۵۱	۸۰

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

همانطور که از جدول (۴-۷) مشاهده می‌شود، صادرات سیم مسی بدون عایق با وزن ۱۳۹۸.۳ تن و ارزش ۱۰.۸۵ میلیون دلار، ۷.۲۷ درصد از صادرات کل استان همدان را به خود اختصاص داده و مهمترین کالای صادراتی استان در سال ۱۳۹۸ در بخش صنعت بوده است. کلینگر خاکستری با صادراتی به وزن ۴۰۶۷۷۲.۷ تن و به ارزش ۶.۱۰ میلیون دلار دومین کالای صادراتی استان در بخش صنعت بوده است. همچنین موتور کولر با صادراتی به ارزش ۴.۲۰ میلیون دلار و خیار شور با صادراتی به ارزش ۱.۴۴ میلیون دلار در رده های بعدی کالاهای صادراتی در بخش صنعت قرار گرفته‌اند. از دیگر اقلام عمده صادرات استان در بخش صنعت در سال ۱۳۹۸ می‌توان به انواع ترشیجات، رب گوجه‌فرنگی، چینی‌آلات بهداشتی، ظروف تفلون، سیمان سفید و یخچال فریزر اشاره کرد. از صادرات صنعتی می‌توان به عنوان منبعی جهت افزایش درآمدهای ارزی و دستیابی به رشد اقتصادی مستمر و باثبات یاد کرد. از اینرو با توجه به اهمیت استراتژیک صادرات صنعتی برای استان باید بیش از پیش این موضوع مورد توجه قرار گیرد.

جدول ۴-۷. مهمترین اقلام صادراتی استان همدان در بخش صنعت در سال ۱۳۹۸

ردیف	نام کالا	وزن (تن)	ارزش (میلیون ریال)	سهم از کل ارزش صادرات استان (درصد)
۱	سیم مسی بدون عایق	۱۳۹۸.۳	۱۰.۸۵	۷.۲۷
۲	کلینگر خاکستری	۴۰۶۷۷۲.۷	۶.۱۰	۴.۰۹
۳	موتور کولر	۱۱۱۵.۱	۴.۲۰	۲.۸۲
۴	خيار شور	۱۲۵۴.۶	۱.۴۴	۰.۹۷
۵	انواع ترشیجات	۱۰۰۰.۳	۱.۳۰	۰.۸۷
۶	رب گوجه فرنگی	۱۹۴۵.۹	۲.۳۵	۱.۵۸
۷	چینی آلات بهداشتی	۳۱۹۲.۸	۱.۷۱	۱.۲۱
۸	ظروف تفلون	۳۲۹.۴	۱.۵۵	۱.۰۴
۹	سیمان سفید	۳۳۵۶۹.۹	۱.۳۶	۰.۹۱
۱۰	یخچال فریزر	۱۷۱	۰.۴۴	۰.۳۰

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

جدول (۴-۸) مهمترین اقلام صادراتی استان همدان در بخش معدن در سال ۱۳۹۸ را نشان می‌دهد. این بخش شامل ۸ قلم کالا بوده که فروسیلیس با صادراتی به ارزش ۹۸۱۳.۵ هزار دلار و به وزن ۱۰۹۴۶.۹ تن، ۶.۵۷ درصد از ارزش کل صادرات استان را به خود اختصاص داده و مهمترین کالای صادراتی این بخش در سال ۱۳۹۸ بوده است. بعد از آن کاستیک سودا (سود سوزآور) با ارزشی معادل ۴۳.۹۳ هزار دلار و کربنات کلسیم با ارزشی معادل ۳۲.۵۱ هزار دلار در رده‌های بعدی صادرات بخش معدن استان همدان از نظر ارزش صادرات قرار دارند.

جدول ۴-۸. مهمترین اقلام صادراتی استان همدان در بخش معدن در سال ۱۳۹۸

ردیف	نام کالا	وزن (تن)	ارزش (هزار دلار)	سهم از کل ارزش صادرات استان (درصد)
۱	فروسیلیس	۱۰۹۴۶.۹	۹۸۱۳.۵	۶.۵۷
۲	کاستیک سودا (سود سوزآور)	۹۲.۵	۴۳.۹۳	۰.۰۳
۳	کربنات کلسیم	۱۸۴.۱	۳۲.۵۱	۰.۰۲
۴	گل حفاری	۵	۱۶.۲۲	۰.۰۱
۵	نمک تصفیه خوراکی	۴۷۸.۴	۱۴.۳۵	۰.۰۱
۶	گل گوگرد	۷۵	۹.۷۱	۰.۰۱
۷	ماده معدنی گرانوله کربنات کلسیم	۱۴۸.۹	۲.۶۰	۰.۰۰
۸	آهک هیدراته	۱۰	۰.۴۵	۰.۰۰

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

جدول (۴-۹) اقلام عمده وارداتی در بخش‌های صنعت و معدن استان را در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد. واردات خط تولید منسوج نبافته در سال ۱۳۹۸ به ارزش ۸.۸۲ میلیون دلار و به وزن ۷۸۸.۷ تن بوده بطوریکه سهم آن از وزن و ارزش واردات به ترتیب ۲۹ و ۳ درصد بوده است. ماشین‌آلات خط تولید منسوج نبافته و گرانول

پلی پروپیلین گرید نساجی به ترتیب با ارزش‌های ۵.۳۷ و ۱.۹۷ میلیون دلار در رده‌های بعدی اقلام عمده وارداتی در بخش‌های صنعت و معدن استان همدان در سال ۱۳۹۸ قرار دارند.

جدول ۴-۹. اقلام عمده وارداتی در بخش‌های صنعت و معدن در سال ۱۳۹۸

ردیف	نام کالا	وزن (تن)	ارزش (میلیون دلار)	سهم از وزن واردات	سهم از ارزش واردات
۱	خط تولید منسوج نبافته	۱۸۸.۷	۸.۸۲	۲۹	۳
۲	ماشین آلات خط تولید منسوج نبافته	۹۵۷.۰۷	۵.۳۷	۱۸	۱۶
۳	گرانول پلی پروپیلین گرید نساجی	۱.۰۴	۱.۹۷	۶	۱۷
۴	کلاف رنگی کوئل آلومینیوم	۳۲۵.۸	۱.۷۵	۶	۵
۵	الکتروگرافیتی کوره	۹۸.۸	۱.۲۱	۴	۲
۶	بذر سیب زمینی	۵۲۰	۱.۱۰	۴	۸
۷	گرانول پلی پروپیلین گرید نساجی	۴۹۶.۰۲	۰.۹۳	۳	۸
۸	پودر قالب گیری	۱۸۶.۳	۰.۸۳	۳	۳
۹	اجر نسوز	۱۵.۸	۰.۷۸	۳	۰
۱۰	سر شلنگ خودرو	۳۵.۰۳	۰.۵۲	۲	۱

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۳-۵- حمایت‌های دولت از بخش صنعت و معدن

همانطور که از جدول (۴-۱۰) مشاهده می‌شود، از محل صندوق توسعه ملی و منابع داخلی بانک‌ها در سال ۱۳۹۸، اعتباراتی به طرح‌های صنعتی و معدنی استان تخصیص نیافته است ولی از محل تبصره ۱۸ به ۱۶ طرح در بخش‌های صنعتی و معدنی استان اعتباری معادل ۸۹۹۰۵۰ میلیون ریال و از محل رونق تولید به ۲۲ طرح اعتباری معادل ۷۰۰۶۴۶ میلیون ریال تخصیص یافته است.

جدول ۴-۱۰. اعتبارات بودجه‌ای تخصیص یافته به طرح‌های صنعتی و معدنی در سال ۱۳۹۸

محل پرداخت	تعداد کل	مبلغ (میلیون ریال)
صندوق توسعه ملی	-	-
منابع داخلی بانک‌ها	-	-
تبصره ۱۸	۱۶	۸۹۹۰۵۰
رونق تولید	۲۲	۷۰۰۶۴۶

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۴- جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان

بخش صنعت یکی از پایه‌های اصلی نظریه‌های رشد و توسعه اقتصادی است. اهمیت این بخش در بعد نخست در ایجاد ارزش افزوده مستقیم برای اقتصاد و در بعد دوم به عنوان یکی از مهمترین پیشران‌ها برای توسعه سایر بخش‌های اقتصادی قلمداد می‌گردد. همچنین این بخش از جمله بخش‌های زیربنایی اقتصاد است که نقش عمده‌ای را در تعیین چرخه‌های رونق و رکود اقتصادی ایفا می‌نماید.

براساس بررسی‌های بعمل آمده مشخص گردید تعداد جواز تأسیس صادر شده در سال ۱۳۹۸، ۸۵۵ فقره بوده است. میزان سرمایه ثابت بر اساس تعداد جواز تأسیس در سال ۱۳۹۸ معادل ۵۶۱۹۷.۷ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۷، ۵۶.۵ درصد افزایش یافته است. همچنین تعداد اشتغال بر اساس تعداد جواز تأسیس صادره در سال ۱۳۹۸ معادل ۱۳۷۴۱ نفر بوده که نسبت به سال ۱۳۹۷، ۳۸.۳ درصد رشد داشته است. تعداد و میزان اشتغال پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۳۹۸ به ترتیب ۷۵ فقره و ۱۰۴۲ نفر بوده است. میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۳۹۸ که با کاهشی ۶۱.۳ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۷ به ۲۰۷۶.۹ میلیارد ریال رسیده است. همچنین مجموع کارگاه‌های صنعتی استان در سال ۱۳۹۸ معادل ۴۷۹ کارگاه بوده که سهم استان از کارگاه‌های صنعتی کشور معادل ۴.۲۰ درصد بوده است. تعداد کارگاه‌های ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر در استان همدان و کشور در سال ۱۳۹۸، ۲۰ کارگاه بوده که سهم استان همدان در تعداد کارگاه‌های ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر از کشور ۱.۰۴ درصد بوده است. همچنین مجموع شاغلان کارگاه‌های صنعتی استان همدان در سال ۱۳۹۸ معادل ۱۸۴۱۳ نفر بوده که ۳.۶۰ درصد از مجموع شاغلان کارگاه‌های صنعتی در کشور را به خود اختصاص داده است. ارزش صادرات بخش صنعت معادل ۵۵.۹۰ میلیون دلار و به وزن ۴۹۶.۸۹ هزار تن بوده که سهمی ۳۷.۴ درصدی را از صادرات استان به خود اختصاص داده و نسبت به سال ۱۳۹۷ از نظر ارزشی کاهش ۴۰ درصدی داشته است.

همچنین استان همدان در بخش معدن با تحولاتی در سال ۱۳۹۸ مواجه بوده است بطوریکه تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد و در سال ۱۳۹۸ با افزایش ۷.۱۴ درصدی در قیاس با سال ۱۳۹۷ به ۱۵ فقره در سال ۱۳۹۸ رسیده است. میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد و در سال ۱۳۹۸ معادل ۴۶.۵ میلیارد ریال بوده که برای ۷۰ نفر اشتغال ایجاد کرده است. ارزش صادرات بخش معدن استان نیز ۹.۹۳ میلیون دلار و به وزن ۱۱.۹۴ هزار تن بوده که سهمی برابر ۶.۶۵ درصد از کل صادرات استان را به خود اختصاص داده و نسبت به سال ۱۳۹۷، ۸۰ درصد رشد داشته است. در ادامه با توجه به اطلاعات کسب شده از سازمان صنعت، معدن و تجارت استان باید بیان داشت استان همدان برغم داشتن توانایی‌های بسیار در بخش‌های صنعت و معدن با مشکلات و موانعی بسیاری از جمله عدم تقویت نهادهای بازرگانی جهت توسعه صادرات، عدم وجود شرکت‌های حمل و نقل و بازرگانی قوی در استان به منظور عرضه محصولات تولیدی، عدم تناسب منابع آب با نیازهای بخش صنعت و معدن استان، کمبود زیرساخت‌های صنعتی در برخی از شهرک‌ها و بالاخص مناطق کمتر توسعه‌یافته استان، خروج محصولات باغی و زراعی بدون انجام فرایندهای تبدیلی عدم سرمایه‌گذاری در صنایع با فناوری‌های برتر مانند الکترونیک و نانو، فرسوده‌بودن ماشین آلات تولید در واحدهای صنعتی و معدنی و در نتیجه کاهش توان رقابتی، کم توجهی به اصل توان رقابت‌پذیری در بازارهای بین‌المللی، عدم حمایت ویژه از واحدهای مستقر در بخش‌های محروم، عدم حضور شرکت‌های سرمایه‌گذاری ایدرو و ایمیدرو در استان، تحریم‌های اقتصادی اعمال شده بر کشور که باعث مشکل در تأمین مواد اولیه و قطعات یدکی خارجی مورد نیاز واحدهای صنعتی گردیده، مطالبات معوقه واحدهای صنعتی به بانک‌ها، مشکلات محلی بهره‌برداران معادن و تحمیل هزینه‌های سنگین به بهره‌برداران، تعطیلی برخی از واحدهای دارای پروانه بهره‌برداری، فعالیت اکثر واحدهای دارای پروانه کمتر از ظرفیت مندرج و ... مواجه

- هستند که مسئولان و تصمیم‌گیران اقتصادی استان باید برای رفع مشکلات مذکور، تدبیری بیاندیشند. از اینرو در ادامه به منظور بهبود و توسعه بخش صنعت و معدن استان، پیشنهادهای سیاستی زیر ارائه می‌گردد:
- پایش و بروزرسانی اطلاعات واحدهای صنعتی و ارائه راهکار مناسب جهت برون رفت از شرایط رکود
 - تخصیص منابع بانکی مناسب جهت تأمین نقدینگی (سرمایه ثابت و در گردش) مورد نیاز واحدهای صنعتی
 - تعیین و اختصاص مشوق‌ها و معافیت‌های خاص حمایتی به واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی
 - تعیین تکلیف و به بروزرسانی بدهی‌های معوق تسهیلات دریافتی واحدهای صنعتی و معدنی از طریق سیستم بانکی
 - یکسان کردن فرم‌ها و دستورالعمل‌ها، حذف تشریفات زائد و به حداقل رساندن مراحل بررسی و صدور مجوزهای صنعتی
 - اجرای ممیزی کار و زمان در واحدهای متوسط و بزرگ با هدف کاهش هزینه‌ای سربار
 - ارائه بسته‌های حمایتی جهت بروز رسانی و نوسازی ماشین آلات فرسوده
 - الزام سایر وزارتخانه‌ها و واحدهای تابعه استانی در هماهنگی با وزارتخانه خصوصاً در بحث پروژه‌های عمرانی
 - برگزاری دوره‌های آموزشی تجارت و بازاریابی بین‌المللی برای بهره‌برداران معادن
 - نیاز به تجهیز سازمان استان‌ها به تجهیزات بروز و مناسب جهت نظارت بر عملیات معدنی و برداشت‌های غیرمجاز از ذخایر به طور مثال استفاده از پهباد
 - یکسان‌سازی قوانین و مقررات در بخش احداث واحدهای فرآوری سر معدن موضوع ماده ۹۰ آئین نامه اجرایی خصوصاً در بحث قوانین منابع طبیعی و امور اراضی

سیمای اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مرور اجمالی بر بخش ساختمان و مسکن

مسکن همانند خوراک و پوشاک از نیازهای اولیه انسانها به شمار می‌رود که در اقتصاد مسکن به آن تقاضای مصرفی برای مسکن می‌گویند. از طرف دیگر مسکن می‌تواند دارایی مناسبی برای سرمایه‌گذاری و کسب سود باشد.

قرار گرفتن مسکن در مثلث نیازهای اولیه انسان و گران بودن آن ضرورت اعمال سیاست‌های صحیح و به کارگرفتن شیوه‌های مختلف تامین مالی به وسیله دولت، برای قابل خرید کردن مسکن توسط افراد با درآمد کم و متوسط را ضروری می‌سازد. در تحلیل‌های مربوط به مسکن مطالعه دیدگاه درون‌بخشی و دیدگاه بین‌بخشی اهمیت دارد، چراکه بخش مسکن دارای پیوندهای قوی با سایر بخش‌های اقتصادی است و همچنین سهم بالایی از ثروت خانواده‌ها و به تبع آن، ثروت کل کشور را تشکیل می‌دهد. نوسان‌های بخش مسکن بر روی متغیرهای کلان اقتصادی به طور معناداری تأثیرگذار است. استان همدان در بخش مسکن از استان‌های پیشرو کشور است. در سال ۱۳۹۸ در راستای اجرای سیاست‌های مطابق با نقشه راه بخش مسکن و به استناد برنامه ششم توسعه جهت‌گیری استان همدان در تأمین مالی بخش ساختمان و مسکن، دنبال کردن و اجرای طرح بازآفرینی و ترمیم مسکن بافت‌های فرسوده، تولید مسکن ارزان قیمت برای حمایت از اقشار کم‌درآمد و... مورد توجه جدی بود. با وجود این اقدامات در سال مورد بررسی بخش مسکن دچار رکود بود، به این صورت که افزایش قابل توجه قیمت‌ها در سال اخیر و در پی آن کاهش قابل توجه قدرت خرید قشر متوسط و ضعیف جامعه در این بازار، موجب کاهش میزان معاملات مسکن گردید. به منظور تقویت و بهبود این بخش در استان می‌بایست با فراهم کردن زمینه‌های لازم هم طرف عرضه و هم طرف تقاضا تقویت گردد. در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ پروانه‌های ساختمانی صادر شده ۸۸ مورد کاهش داشته است و از طرفی قیمت فروش یک متر زمین (متوسط شهری) مبلغ ۶۱.۸۰۰.۰۰۰ ریال و قیمت فروش یک متر زیر بنا (متوسط شهری) مبلغ ۴۹.۴۸۰.۰۰۰ ریال و مبلغ اجاره ماهیانه به اضافه سه درصد ودیعه مبلغ ۱۵.۷۰۰.۰۰۰ ریال می‌باشد که نسبت به موارد مشابه در سال ۱۳۹۷ کلیه مبالغ افزایش داشته‌اند. با این توصیف می‌توان گفت در این استان با کاهش همزمان تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره و افزایش مبالغ فروش زمین و زیربنا نوعی رکود همراه با تورم در بخش ساختمان مشهود است.

واژگان کلیدی: مسکن و ساختمان، ارزش افزوده، سیاست‌های بخش مسکن، عرضه و تقاضای مسکن

مقدمه

بخش مسکن یکی از بخش‌های اقتصادی است که سهم عمده‌ای در تولید ناخالص داخلی و اشتغال دارد و به دلیل ارتباطی که با سایر بخش‌های اقتصادی دارد، زنجیره‌ای از فعالیت‌های تولیدی را ایجاد می‌کند که می‌توان گفت به عنوان محرک برای بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی عمل می‌کند؛ همچنین مسکن و خدمات مرتبط با آن در مسائلی نظیر تولید، رفاه خانوارها و بهداشت بسیار اهمیت دارد. طی چند دهه اخیر نوسانات بخش مسکن و شوک‌های ایجاد شده در این بازار، تبعات اقتصادی و اجتماعی گسترده‌ای را در پی داشته و طیف وسیعی از زیان‌های اقتصادی و آسیب‌های اجتماعی را در اشکال مختلف متوجه جامعه نموده است. ایجاد ثبات در بخش مسکن گامی مهم در دستیابی به توسعه پایدار اقتصادی قلمداد می‌شود. مسکن به مثابه نوعی سرمایه‌گذاری دارای مفهوم اقتصادی و به عنوان شکلی از پس‌انداز نیز منافع ویژه برای ساکنان دارد، بنابراین بخش مسکن نه تنها یک بخش یا فعالیت جانبی نیست، بلکه ابزار مهمی در توسعه اقتصادی است. هدف از سیاست‌های بخش مسکن آن است که ضمن تامین منافع سرمایه‌گذاران، در تحقق اهداف اجتماعی و اقتصادی نقش مهمی داشته باشد. بخش مسکن تحت تأثیر نوسان‌ها در سایر بخش‌های اقتصادی نیز قرار می‌گیرد نمونه‌ای از این موضوع پدیده بیماری هلندی در اقتصاد ایران است که از طریق نوسان‌های قیمت نفت بخش‌های مختلف اقتصادی نظیر بخش کشاورزی و بخش مسکن تحت تأثیر قرار می‌گیرد. بازار مسکن در کنار بازار ارز، بازار طلا، قیمت بنزین و ... در اقتصاد ایران اهمیت ویژه‌ای دارد و برخی از تصمیمات کلان اقتصادی و حتی خانوارها تحت تأثیر تغییرات این بازار تعیین می‌شود.

در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن مورد بررسی قرار گرفته است. سپس در بخش بعدی به بررسی شاخص‌های بخش ساختمان و مسکن پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق بخش ساختمان و مسکن استان ارائه می‌گردد.

۵-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن استان

شرایط رکودی توأم با تورم حاکم بر اقتصاد کشور که محصول اعمال تحریم‌های اقتصادی و سیاسی، حجم وسیع تعهدات دولتی، کاهش درآمدهای نفتی و... از یک سو و مناسبات بین‌المللی و تأثیرپذیری از اقتصاد جهانی از سوی دیگر موجب شده است اقتصاد ایران در حال سپری کردن یکی از دشوارترین مقاطع خود باشد.

در این میان بخش مسکن نیز به عنوان یکی از زیربخش‌های اقتصادی از آسیب‌های مبتلا به اقتصاد کلان از جمله تورم مصون نبوده و در دوران گذشته رکودی نسبتاً طولانی را تجربه کرده است. مطالعات علمی نیز، تسری شرایط حاکم بر اقتصاد کلان به بخش مسکن را تأیید نموده و تبعیت رشد متغیرهای حقیقی بخش مسکن از رشد کل اقتصاد و نیز قیمت مسکن از سیاست‌های پولی و نقدینگی را به اثبات رسانده‌اند. در این خصوص وزارت راه و شهرسازی در راستای سیاست‌های دولت یازدهم در بخش مسکن بر تمرکز سیاستگذاری بر اصلاحات ساختاری بخش مسکن تأکید می‌کند. پیگیری و اجرای برنامه‌هایی همچون: توسعه‌ای نمودن بانک مسکن، توسعه نظام پیش فروش و استفاده از حساب‌های امانی، راه اندازی صندوق‌های ضمانت در حوزه مسکن، راه‌اندازی شرکت‌های تأمین سرمایه، صندوق‌های سرمایه‌گذاری زمین و

ساختمان، توسعه ابزارهای بیمه‌ای در بخش مسکن، توسعه بازار رهن اولیه و ثانویه، صندوق تسهیلات و پس‌انداز منطقه‌ای مسکن و صندوق‌های پس‌انداز مسکن و... حاکی از رویکرد نهادی و ساختارگرایانه در حوزه مسکن است که منحصر به یک برنامه خاص نبوده و بهبود کسب و کار، افزایش فعالیت و ارتقای نقش بخش خصوصی را هدف قرار داده است.

به طور مثال سیاست بازآفرینی و احیای بافت‌های فرسوده شناسایی شده و امتیازات و تخفیفات ارائه شده در خصوص پرداخت تسهیلات و صدور پروانه برای این واحدها از جمله سیاست‌های تشویقی در جهت رونق ساخت و ساز می‌باشد. همچنین وزارت راه و شهرسازی از ابتدای سال ۹۸ با طرح اقدام ملی مسکن زمینه را برای توزیع عادلانه مسکن برای اقشار کم درآمد با هزینه ساخت پایین را مهیا نموده است که در صورت توفیق، آثار مثبت آن در بازار مسکن بخصوص شهر همدان مشهود خواهد بود.

در همین راستا اهم سیاستهای جدید بخش مسکن در سال ۱۳۹۸ در وزارت مسکن و شهرسازی به شرح ذیل پیگیری می‌گردد:

۱- ایجاد ظرفیتهای تأمین مالی جدید که از طریق افزایش سقف تسهیلات مسکن، اصلاح مقررات تسهیلاتی و گسترش ابزارهای بازار سرمایه در چند برنامه متعدد در قالب بسته تشویقی بانک مسکن پیگیری می‌شود.

۲- تکمیل و اتمام طرح مسکن مهر از طریق پیگیری تکمیل واحدهای مسکن مهر، سهم و تعهد دولت برای اتمام و تحویل این واحدها، برنامه تکمیل واحدهای باقیمانده با اولویت برنامه‌های اجرایی که شامل تکمیل و تحویل ۵۰۰ هزار واحد باقیمانده مسکن مهر، تامین خدمات زیربنایی و روبنایی و در نهایت تعیین تکلیف واحدهای مازاد و واگذاری آن به سازمان‌های حمایتی و بنیاد مسکن جهت تکمیل و عرضه واحدها است.

راهکارهای عملیاتی که برای رفع چالش‌ها و مشکلات پیشنهاد و پیگیری شد شامل منابع پیش‌بینی شده در بند (ب) تبصره (۸) بودجه سال ۱۳۹۸، و افزایش منطقی سقف تسهیلات است.

۳- طرح اقدام ملی (تولید ۴۰۰ هزار واحد مسکونی): برنامه ساخت ۴۰۰ هزار واحد مسکونی تا پایان دولت دوازدهم با هدف تقویت جریان تولید مسکن در دستور کار قرار گرفت. مقرر شد تا ۲۰۰ هزار واحد مسکونی در شهرهای جدید با اولویت نقاط مستعد اسکان- اشتغال، ۱۰۰ هزار واحد مسکونی در قالب طرح بازآفرینی شهری و ۱۰۰ هزار واحد مسکونی برای اقشار فاقد مسکن در شهرهای زیر ۱۰۰ هزار نفر احداث شود. اجرای این برنامه وابسته به حمایت‌های دولت در قالب پرداخت تسهیلات و یارانه نرخ سود تسهیلات است.

جامعه هدف طرح اقدام ملی نیز گروه‌های ضعیف و متوسط درآمدی جامعه اعلام شده و راهکارهای عملیاتی طرح اقدام ملی نیز تخصیص زمین، تامین مصالح، مشارکت با بخش خصوصی و اعطای تسهیلات معرفی شده است.

۴- تقویت طرح مسکن روستایی از طریق تولید سالانه ۲۰۰ هزار واحد مسکونی از طریق اعطای تسهیلات ارزان قیمت در راستای بهبود کیفیت سکونت در روستاها و توزیع عادلانه امکانات زیستی، بهسازی و نوسازی مسکن روستایی. برنامه مسکن روستایی در سال ۱۳۹۸ مشتمل بر پرداخت تسهیلات طرح ویژه نوسازی و بهسازی برای ۲۰۰ هزار واحد مسکونی روستایی با ضمانت سفته زنجیره‌ای و سقف تسهیلات فردی چهل میلیون تومان بر اساس مصوبه مورخ ۲۷ اسفند ۱۳۹۷ هیأت وزیران است.

۵- ایجاد بازار تعهدی مصالح ساختمانی: با توجه به اینکه مصالح ساختمانی یکی از عمده نهادهای اثرگذار بر قیمت تمام شده مسکن است و در ماه‌های اخیر شاهد افزایش قابل ملاحظه قیمت این نهاده بوده‌ایم، ایجاد

بازار تعهدی مصالح راهکاری برای ساماندهی این بازار و کاهش قیمت مصالح از طریق تخفیف‌های عمده فروشی است. همچنین استفاده از ظرفیت‌های بانکی برای پرداخت اقساطی هزینه مصالح ساختمانی در این طرح برنامه‌ریزی شده است.

۵-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن

در سال ۱۳۹۸ بازار مسکن کشور و مشابه آن بازار مسکن استان همدان رکود را تجربه کرد. هرچند در بازه‌های زمانی کوتاهی در سال ۱۳۹۸ بازار مسکن رونق مختصری داشت ولی با توجه به شرایط موجود در کشور و افزایش هزینه ساخت امکان کاهش قیمت‌ها در بخش مسکن بعید به نظر می‌رسد. از دلایل رکود مسکن در این استان می‌توان به عدم قدرت خرید متقاضیان، عدم پرداخت تسهیلات متناسب با تورم و عدم کفایت حمایت‌های دولتی اشاره کرد. به منظور شناخت مسایل و معضلات کنونی بخش مسکن و آسیب‌شناسی دقیق آن مجموعه عوامل تأثیرگذار در این بخش را در ادامه بررسی خواهیم کرد.

۵-۳- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن

همانطور که مطالعات متعدد نشان می‌دهد شاخص قیمت مسکن ارتباط مستقیمی با متغیرهای کلان اقتصادی (حجم پول، تولید ناخالص داخلی و شاخص قیمت مصرف کننده) دارد؛ همچنین بازار مسکن متأثر از بازارهای ارز و طلا و بورس به گردش نقدینگی پاسخ می‌دهد، به طوری که هرگاه در اقتصاد شاهد خروج نقدینگی از بازارهای فوق هستیم بازار مسکن یکی از اولین بازارهایی است که این نقدینگی را جذب می‌کند و به طور معمول هرگاه بازارهای موازی مانند ارز، طلا و بورس در دوره رونق هستند بازار مسکن رکود را تجربه خواهد کرد. در سالیان گذشته همواره یکی از سیاست‌های اصلی اتخاذ شده برای خروج از دوران رکود، تحریک بازار از ناحیه تقاضا، تخصیص و افزایش سقف وام‌های خرید مسکن بوده است.

با توجه به وجود ساختار تورمی در اقتصاد ایران و وجود تورم دورقمی در اکثر سالها و بالا بودن سهم هزینه مسکن در سبد هزینه خانوارها تحریک تقاضای مسکن منجر به تورم بیشتر خواهد شد. بنابراین برای تقویت اقتصاد مسکن بهتر است با تقویت طرف عرضه از طریق بالا بردن توان تولید مسکن و ایجاد زمینه رقابت بین عرضه‌کنندگان اقدام کرد و با توزیع و تخصیص منابع و امکانات به سمت تولید مسکن با کیفیت تر و ارزان تر پیش رفت. می‌توان گفت در استان همدان نیز بازار مسکن متأثر از اقتصاد کل کشور در سال ۱۳۹۸ در دوره رکود قرار داشت و به غیر از دوره‌های رونق چندان‌نی نداشت.

۵-۳-۱- ارزش افزوده بخش ساختمان به تفکیک ساختمان‌های مسکونی و غیرمسکونی

یکی از عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری در بخش مسکن و ساختمان، ارزش افزوده بخش ساختمان به تفکیک ساختمان‌های مسکونی و غیرمسکونی می‌باشد. به عبارتی هر چه میزان ارزش افزوده بخش ساختمان بالاتر باشد، سرمایه‌گذاری بیشتری در بخش مسکن و ساختمان صورت می‌گیرد.

از آنجا که در تمامی برنامه‌های توسعه اقتصادی میزان سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته در بخش مسکن و ساختمان با رشد مثبت مواجه بوده و همچنین ارزش افزوده ساختمان و تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان نیز در تمامی سالهای مورد مطالعه مثبت بوده، از این رو بنظر می‌رسد ارتباط مستقیمی بین سرمایه‌گذاری در بخش مسکن و ساختمان با ارزش افزوده بخش ساختمان و تسهیلات اعطایی وجود دارد (شاه‌آبادی و گنجی، ۱۳۹۲).

یکی از مهمترین راهکارهای اصلی افزایش ارزش افزوده بخش مسکن و ایجاد رونق پایدار در بازار مسکن ایجاد یک بازار مالی است که بتواند دو طرف عرضه و تقاضا را حمایت کند.

جدول ۵-۱. آمار و اطلاعات ارزش افزوده بخش ساختمان در سال ۱۳۹۵ (ارقام به میلیون ریال)

ارزش افزوده	مصرف واسطه	ستانده	مصرف واسطه/ستانده
ساختمان	۱۳۰۸۰۵۳۴۰۵	۱۸۵۷۲۰۶۲۰۳۵	۳۱۶۵۲۵۹۶۰۴
ساختمانهای مسکونی	۱۳۸۲۷۶۲۰۳۲	۲۲۲۲۰۰۵۰۲	۳۶۰۴۷۶۷۰۵
سایر ساختمانها	۱۱۶۹۷۷۷۱۰۷	۱۶۳۵۰۰۵۷۰۱	۲۸۰۴۷۸۲۸۰۸

مأخذ: سازمان برنامه و بودجه استان همدان

همانطور که آمار بدست آمده از سازمان برنامه و بودجه استان همدان نشان می‌دهد نسبت مصرف واسطه به ستانده در بخش ساختمان در این استان معادل ۰.۵۹ بوده که این نسبت در ساختمانهای مسکونی معادل ۰.۶۱ و در سایر ساختمانها معادل ۰.۵۸ بوده است.

۵-۳-۲- پروانه‌های ساختمانی صادره بر حسب نوع پروانه و بخش متقاضی

یکی از روش‌های پیش‌بینی وضعیت مسکن بررسی تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده است. به تعبیری میزان صدور سالانه پروانه‌های ساختمانی از جمله متغیرهایی است که می‌تواند نشان‌دهنده رکود یا رونق در بخش مسکن باشد. به طوری که با افزایش صدور پروانه‌های ساختمانی، سرمایه‌گذاری و به تبع آن ارزش افزوده بخش مسکن نیز با رونق و در صورت کاهش صدور پروانه‌های ساختمانی، سرمایه‌گذاری و ارزش افزوده بخش مسکن با رکود مواجه می‌گردد. طبق آمارهای به دست آمده از شهرداری همدان در سال ۱۳۹۸ تعداد کل پروانه های ساختمانی صادره ۹۴۵ مورد بوده است که در مقایسه با سال ۱۳۹۷ که این تعداد ۱۰۳۳ مورد بوده است، تعداد ۸۸ مورد کاهش داشته است که نشان دهنده رکود ساخت و ساز در این بخش می باشد.

جدول ۵-۲. تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره بر حسب نوع پروانه و بخش متقاضی در سال ۱۳۹۸

تعداد کل پروانه ها	مسکونی	تجاری	مسکونی-تجاری	سایر
۹۴۵	۸۴۴	۴۱	۳۸	۲۲

مأخذ: شهرداری همدان

۵-۳-۳- وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن

بازار مسکن و رشد اقتصادی رابطه‌ای دو طرفه دارند، به طوری که رونق در بازار مسکن می‌تواند باعث رشد اقتصادی شود و از سوی دیگر وقتی اقتصاد روندی صعودی را به خود بگیرد، موجب می‌شود تا بازار مسکن نیز رونق گیرد.

یکی از چالش‌هایی که همواره بخش مسکن با آن مواجه بوده است عدم ثبات قیمت‌ها و روند افزایشی آنها است. این مسأله در کنار عدم افزایش هماهنگ دستمزدها در اقشار کارگری و کارمندی جامعه موجب کاهش چشمگیر قدرت خرید و به تبع آن کاهش تقاضای مسکن خواهد شد. در سال ۱۳۹۸ نیز افزایش قیمت‌ها باعث افزایش قیمت تولید مسکن و کاهش قدرت خرید گردید.

طی دهه اخیر، اقتصاد ایران و بالتبع اقتصاد استان همدان شاهد تغییرات در قیمت مسکن بوده است. بنابراین با توجه به نوسانات قیمت مسکن بر رفاه خانوارها و بخش حقیقی اقتصاد، بررسی وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن امری ضروری است.

قیمت فروش یک متر زمین (متوسط شهری) در استان همدان در سال ۱۳۹۸ معادل ۶۱,۸۰۰,۰۰۰ ریال بوده است و قیمت زیر بنا زمین (متوسط شهری) نیز معادل ۴۹,۴۸۰,۰۰۰ ریال بوده است. مبلغ اجاره ماهیانه به اضافه سه درصد ودیعه در سال ۱۳۹۸ در استان همدان معادل ۱۵,۷۰۰,۰۰۰ ریال به ازای هر متر مربع بوده است. همچنین افزایش شاخص بهای ارزش اجرای مسکن شخصی ۴۹ درصد و افزایش شاخص بهای ارزش اجرای مسکن غیرشخصی ۵۰ درصد بوده است. هر چند که در طی سال‌های اخیر دولت تلاش نموده تا اکثر پروژه‌های دولتی موجب حذف یا کاهش قیمت زمین از واحدهای مسکونی گردد و سرمایه‌گذاری در این بخش را تشدید نماید و به نحوی وضعیت رکود بازار مسکن را با پاسخ دادن به بخشی از تقاضاهای دهک‌های پایین در آمدی در کشور، از بین برده و رونق نسبی را در این عرصه ایجاد نماید؛ اما در عمل این تلاش‌ها تأثیر چندانی در خروج مسکن از رکود و یا متناسب‌سازی قیمت مسکن با قدرت خرید نداشته است و نیاز به اقدامات گسترده تر ضروری به نظر می‌آید.

۵-۳-۴- تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن

در تمامی برنامه‌های توسعه اقتصادی میزان سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته در بخش مسکن و ساختمان با رشد مثبت مواجه بوده و همچنین ارزش افزوده ساختمان و تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان نیز در تمامی سالهای مورد مطالعه مثبت بوده است، از این رو بنظر می‌رسد ارتباط مستقیمی بین سرمایه‌گذاری در بخش مسکن و ساختمان با ارزش افزوده بخش ساختمان و تسهیلات اعطایی وجود دارد.

بنابراین هر چند محدود کردن اعطای تسهیلات خرید مسکن می‌تواند بازار را کنترل کند و موجب مهار تقاضای سفته‌بازی و جلوگیری از وقوع شوک قیمتی گردد ولی در شرایط کنونی مناسب است سیاست کنترل تقاضا صرفاً با هدف حذف تقاضای بورس بازانه مسکن، دنبال شود و تقاضای واقعی همچنان امکان بروز و ظهور داشته باشد و میزان تسهیلات اعطایی بانک‌ها با قیمت مسکن متناسب باشد. به علاوه اینکه منابع بانکی به تنهایی نیاز بخش مسکن را برطرف نمی‌کنند زیرا میزان تقاضای انباشته‌ای که در این بخش وجود دارد، نیازمند بکارگیری ابزارهای تأمین مالی جدید است؛ نظیر: ایجاد بازار رهن ثانویه و انتشار اوراق مشارکت به پشتوانه تسهیلات رهنی، راه‌اندازی شرکت‌های تأمین سرمایه در حوزه مسکن و توسعه قدرت رقابت‌پذیری در تولید مسکن و ساختمان و از طرف دیگر پیگیری افزایش عرضه نسبت به تقاضا که باعث کاهش قیمت تمام شده مسکن و ساختمان می‌گردد. همچنین می‌توان برای ایجاد توازن در بازار مسکن و ساختمان با استفاده از فناوری‌های روز و افزایش سرعت و کیفیت ساخت و ساز از بهبود و تسریع در سرمایه‌گذاری در بخش مسکن و ساختمان منتفع شد.

براساس آمار و اطلاعات دریافتی از مدیریت شعب بانک مسکن استان همدان، میزان تسهیلات پرداختی در سال ۱۳۹۸ معادل ۴۴۹۲۵۵۴ میلیون ریال بوده است.

جدول ۵-۳. آمار و اطلاعات بخش مسکن استان همدان در سال ۱۳۹۸ (ارقام به ریال / درصد)

عنوان	۱۳۹۸
پروانه های ساختمانی صادره بر حسب نوع پروانه و بخش متقاضی	۹۴۵
تسهیلات پرداختی	۴۴۹۲۵۵۴
شاخص بهای ارزش اجاری مسکن شخصی	%۴۹
شاخص بهای ارزش اجاری مسکن غیر شخصی	%۵۰
قیمت فروش یک متر زمین (متوسط شهری)	۶۱.۸۰۰.۰۰۰
قیمت فروش یک زیربنا (متوسط شهری)	۴۹.۴۸۰.۰۰۰
مبلغ اجاره ماهیانه به اضافه سه درصد ودیعه (ریال)	۱۵.۷۰۰.۰۰۰

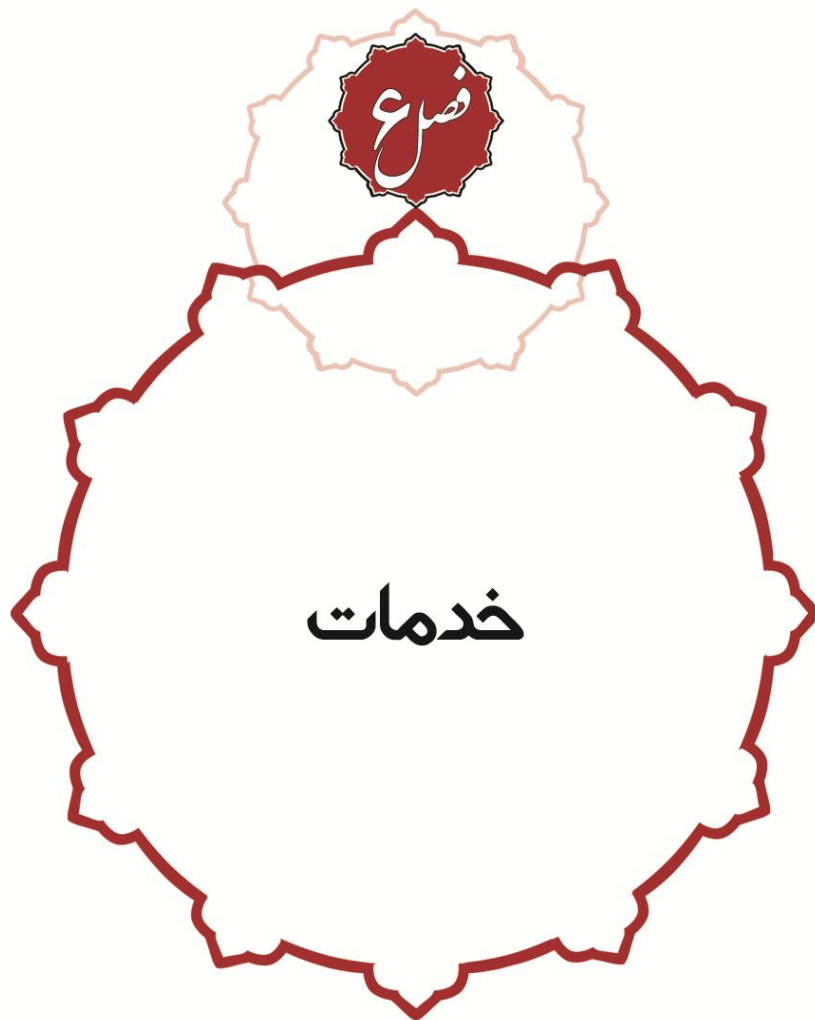
مأخذ: اداره کل راه و شهرسازی استان همدان، مدیریت شعب بانک مسکن استان همدان، شهرداری همدان

۵-۴- جمع بندی و آرایه توصیه های سیاستی در بخش ساختمان و مسکن برای استان

همانطور که اشاره شد شرایط تورمی بازار و عدم امکان پیش بینی دقیق شرایط آینده بازار، سرمایه گذاری در بخش مسکن را با ریسک فراوان مواجه نموده که در این خصوص شهر همدان نیز مطابق با شرایط کشور از این مشکل بی بهره نبوده است. علاوه بر این از دیگر مشکلات بخش مسکن در استان همدان، افزایش قیمت زمین بخصوص در شهر همدان، کمبود میزان اراضی داخل شهر و همچنین تورم موجود در قیمت مصالح و ایجاد بازارهای سیاه ایجاد شده و حضور واسطه در این بازار می باشد.

با توجه به نقش کلیدی این بخش در اقتصاد استان به جهت ایجاد درآمد و اشتغالزایی و ارتباط تنگاتنگ این بخش با سایر بخش های اقتصاد به منظور تقویت و بهبود این بخش، پیشنهادهای زیر آرایه می گردد:

- حمایت تمامی دستگاه های اجرایی از طرح اقدام ملی به منظور به ثمر رسیدن این طرح در سال پیش رو
- حمایت شهرداری ها و کمک به بهسازی بافت های حاشیه به منظور ترغیب سازندگان به ساخت و ساز در این نواحی و افزایش رونق ساخت و بهبود شرایط منطقه ای برای ساکنین این مناطق
- حذف واسطه ها و دلال ها از بازار توسط ورود بازار مسکن به بورس
- استفاده از ابزارهای تشویقی جهت مشارکت بیشتر بخش خصوصی در سرمایه گذاری در بخش ساختمان
- سرمایه گذاری بخش دولتی در ایجاد خدمات و توسعه فضای عمومی شهری براساس استانداردهای شهرسازی
- برقراری شرایط واگذاری زمین های شهری با شرایط ویژه به تولیدکنندگان جهت جلوگیری از افزایش بیشتر قیمت زمین شهری
- تشویق و ترغیب سازندگان و سرمایه گذاران در بافت فرسوده شهری استان
- افزایش سهم تسهیلات جهت ساخت و خرید مسکن بخصوص در محدوده بافت فرسوده شهری
- احیای بافت های فرسوده شهری و روستایی از طریق روش های کارآمد
- ایجاد و اصلاح نظام مالیات ها و ایجاد بانک اطلاعاتی زمین و مسکن در استان
- حمایت از تولید حرفه ای، انبوه و صنعتی مسکن در استان
- اعمال نظارت بیشتر بر اجرای طرح های جامع و تفصیلی شهرها در راستای کاهش سفته بازی در بازار زمین و در نهایت بازار مسکن

سیمای اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مرور اجمالی بر بخش خدمات

بخش خدمات یکی از بخش‌های منعطف، پویا و موثر در اقتصاد است. این بخش در سالهای اخیر هم در سطح کشور و هم در سطح استان همدان سهم زیادی در تولید داشته است. اما مهمترین مسأله در بخش خدمات کشور و استان که توجه زیادی به آن باید نمود، پایین بودن اندازه بخش خدمات اقتصاد ایران از متوسط جهانی (۶۳.۶) درصدی نسبت به تولید ناخالص داخلی است. تولید خدمات نسبت به تولید کالا همواره سهم بالاتری در اشتغال‌زایی داشته و نیروی انسانی در آن دخالت بیشتری دارد. در شرایط کنونی که بیکاری از مهم‌ترین چالش‌های جهانی است، در همه کشورهای توسعه‌یافته توجه ویژه‌ای به تولید خدمات وجود دارد. در حال حاضر خدمات عمومی، خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی، خدمات مؤسسات مالی و پولی (بانک‌ها و بیمه‌ها)، خدمات مستغلات و خدمات حرفه‌ای و تخصصی (آموزش، سلامت و پزشکی، توریسم و اکوتوریسم، توریسم درمانی و...)، حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات (تکنولوژی اطلاعات) و بازرگانی، رستوران و هتلداری از جمله خدماتی هستند که در آنها مزیت‌های رقابتی قابل توجهی در کشور و استان همدان وجود دارد و از همه مهم‌تر ظرفیت‌های بالای استان در حوزه گردشگری، زمینه رشد و توسعه صنعت گردشگری را در استان فراهم نموده است. این بخش متأثر از شرایط بحران حاکم در اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۸ شرایط متفاوتی را پشت سر داشت. افزایش سهم خدمات مؤسسات پولی و مالی در اقتصاد کشور و استان، ضعف در مدیریت دارایی و ادغام و تملیک در بازارهای مالی، کم عمقی بازار سرمایه و اتکای آن به بازار سهام، سهم ناچیز اوراق بدهی از بازار سرمایه و محدود بودن و کم رونق بودن ابزارهای مشتقه، اتکای بازار بیمه بر بیمه اجباری شخص ثالث خودرو و پایین بودن ضریب نفوذ بیمه‌های عمر و زندگی، بالا بودن نرخ پس‌انداز در اقتصاد، عدم آشنایی عموم با سرمایه‌گذاری در ابزارهای بازار سرمایه و تمایل شهروندان به سفته بازی و سپرده‌گذاری در بانک‌ها، رقابت ناسالم بانک‌ها بر سر نرخ‌های بالاتر سود سپرده بانکی و عدم بازپرداخت تسهیلات پرداختی بانک‌ها با نرخ‌های بالا و بالا رفتن مطالبات معوق بانک‌ها، انحلال مؤسسات مالی و اعتباری غیرمجاز در سطح استان و کشور، زیان ده شدن اکثر بانک‌ها و ... از مهمترین تحولات مثبت و منفی در این بود. برای بهبود و تقویت این بخش می‌توان از طریق ایجاد تمرکز جمعیتی و گسترش شهرنشینی و شکل‌گیری شهرهای بزرگ متوسط در سطح استان، آموزش و ارتقاء مهارت‌های نیروی کار خصوصاً سرریز نیروی بیکار کشاورزی، ساخت مسکن مناسب و ارزان به منظور ایجاد تمرکز جمعیتی، توسعه زیر ساخت‌های ارتباطی و حمل و نقل، سرمایه‌گذاری در مناطق گردشگری، توسعه اتوماسیون و مکانیزاسیون خدمات و بهره‌گیری از فناوری پیشرفته، بالا بردن ضریب نفوذ صنعت خدمات بیمه‌ای، بالا بردن فرهنگ سرمایه‌گذاری در بورس از طریق جذب سرمایه‌های خرد و سرگردان شهروندان استان، مدیریت دارایی‌های استان و مولد سازی آنها در حد قابل توجهی کمک کرد.

واژگان کلیدی: همدان، خدمات، ارزش افزوده، مؤسسات پولی و مالی، بازرگانی، عمومی و اجتماعی

مقدمه

بخش خدمات بعنوان یکی از بخش‌های تولید است. در تولید ناخالص داخلی بین تولید کالا و خدمات تمایزی وجود ندارد و هر دو عنصر مؤثر در این زمینه هستند و مهمتر از این موضوع بین توسعه‌یافتگی کشورها و سهم تولید خدمات از تولید ناخالص داخلی معمولاً رابطه مستقیمی وجود دارد. در واقع با توسعه کشورها معمولاً سهم خدمات در تولید ناخالص داخلی افزایش می‌یابد. بنابراین بخش خدمات یکی از بخش‌های منعطف و پویا و مؤثر در اقتصاد است. این بخش در سال‌های اخیر هم در سطح کشور و هم در سطح استان همدان سهم زیادی در تولید داشته است. اما مهمترین مسأله در بخش خدمات کشور و استان که توجه زیادی به آن باید نمود، پایین بودن اندازه بخش خدمات اقتصاد ایران از متوسط جهانی (۶۳.۶) درصدی نسبت به تولید ناخالص داخلی است. تولید خدمات نسبت به تولید کالا همواره سهم بالاتری در اشتغال‌زایی دارد و نیروی انسانی در آن دخالت بیشتری دارد. در شرایط کنونی که بیکاری از مهم‌ترین چالش‌های جهانی است، در همه کشورهای توسعه‌یافته توجه ویژه‌ای به تولید خدمات وجود دارد. در حال حاضر خدمات عمومی، خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی، خدمات مؤسسات مالی و پولی (بانکها و بیمه‌ها)، خدمات مستغلات و خدمات حرفه‌ای و تخصصی (آموزش، سلامت و پزشکی، توریسم و اکوتوریسم، توریسم درمانی و...)، حمل‌ونقل، انبارداری و ارتباطات (تکنولوژی اطلاعات) و بازرگانی، رستوران و هتلداری از جمله خدماتی هستند که در آنها مزیت‌های رقابتی قابل توجهی در کشور و استان همدان وجود دارد و از همه مهمتر ظرفیت‌های بالای استان در حوزه گردشگری، زمینه رشد و توسعه صنعت گردشگری را در استان فراهم نموده است. با این توصیف در این فصل به بررسی وضعیت و پتانسیل‌های بخش خدمات استان همدان در سال ۱۳۹۸ و تحلیل ارزش افزوده ایجاد شده توسط این بخش پرداخته می‌شود و سپس بر اساس ظرفیت‌ها و توانمندی‌های استان در این زمینه و لزوم توجه بیش از پیش به این بخش در قسمت پایانی با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۶-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش خدمات و جهت‌گیری‌های استان

مهمترین مسأله در بخش خدمات کشور و استان پایین بودن اندازه بخش خدمات اقتصاد ایران از متوسط جهانی (۶۳.۶) درصدی نسبت به تولید ناخالص داخلی است. در این راستا در سال ۱۳۹۸ توسعه خدمات عمومی، خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی، خدمات مؤسسات مالی و پولی (بانکها و بیمه‌ها)، خدمات مستغلات و خدمات حرفه‌ای و تخصصی (آموزش، سلامت و پزشکی، توریسم و اکوتوریسم، توریسم درمانی و...)، حمل‌ونقل، انبارداری و ارتباطات (تکنولوژی اطلاعات) و بازرگانی، رستوران و هتلداری به منظور اشتغال‌زایی و افزایش منابع درآمدزایی از عمده سیاست‌های اقتصادی در این زمینه بود.

از آنجایی که خدمات تورگردانی در استان همدان ضعف‌های زیادی در زمینه تبلیغات بین‌المللی، جذب تورگردان‌های بازارهای هدف و توسعه مناسب خدمات هوایی و آژانس‌های بین‌المللی حرفه‌ای دارد. در راستای حمایت از خدمات تورگردانی و رونق این بخش در سال ۱۳۹۸ سیاست‌هایی به شرح زیر در نظر گرفته شد.

- اعمال معافیت ۵۰ درصدی مالیات در سال ۱۳۹۸ برای دفاتر خدماتی و آژانس‌های گردشگری که موفق به جذب و ورود گردشگران خارجی می‌گردند.
- اعمال معافیت ۵۰ درصدی مالیات برای هتل‌ها و مراکز اقامتی بابت اسکان گردشگران و توریست‌های خارجی.

۶-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات

در سال ۱۳۹۸ تحولاتی منفی و مثبت در بخش خدمات رخ داد. از جمله این رخدادها می‌توان به افزایش سهم خدمات مؤسسات پولی و مالی در اقتصاد، ضعف در مدیریت دارایی و ادغام و تملیک در بازارهای مالی، کم عمقی بازار سرمایه و اتکای آن به بازار سهام، سهم ناچیز اوراق بدهی از بازار سرمایه و محدود بودن و کم رونق بودن ابزارهای مشتقه، اتکای بازار بیمه بر بیمه اجباری شخص ثالث خودرو و پایین بودن ضریب نفوذ بیمه‌های عمر و زندگی، بالا بودن نرخ پس‌انداز در اقتصاد، عدم آشنایی عموم با سرمایه‌گذاری در ابزارهای بازار سرمایه و تمایل شهروندان به سفته بازی و سپرده‌گذاری در بانکها، رقابت ناسالم بانکها بر سر نرخهای بالاترسود سپرده بانکی و عدم بازپرداخت تسهیلات پرداختی بانکها با نرخهای بالا و بالا رفتن مطالبات معوق بانکها، انحلال مؤسسات مالی و اعتباری غیر مجاز در سطح استان و کشور، زیان ده شدن اکثر بانکها و ... اشاره داشت.

با این توصیف در سال ۱۳۹۸ در پی اصلاح نظام بانکی کشور بانکها در گروه خدمات کمکی به ایجاد ارزش افزوده نکردند. همچنین به دلیل بحران ناشی از افزایش نرخ تورم در پی نوسانات ارزی و تحریمهای اقتصادی خدمات عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیرات و فناوری اطلاعات که در واقع بخش قابل توجهی از فعالان بخش خدمات در توزیع کالاها مشغول‌اند و نقش واسطه را در این زمینه ایفا می‌کنند. در نظام توزیع با غلبه بر شیوه سنتی صرفاً بر هم زننده بازار بوده و سهم معناداری را در این زمینه ایفا نکردند. در زمینه خدمات عمومی که امور دفاعی و تأمین اجتماعی در این دسته قرار داشته و از آنجایی که عمده این خدمات توسط دولت ارائه می‌شوند، عدم کارایی تخصیص منابع در این بخش غیرقابل کتمان است. به عبارت دیگر این زیرمجموعه گروه خدمات نیز عملاً تا کنون نتوانسته موثر واقع شود. اما خدمات بازرگانی، رستوران و هتل‌داری با توسعه صنعت گردشگری در استان یکی از مزایای رقابتی قابل توجه اقتصاد ایران است که می‌تواند به افزایش قابل توجه سهم این بخش در اقتصاد منجر شود.

۶-۳- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات

۶-۳-۱- بررسی وضعیت ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده بخش خدمات

در جدول (۶-۱)، وضعیت ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده بخش خدمات بر مبنای اطلاعات ارزیابی شده در سال ۱۳۹۵ تصویر شده است. براساس جدول مذکور، کمترین رقم ستانده مربوط به بخش فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی می‌باشد. بیشترین ارزش افزوده در بخش خدمات مربوط به بخش عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت با مبلغی معادل ۲۸۶۸۳۹۵۵.۲۸ میلیون ریال محاسبه شده و از طرفی کمترین رقم ارزش افزوده مربوط به بخش فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی می‌باشد و در ضمن کمترین رقم ارزش افزوده مربوط به بخش فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی می‌باشد.

جدول ۶-۱. ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیربخش های خدمات استان همدان
به قیمت جاری در سال ۱۳۹۵ (ارقام به میلیون ریال)

شرح	ستانده	ارزش افزوده	مصرف واسطه
عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتور سیکلت	۳۵۷۹۳۹۲۱.۳۸	۲۸۶۸۳۹۵۵.۲۸	۷۱۰۹۹۶۶.۱
املاک و مستغلات	۲۷۲۱۳۲۰۵.۹۴	۲۵۲۷۳۵۲۸.۹۲	۱۹۳۹۶۷۷.۰۲
حمل و نقل و انبارداری و پست	۲۳۲۲۱۷۸۲.۹۴	۱۶۷۳۵۱۰۶.۷۸	۶۴۸۶۶۷۵.۳
فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۱۸۳۸۹۰۶۵.۱۸	۱۵۸۲۰۹۵۰.۴۱	۲۵۶۸۱۱۴.۷۸
اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی	۱۷۳۶۳۶۰۵.۴۱	۱۳۹۶۸۱۵۱.۶۹	۳۳۹۵۴۵۳.۷۲
آموزش	۱۲۱۰۶۹۱۷.۸۶	۱۰۵۷۴۴۳۸.۶۵	۱۵۳۲۴۷۹.۲
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۵۴۰۸۰۵۸.۹۷	۳۵۴۴۳۵۱.۲۸	۱۸۶۳۷۰۷.۶۹
فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی	۳۸۴۴۲۸۶.۸	۳۰۲۴۱۱۴.۴۷	۸۲۰۱۷۲.۳۳
فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا	۳۲۷۰۹۷۲.۸۱	۲۱۶۸۷۵۱.۴۷	۱۱۰۲۲۲۱.۳۴
فعالیت های مالی و بیمه	۳۰۷۴۵۱۰.۷۲	۱۷۵۳۲۶۸.۹۳	۱۳۲۱۲۴۱.۷۹
اطلاعات و ارتباطات	۲۵۲۵۳۲۸.۱۱	۱۵۶۸۹۵۳.۲۱	۹۵۴۳۷۴.۹۱
فعالیت های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات	۲۴۰۹۳۰۶.۷۷	۱۶۳۰۶۶۸.۳	۷۷۸۶۳۸.۴۷
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت های تصفیه	۱۳۸۴۱۰۲۰.۰۸	۸۴۵۰۲۸.۲۴	۵۳۹۰۷۳.۸۴
فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی	۱۱۹۶۵۳۳.۱۶	۸۱۰۹۵۰.۵۷	۳۸۵۵۸۲.۵۹

مأخذ: مرکز آمار ایران

۶-۳-۲- بررسی وضعیت زیر بخش میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

در بیان مشخصات طبیعی استان همدان باید گفت که یکی از استان های غربی و کوهستانی ایران است و به دلیل اینکه در دامنه رشته کوه الوند واقع شده دارای جاذبه های گردشگری و طبیعی زیادی است. همدان اولین پایتخت نخستین حکومت قوم ماد در ایران بوده است. این شهر را نخستین شاه ماد بنیان نهاد و آن را در زبان ایرانیان دوران مادها هگمتانه به معنی «جای گردآمدگان» نامیدند. همچنین همدان پایتخت تابستانی شاهان هخامنشی و اشکانی نیز بوده است. آثار مکشوفه از محوطه باستانی هگمتانه و نیز کتیبه های گنجنامه یادگارهایی از آن زمان هستند. وجود آثار تاریخی، فرهنگی متعدد در استان همدان، موجب شد تا در جلسه مورخ ۱۳۷۰/۰۲/۰۲ شورای عالی شهرسازی و معماری کشور، همدان به عنوان یکی از شش شهر تاریخی، فرهنگی کشور شناخته شود. در سال ۱۳۸۵ مجلس شورای اسلامی در مصوبه ای همدان را (پایتخت تاریخ و تمدن) ایران اعلام کرد. همچنین لازم به ذکر است که لالچین دارای پیشینه سفال سازی ۷۰۰ الی یک هزار سال است که در حال حاضر سفال گری به عنوان یکی از مهم ترین رشته های صنایع دستی استان همدان شهرت جهانی دارد. در سال ۱۳۹۵ لالچین به عنوان شهر جهانی سفال به ثبت سازمان جهانی یونسکو رسید. لالچین که به شهر گل و سفال معروف است بیش از ۹۰۰ واحد خرد، کوچک و متوسط در حوزه تولید، تکمیل و فروش سفال و سرامیک در این شهر فعال است طوریکه بیش از ۶۰ درصد مردم این شهر در حوزه صنعت سفال و سرامیک اعم از تولید، تکمیل، فروش، صادرات و ... فعال هستند.

در سال ۱۳۹۸ در خدمات بازرگانی، رستوران و هتلداری استان همدان مجموعاً ۱۵ باب هتل با ۵۵۴ اتاق و مجموعاً ۱۷۳۷ تخت، ۲ باب هتل آپارتمان با ۲۹ اتاق و ۱۵ مورد مهمان پذیر با مجموع ۱۸۱ اتاق و یک باب متل با ۱۰ اتاق بوده است.

همچنین استان همدان تا پایان سال ۱۳۹۸ دارای ۱۷۵۸ اثر تاریخی، فرهنگی و اکوتوریستی بوده که تنها ۱۰۱۶ عدد آن ثبت ملی شده است. لازم به توضیح است که تعداد آثار ثبت ملی شده استان همدان در سال ۱۳۹۴ نیز ۱۰۰۴ بوده و در سال ۱۳۹۶ تعداد ۱۲ اثر ثبت ملی شده‌اند.

جدول ۶-۲. وضعیت هتل‌ها و اقامتگاه‌های استان همدان تا پایان سال ۱۳۹۸

عنوان	تعداد	تعداد اتاق	تعداد تخت
هتل	۱۵	۵۵۴	۱۷۳۷
هتل آپارتمان	۲	۲۹	۱۱۴
مهمان پذیر	۱۵	۱۸۱	۵۴۴
متل	۱	۱۰	۳۰
اقامتی پذیرایی	۱	۷	۲۱
بومگردی	۲۸	۱۳۰	۵۴۳
اقامتی تفریحی	۳	۱۴۵	۶۲۲

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان همدان

جدول ۶-۳. آمار بازدیدکنندگان از مراکز گردشگری و تاریخی استان همدان

سال	تعداد بازدیدکنندگان خارجی	تعداد بازدیدکنندگان داخلی
۱۳۹۸	۷,۳۹۹	۱۳۳۹۳۱۴
۱۳۹۷	۸۰۵۴	۱۳۱۰۳۸۳

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان همدان

۶-۴- جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی در بخش خدمات برای استان

بخش خدمات در این فصل مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. سهم ۶۰ درصدی خدمات در تولید ناخالص داخلی کشور و استان و پایین بودن سهم این بخش از متوسط سهم خدمات میانگین جهانی و از طرفی نقش به سزای این بخش در درآمدزایی و اشتغال‌زایی بسی جای تأمل و توجه دارد. در این بررسی مشخص شد که این بخش به دلیل ضعف در زیرساخت‌ها، ناهماهنگی سیاست‌ها و رخدادهای غیر قابل پیش‌بینی در اقتصاد در بخش خدمات مؤسسات پولی و مالی، خدمات عمومی، خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی، خدمات مستغلات و خدمات حرفه‌ای و تخصصی، خدمات حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات، خدمات بازرگانی، رستوران و هتلداری اهداف ترسیمی در اسناد بالادستی و برنامه‌های توسعه پنج ساله را به طور کامل محقق نکرده است. با این وجود در استان همدان توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل شهری و برون‌شهری استان، توسعه خدمات رفاهی تفریحی استان متناسب با فصل سرد و ایجاد جاذبه‌هایی گردشگری (مثل پیست مجهز اسکی، جشنواره‌ها و بازارچه‌های زمستانی و ...)، تولید برنامه‌های دیداری و شنیداری و سایت‌های اینترنتی جذاب برای معرفی جاذبه‌های گردشگری استان، تقویت پیوندهای خدماتی (مالی، آموزشی، بازرگانی و ...) جمعیتی و اقتصادی، استفاده از ظرفیت آموزش عالی و تبدیل شدن استان به قطب آموزش عالی در غرب کشور، استفاده

از ظرفیت‌های بهداشتی و درمانی استان و تبدیل شدن به قطب سلامت و بهداشت غرب کشور می‌بایست در دستور کار مسئولین استانی و کشوری باشد. بنابراین در ادامه توصیه‌های سیاستی جهت بهبود بخش خدمات استان در اختیار سیاستگذاران، برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیرندگان به شرح زیر قرار می‌گیرد.

- ایجاد تمرکز جمعیتی و گسترش شهرنشینی و شکل‌گیری شهرهای بزرگ و متوسط در سطح استان
- آموزش و ارتقاء مهارت‌های نیروی کار در بخش خدمات خصوصاً سرریز نیروی بیکار کشاورزی
- ساخت مسکن مناسب و ارزان به منظور ایجاد تمرکز جمعیتی
- توسعه زیر ساخت‌های ارتباطی و حمل و نقل
- سرمایه‌گذاری در مناطق گردشگری و توسعه خدمات گردشگری استان
- توسعه اتوماسیون و مکانیزاسیون خدمات و بهره‌گیری از فناوری پیشرفته
- بالا بردن ضریب نفوذ صنعت خدمات بیمه ای
- بالا بردن فرهنگ سرمایه‌گذاری در بخش خدمات از طریق جذب سرمایه‌های خرد و سرگردان شهروندان استان

سیمای اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مروری اجمالی بر وضعیت حمل و نقل

امروزه حمل و نقل یکی از اجزاء مهم اقتصاد ملی محسوب می‌گردد و بدلیل داشتن نقش زیربنایی تأثیر فراوانی بر فرایند رشد اقتصادی کشور دارد. این بخش در برگیرنده فعالیت‌هایی است که به شکلی گسترده در تمامی زمینه‌های تولید، توزیع و مصرف کالا و خدمات جریان داشته و در مجموعه فعالیت‌های اقتصادی نقش غیر قابل انکاری برعهده دارد. توسعه روز افزون صنعت حمل و نقل در دهه اخیر در جهان، به عنوان یکی از مهمترین محورهای پیشرفت و رشد کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه مطرح شده و از جایگاه ویژه‌ای در برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و تکنولوژیکی این کشورها برخوردار است. بخش حمل و نقل در کشور و استان همچون شریانی است که سایر اجزای خدماتی، بازرگانی، صنعتی و کشاورزی را در دو سطح ملی و بین‌المللی به هم پیوند می‌دهد و تأثیرات عمیقی بر رشد و توسعه این بخش‌ها دارد، بخش‌هایی که در حقیقت پیشرفت و پس‌رفت اقتصاد یک کشور بستگی مستقیم به عملکرد تک تک آنها دارد.

حمل و نقل در توزیع درآمدها و کاهش نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی و کاهش آثار فقر و اختلاف درآمد روستائینان و شهرنشینان نقشی موثر دارد. بدون وجود شبکه حمل و نقل، تأسیسات و تجهیزات جانبی و ناوگان حمل و نقل مطلوب تصور رشد و توسعه عمومی کشور غیرممکن به نظر می‌رسد. از اینرو تقویت زیرساختهای ارتباطی در حوزه‌های مختلف حمل و نقل می‌تواند به سادگی راه توسعه اقتصادی کشورها را هموار نماید. با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت تحولات این بخش مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق بخش حمل و نقل استان در اختیار سیاستگذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: همدان، حمل و نقل جاده‌ای، ریلی، هوایی، ناوگان

مقدمه

از عمده ملزومات رشد و توسعه اقتصادی در هر کشوری به لحاظ امور زیربنایی، توسعه بزرگراه‌ها و جاده‌ها و خطوط ریلی می‌باشد. وجود تلفات جاده‌ای به ویژه در زمان افزایش تردد خودروها در روزهای تعطیل سال و ایام نوروز، لزوم تجهیز و توسعه شبکه جاده‌ای استان و کشور را نمایان می‌سازد. همچنین نوسازی ناوگان هوایی، ریلی و جاده‌ای تأثیر به‌سزایی در امنیت و آسایش مردم و حفظ محیط‌زیست دارد.

یکپارچگی در نظام حمل و نقل درون شهری و برون شهری و همچنین حمل و نقل چندوجهی و ترکیبی به عنوان مهمترین رویکردهای دولت در بخش حمل و نقل عمومی است. توسعه شبکه راه‌های ارتباطی به عنوان شریان‌های تبادل کالاها و خدمات، نقش تعیین‌کننده‌ای در توسعه سیاسی و اقتصادی ایفا می‌نماید و با ایجاد امکان دسترسی آسان و کم هزینه به کالاها و خدمات و ارتقاء سطح رفاه جامعه از اهمیت بالایی برخوردار است.

بدلیل قرار گرفتن استان همدان بعنوان راه مواصلاتی و استراتژیک و با توجه به موقعیت ممتاز شهر همدان به عنوان یکی از پنج شهر تاریخی و فرهنگی کشور و نقش ارتباط جاده‌ای در توسعه صنعت توریسم، توسعه و نگهداری مناسب شبکه راه‌های استان به عنوان یک سیاست مهم از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

۷-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان

اهم سیاست‌ها و جهت‌گیری‌های استان در این بخش طی سال ۱۳۹۸ شامل توسعه شبکه زیرساخت‌ها و پایانه‌های استان، توسعه و تقویت زیرساخت‌ها و شبکه حمل و نقل استان، برنامه‌ریزی جهت رفع انحصارات دولتی و ایجاد انگیزه رقابت در عرصه حمل و نقل استان، جذب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی برای توسعه و تقویت صنعت حمل و نقل ریلی استان، تکمیل شبکه راه‌های شریانی استان با ارتقاء راه‌های فرعی به اصلی، لزوم تعریض جاده‌های بین‌راهی در شهرستان‌های استان، سرمایه‌گذاری بر روی اصلاح نقاط حادثه‌خیز جاده‌های استان، احداث، بهسازی و نوسازی راه‌های روستایی استان، جذب نیروهای متخصص و اپراتورهای زبده، نوسازی و بروزرسانی ماشین‌آلات و تجهیزات راهداری، تخصیص اعتبار بر اساس پروژه‌های حساس و مهم به اندازه مکفی، کاهش هزینه نگهداری راه‌ها، تکمیل و توسعه بزرگراه‌ها و آزادراه‌های منتهی به مرکز استان، بسیج امکانات و سرمایه‌ها جهت بین‌المللی کردن تجهیزات و زیرساخت‌های فرودگاه برای بالابردن سهم حمل و نقل هوایی، تجهیز و تقویت شبکه و ارتقاء شبکه‌ها و محورهای ترانزیتی کالاها، بهسازی، نوسازی و تجهیز ناوگان حمل و نقل جاده‌ای، ریلی و هوایی، برنامه‌ریزی جهت ارتقاء و بهسازی راه‌های منتهی به جاذبه‌های گردشگری استان به ویژه جاذبه‌های طبیعی می‌باشد.

۷-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل استان

استان همدان به دلیل موقعیت خاص جغرافیایی، نقش توزیع‌کننده ترافیک در منطقه غرب کشور را ایفا می‌نماید، به طوری که ترافیک ۸ استان از همدان عبور می‌کند و این استان ۷۰ درصد ترافیک غرب کشور را دارا می‌باشد و با داشتن بیش از پنج هزار کیلومتر انواع راه و بزرگراه و ۸۵ کیلومتر از آزادراه همدان - ساوه نقشی راهبردی و تعیین‌کننده در غرب کشور دارد.

در بخش حمل و نقل ریلی، خط راه‌آهن تهران - همدان که دارای ۲۶۷ کیلومتر طول است، از شهر تهران شروع می‌شود و پس از عبور از استان مرکزی در شهر همدان به پایان می‌رسد، این خط در آینده به شهر سنندج در استان کردستان ادامه پیدا خواهد کرد. طرح احداث راه آهن همدان - تهران در سفر پر خیر و برکت رهبر معظم انقلاب در سال ۱۳۸۳ به همدان مصوب شد.

راه آهن تهران- همدان که در مسیر خود از شهرهای تهران، رباط کریم، ساوه، غرق آباد، فامنین و همدان عبور می کند، در تاریخ ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۶ توسط رئیس جمهور محترم دکتر حسن روحانی به بهره برداری رسیده است. ایستگاه راه آهن شهر همدان در ۱۲ کیلومتری مرکز شهر همدان در سال ۱۳۹۷ مورد بهره برداری قرار گرفت که به دلیل دور بودن آن از شهر مقرر شد تا بعد از ساخت ایستگاه راه آهن در درون شهر همدان این ایستگاه به ایستگاه باری تبدیل شود ولی تا آن زمان این ایستگاه به عنوان ایستگاه مسافربری استفاده می شود. این ایستگاه نیز همراه با خط راه آهن تهران- همدان افتتاح گردیده است. کوتاه شدن مسیر و تسهیل در انتقال زائران عتبات عالیات از مرز خسروی به تهران از طریق همدان از دیگر مزایای این خط آهن است. نخستین قطار مسیر همدان- مشهد نیز تیر ماه سال ۱۳۹۷ با حضور حدود ۱۵۰ تن از خانواده های شهدا، ایثارگران و اصحاب رسانه استان همدان عازم مشهد مقدس شد. درحوزه حمل و نقل هوایی نیز توسعه باند و بهسازی میادین پروازی و محیط فرودگاه از برنامه های مهم و اولویت دار فرودگاه همدان در سال ۱۳۹۸ بود.

۷-۳- بررسی و تحلیل شاخص های عملکردی بخش حمل و نقل

۷-۳-۱- حمل و نقل جاده ای در استان همدان

در حال حاضر استان همدان ۳.۵ درصد از طول آزاد راه ها، ۳.۶ درصد از طول بزرگراه ها، ۱.۲ درصد از طول راه های اصلی، ۱.۷ درصد از طول راه های فرعی، ۲.۶ درصد از طول راه های روستایی و در کل ۲.۴ درصد از طول راه ها در سطح کشور را به خود اختصاص داده است. طبق بررسی های انجام شده درصد تراکم راه های استان در هر کیلومتر مربع بیش از ۲۶ درصد می باشد در حالی که میانگین تراکم راه های کشور در هر کیلومتر مربع در حدود ۱۵ درصد است.

الف) حوزه حمل و نقل مسافر:

درحوزه حمل و نقل مسافر استان همدان با داشتن ۱۷ پایانه مسافربری با مالکیت عمومی و شخصی، ۴۹ شرکت مسافربری، ۶۲۶ ناوگان سواری کرایه، ۸۰۰ ناوگان مینی بوسی و ۲۷۶ ناوگان اتوبوسی نسبت به جابجایی ۴۰۲۶۲۱۶ نفر مسافر در قالب ۴۳۸۲۱۸ سفر در سال ۱۳۹۸ اقدام نموده است.

اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده ای استان به عنوان متولی امور حمل و نقل استان با اجرای طرح های فصلی شامل طرح نوروزی، اعزام زائرین کربلای معلی در اربعین حسینی، اعزام کاروان های راهیان نور، طرح تعطیلات تابستانی، طرح هم نامی در کلیه شرکت های مسافربری اتوبوسی استان و انطباق ۱۰۰ درصد مسیرهای تحت پوشش شرکت های مسافربری با طرح تشکیل خط سیر مشترک هم نام، تجهیز ۱۰۰ درصد ناوگان اتوبوسی استان به سامانه سپهتن نسبت به ارائه خدمات مناسب اقدام نموده و تمامی توان خود را جهت رفع مشکلات و موانع موجود به کار می بندد.

علی رغم کلیه فعالیت های انجام گرفته، حمل و نقل استان دارای مسائل و مشکلاتی به شرح ذیل می باشد:

- ۱- وجود خودروهای پلاک سفید مسافربری در حوزه حمل و نقل جاده ای
- ۲- فرسودگی و عدم تجهیز تعدادی از پایانه های عمومی استان و عدم تمایل شهرداری ها جهت نوسازی و تجهیز پایانه های مسافربری و تأسیس پایانه های مسافربری به علت عدم اعتبار
- ۳- نیاز به همکاری و مشارکت با پلیس راه جهت اجرای کنترل های جاده ای و برخورد با رانندگان شرکت های خاکی
- ۴- نیاز به تغییر مکان تعدادی از پایانه های عمومی مسافربری استان به دلیل گسترش شهرها و ایجاد شهرهای جدید

۵- نیاز به تأمین اعتبار و تسهیلات متناسب با توان رانندگان بخش مسافری در راستای نوسازی ناوگان عمومی برون شهری علی‌الخصوص ناوگان مینی بوسی و تعدیل قیمت ناوگان تولید داخل برابر قیمت واقعی آن متناسب با نمونه‌های مشابه تولید خارج از کشور

۶- عدم صرفه اقتصادی برای ناوگان روستایی جهت فعالیت در مسیرهای روستا به روستا

۷- کاهش شدید مسافر و عدم توان نوسازی

۸- لزوم تدوین آیین‌نامه شرح وظایف فی مابین شرکت‌های مسافری و رانندگان علی‌الخصوص در بخش‌های مینی‌بوسی و سواری که در حال حاضر بخش زیادی از وقت و انرژی ادارات مسافر صرف حل و فصل مشکلات و اختلافات فی مابین شرکت‌ها و رانندگان می‌گردد.

۹- ضرورت تکمیل و احداث کنارگذرهای جدید در استان به منظور حمایت از فعالیت شرکت‌های مسافری فعال در سطح شهرستان‌ها

اهداف و برنامه‌های اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده‌ای در حوزه حمل و نقل مسافر:

- ۱- پیگیری نوسازی ناوگان مینی‌بوس استان در صورت ایجاد شرایط مناسب
- ۲- تأسیس دفتر نمایندگی شرکت‌های مسافری در شهرستان‌های فاقد دفتر نمایندگی
- ۳- افزایش کنترل و نظارت بر عملکرد شرکت‌های مسافری در راستای ارتقا سطح کیفی خدمات
- ۴- تطبیق کلیه شرکت‌های مسافری تحت پوشش با آخرین شرایط و ضوابط تأسیس برابر دستورالعمل صادره از ستاد مرکزی

ب) حوزه حمل و نقل کالا :

۱- تعداد پایانه‌های فعال باری: ۲ پایانه (پایانه کالای همدان با مالکیت دولتی و ۳۷ غرفه، پایانه سیمان هگمتانه با مالکیت خصوصی با ۱۳ شرکت فعال)

۲- تعداد شرکت‌های حمل و نقل کالا: ۱۰۳ شرکت به تفکیک شهرستان‌ها:
شهرستان همدان: ۳۳ (۳ شرکت غیر فعال)، رزن: ۱۶، ملایر: ۱۵، بهار: ۱۳، نهاوند: ۱۴، اسدآباد: ۵، کبودرآهنگ: ۵ و تویسرکان: ۲

۳- میزان بار جابجا شده در سال ۱۳۹۸: ۱۱,۲۱۶,۰۰۰ تن تحت صحبت ۷۲۶,۷۶۵ برگ بارنامه (کاهش ۲ درصدی تناژ حمل)

۴- کالاهای عمده جا به جا شده :

- انواع فرآورده‌های نفتی (گازوییل، بنزین، نفت سفید)
- انواع محمولات سیمان (انواع سیمان فله و کیسه‌ای و کلینگر)
- انواع محمولات معدنی (سنگ آهن، کنسانتره سنگ آهن، گندله، شن و ماسه، سیلیس، فلدسپات و...)
- محمولات کشاورزی (سیب‌زمینی، گندم، جو، هندوانه، انواع میوه جات و...)
- شمش آهن

۵- انجمن‌های صنفی حمل و نقل کالای استان :

- انجمن‌های صنفی کارفرمایی شرکت‌های حمل و نقل استان و شهرستان همدان: تعداد ۴ انجمن در شهرستان‌های همدان - ملایر - رزن
- انجمن‌های صنفی کارگری رانندگان حمل و نقل کالای استان: تعداد ۷ انجمن در شهرستان‌های همدان (۲ انجمن)، ملایر، رزن، اسدآباد، بهار و نهاوند

۶- تعداد ناوگان‌های فعال در استان: ۱۲۷۸۷ دستگاه

۷- تعداد رانندگان فعال در استان: ۱۹۶۷۴ نفر

رئوس عمده فعالیت‌های حمل و نقل کالا در سال ۱۳۹۸:

- تعامل و همکاری مستمر با انجمن‌های صنفی شرکت‌ها و رانندگان حمل و نقل کالا به منظور بررسی و رفع مشکلات موجود
- تهیه، بروزرسانی و ارایه دفترچه نرخ حمل کالا بر اساس تن کیلومتر از مبدأ شهرستان‌های استان با همکاری انجمن‌های صنفی
- تلاش مستمر به منظور آموزش و ارتقا سطح فرهنگ حمل و نقلی در کل مجموعه حمل و نقل استان
- کنترل و نظارت‌های مستمر بر حمل و نقل ناوگان عمومی با همکاری پلیس راه و برقراری گشت‌های مشترک با حضور کارشناسان اداره کل، ادارات شهرستان‌ها و تشکلهای صنفی در محورهای مواصلاتی استان بصورت مستمر
- اجرای کامل طرح‌های مربوط به اتصال پروژه‌های بارنامه برخط با سازمان‌های دیگر (صنعت و معدن، شرکت نفت، دامپزشکی)
- اجرای طرح‌های پیشگیری از حمل کالاهای قاچاق
- اجرای طرح سیستمی نوبت‌دهی در پایانه کالای همدان
- انجام امور مربوط به توزیع لاستیک با همکاری انجمن‌های صنفی رانندگان استان و سازمان صمت استان
- انجام امور مربوط به توزیع لاستیک‌های تشویقی برای رانندگانی که به بنادر اعزام شده‌اند.
- اعزام و استقرار همکاران اداره حمل و نقل کالا در بندر امام خمینی (ره) و کمک در اعزام ناوگان به بندر مذکور جهت حمل کالاهای اساسی
- شناسایی مراکز عمده حمل بار و ساماندهی به منظور حمل تحت صحت بارنامه در مراکز مذکور
- بررسی و پاسخگویی به مشکلات مربوط به اجرای طرح پیمایش سوخت
- تهیه و ارایه آمار و گزارش‌های تحلیلی از عملکرد شرکت‌های حمل و نقل کالای استان بصورت ماهیانه و برنامه‌ریزی به منظور شناسایی مشکلات موجود و تلاش مستمر در جهت بهبود امور حمل و نقل کالای استان
- افزایش عملکرد ناوگان ملکی شرکت‌ها در راستای توانمندسازی آنها
- بررسی و رسیدگی به شکایات و حل اختلاف بین رانندگان، فرستندگان و گیرندگان کالا
- نظارت بر عملکرد شرکت‌های حمل و نقل کالای استان و کنترل نمودن سیستم‌ها و بارنامه‌های صادره شرکت‌ها
- بررسی اولیه تخلفات شرکت‌ها و رانندگان حمل و نقل کالا و تشکیل پرونده تخلفات و ارجاع به کمیسیون تخلفات مربوطه
- هماهنگی و آموزش در خصوص امور واگذار شده به انجمن صنفی شرکت‌های حمل و نقل کالا و نظارت بر عملکرد آنها
- نظارت بر امور حمل و نقلی پایانه کالای همدان و انجام امور مربوط به تسویه حساب بارنامه‌های صادر شده توسط شرکت‌ها

- انجام امور مربوط به تمدید پروانه و تاسیس شرکتهای حمل و نقل بین شهری کالا
- رسیدگی و پاسخگویی به شکایات رانندگان در سامانه شهر

۷-۳-۲- حمل و نقل ریلی در استان همدان

طرح ملی احداث راه آهن تهران- همدان- سنندج در مسیری به طول تقریبی ۱۵۱ کیلومتر به عنوان یکی از طرح های دارای اولویت در حال پیگیری در بخش حمل و نقل ریلی استان است که بخش تهران- همدان آن در سال ۱۳۹۶ با حضور رییس جمهور افتتاح شده است. این خط ریلی با عبور از شهرهای بهار، لالجین، قروه و دهگلان به ایستگاه راه آهن سنندج منتهی می شود. عملیات اجرایی این پروژه در بخش زیرسازی در ۳ قطعه با پیشرفت فیزیکی ۶۳ درصد با هدف اتصال مراکز استان های همدان و کردستان به تهران و شبکه سراسری ریلی کشور در دست اجرا است.

کاهش تصادفات جاده ای با انتقال ترافیک جاده به ریل، تسهیل سفر، توسعه صنعت گردشگری، کاهش آلودگی های زیست محیطی، اشتغالزایی و کاهش مصرف سوخت از جمله مزایای بهره برداری از این خط ریلی عنوان می گردد. بخش حمل و نقل ریلی استان همدان در راستای تحقق فرمایشات مقام معظم رهبری و به منظور جهش تولید، آمادگی خود را جهت همکاری و تعامل سازنده با صنایع، مشاغل، معادن و تجار به منظور رفع گلوگاه ها و تسریع در روند تولید اعلام نموده است. در همین رابطه و به منظور توسعه استان در حوزه های تولید و تأمین به هنگام مواد اولیه کارخانجات و ذخیره سازی کالاهای استراتژیک همچون سایر استان ها مجموعه حمل و نقل ریلی تمام توان خود را جهت تحقق سیاست های پیش بینی شده بکار گرفته است.

جدول ۷-۱. ایستگاه های راه آهن غرب کشور

ردیف	ایستگاه	وضعیت	کیلومتر
۱	همدان	باز	۳۰۲+۷۵۰
۲	کوریجان	بسته	۲۸۰+۵۰۰
۳	فامنین	بسته	۲۵۸+۸۰۰
۴	امیر آباد	باز	۲۴۳+۰۵۰
۵	تجرک	باز	۲۲۲+۰۰۰
۶	گوجه منار	بسته	۲۰۰+۹۵۰
۷	نوبران	بسته	۱۷۸+۰۰۰
۸	رازقین	بسته	۱۵۱+۰۰۰
۹	ساوه	باز	۱۲۹+۴۰۰
۱۰	مامونیه	بسته	۱۰۴+۲۵۰
۱۱	شهدای پرندک	باز	۸۱+۰۵۰

مأخذ: اداره کل راه آهن غرب کشور

جدول ۷-۲. شاخص و نماگرهای حمل و نقل ریلی استان همدان در سال ۱۳۹۸

مجموع خطوط حوزه استحقاقی (کیلومتر)	تعداد ایستگاه های حوزه استحقاقی	تعداد مسافر جابجا شده (نفر)	میزان بار جابجا شده (تن)
۲۵۵	۱۱	۳۵۹۰۹۷	۶۱۲۱

مأخذ: اداره کل راه آهن غرب کشور

۷-۳-۳- حمل و نقل هوایی در استان همدان

فرودگاه از زیرساخت‌های مهم اقتصادی و مواصلاتی و موجب گسترش امور بازرگانی و صنعت گردشگری هر استان است به نحوی که توسعه فرودگاه همدان می‌تواند نقش مهمی در توسعه زیرساخت‌ها برای جذب سرمایه‌گذاری‌های کلان داخلی و خارجی، ارتقاء سطح آموزش عالی، توسعه گردشگری، دسترسی مناسب‌تر به خدمات درمانی و غیره داشته باشد.

فرودگاه بین‌المللی همدان به دلیل بکارگیری سیستم‌های کمک ناوبری مانند NDB و VOR/DME و تجهیزات خاص، از مهم‌ترین فرودگاه‌های غرب کشور شناخته شده است. این فرودگاه دارای باند مجهز به سیستم‌های روشنایی پیشرفته‌ای است که در طول شبانه روز آمادگی لازم برای پذیرش هرگونه پروازی را دارند و این امکانات شامل تریشلند، هلدینگ بی، چراغ‌های باند و ویندبار می‌باشد.

از بزرگ‌ترین سیستم‌های سوخت‌گیری مربوط به هواپیما در فرودگاه بین‌المللی همدان قرار دارد، ظرفیت مخزن‌های خدمات سوخت‌رسانی به پروازها معادل ۴۵۰۰۰۰ لیتر است. بخش ایمنی زمینی فرودگاه که عرضه خدمات ایمنی تمام پروازهای ورودی و خروجی را برعهده دارد با مجهز بودن به امکانات CAT6 در رتبه ۷ فرودگاه‌های کشور قرار دارد. با توجه به موقعیت خاص جغرافیایی و استراتژیک، یکی از فرودگاه‌های مهم و فعال غرب که جهت آموزش خلبانان نظامی و حتی سبک و فوق سبک همواره مورد توجه و استفاده بوده و دارای باشگاه آموزشگاه خلبانی و مرکز اورژانس و امداد و نجات هوایی، هواشناسی فعال و بزرگ‌ترین مرکز سوختگیری در غرب کشور می‌باشد. در ضمن از سال ۱۳۹۴ پروازهای حج تمتع استان همدان و کردستان از این فرودگاه انجام می‌شود.

اهم تحولات و پروژه‌های ایجاد شده در این حوزه طی سال ۱۳۹۸ شامل تکنیکال بلاک و برج مراقبت، خرید و نصب چراغ‌های باند و اپرون، محوطه سازی، احداث پارکینگ و کانال انرژی و احداث سردر اصلی می‌باشد.

جدول ۷-۳. شاخص و نماگرهای حمل و نقل هوایی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تعداد پرواز	تعداد	تعداد مسافر	تعداد مسافر	بار و پست	بار و پست
ورودی	پرواز خروجی	ورودی	خروجی	ورودی	خروجی
(کیلوگرم)	(کیلوگرم)	(نفر)	(نفر)	(کیلوگرم)	(کیلوگرم)
۱۵۳	۱۵۳	۱۴۴۱۱	۱۴۰۱۶	۲۴۴۲۵۷	۱۵۹۸۶۰

مأخذ: فرودگاه همدان

با نگاهی به اطلاعات دریافتی از فرودگاه همدان ملاحظه می‌گردد که در سال ۱۳۹۸، تعداد ۱۴۴۱۱ مسافر ورودی و ۱۴۰۶ مسافر خروجی از طریق فرودگاه همدان جابه‌جا شده‌اند، همچنین معادل ۲۴۴۲۵۷ کیلوگرم بار ورودی و نیز ۱۵۹۸۶۰ کیلوگرم بار خروجی از طریق فرودگاه این استان جابجا شدند.

۷-۴- جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی در بخش حمل و نقل برای استان

از آنجا که حمل و نقل جزو جدایی‌ناپذیر زیرساخت‌های یک منطقه محسوب می‌شود که به افزایش توان تجاری کمک می‌کند و ترمینال‌ها، ایستگاه‌های راه‌آهن و فرودگاه‌ها از نظر کاربری، مکان‌های مناسبی برای تبادلات اقتصادی، فرهنگی، گردشگری و ... هستند و با توجه به موقعیت خاص استان همدان به عنوان یکی از استان‌های مهم غرب کشور، وجود پتانسیل‌های قوی در زمینه گردشگری و سرمایه‌گذاری ضرورت ایجاد فرودگاه بین‌المللی و خطوط ارتباط ریلی با وسعت بیشتر و جاده‌های عریض، ایمن و بازسازی شده در این

استان را چند برابر می‌کند. با این وجود به منظور توسعه بخش حمل و نقل استان پیشنهادهای راهبردی ذیل ارائه می‌گردد.

- ساماندهی و نظارت مستمر بر حمل و نقل استان
- استفاده از روش‌های نوین و کم هزینه در نگهداری راهها
- صرفه‌جویی در منابع انسانی، انرژی، سوخت و زمان
- انجام به موقع عملیات راهداری که باعث کاهش هزینه‌ها و جلوگیری از تخریب بیش از حد می‌شود.
- ایجاد بستر مناسب بمنظور داشتن محوری ایمن و با ترافیکی روان با انجام بموقع عملیات اجرایی با کمترین هزینه و زمان در اجرای پروژه‌ها
- توسعه و تجهیز شبکه‌های زیربنایی، خدمات ترانزیت و حمل و نقل، توسعه قرنطینه‌ها، گمرکات و منطقه ویژه اقتصادی
- توسعه و نوسازی ناوگان مسافربری و باری به منظور تقویت ناوگان حمل و نقل استان
- توسعه زیرساخت‌های فرودگاه و افزایش ظرفیت پروازی
- فراهم کردن زمینه های توسعه ناوگان ریلی برون شهری
- توسعه شبکه بزرگراهی و ایمن‌سازی راه‌های برون شهری و روستایی استان
- فراهم ساختن زمینه مشارکت بخش غیردولتی و سرمایه‌گذاری سودآور با استفاده از انواع روش‌های تأمین مالی نظیر فاینانس، BOT، BOO و ... در بخش توسعه ناوگان عمومی حمل و نقل و توسعه شبکه زیرساخت‌ها و پایانه‌های استان
- فراهم‌آوری امکان کنترل بار در مبداء، مسیر و مقصد از طریق ردیابی بار و ایجاد بارنامه الکترونیکی
- توسعه و تقویت زیرساخت‌ها و شبکه حمل و نقل استان
- رفع انحصارات دولتی و ایجاد انگیزه رقابت در عرصه حمل و نقل استان
- جذب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی برای توسعه و تقویت صنعت حمل و نقل ریلی استان
- تکمیل شبکه راه‌های شریانی استان با ارتقاء راه‌های فرعی به اصلی
- لزوم تعریض جاده‌های بین‌راهی در شهرستان‌های استان
- سرمایه‌گذاری بر روی اصلاح نقاط حادثه‌خیز جاده‌های استان
- احداث، بهسازی و نوسازی راه‌های روستایی استان
- تخصیص اعتبار بر اساس پروژه‌های حساس و مهم به اندازه مکفی که این امر در دراز مدت نتیجه مطلوبی بدنبال خواهد داشت از جمله کاهش هزینه نگهداری راهها
- تکمیل و توسعه بزرگراه‌ها و آزادراه‌های منتهی به مرکز استان
- نوسازی و بروزرسانی ماشین‌آلات و تجهیزات راهداری جهت انجام به موقع عملیات راهداری

سیمای اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مروری اجمالی بر وضعیت انرژی

انرژی یکی از مهم‌ترین نیازهای بشر است که اهمیت خود را از ابتدا تاکنون حفظ کرده است و نقش ویژه‌ای در رشد و توسعه اقتصادی، رفاه اجتماعی، بهبود کیفیت زندگی و امنیت یک جامعه ایفا می‌کند. انرژی تأمین‌کننده نیازهای اولیه و خدماتی همچون گرمایش، سرمایش، روشنایی و حمل و نقل و عاملی مؤثر در زیربخش‌های صنایع است. از این‌رو رشد اقتصادی سریع در کشورهای در حال توسعه و رشد مداوم در کشورهای صنعتی، سبب افزایش تقاضای انرژی می‌شود. بین بخش انرژی و توسعه پایدار ارتباط وجود دارد، چرا که توسعه پایدار، استفاده درست از منابع انرژی و حفظ آنها برای نسل‌های آینده است.

ایران، علاوه بر اینکه دارای ذخایر ویژه و عمده‌ای از منابع انرژی به‌خصوص نفت و گاز می‌باشد، یکی از اصلی‌ترین منابع انرژی در سطح جهان نیز به‌شمار می‌رود. چگونگی سازمان‌دهی سیاست‌های بخش انرژی در کشور، نقش کلیدی در فرآیند تحولات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی را دارد. با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت حامل‌های انرژی در استان مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در استان در اختیار سیاستگذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: همدان، منابع انرژی، نفت و گاز، برق، انرژی خورشیدی

مقدمه

بخش انرژی جزء مهم و لاینفک تولید هر کشور است و بستر توسعه اقتصادی وابستگی شدیدی به این بخش دارد. امروزه با گسترش روزافزون مصرف انرژی به ویژه در کشورهای در حال توسعه و محدودیت جدی منابع و مسایل زیست محیطی در رابطه با تولید و مصرف انرژی، برنامه ریزی و مدیریت جامع را در این زمینه ضروری می نماید. جهت گیری استان همدان در راستای اهداف و سیاست های وزارت نفت در زمینه مدیریت مصرف، ایجاد و ارزش افزوده بیشتر و توسعه صادرات فرآورده های نفتی، برنامه عملیاتی وزارت نفت در استان با تاکید بر مدیریت بهینه و کنترل رشد مصرف فرآورده های نفتی، پیشگیری از توزیع فرآورده های نفتی خارج از شبکه رسمی و کنترل قاچاق آن در جهت جایگزینی مصرف فرآورده های نفتی مایع با ارزش افزوده کمتر و آلودگی بیشتر بوده و سیاست های اقتصادی بخش انرژی و جهت گیری های آن همسو با سیاست های اقتصادی بخش انرژی کشور دنبال می شود. در همین راستا به منظور تحقق اهداف و موفقیت در اجرای سیاست های یاد شده در این بخش مدیریت مصرف و الگو بهینه آن در بخش مصرف انرژی می توان با اصلاح قیمت حامل های انرژی با رعایت کلیه ملاحظات اجتماعی، اقتصادی و حفظ مزیت های نسبی برای صنایع و تولیدات، بهره گیری از تکنولوژی های نوین به منظور کاهش شدت انرژی در کشور، توجه به تأمین مالی پروژه های بخش نفت و گاز و استفاده از ظرفیت های بازار سرمایه و بهره گیری از ابزارهای نوین مالی جهت تأمین مالی پروژه های بخش انرژی و ایجاد زمینه های لازم برای جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی در این بخش، لزوم توجه به مزیت های نسبی استان در زمینه تولید و عرضه انرژی های تجدیدپذیر نظیر نیروگاه های خورشیدی در استان و ... کمک شایانی به این بخش نمود.

۸-۱- سیاست های اقتصادی بخش انرژی و جهت گیری های استان

از آنجا که استان همدان، استان نفت خیز کشور نیست، لذا سیاست های اقتصادی بخش انرژی و جهت گیری های آن همسو با سیاست های اقتصادی بخش انرژی کشور است. سیاست های کلی بخش نفت و گاز در اسناد فرادستی نظام که به دو حوزه بالادستی و پایین دستی بخش مذکور مرتبط هستند را می توان در هشت بند خلاصه نمود. ارایه سیاست های کلی بخش نفت و گاز کشور که بر مبنای سند چشم انداز ۲۰ ساله کشور و همچنین سایر قوانین و اسناد بالادستی کشور ارایه شده است، می تواند به عنوان شاخص و الگویی جهت تعیین اولویت های سیاست های اجرایی بخش نفت و گاز در حال حاضر باشند. این سیاست ها می توانند ما را در تعیین اولویت های استراتژیک در بخش نفت و گاز نیز یاری نمایند. سیاست های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران در مورد "انرژی" مصوب مورخ ۱۳۷۷/۱۰/۲۳ توسط مقام معظم رهبری تأیید و طی شماره ۷۶۲۳۰/۱ مورخ ۱۳۷۹/۱۱/۳ دفتر معظم له ابلاغ گردیده است. در این راستا سیاست ها و جهت گیری های استان در این بخش به شرح زیر می باشد.

- کاهش تلفات انرژی
- کاهش تعداد خاموشی ها
- کاهش انرژی توزیع نشده
- کاهش پیک بار
- مدیریت مصرف
- کاهش حوادث

- استفاده از انرژی‌های نو
- استفاده از کنتورهای هوشمند آب و برق
- توسعه مهندسی و فن آوری های جدید
- توسعه مدیریت
- ارتقاء بهره‌وری
- صیانت از حقوق شهروندی
- توسعه پایدار بر مبنای بهبود امنیت و کارایی انرژی، حفاظت از محیط‌زیست و بهره‌وری انرژی
- مدیریت تقاضای انرژی
- استفاده از انرژی‌های نو
- گسترش تحقیق و توسعه در بخش انرژی
- نوسازی صنایع بر مبنای مصرف بهینه انرژی
- احداث و توسعه برق روستایی و برقی کردن چاه‌های کشاورزی استان
- سرمایه‌گذاری جهت اصلاح شبکه‌های توزیع برق و جلوگیری از اتلاف انرژی در شبکه
- توسعه گاز رسانی به روستاهای استان
- احداث نیروگاه‌های برق با مقیاس کوچک (CHP) در استان جهت تقویت توزیع برق در استان
- کاهش تلفات انرژی
- کنترل پیک بار و مدیریت مصرف
- کاهش خاموشی‌ها
- ارتقاء GIS و ICT
- استفاده از انرژی‌های نو
- استفاده از کنتورهای فهام (طرح ملی فراسامانه هوشمند اندازه‌گیری و مدیریت انرژی)
- وصول مطالبات
- تنوع‌بخشی در سبد سوختی با گسترش جایگاه‌های گاز طبیعی فشرده و تشویق مصرف‌کنندگان به استفاده از سوخت پاک
- موفقیت در زمینه تخصیص مخازن ویژه و معرفی جایگاه‌های واجد شرایط دریافت، ذخیره سازی و عرضه نفت‌گاز با استاندارد جهانی EURO4
- اقدامات فرهنگ‌سازی در مدارس و نزد دانش‌آموزان آینده‌ساز با هدف نهادینه سازی رویکرد صرفه جویانه در مصرف حامل‌های انرژی
- ترغیب جامعه مصرف‌کنندگان فرآورده‌های نفتی به صرفه‌جویی و مدیریت بهینه مصرف در مصاحبه ها و انتشار اخبار
- تأکید بر مصرف صیانتی سرمایه‌های ملی همچون بنزین در مصاحبه‌های رادیو تلویزیونی
- نظارت مستمر بر امر تأمین و توزیع حامل‌های انرژی در بخش‌های مختلف مصرف در استان با همکاری دستگاه‌های ناظر و نیروی انتظامی
- کشف و ضبط محمولات نفتی قاچاق و عرضه مجدد در شبکه توزیع

- همکاری مستمر با اداره استاندارد استان در حفظ استانداردهای کمی و کیفی حامل‌های انرژی
- تغذیه بانک اطلاعاتی جایگاه‌های و مجاری عرضه سوخت در نرم افزار باک (پمپ بنزین یاب) بمنظور سهولت دسترسی مردم و مسافری به این مراکز خدماتی
- نصب کنتورهای ارتقاء یافته در بخش مشترکین خانگی به منظور بهبود سیستم‌های اندازه گیری گاز مصرفی
- گازرسانی به کلیه روستاهای حائز شرایط گازرسانی به عنوان اولین استان در سطح کشور
- اجرای فاز اول مانیتورینگ صنایع عمده و CNG ها به منظور کنترل مصارف و کنترل صحت عملکرد تجهیزات
- اقدام به گازرسانی به تمامی صنایع متقاضی گاز و ترغیب سایر صنایع به جایگزینی گاز با سایر سوخت‌های فسیلی با ارائه یارانه

۸-۲- بررسی و تحلیل وضعیت حامل‌های بخش انرژی

۸-۲-۱- گاز طبیعی

نفت و گاز مهم‌ترین حامل‌های انرژی موجود در سبد جهانی انرژی است که بر اساس گزارشات رسمی منتشره، همچنان اهمیت خود را طی دهه‌های آتی حفظ خواهد کرد. در این میان از آنجایی که در فرآیند تبدیل گاز طبیعی به انرژی حرارتی، آلودگی زیست محیطی کمتری نسبت به سایر حامل‌های انرژی فسیلی تولید می‌شود، به منظور تداوم روند توسعه صنعتی و اقتصادی کشورهای جهان و در عین حال حفاظت و صیانت از محیط‌زیست، توسعه و گسترش استفاده از گاز طبیعی بعنوان انرژی پاک و سازگار با ملاحظات زیست محیطی که الزامی گریزناپذیر و از پیش نیازهای توسعه پایدار می‌باشد. در کنار مزیت‌های زیست محیطی بکارگیری گاز طبیعی، عواملی همچون پراکندگی جغرافیایی مناسب‌تر و قیمت قابل رقابت با سایر حامل‌های انرژی، موجب اقبال و تخصیص سهم فزاینده به گاز طبیعی در سبد انرژی جهانی شده است. بر اساس آخرین آمارهای رسمی منتشر شده، ایران با دارا بودن ۳۴ تریلیون متر مکعب گاز طبیعی که بیش از ۱۸ درصد از کل ذخایر دنیا را تشکیل می‌دهد، به عنوان بزرگ‌ترین دارنده ذخایر گاز جهان شناخته می‌شود. وجود چنین ذخایر عظیمی در ایران، سیاست‌گذاران بخش انرژی را به سمت برنامه‌ریزی در جهت توسعه ظرفیت تولید، انتقال، ذخیره‌سازی و توزیع گاز طبیعی در اقصی نقاط کشور پهناور ایران و جایگزینی آن با سایر فرآورده‌های نفتی به منظور افزایش سهم گاز طبیعی در سبد انرژی کشور سوق داده است تا علاوه بر بهره‌مندی از این سوخت پاک، از افزایش بی‌رویه مصرف فرآورده‌های نفتی که صادرات یا کاهش واردات آنها می‌تواند موجب درآمدزایی و رونق اقتصادی کشور شود، جلوگیری بعمل آید.

جدول ۸-۱. مصرف گاز در سال ۱۳۹۸ به تفکیک نوع مصرف

نوع مصرف	تعداد اشتراک	مصرف (مترمکعب)	مصرف سرانه هر اشتراک	مصرف سرانه هر نفر بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵
نانوایی صنعتی	۷	۵۵۱۰۸	۷۸۷۳	۰.۰۳
هتل، مسافرخانه، گردشگری، اقامتی، تفریحی	۱۱۵	۳۲۷۸۹۰۹	۲۸۵۱۲	۱.۸۹
انواع آجر	۵۱	۱۰۸۹۱۷۵۸۰	۲۱۳۵۶۳۹	۶۲.۶۶
قند و شکر و کشت و صنعت	۷	۳۸۲۲۴۲۱۸	۵۴۶۰۶۰۳	۲۱.۹۹
صنایع شیشه و بلور و صنایع چینی	۳۳	۴۱۳۹۹۴۳۰	۱۲۵۴۵۲۸	۲۳.۸۲
کاشی سرامیک و صنایع نسوز	۶۷	۱۱۵۹۴۶۸۵	۱۷۳۰۵۵	۶.۶۷
صنایع آلومینیوم و مس	۲۳	۳۰۰۷۷۰۷	۱۳۰۷۷۰	۱.۷۳
سیمان	۳	۲۲۲۸۱۳۳۲۳	۷۴۲۷۱۱۰۸	۱۲۸.۱۸
صنعتی	۱۸۲۳	۱۴۲۲۷۷۶۴۶	۷۸۰۴۶	۸۱.۸۵
کشاورزی	۸۸۳	۶۰۶۲۰۷۲۴	۶۸۶۵۳	۳۴.۸۷
فولاد	۷	۳۳۸۳۸۱۴۰	۴۸۳۴۰۲۰	۱۹.۴۷
کسب و خدمات (تجاری)	۲۸۱۸۱	۳۶۷۰۴۹۰۹	۱۳۰۲	۲۱.۱۲
اماکن و تأسیسات دولتی (عمومی)	۴۰۹۹	۳۵۶۸۱۹۵۶	۸۷۰۵	۲۰.۵۳
پرورشی (ورزشی)	۳۵۷	۷۹۸۷۰۶۸	۲۲۳۷۳	۴.۵۳
آموزشی	۷۱۴	۳۰۹۸۹۰۰۴	۴۳۴۰۲	۱۷.۸۳
نانوایی بدون یارانه	۵۵۱	۷۱۲۵۳۶۸	۱۲۹۳۲	۴.۱۰
کسب و خدمات ویژه	۱۶۹۲	۸۹۲۹۱۷۷	۵۲۷۷	۵.۱۴
آموزشی و پرورشی دولتی	۲۲۳۲	۱۷۱۳۵۸۶۳	۷۶۷۷	۹.۸۶
آموزشی و پرورشی غیر انتفاعی	۹۰	۶۴۱۶۰۳	۷۱۲۹	۰.۳۷
نانوایی سنتی	۱۶۷۴	۲۶۴۸۲۳۵۷	۱۵۸۲۰	۱۵.۲۴
گرمابه	۲۰۰	۶۹۱۱۵۱	۳۴۵۶	۰.۴۰
خانگی بدون چیلر	۵۷۶۸۳۶	۱۴۴۵۹۹۷۱۷۹	۲۵۰۷	۸۳۱.۸۸
موتورخانه بدون چیلر	۷۰	۸۴۳۳۰۹۶	۱۲۰۴۷۳	۴.۸۵
خانگی با چیلر	۷	۵۹۷۹۲	۸۵۴۲	۰.۰۳
جایگاه سی ان جی در اختیار شهرداریها	۱۶	۵۹۹۱۶۴۳۵	۳۷۴۴۷۷۷	۳۴.۴۷
جایگاههای رایگان در اختیار صاحبان خصوصی	۲۹	۹۱۵۲۸۳۴۷	۳۱۵۶۱۵۰	۵۲.۶۶
جایگاههای سایر شهرها تامین توسط بخش خصوصی	۳	۸۶۴۴۰۹۶	۲۸۸۱۳۶۵	۴.۹۷
اماکن مذهبی	۳	۱۴۷۹	۴۹۳	۰.۰۰
خیریه	۷۷	۲۵۵۰۱۳۶	۳۳۱۱۹	۱.۴۷
مساجد روستایی	۱۱۸۲	۴۳۹۹۳۲۸	۳۷۲۲	۲.۵۳
خانه عالم روستایی	۱۵۶	۳۵۲۴۲۲	۲۲۵۹	۰.۲۰
اماکن مذهبی امامزاده ها	۵۱	۲۸۲۰۱۲	۵۵۳۰	۰.۱۶
مساجد	۴۸۵	۴۱۱۶۵۰۴	۸۴۸۸	۲.۳۷
حسینیه ها	۳۸۵	۱۵۸۳۴۱۳	۴۱۱۳	۰.۹۱
دارالقرآنها	۴۱	۳۳۶۲۶۲	۸۲۰۲	۰.۱۹
اماکن دینی اقلیتهای دینی	۷	۲۴۰۱۲	۳۴۳۰	۰.۰۱

حوزه های علمیه	۵۳	۱۲۸۸۵۵۹	۲۴۳۱۲	۰.۷۴
گلزار شهدا	۸	۴۴۶۴	۵۵۸	۰.۰۰
نیروگاه دولتی	۱	۵۸۱۷۷۸۰.۱	۵۸۱۷۷۰۸۰.۱	۳۳۴.۶۹
مولد برق مقیاس کوچک	۴	۱۸۸۷۵۰۰.۹	۴۷۱۸۷۵۲	۱۰.۸۶
جمع کل	۶۲۲۲۳	۳۰۶۸۵۵۹۲۷۲	۶۸۵۰۶۸۴۷۱	۱۷۶۵

مأخذ: شرکت گاز استان همدان

قیمت و تعرفه گاز طبیعی براساس دستورالعمل های ابلاغی در سطح کل کشور براساس جدول (۸-۲)، گاز بها در سال ۱۳۹۸ در ماه های گرم سال به ازای هر متر مکعب در دامنه مصرف ۱ معادل ۱۰۸۱ ریال و دامنه ۲ معادل ۱۳۱۱ ریال، در دامنه مصرف ۱۱ معادل ۴۱۸۶ ریال و در دامنه مصرف ۱۲ معادل ۴۳۰۱ ریال بوده است. همچنین براساس جدول (۸-۳) کمترین گازبها در ماه های سرد سال ۱۳۹۸ به دامنه های ۱ و ۲ تعلق داشته بطوری که گازبها در دامنه ۱ معادل ۴۱۴ ریال و در دامنه ۲ معادل ۶۹۰ ریال بوده است و گاز بها در ماه های سرد سال به ازای هر مترمکعب در دامنه ۱۲ و ۱۱ به ترتیب معادل ۴۸۳۰ و ۴۴۱۶ بوده و بیشترین گاز بها به این دو دامنه از مصرف اختصاص دارد.

جدول ۸-۲. میزان تعرفه گازبهای خانگی در ماه های گرم سال در سال ۱۳۹۸

دامنه مصرف	تعرفه گازبهای خانگی در ماه های گرم	از ابتدای سال ۱۳۹۷ (ریال)
۱	تا ۴۵	۱۰۸۱
۲	۴۶-۹۵	۱۳۱۱
۳	۹۶-۱۴۵	۱۶۵۶
۴	۱۴۶-۱۹۵	۲۱۱۶
۵	۱۹۶-۲۴۵	۲۵۷۶
۶	۲۴۶-۲۹۵	۲۸۰۶
۷	۲۹۶-۳۴۵	۳۱۵۱
۸	۳۴۶-۳۹۵	۳۴۹۶
۹	۳۹۶-۴۴۵	۳۷۲۶
۱۰	۴۴۶-۴۹۵	۳۹۵۶
۱۱	۴۹۶-۵۴۵	۴۱۸۶
۱۲	مازاد بر ۵۴۵	۴۳۰۱

مأخذ: شرکت گاز استان همدان

جدول ۸-۳. میزان تعرفه گازبهای خانگی در ماه های سرد سال در سال ۱۳۹۸

دامنه مصرف	اقلیم ۱	اقلیم ۲	اقلیم ۳	اقلیم ۴	اقلیم ۵	ریال
۱	تا ۳۰۰	تا ۲۵۰	تا ۲۰۰	تا ۱۵۰	تا ۷۵	۴۱۴
۲	۳۰۱-۴۰۰	۲۵۱-۳۵۰	۲۰۱-۳۰۰	۱۵۱-۲۵۰	۷۶-۱۵۰	۶۹۰
۳	۴۰۱-۵۰۰	۳۵۱-۴۵۰	۳۰۱-۴۰۰	۲۵۱-۳۵۰	۱۵۱-۲۵۰	۹۶۶
۴	۵۰۱-۶۰۰	۴۵۱-۵۵۰	۴۰۱-۵۰۰	۳۵۱-۴۵۰	۲۵۱-۳۵۰	۱۲۴۲
۵	۶۰۱-۷۰۰	۵۵۱-۶۵۰	۵۰۱-۶۰۰	۴۵۱-۵۵۰	۳۵۱-۴۵۰	۱۵۱۸

۲۲۰۸	۴۵۱-۵۵۰	۵۵۱-۶۵۰	۶۰۱-۷۰۰	۶۵۱-۷۵۰	۷۰۱-۸۰۰	۶
۲۶۲۲	۵۵۱-۶۵۰	۶۵۱-۷۵۰	۷۰۱-۸۰۰	۷۵۱-۸۵۰	۸۰۱-۹۰۰	۷
۳۰۳۶	۶۵۱-۷۵۰	۷۵۱-۸۵۰	۸۰۱-۹۰۰	۸۵۱-۹۵۰	۹۰۱-۱۰۰۰	۸
۳۴۵۰	۷۵۱-۸۵۰	۸۵۱-۹۵۰	۹۰۱-۱۰۰۰	۹۵۱-۱۰۵۰	۱۰۰۱-۱۱۰۰	۹
۳۸۶۴	۸۵۱-۹۵۰	۹۵۱-۱۰۵۰	۱۰۰۱-۱۱۰۰	۱۰۵۱-۱۱۵۰	۱۱۰۱-۱۲۰۰	۱۰
۴۴۱۶	۹۵۱-۱۰۵۰	۱۰۵۱-۱۱۵۰	۱۱۰۱-۱۲۰۰	۱۱۵۱-۱۲۵۰	۱۲۰۱-۱۳۰۰	۱۱
۴۸۳۰	مازاد بر ۱۰۵۰	مازاد بر ۱۱۵۰	مازاد بر ۱۲۰۰	مازاد بر ۱۲۵۰	مازاد بر ۱۳۰۰	۱۲

مأخذ: شرکت گاز استان همدان

۸-۲-۲- برق:

تأمین انرژی برق نقش مهمی در اقتصاد جهانی و داخلی دارد و این موضوع برآسایش و رفاه و توسعه پایدار جامعه اثرگذار است. انرژی برق از جمله انرژی‌های پاک که در زمینه تولید آن برنامه‌ریزی‌های درازمدتی صورت گرفته که بر افزایش تولید ناخالص داخلی اثرگذاری مستقیم دارد. صنعت برق از مهمترین صنایع زیرساختی و بارزترین شاخص‌های توسعه‌یافتگی است و در قالب مصرف سرانه برق هر کشور متجلی می‌شود. در توسعه سایر زیرساختها تقاضای مصرف انرژی برق از تنوع استفاده در بخش خانگی، صنعت، تجارت، کشاورزی و پزشکی به عنوان سوختی بسیار تمیز و انرژی بی‌خطر با استاندارد بالا مطرح است. بنابراین به گونه‌ای عمل شده است که توسعه آن در رشد اقتصادی کشور نمایان شده است و توسعه پایدار در زمینه تأمین انرژی دیده شود.

تأمین نیروی برق مورد نیاز، مستلزم سرمایه‌گذاری‌های بزرگ برای احداث، بهره‌برداری، نگهداری، تولید، ذخیره، انتقال، توزیع برق و تأسیسات مربوط به آن است. لزوم سرمایه‌گذاری‌های عظیم در بخش نیرو جهت تأمین مصرف روز افزون برق، بر ضرورت بررسی کارایی و بهره‌وری در این صنعت می‌افزاید و بر لزوم افزایش کارایی و بهره‌وری تأکید می‌کند.

تحولات صورت گرفته در استان در سال ۱۳۹۸ در این بخش را در سه قالب ذیل می‌توان دسته‌بندی کرد:

۱. احداث و بهره‌برداری از نیروگاه‌های تولید پراکنده مانند نیروگاه‌های خورشیدی و CHP
 ۲. استفاده از تکنولوژی خط گرم در سرویس و تعمیرات شبکه توزیع بدون تحمیل خاموشی به مشترکین
 ۳. ارائه خدمات غیرحضوری به مشترکین در جهت تکمیل ارباب رجوع در پورتال شرکت توزیع
- در سال ۱۳۹۸، در استان همدان ۱۲ نیروگاه فعال بوده اند که از بین نیروگاه‌های موجود، نیروگاه شهید مفتاح متعلق به وزارت نیرو (بخش دولتی) بوده و سایر نیروگاه‌ها از جمله ۷ نیروگاه خورشیدی، ۳ نیروگاه CHP و یک نیروگاه برقایی گاماسیاب به بخش خصوصی تعلق دارند.

جدول ۸-۴. ظرفیت اسمی و تولید ناویژه برق انواع نیروگاه‌ها در استان در سال ۱۳۹۸

نیروگاه	بخش	ظرفیت اسمی		تولید ناویژه
		مگا وات	میلیون کیلو وات ساعت	
شهید مفتاح	وزارت نیرو	۱۰۰۰	۶۳۳۲	
نیروگاه برقایی گاماسیاب	خصوصی	۲	۵.۱۴	
نیروگاه خورشیدی امیرکبیر	خصوصی	۷	۱۲.۲۴	
نیروگاه خورشیدی باباطاهر	خصوصی	۸.۹	۱۴.۷۰	

نیروگاه خورشیدی بوعلی همدان (قهلوند)	خصوصی	۸.۵	۱۴.۶۴
نیروگاه خورشیدی خلیج فارس	خصوصی	۷	۱۲.۰۳
نیروگاه خورشیدی شهدای همدان	خصوصی	۸.۵	۱۳.۴۳
نیروگاه خورشیدی بشیک تپه	خصوصی	۷	۱۱.۷۰
نیروگاه CHP استخر پیام	خصوصی	۰.۵	۲.۹۱
نیروگاه CHP بهاران	خصوصی	۴.۲	۵.۱۳
نیروگاه CHP توان شفق مولدان	خصوصی	۷	۳۶.۷۴
نیروگاه DG صنایع پارس راد همدان	خصوصی	۶	۲۲.۵۵

مأخذ: شرکت توزیع نیروی برق استان همدان

در ابتدا باید گفت که انرژی تولیدی (MWH) ناویژه برق جمع انرژی تولیدی مولدهای برق یک نیروگاه است که در طی یک دوره زمانی معین مثلاً یک سال روی پایانه خروجی مولدها اندازه‌گیری می‌شود. انرژی تولیدی (MWH) ناویژه برق نیروگاه شهید مفتاح در سال ۱۳۹۸ معادل ۶۳۳۲ میلیون کیلووات ساعت بوده و بیشترین تولید ناویژه برق به این نیروگاه تعلق دارد. تولید ناویژه برق در سال ۱۳۹۸ در ۷ نیروگاه خورشیدی استان معادل ۷۸.۷، در ۳ نیروگاه CHP معادل ۴۴.۸ و در نیروگاه تجدیدپذیر آبی معادل ۵.۱ بوده است.

جدول ۸-۵. فروش برق به تفکیک بخش‌ها توسط وزارت نیرو در سال ۱۳۹۸

تعرفه	فروش انرژی	تعداد مشترکین*	سرانه سال	قیمت برق
	میلیون کیلووات ساعت	مشترک	کیلووات ساعت	میلیون ریال
خانگی	۱۱۶۱	۶۱۲۲۳۰	۱۸۹۶	۱۰۹۳۹۷۵
عمومی	۳۰۴	۳۰۵۵۶	۹۹۳۳	۲۶۶۰۱۰
کشاورزی	۱۱۳۶	۱۲۷۴۷	۸۹۱۲۶	۳۱۸۶۳۴
صنعتی	۴۱۸	۶۲۱۵	۶۷۳۳۴	۴۶۶۲۳۴
تجاری	۲۲۲	۹۱۹۰۳	۲۴۱۲	۷۱۱۴۸۶
جمع	۳۲۴۰	۷۵۳۶۵۱	۴۳۰۰	۲۲۰۲۵۴۶

*: تعداد مشترکین و فروش انرژی بدون روشنایی معابر

مأخذ: شرکت توزیع نیروی برق استان همدان

همانطور که از جدول (۸-۵) مشاهده می‌شود، بیشترین فروش انرژی در سال ۱۳۹۸ به بخش خانگی با فروشی معادل ۱۱۶۱ میلیون کیلووات ساعت بوده و پس از آن به بخش کشاورزی با فروشی معادل ۱۱۳۶ میلیون کیلووات ساعت و بخش صنعتی با فروشی معادل ۴۱۸ میلیون کیلووات ساعت بوده است. در سال ۱۳۹۸ کمترین میزان فروش انرژی به بخش تجاری با فروشی معادل ۲۲۲ میلیون کیلووات ساعت اختصاص دارد. همچنین گفتنی است، مطابق آمارهای دریافتی از شرکت توزیع نیروی برق استان همدان در سال ۱۳۹۸ تعداد مشترکین برق کل استان همدان ۷۵۳۶۵۱ مشترک بوده که از این تعداد، ۶۱۲۲۶۰ مشترک در بخش خانگی، ۳۰۵۵۶ مشترک در بخش عمومی، ۱۲۷۴۷ مشترک در بخش کشاورزی، ۶۲۱۵ مشترک در بخش صنعتی و ۹۱۹۰۳ مشترک در بخش تجاری بوده است.

مجموع ارزش فروش برق در استان در سال ۱۳۹۸ معادل ۲۲۰۲۵۴۶ میلیون ریال بوده که از این میزان ۱۰۹۳۹۷۵ میلیون ریال به بخش خانگی، ۲۶۶۰۱۰ میلیون ریال به بخش عمومی، ۳۱۸۶۳۴ میلیون ریال به بخش کشاورزی، ۴۶۶۲۳۴ میلیون ریال به بخش صنعتی و ۷۱۱۴۸۶ میلیون ریال به بخش تجاری تعلق داشته است.

براساس اطلاعات دریافتی از شرکت توزیع نیروی برق استان همدان در سال ۱۳۹۸، مصرف سرانه سالیانه برق در بخش کشاورزی معادل ۸۹۱۲۶ کیلووات ساعت و در بخش خانگی معادل ۱۸۹۶ کیلووات ساعت بوده که به ترتیب بیشترین و کمترین میزان سرانه مصرف برق در سال ۱۳۹۸ به دو بخش مذکور تعلق داشته است.

۸-۳- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی در بخش انرژی برای استان

با توجه به بالابودن مصرف سرانه و شاخص شدت انرژی در کشور ما نسبت به متوسط جهانی، وزارت نیرو در سال‌های اخیر سیاست‌های مهمی در راستای مدیریت سمت تقاضا و عرضه انرژی در دستور کار خود قرار داده که بسیاری از آنها موفقیت‌آمیز بوده و نتایج مطلوبی دربرداشته است. در این قسمت ابتدا اهم موانع پیش‌رو به شرح ذیل ارائه می‌گردد.

- عدم تخصیص کامل منابع ماده ۵ قانون حمایت (بند هـ بودجه سال ۱۳۹۶)
- عدم برگشت به موقع وجوه دریافتی بابت انشعاب و سایر درآمدها به حساب شرکت برق
- فرسودگی تأسیسات و قدمت بالای برخی از شبکه‌های موجود
- محدودیت تأمین برق متقاضیان به علت عدم سرمایه‌گذاری در تأسیسات برق
- سرقت و تخریب تجهیزات و تأسیسات برق
- افزایش زیان انباشته شرکت به علت عدم اعمال نرخ‌های واقعی برق
- عدم تخصیص منابع پیش‌بینی شده در بودجه مصوب شامل الف) ذخیره استهلاک، ب) مابه‌التفاوت حق انشعاب، ج) تعهدات دولت (مخفف‌های کمیته امداد، بهزیستی، بنیاد شهید و امور ایثارگران و ...)
- ساخت و ورود تجهیزات انرژی‌بر
- تجاوز به حریم شبکه‌های برق در حاشیه شهرها و مناطق روستایی و وجود نقاط حادثه‌خیز و کانون‌های خطر
- افزایش میزان مطالبات شرکت از مشترکین به علت عدم پرداخت هزینه انرژی برق
- کنترل مضاعف مبحث ۱۹ مقررات ملی ساختمان در استان به منظور افزایش بهره‌وری و بهینه‌سازی مصرف انرژی
- پایین بودن نرخ فرآورده‌های نفتی نسبت به دیگر کالاها و خدمات و در نتیجه عدم انگیزه کافی در مدیریت مصرف
- افزایش رو به رشد خودروهای مصرف‌کننده سوخت در ناوگان شهری و بین شهری سبک و سنگین.
- استفاده از فناوری‌های قدیمی و پرمصرف در تولید خودروهای داخلی
- عدم تاثیر بخشی میزان مصرف سوخت در مدل‌های شهرسازی و مدیریت معابر و مسیرهای شهری
- فقدان اجماع عمومی جدی حتی در لایه‌های روشنفکر جامعه به ایجاد سازوکاری برای کاهش نرخ مصرف و بوجود آوردن ارزش افزوده برای حامل‌های انرژی‌زا

راهکارها و توصیه‌های سیاستی:

- اصلاح نظام قیمت‌گذاری برق
- افزایش سرمایه‌گذاری در پروژه‌های توسعه‌ای صنعت برق
- بهینه‌سازی و کاهش تلفات در زنجیره تولید تا مصرف برق
- پرداخت مطالبات شرکت‌های بخش خصوصی
- جبران افزایش قیمت نهاده‌ها در قراردادهای جاری و آتی
- مدیریت عرضه و تقاضای فلزات و مواد خام در بازار
- رفع موانع قانونی و مبادلات پولی برای صادرات کالا، خدمات و انرژی برق توسط بخش خصوصی
- بهبود الگوی پالایشی در پالایشگاه‌های کشور و تولید فرآورده‌های نفتی با کیفیت بالاتر
- اصلاح قیمت حامل‌های انرژی با رعایت کلیه ملاحظات اجتماعی، اقتصادی و حفظ مزیت‌های نسبی برای صنایع و تولیدات
- بهره‌گیری از تکنولوژی‌های نوین به منظور کاهش شدت انرژی در کشور
- توجه به تأمین مالی پروژه‌های بخش نفت و گاز و استفاده از ظرفیت‌های بازار سرمایه و بهره‌گیری از ابزارهای نوین مالی جهت تأمین مالی پروژه‌های بخش انرژی و ایجاد زمینه‌های لازم برای جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در این بخش
- لزوم توجه به مزیت‌های نسبی استان در زمینه تولید و عرضه انرژی‌های تجدیدپذیر نظیر نیروگاه‌های خورشیدی در استان
- تنظیم دمای سیستم سرمایش بین ۲۴ تا ۲۶ درجه سانتیگراد
- استفاده حداکثری از روشنایی روز
- جمع‌آوری لامپ‌های ال‌اچ‌دی و پرمصرف و جایگزینی با لامپ‌های کم‌مصرف
- خاموش کردن سیستم سرمایشی ادارات دولتی از ساعت ۱۴ به بعد در فصول سرد سال
- خاموش کردن روشنایی اضافه
- افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر در سبد انرژی کشور
- ایجاد بستر لازم جهت تشویق و جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در این بخش.
- پیگیری تخصیص منابع لازم هزینه‌ای و سرمایه‌ای از منابع استانی و ملی و داخلی وزارت نیرو و تشویق بخش خصوصی به منظور سرمایه‌گذاری در بخش انرژی
- تعامل با نیروی انتظامی و دستگاه قضایی در استان برای جلوگیری از سرقت تجهیزات و همچنین ایجاد پوشش بیمه‌ای مناسب به منظور جایگزین نمودن تجهیزات و استفاده از فناوری‌های نوین
- تعدیل قیمت‌های انرژی متناسب با هزینه‌های تمام شده در صنعت برق و پرداخت مابه‌التفاوت قیمت تکلیفی و تمام شده به شرکت
- رعایت استانداردهای لازم در تولیدات داخلی و واردات کالاها و تجهیزات انرژی بر با راندمان بالا
- برخورد مناسب با ساخت و سازهای غیرمجاز در حاشیه شهرها و مناطق روستایی از طریق مقامات استانی و نظارت کافی از سوی دستگاه‌های ذیربط

سیمای اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مرور اجمالی بر سرمایه گذاری خارجی

جذب سرمایه گذار خارجی از مهم ترین متغیرهای اقتصادی و مورد توجه کشورهای در حال توسعه است. ناکافی بودن منابع داخلی برای تراکم سرمایه و یا نیاز به فناوری و دانش فنی بالا در کشورها که در پی جلب سرمایه های مستقیم خارجی هستند، رویکرد جدی نسبت به این مسئله ایجاب نموده است. مراکز خدمات سرمایه گذاری این رسالت و مأموریت را به نمایندگی از سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران در استانها انجام و به منصفه ظهور می رسانند. در این راستا در سال ۱۳۹۸ سیاست های اقتصادی همچون توسعه اقتصادی استان همدان از طریق جذب سرمایه گذاری خارجی در پروژه های با مزیت نسبی، ایجاد پنجره واحد سرمایه گذاری استان برای مشاوره و راهنمایی به متقاضیان سرمایه گذاری، پذیرش هیأت های اقتصادی و تجاری خارجی، معرفی توانمندی ها، مزیت ها و قابلیت ها و فرصت های سرمایه گذاری استان دنبال شد که توجه جدی به این مرکز از طریق مدیران ارشد استان و کشور، تقویت و بهبود شاخص های سهولت کسب و کار در استان، رفع موانع تأمین مالی پروژه های سرمایه گذاری استان می تواند عملکرد سرمایه گذاری در استان را بهبود و تقویت نماید که در این راستا در طی سال ۱۳۹۸ با محوریت مرکز خدمات سرمایه گذاری استان تعداد ۱۱ جلسه ستاد سرمایه گذاری مجموعاً با تعداد ۷۵ مصوبه و تعداد ۱۱ جلسه کمیته کارشناسی ستاد سرمایه گذاری مجموعاً با تعداد ۵۳ مصوبه برگزار گردیده که در طی این جلسات موضوعات و موانع و مشکلات سرمایه گذاری استان مورد بررسی، پیگیری و حل و فصل قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: همدان، سرمایه گذاری خارجی، مرکز خدمات سرمایه گذاری، ستاد سرمایه گذاری، کمیته کارشناسی

مقدمه

جذب سرمایه‌گذار خارجی به عنوان یکی از مهم‌ترین متغیرهای اقتصادی در اغلب کشورهای جهان مورد توجه است تا جایی که به دست گرفتن ابتکار عمل در این زمینه می‌تواند بخش عمده‌ای از اهداف اقتصادی کشورها را تحقق بخشد. ناکافی بودن منابع داخلی برای تراکم سرمایه و یا نیاز به فناوری و دانش فنی بالا در کشورهایی که در پی جلب سرمایه‌های مستقیم خارجی هستند رویکرد جدی نسبت به این مسئله را ایجاب می‌کند که در راستای تحقق این سیاست مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان‌ها تشکیل گردیده است. در این فصل ابتدا به معرفی سیاست‌های اقتصادی در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان پرداخته می‌شود سپس به بررسی وضعیت تحولات مرتبط با سرمایه‌گذاری خارجی در استان، تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده استان، فعالیت و اهم اقدامات مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان به ویژه در خصوص نظارت و بازدید از طرح‌های سرمایه‌گذاری استان، آمار سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته، نشست‌ها، جلسات و همایش‌های برگزار شده در خصوص جلب و جذب سرمایه‌گذاران پرداخته می‌شود. در پایان نیز با بیان موانع و مشکلات، راهکارهای پیشنهادی در اختیار سیاستگذاران و برنامه‌ریزان کشور و استان قرار می‌گیرد.

۹-۱- سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان

باتوجه به نقش مهم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و گسترش فرایند جهانی شدن، کشورهای جهان طی دهه‌های اخیر برای جذب این نوع سرمایه، برنامه‌ریزی و تلاش‌های وسیعی کرده‌اند.

در کشورهای میزبان و پذیرنده سرمایه‌های خارجی عواملی وجود دارند که می‌تواند بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اثرگذار باشند. آگاهی از چگونگی اثرگذاری این متغیرها می‌تواند بر تصمیم‌گیری اقتصادی و سیاستگذاری کشورها در جذب سرمایه‌های خارجی مفید واقع گردد. سیاست‌های اقتصادی در زمینه جذب سرمایه‌گذار خارجی در کشور و به تبع آن در استان بر اساس اسناد بالادستی موارد ذیل مورد توجه و اقدام قرار گرفته است.

۱- توسعه اقتصادی استان همدان از طریق جذب سرمایه‌گذاری خارجی در پروژه‌ها و طرح‌هایی که استان همدان دارای مزیت نسبی است.

۲- ایجاد پنجره واحد سرمایه‌گذاری استان و استقرار نمایندگان سازمان صنعت، معدن و تجارت، جهاد کشاورزی و اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان همدان به طور ثابت در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان همدان، همچنین نمایندگان دستگاه‌های اجرایی دیگر که با موضوع سرمایه‌گذاری استان مرتبط هستند نیز حسب مورد در جلسات این مرکز حضور یافته و به ارایه مشاوره و راهنمایی به متقاضیان سرمایه‌گذاری می‌پردازند.

۳- پذیرش هیأت‌های اقتصادی و تجاری خارجی توسط استاندار محترم همدان و رئیس مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان همدان و مدیرکل محترم امور اقتصادی و دارایی استان و نایب رئیس مرکز و ارایه توانمندی‌ها، مزیت‌ها و قابلیت‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان به ایشان و اعلام حمایت همه‌جانبه دولت جمهوری اسلامی ایران، مدیران و مسئولان استانی از سرمایه‌گذاری‌های خارجی انجام شده در استان همدان

۴- ایجاد و فعالسازی ستاد سرمایه‌گذاری استان و کمیته کارشناسی آن با عضویت دستگاه‌های اجرایی مرتبط با سرمایه‌گذاری با محوریت پیگیری رفع موانع و مشکلات و توسعه سرمایه‌گذاری استان

۵- معرفی توانمندی‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان همدان در قالب لوح فشرده، فلش مموری و بروشور به منظور جذب سرمایه‌های خارجی به استان

۹-۲- بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی

با عنایت به مصوبات ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی و برنامه‌های مندرج در بسته رونق تولید و اشتغال، وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف به تدوین اقدامات و هماهنگی‌های لازم جهت جلب ۱۵ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۱۳۹۶ گردیده است. در راستای عملیاتی نمودن تکلیف مذکور، طبق نامه شماره ۳۸۴۴-۱-۲۱ مورخ ۱۳۹۶/۳/۸ معاون محترم وزیر و رئیس کل سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران، در برش استانی این طرح سهم استان همدان با در نظر گرفتن مولفه‌های میانگین جلب سرمایه‌گذاری خارجی استان در پنج سال گذشته و سهم استان از تولید ناخالص داخلی کشور و در نظر گرفتن ظرفیت‌ها و قابلیت‌های سرمایه‌پذیری بخش‌های مختلف اقتصادی استان، ۱۹۵ میلیون دلار معین گردیده است که تاکنون مجموعاً تعداد ۱۲ طرح سرمایه‌گذاری خارجی با مبلغ کل ۱۱۶/۴ میلیون دلار و با اشتغال ۱۵۵۴ نفر مورد تصویب گردیده که از این مبلغ، به میزان ۷۴/۷ میلیون دلار جذب گردیده که این طرح‌ها در زمینه‌های فولاد، الیاف لاستیک، فرآوری سیب زمینی، صنایع غذایی، بتن سبک و ۷ واحد نیروگاه خورشیدی می‌باشند (که در مجموع ۹ طرح با اشتغال ۱۳۰۷ نفر به بهره‌برداری رسیده و ۳ طرح با اشتغال ۲۴۷ نفر در حال اجرا هستند) و در راستای توسعه سرمایه‌گذاری استان در طی سال ۱۳۹۸ با محوریت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری، تعداد ۱۱ جلسه ستاد سرمایه‌گذاری مجموعاً با تعداد ۷۵ مصوبه (شامل ۵۰ مصوبه اقدام شده و ۲۵ مصوبه در دست اقدام) و تعداد ۱۱ جلسه کمیته کارشناسی ستاد سرمایه‌گذاری مجموعاً با تعداد ۵۳ مصوبه (شامل ۵۲ مصوبه اقدام شده و ۲ مصوبه در دست اقدام) برگزار گردیده که در طی این جلسات موضوعات و موانع و مشکلات سرمایه‌گذاری استان مورد بررسی و پیگیری و حل و فصل قرار گرفته است. استان همدان با تعداد ۷ طرح نیروگاه خورشیدی با مجموع توان تولیدی ۵۰/۹ مگاوات بعنوان قطب نیروگاه‌های خورشیدی در منطقه غرب کشور معرفی گردیده است

درخصوص عدم تحقق جذب ۱۹۵ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی استان این مطلب قابل ذکر است که این اداره کل دخالت مستقیم در جذب منابع تامین و جذب شده ندارد، بلکه وظیفه آن جلب سرمایه‌گذاری خارجی است. لذا میزان جلب و جذب سرمایه‌گذاری خارجی استان صرفاً منوط به اقدامات، مذاکرات و پیگیری‌های این اداره کل نیست و مجموعه‌ای از شرایط سیاسی، بین‌المللی و حقوقی کشور و همچنین اقدامات و پیگیری‌های دستگاه‌های اجرایی استان بر جذب سرمایه‌گذاری استان مؤثر هستند.

۹-۳- بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی

تاکنون در استان همدان مجموعاً تعداد ۱۲ طرح سرمایه‌گذاری خارجی در حوزه‌های صنعت و نیرو با مبلغ کل ۱۱۶/۴ میلیون دلار و با اشتغال ۱۵۵۴ نفر تصویب گردیده که از این مبلغ، به میزان ۷۴/۷ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی جذب گردیده است.

مهمترین تحلیل وضعیت عملکردی سرمایه‌گذاری خارجی استان گرایش سرمایه‌گذاران خارجی به انجام سرمایه‌گذاری در حوزه انرژی و بالاخص به نیروگاه‌های خورشیدی می‌باشد که البته ضرورت معرفی سایر فرصت‌های سرمایه‌گذاری در این استان از نکات حائز اهمیت به منظور جذب سرمایه‌گذاری خارجی می‌باشد.

همچنین توجه به صنایع مهم همچون فولاد و بتن در انجام سرمایه‌گذاری خارجی استان مشهود است که توسعه این صنایع از عوامل توسعه صنعتی در استان همدان محسوب می‌گردند.

مهمترین پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی استان در حوزه نیروگاه‌های خورشیدی به شرح زیر می‌باشد:

- ۱- طرح نیروگاه خورشیدی شرکت آفتاب ماد راه ابریشم با توان ۷ مگاوات با نام نیروگاه خورشیدی شهدای همدان واقع در شهرستان کبودرآهنگ با مبلغ مصوب ۹/۲ میلیون دلار
- ۲- طرح نیروگاه خورشیدی شرکت آفتاب ماد راه ابریشم با توان ۷ مگاوات با نام نیروگاه خورشیدی باباطاهر واقع در شهرستان فامنین با مبلغ مصوب ۹/۷ میلیون دلار
- ۳- طرح نیروگاه خورشیدی شرکت آفتاب ماد راه ابریشم با توان ۸/۹ مگاوات با نام نیروگاه خورشیدی بوعلی سینا واقع در شهرستان همدان با مبلغ مصوب ۱۰/۹ میلیون دلار
- ۴- طرح نیروگاه خورشیدی شرکت کرینر سولار انرژی پارسینا با توان ۷ مگاوات واقع در شهرستان کبودرآهنگ با مبلغ مصوب ۸/۸ میلیون دلار

۹-۴- فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان

- فعالسازی پنجره واحد سرمایه‌گذاری استان در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری از سال ۱۳۸۹ با استقرار نمایندگان واجدصلاحیت دستگاههای اجرایی استان در قالب پنجره واحد سرمایه‌گذاری استان
- انجام نظارت مستمر بر پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی و راه‌اندازی پایگاه اطلاع‌رسانی و تدوین بانک اطلاعاتی
- بهره‌برداری از اپلیکیشن تحت اندروید مرکز به دو زبان فارسی و انگلیسی مشتمل بر قوانین و مقررات سرمایه‌گذاری، مشوق‌های جلب و جذب سرمایه‌گذاری خارجی، فرصت‌ها و توانمندی‌های سرمایه‌گذاری استان همدان و فرم‌های اداری مورد نیاز متقاضیان سرمایه‌گذاری خارجی
- تهیه و ارایه انواع بروشور، لوح فشرده، فلش مموری معرفی فرصت‌ها، توانمندی‌ها، مشوق‌ها و معافیت‌های سرمایه‌گذاری خارجی استان همدان به دو زبان فارسی و انگلیسی
- برگزاری نشست تخصصی با شورای عالی ایرانیان مقیم خارج کشور و راه‌اندازی میز مشاوره شورای مذکور در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان به همراه دبیری منطقه ۶ کشور جهت چاره‌جویی برای حل مسائل تأمین مالی پروژه‌های سرمایه‌گذاری در دوران تحریم در اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۸
- شرکت در نشست تخصصی با اتاق مشترک ایران و آلمان جهت ارائه فرصت‌ها و اولویت‌های سرمایه‌گذاری استان همدان در هتل باباطاهر تهران در خردادماه ۱۳۹۸
- در طی سال ۱۳۹۸ با محوریت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری، تعداد ۱۱ جلسه ستاد سرمایه‌گذاری مجموعاً با تعداد ۷۵ مصوبه (شامل ۵۰ مصوبه اقدام شده و ۲۵ مصوبه در دست اقدام) و تعداد ۱۱ جلسه کمیته کارشناسی ستاد سرمایه‌گذاری مجموعاً با تعداد ۵۳ مصوبه (شامل ۵۲ مصوبه اقدام شده و ۲ مصوبه در دست اقدام)
- برگزاری نشست تخصصی و مذاکره با سرمایه‌گذارانی از کشور ترکیه (شرکت ایبتاش) جهت ساخت باغ ویلا در شهر همدان در تیرماه ۱۳۹۸

- تلاش در جهت ایجاد وحدت رویه بین نهادهای ذیربط در امر سرمایه‌گذاری استان (مرکز خدمات سرمایه گذاری استان همدان، سازمان سرمایه‌گذاری شهرداری، اتاق بازرگانی، مرکز جلب و جذب سرمایه‌گذاری استانداری و ...) در راستای جلوگیری از موازی کاری در دستگاه‌های اجرایی
 - برگزاری کارگاه و دوره آموزشی تخصصی در حوزه سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار توسط سرپرست مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان به صورت مشترک بین اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان و اتاق بازرگانی همدان جهت ارتقاء بهره‌وری نیروی انسانی
 - بازدید از پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی و ارائه گزارش‌های فصلی از وضعیت موجود و مشکلات پیشروی آنها به صورت مستمر
 - انجام مذاکرات و رایزنی‌های متعدد با سرمایه‌گذاران جهت صادرات فرش دستباف همدان به خارج از کشور در مردادماه ۱۳۹۸
 - برگزاری نشست با اداره کل اوقاف و امور خیریه جهت اخذ و تخصیص اراضی موقوفه استان به امر سرمایه‌گذاری در صورت امکان در مرداد ماه ۱۳۹۸
 - برگزاری جلسه با مدیران کل و معاونین اقتصادی منطقه ۶ کشور در راستای بررسی مشکلات سرمایه‌گذاری و کسب و کار در کردستان در مرداد ماه ۱۳۹۸
 - همکاری با کارشناسان سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران در مورد یکسان نمودن بانک اطلاعاتی سازمان مذکور و بانک اطلاعاتی استانی
 - مذاکره اولیه با سرمایه‌گذارانی از چین و روسیه جهت سرمایه‌گذاری در تولید کربنات کلسیم
 - پیگیری طرح سرمایه‌گذاری شهرداری مهاجران در بحث احداث و راه‌اندازی شهرک صنعتی ترشیجات و شوربیجات
 - پیگیری طرح آزمایشگاه پزشکی دکتر سلگی بصورت توریسم درمانی در یکی از مناطق روستایی
 - پیگیری مشکل سند محل اجرای طرح فولاد خرس سفید شمال در شهرستان رزن از طریق وزارت جهادکشاورزی و سازمان ثبت اسناد و املاک کشور
 - پیگیری و رایزنی با چندین شرکت تأمین سرمایه جهت تأمین مالی و مشارکت در پروژه های سرمایه گذاری
 - تهیه نقشه راه سرمایه‌گذاری استان همدان مطابق فرمت اعلامی توسط سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران
 - احصا مشوق‌های سرمایه‌گذاری از دستگاه‌های اجرایی استان جهت ارائه به سرمایه‌گذاران
 - احصا ۳۰ مورد فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان همدان و تهیه گزارشات مطالعات امکان‌سنجی و پیش امکان‌سنجی به دو زبان فارسی و انگلیسی جهت ارائه به سرمایه‌گذاران
- مشکلات و مسائل طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی استان:**
- وجود محیط کسب و کار نامناسب در کشور و تأثیر منفی آن بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی در استانها
 - عوارض باقیمانده از تحریم‌ها در سیستم مالی و پولی بین‌المللی در انتقال بدون دردسر و بدون مشکلات سرمایه‌گذاری به کشور و استان

- وجود مراحل دست و پا گیر، زائد و پیچیده اداری و موازی کاری‌های عملیاتی در سیستم اداری و بانکی کشور و استان و طولانی شدن مراحل اخذ مجوزها و استعلامات اداری مرتبط با راه اندازی طرح‌های سرمایه‌گذاری
- ضعف و ابهام در شفافیت و ماهیت قوانین و مقررات از جمله قانون کار، بیمه، مالیات و سایر قوانین مرتبط به حوزه کسب و کار و نقل و انتقالات ارزی
- عدم توسعه‌یافتگی بازارهای مالی و پیش‌بینی‌پذیر نبودن سیاست‌های پولی، مالی و ارزی، نوسان‌ها و تغییر در نرخ ارز و چند نرخی بودن آن
- عدم انعطاف‌پذیری قوانین و مقررات بانکی بعلت کنترل‌های سخت‌گیرانه و بازدارنده از طرف مجموعه بانکی
- عدم ثبات در قوانین و دستورالعمل‌های مرتبط با سرمایه‌گذاری در کشور و تغییرات مقطعی و روزمره در این ضوابط معضل مهمی در فرایند جذب سرمایه‌گذاری در استان‌ها است.
- عدم پوشش ریسک ناشی از نوسانات نرخ ارز و عدم ثبات بلند مدت در سیاست‌های اقتصادی باعث زیان-آور شدن خیلی از طرح‌های سرمایه‌گذاری می‌گردد.
- بالا بودن نرخ سود تسهیلات بانکی داخلی در حوزه سرمایه‌گذاری
- ابلاغ اعتبارات سیستم بانکی در اغلب مواقع در نیمه دوم سال انجام می‌پذیرد که باعث اتلاف ۶ ماه از زمان اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری در سال می‌گردد.
- نرخ سود تسهیلات بانکی بالاتر از بازدهی پروژه‌های سرمایه‌گذاری بوده که با عنایت به رکود اقتصادی حاکم می‌بایست این نرخ تعدیل گردد.
- موازی کاری دستگاه‌های اجرایی مرتبط با موضوع سرمایه‌گذاری استان و سردرگمی سرمایه‌گذاران

۹-۵- جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی در بخش سرمایه‌گذاری خارجی برای استان

- مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان در سال ۱۳۹۸ در عمل به سیاست‌گذاریها و رسالت‌های مقرر مبنی بر جلب و جذب سرمایه‌گذاری خارجی با برگزاری جلسات مشترک کارشناسی و شناسایی و معرفی فرصت‌های توانمندیهای سرمایه‌گذاری استان اقدام به راهبری سرمایه‌گذاری استان نموده و با انجام نظارت بر پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی به بررسی نقاط ضعف و قوت آنها و پیگیری به منظور رفع مشکلات و ارتقاء عملکرد و بازدهی آنها پرداخته که در این راستا با طراحی و چاپ بروشور و بنرهای تبلیغاتی به اشاعه مزیت‌ها و مشوق-های سرمایه‌گذاری اقدام نموده است. در ادامه توصیه‌های سیاستی زیر جهت جذب و جلب سرمایه‌گذاری خارجی در استان همدان ارائه می‌گردد.
- ایجاد و توسعه سیستم یکپارچه پایش کسب و کار کشوری
 - شناسایی و رفع قوانین و مقررات و مراحل اداری زائد و دست و پاگیر
 - تعدیل نرخ سود بانکی تسهیلات تکلیفی در جهت حمایت از رشد سرمایه‌گذاری کشور
 - تخصیص بودجه اعتباری به منظور تامین سرمایه در گردش طرح‌های سرمایه‌گذاری فعال
 - تعیین اولویت‌های سرمایه‌گذاری کشور بر اساس پتانسیل‌های بومی و منطقه‌ای
 - رایزنی علمی و فنی با مؤسسات سرمایه‌گذاری بین المللی در جهت شناساندن فرصت‌ها و توانمندیهای سرمایه‌گذاری کشور

- ایجاد و توسعه سیستم یکپارچه جهت تثبیت نرخ ارز و جلوگیری از جهش های ناگهانی آن
- انجام فرهنگ سازی ملی در جهت تشویق طبقه سرمایه گذار کشور به منظور روی آوردن بیشتر آنها به تولید و کارآفرینی
- ایجاد اتحادیه های منسجم ملی در بخش های مختلف اقتصادی به منظور ساماندهی و توسعه هدفمند صادرات
- تمرکزگرایی و انجام امور سرمایه گذاران در مرکز خدمات سرمایه گذاری استان و جلوگیری از موازی کاری دستگاه های اجرایی
- تدوین نقشه راه تأمین مالی سرمایه گذاری خارج استان همدان با ایجاد کارگروه تأمین مالی سرمایه گذاری استان با محوریت اداره کل امور اقتصادی و دارایی به منظور جلب و جذب حداکثری سرمایه گذاری خارجی
- شناسایی و مطالعه دقیق فرصت ها و توانمندی های سرمایه گذاری استان و معرفی آنها در سطح کشور و بین الملل
- فرهنگ سازی، حمایت و ترویج افکار و اندیشه سرمایه گذاری در بین اقشار مختلف جامعه جهت تبیین اهمیت و جایگاه سرمایه گذاری از طریق مدیریت عالمانه و برنامه ریزی هوشمندانه که دو رکن اساسی در نهادینه سازی و اشاعه فرهنگ سرمایه گذاری و تولید هستند و بایستی در نظام مدیریتی استان به آنها توجه گردد. با این دو رکن، در حقیقت چابکی، چالاکی، هدفمندی و سودمندی نظام اقتصادی و به ویژه نظام سرمایه گذاری تضمین خواهد شد.
- بهبود محیط کسب و کار استان از طریق بهبود شاخص های ده گانه سهولت انجام کار
- تأمین امنیت اقتصادی و امنیت سرمایه گذاری جهت جذب سرمایه گذاری خارجی
- تأمین زیرساخت های لازم جهت اجرای پروژه های سرمایه گذاری نظیر فرودگاه ها، جاده، ریل قطار و امکانات زیربنایی در شهرک ها و نواحی صنعتی و منطقه ویژه اقتصادی استان
- تشکیل اتاق فکر در دبیرخانه سرمایه گذاری استان با دعوت از سرمایه گذاران و فعالان اقتصادی موفق و ناموفق استان و با حضور سایر تشکلهای دولتی برای ارائه راهکارهای بهبود و روند تولید و ارتقاء زمینه سرمایه گذاری در استان
- تأکید هر چه بیشتر به فعال شدن سفارتخانه های جمهوری اسلامی ایران در سایر کشورها بویژه در خصوص مباحث فرهنگی و تبلیغاتی جهت شناساندن استان ها و جذب توریست و همچنین شناساندن مزایا و توانمندی های استانها به سرمایه گذاران خارجی
- تقویت سیستم بانکی بویژه در بخش تسهیلات و لزوم تفویض اختیار بیشتر به استان ها
- اطلاع رسانی شفاف، وجود ضمانت اجرایی لازم برای مصوبات مرتبط با سرمایه گذاری و تخصیص بودجه تحقیقاتی از محل اعتبارات استانی به منظور شناسایی فرصت ها و زمینه های سرمایه گذاری استان از مواردی هستند که به جذب سرمایه داخلی و خارجی در استان کمک خواهند کرد.

تجارت خارجی

سیمای اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مرور اجمالی بر تجارت خارجی

در سال ۱۳۹۸ تجارت خارجی به عنوان جزء مهم تولید ناخالص داخلی کشور به دلیل شرایط بحران حاکم بر اقتصاد از جمله نوسانات ارزی و تحریم‌های اقتصادی آسیب‌های زیادی دید. در سال ۱۳۹۸ صادرات کالا از گمرک استان همدان معادل ۱۴۹.۴ میلیون دلار بوده که نسبت به سال گذشته حدود ۴ درصد از لحاظ ارزشی کاهش داشته در حالی که از لحاظ وزنی ۸۸ درصد افزایش را تجربه نمود. ارزش واردات استان نیز معادل ۳۰.۳۳ میلیون دلار بوده که به نسبت سال گذشته حدود ۲۸ درصد افزایش داشته است. همچنین تراز تجاری استان همدان در سال ۱۳۹۸ معادل ۱۳۱.۱ میلیون دلار با حجم مبادلات تجاری ۱۷۹.۱ میلیون دلار بوده است. با عنایت به اینکه هنوز راه زیادی برای دستیابی به اهداف و نتایج سیاست‌های اتخاذ شده در بخش تجارت خارجی استان وجود دارد بنابراین توجه ویژه به بازاریابی، تکمیل و توسعه صنایع تبدیلی- تکمیلی، حمایت از تولید کنندگان و صادرکنندگان و تجهیز زیرساخت‌های حمل و نقل بین‌المللی استان همدان می‌تواند در رسیدن به نقطه امن در توسعه تجارت خارجی استان همدان اثرگذار باشد.

واژگان کلیدی: همدان، صادرات، واردات، ارزش و وزن اقلام، گمرکات

مقدمه

در عصر کنونی، اهمیت توسعه تجارت به حدی است که اغلب کشورها رشد متکی بر تجارت را به عنوان استراتژی اصلی به منظور رشد و توسعه اقتصاد ملی خود انتخاب کرده‌اند. به همین لحاظ توجه بیش از پیش به سیاست تولید و تجارت خارجی به عنوان راهبرد توسعه مزیت‌های رقابتی، می‌تواند جهش اقتصادی را در تمامی کشورها محقق کند. از اینرو افزایش صادرات غیر نفتی و کاهش وابستگی کشور به نفت در طول سالیان گذشته یکی از هدف‌های اصلی سیاست اقتصادی جمهوری اسلامی ایران شمرده می‌شود. در واقع از زمانی که اقتصاد مقاومتی راه کار اصلی تحول در نظام اقتصاد سیاسی ایران شد، صادرات غیرنفتی نیز از ابزارهای اجرایی مهم این سیاست مورد توجه قرار گرفت. توسعه صادرات غیرنفتی نه تنها از دیدگاه اقتصادی، بلکه به عنوان یک راه حل سیاسی در راستای پیشبرد اهداف دولت در زمینه‌هایی چون تأمین مالی دولت، کاهش وابستگی بودجه به نفت، ارزآوری، رونق تولید و اشتغالزایی موثر واقع می‌شود، به همین سبب اندیشه گسترش صادرات غیرنفتی از دیرباز در سطحی گسترده مورد توجه مسئولان قرار گرفته است. موضوعی که مقام معظم رهبری نیز در بند ۱۰ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی آن را مورد تأکید قرار دادند و حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات به تناسب ارزش افزوده و با خالص ارزآوری مثبت را مهم دانستند. گفتنی است استان همدان نیز توانمندی‌های بالقوه فراوانی در زمینه گسترش تجارت خارجی دارد اما این توانمندیها هنوز نتوانسته‌اند به محصولات نهایی و اثرگذار در جامعه (مانند تولید محصولات صنعتی، تولید کالاهای سرمایه‌ای به عنوان محصولات نظام نوآوری) تبدیل شوند.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم بخش تجارت خارجی استان مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد و در بخش سوم به بررسی و تحلیل شاخص‌های تجارت خارجی پرداخته می‌شود و بخش پایانی با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در استان در اختیار سیاستگذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۱۰-۱- سیاست‌های اقتصادی تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان همدان

اتکا به تجارت خارجی از جمله عواملی است که تأثیر به سزایی در رشد اقتصادی اکثر کشورهای درحال توسعه دارد. به علت وابستگی شدید این کشورها به درآمدهای صادراتی و تأمین نیازهای مصرفی و تولیدی خود از طریق واردات، تجارت خارجی نقشی اساسی اقتصاد هر کشور دارد. ایران نیز از این قاعده مستثنی نبوده و برای تداوم روند رشد و توسعه اقتصادی خود نیاز به برنامه‌ریزی و جهت‌گیری ویژه در هر استان دارد. در سال ۱۳۹۸ می‌توان به سیاست‌های اقتصادی در بخش توسعه تجارت خارجی به شرح ذیل اشاره کرد:

- تدوین استراتژی توسعه و صادرات استان بر اساس کشور
- اولویت اقتصادی در سیاست خارجی هدفمند در سیاست‌های خارجی با هدف جذب دانش و نوآوری از کشورهای صاحب فن‌آوری و توسعه بازارهای صادراتی
- اعزام نیروی کار مستعد، جذب اساتید و متخصصان برای آموزش و انتقال فناوری
- ارتقای کیفیت و رقابت‌پذیر ساختن کالاهای تولید داخل برای صادرات
- افزایش بهره‌وری در تولید محصولات کشاورزی با اولویت محصولات دارای مزیت نسبی و ارزش صادراتی بالا
- تشویق صادرات محصولات صنایع معدنی دارای ارزش افزوده بالا
- جذب شرکت‌های معتبر خارجی در زنجیره تولید داخلی به شکل مستقیم به منظور افزایش توانمندی، رقابت‌پذیری و صادرات کالاها و خدمات تولیدی

— برنامه‌ریزی به منظور ارتقاء و بهبود بازاریابی برای محصولات تولیدی استان به ویژه جذب بازارهای کشورهای همسایه

۱۰-۲- بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی

اهم اقدامات صورت گرفته در بخش تجارت خارجی استان در سال ۱۳۹۸ به شرح ذیل است:

- تفویض اختیار به گمرک جهت ایجاد مجوز ورود موقت مواد اولیه به واحدهای تولیدی
- الکترونیکی شدن تشریفات گمرکی و اظهار از راه دور جهت تسريع و تسهيل در انجام امور گمرکی و پیگیری صاحب کالا با نماینده قانونی وی از طریق سامانه پنجره واحد فرامرزی و عدم نیاز به مراجعه حضوری و همچنین حرکت به سوی هوشمند شدن انجام رویه‌های گمرکی
- استقرار سامانه جامع گمرکی و پنجره واحد فرامرزی و پیشرفت و ارتقا مستمر سیستم‌های مذکور که در انجام امور و رویه‌های گمرکی در این سامانه‌ها منجر به اصلاح فرایندها و کاهش زمان انجام تشریفات گمرکی و به طبع کاهش زمان و هزینه‌های مترتب بر ورود و خروج کالا
- موافقت با ایجاد انبارهای اختصاصی در جهت کاهش هزینه‌های واحدهای تولیدی مستقیماً به انبار اختصاصی مستقر در واحدهای تولیدی هدایت و بدون مراجعه به انبارهای گمرک در آنجا تخلیه می‌گردند.
- انجام ارزیابی کالاهای صادراتی و وارداتی در محل انبارهای صاحبان کالا
- پذیرش کامیون‌های صادراتی فاقد شرایط الصاق پلمپ جهت کاهش هزینه‌های واحدهای تولیدی صادرکننده با توجه به کمبود کامیون‌های صادراتی حایز شرایط الصاق پلمپ
- پذیرش ضمانت‌نامه‌های بانکی مدت‌دار بابت حقوق ورودی در جهت حمایت از واحدهای تولیدی در خصوص حمایت از کمبود نقدینگی واحدهای مذکور
- ترخیص نسبه و درصدی کالای وارداتی مربوط به واحدهای تولیدی بطوری که کالا بدون پرداخت حقوق ورودی جهت حمایت از کمبود نقدینگی واحدهای تولیدی انجام می‌گردد.
- برقراری شیفت‌های فوق‌العاده، جهت ارزیابی کالاهای صادراتی در روزهای تعطیل
- پذیرش ضمانت‌نامه بانکی جهت کالاهای صادراتی دارای عوارض صادراتی واحدهای تولیدی
- عدم ارسال مکرر به آزمایشگاه جهت کالاهای وارداتی و صادراتی مربوط به واحدهای تولیدکننده دارای پروانه بهره‌برداری در بازه زمانی ۶ ماهه
- استرداد حقوق ورودی کالاهای صادراتی از محل واردات قطعی کالاهای متعلق به واحدهای تولیدی
- دسترسی آسان و آزاد به آمار و عملکرد واردات و صادرات در سایت گمرک جمهوری اسلامی ایران
- معرفی پیام رسان we جهت ارتباط ارباب رجوع با پشتیبان سامانه‌ها
- وجود میز خدمت الکترونیکی به آدرس help.irica.ir جهت پاسخگویی الکترونیک به ارباب رجوع در پورتال گمرک جمهوری اسلامی ایران

۱۰-۳- بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی

جدول (۱) وضعیت صادرات کالا از گمرک استان همدان در سال‌های ۹۸-۱۳۹۷ را نشان می‌دهد. ارزش و وزن صادرات کالا از گمرک همدان در سال ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۱۴۹.۴۳ میلیون دلار و ۶۳۲.۵ هزار تن بوده که در قیاس با سال ۱۳۹۷ از لحاظ ارزشی ۴ درصد کاهش و از لحاظ وزنی ۸۸ درصد افزایش داشته است. شایان ذکر است

کاهش ارزش صادرات برغم افزایش وزن صادرات عموماً به دلایل انجام تعهد ارزی که باعث می‌گردد صادرکنندگان ارزش کالای صادراتی خود را مقداری کمتر از میزان واقعی اظهار کنند و بعلاوه کاهش ارزش پول ملی باعث گردیده که وارد کنندگان خارجی مطلع از شرایط داخلی ایران کالا را با قیمت پایین‌تری بخرند.

جدول ۱۰-۱. وضعیت صادرات کالا از گمرک همدان در سالهای ۹۸-۱۳۹۷

سال	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	درصد تغییر ارزش به سال قبل	درصد تغییر وزن به سال قبل
۱۳۹۷	۱۵۵.۵۲	۳۳۶.۵	۱۱	-۳۳
۱۳۹۸	۱۴۹.۴۳	۶۳۲.۵	-۴	۸۸

ماخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

جدول (۱۰-۲)، میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش‌های مختلف در سال ۱۳۹۸ را نشان می‌دهد. بخش صنعت با سهمی معادل ۳۷.۴۱ درصد از کل ارزش صادرات استان همدان، جایگاه نخست را در بین بخش‌های اقتصادی در صادرات کالا استان را به خود اختصاص داده است. در سال ۱۳۹۸، صادرات بخش صنعت به ارزش ۵۵.۹۰ میلیون دلار و وزن ۴۹۶.۸۹ هزار تن بوده که نسبت به سال ۱۳۹۷، از لحاظ وزنی ۷۰.۴ درصد افزایش و از لحاظ ارزشی ۳۹.۵ درصد با کاهش مواجه بوده است.

استان همدان از دیرباز به عنوان یکی از قطب‌های کشاورزی کشور مطرح و در تولید برخی محصولات عمده حائز رتبه‌های برتر کشوری بوده است. بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۸ با اختصاص حدود ۱۸.۴۱ درصد از ارزش کل صادرات استان همدان در رتبه دوم در بین کالاهای صادراتی استان قرار گرفته است. ارزش صادرات این بخش در سال ۱۳۹۷، ۴۵.۰۶ میلیون دلار بوده که در سال ۱۳۹۸ با کاهش ۳۸.۹ درصدی به ۲۷.۵۱ میلیون دلار رسیده است. وزن صادرات این بخش نیز در سال ۱۳۹۸ معادل ۲۲.۸۶ هزار تن بوده که در قیاس با سال ۱۳۹۷، ۲۹.۱ درصد کاهش داشته است.

صادرات در بخش معدن نیز در سال ۱۳۹۸ به میزان ۹.۹۳ میلیون دلار و به وزن ۱۱.۹۴ هزار تن بوده که سهمی برابر ۶.۶۵ درصد از کل صادرات استان را به خود اختصاص داده است.

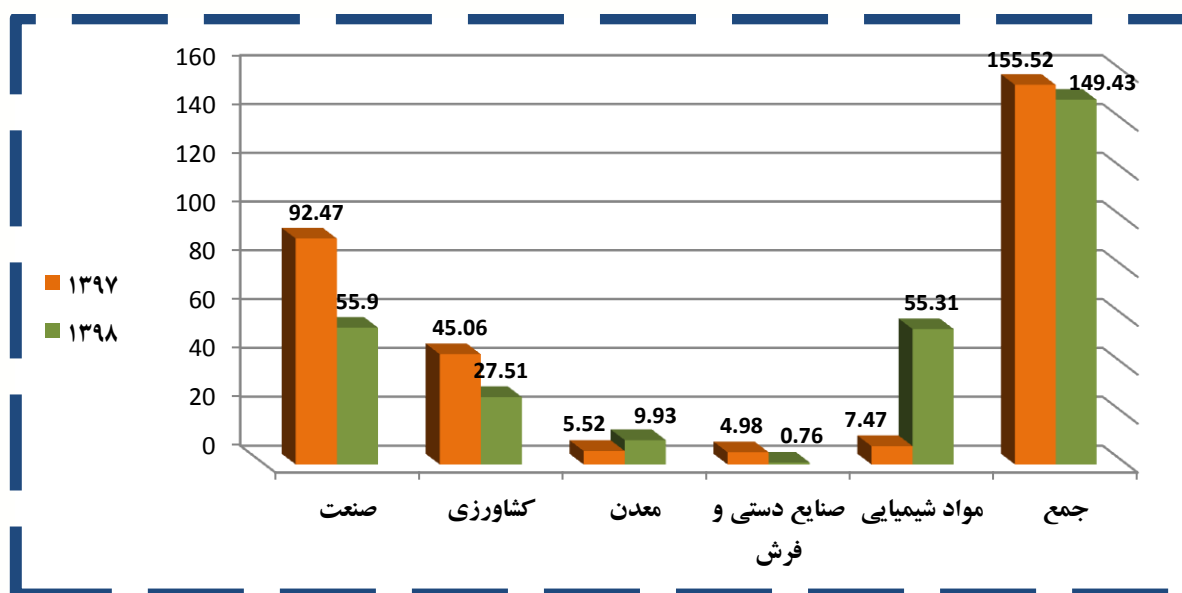
صادرات در بخش مواد شیمیایی در سال ۱۳۹۸، ۵۵.۳۱ میلیون دلار و به وزن ۱۰۰.۵ هزار تن بوده که در قیاس با سال ۱۳۹۷ از لحاظ ارزشی ۶۴۰ درصد و از لحاظ وزنی ۱۳۶۹ درصد افزایش داشته است. سهم مواد شیمیایی در سبد کالاهای صادراتی استان در سال ۱۳۹۷، ۴.۸۰ درصد بوده که در سال ۱۳۹۸ به ۳۷.۰۲ درصد افزایش یافته است.

صادرات صنایع دستی و فرش استان با ارزش ۰.۷۶ میلیون دلار و وزن ۰.۳۳ هزار تن در سال ۱۳۹۸، ۰.۵۱ درصد از صادرات استان را به خود اختصاص داده و نسبت به سال ۱۳۹۷ از لحاظ ارزشی ۸۴.۷ درصد کاهش داشته است.

جدول ۱۰-۲. میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش‌های مختلف تولیدی سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷

نام بخش	وزن (هزار تن) ۱۳۹۷	وزن (هزار تن) ۱۳۹۸	ارزش (میلیون دلار) ۱۳۹۷	ارزش (میلیون دلار) ۱۳۹۸	درصد از کل صادرات ۱۳۹۷	درصد از کل صادرات ۱۳۹۸
صنعت	۲۹۱.۵۵	۴۹۶.۸۹	۹۲.۴۷	۵۵.۹۰	۵۹.۴۶	۳۷.۴۱
کشاورزی	۳۲.۲۵	۲۲.۸۶	۴۵.۰۶	۲۷.۵۱	۲۸.۹۸	۱۸.۴۱
معادن	۴.۷۴	۱۱.۹۴	۵.۵۲	۹.۹۳	۳.۵۶	۶.۶۵
صنایع دستی و فرش	۱.۱۰	۰.۳۳	۴.۹۸	۰.۷۶	۳.۲۰	۰.۵۱
مواد شیمیایی	۶.۸۴	۱۰۰.۵	۷.۴۷	۵۵.۳۱	۴.۸۰	۳۷.۰۲
جمع	۳۳۶.۵	۶۳۲.۵	۱۵۵.۵۲	۱۴۹.۴۳	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

نمودار ۱۰-۱. مقایسه میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش‌های مختلف تولیدی

سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ (میلیون دلار)

جدول (۱۰-۳)، اقلام عمده صادراتی استان را در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد. در بخش صنعت، میلگرد آجدار با ۱۲.۶۳ میلیون دلار مهمترین کالای صادراتی این بخش بوده و ۸.۴ درصد از صادرات استان را به خود اختصاص داده است. سیم مسی بدون عایق با صادرات ۱۰.۸۵ میلیون دلار، کلینگر خاکستری با ۶.۱۰ میلیون دلار، موتور کولر با ۴.۲۰ میلیون دلار و رب گوجه فرنگی با ۲.۳۵ میلیون دلار از دیگر اقلام عمده این بخش می‌باشند. این بخش شامل ۱۰۵ قلم کالا است که به کشورهای کانادا، انگلستان، هلند، ایتالیا، روسیه، ساحل عاج، غنا، تاجیکستان، گرجستان، آذربایجان، ازبکستان، ترکمنستان، ترکیه، هند، چین، امارات، عراق، عمان، کویت، جیبوتی، سوریه، پاکستان و افغانستان صادر گردیده است.

در بخش معدن، فرو سیلیس با صادرات ۹.۸۱ میلیون دلار و وزن ۱۰.۹۴ هزار تن ششمین کالا عمده صادراتی استان در سال ۱۳۹۸ بوده است. بخش معدن هشت قلم کالا بوده که به کشور هلند، بلژیک، بلغارستان، اکراین، روسیه، قزاقستان، ارمنستان، ترکمنستان، گرجستان، ترکیه، تایلند، تایوان، کنیا، پاکستان، افغانستان، امارات، عمان، سوریه و عراق صادر گردیده است.

همچنین صادرات وازلین صنعتی با ارزش ۳.۳۱ میلیون دلار و وزن ۴.۲۵ هزار تن از جمله اقلام مهم بخش مواد شیمیایی در سال ۱۳۹۸ بوده است. این بخش شامل ۱۱ قلم کالا بوده که به کشورهای رومانی، گرجستان، سودان، نیجریه، ترکیه، سوریه، آذربایجان، هند، پاکستان، افغانستان، عمان، امارات و عراق صادر گردیده است.

در بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۹۸، صادرات کشمش تیزابی به عنوان دومین کالای صادراتی استان با ارزشی معادل ۱۴.۵۵ میلیون دلار و وزن ۱۳.۲۳ هزار تن، ۹.۷ درصد از صادرات استان را به خود اختصاص داده است. صادرات کشمش انگوری با ارزش ۱۱.۰۳ میلیون دلار و وزن ۶.۹۰ هزار تن به عنوان چهارمین کالای صادراتی استان ۷.۴ درصد از صادرات استان را به خود اختصاص داده است. این بخش شامل ۲۹ قلم کالا بوده که به کشورهای کانادا، انگلستان، آلمان، اکراین، رومانی، لهستان، چک، اتریش، مجارستان، لیتوانی، ترکیه، روسیه، بلاروس، آذربایجان، قزاقستان، ترکمنستان، ارمنستان، امارات، کویت، هند، پاکستان، سوریه و عراق صادر گردیده است. صادرات بخش صنایع دستی و فرش استان در سال ۱۳۹۸ نیز شامل ۱۰ قلم کالا بوده که به کشورهای آمریکا، کانادا، آلمان، هلند، رومانی، غنا، آفریقای جنوبی، امارات، عمان، قطر، بحرین و عراق صادر گردیده است. گفتنی است ۱۶۳ قلم کالا در سال ۱۳۹۸ از استان به ۴۴ کشور جهان شامل آمریکا، کانادا، انگلستان، آلمان، ایتالیا، اکراین، بلژیک، رومانی، هلند، لهستان، اتریش، لیتوانی، روسیه، بلاروس، ارمنستان، قزاقستان، مجارستان، چک، بلغارستان، تاجیکستان، گرجستان، آذربایجان، ترکمنستان، ازبکستان، ترکیه، تایوان، تایلند، آفریقای جنوبی، سودان، نیجریه، کنیا، ساحل عاج، غنا، جیبوتی، هند، چین، سوریه، پاکستان، امارات، کویت، عمان، بحرین، عراق و افغانستان صادر گردیده است این میزان در سال ۱۳۹۷ برابر ۲۴۷ قلم کالا و ۴۰ کشور بوده است.

جدول ۱۰-۳. ده قلم عمده کالاهای صادراتی استان از گمرک همدان در سال ۱۳۹۸

ردیف	نام کالا	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	سهم از ارزش کل صادرات استان (درصد)	سهم از وزن صادرات استان (درصد)
۱	بنزین	۹۴.۲۹	۵۰.۳۶	۳۳.۷	۱۴.۹۱
۲	کشمش تیزابی	۱۳.۲۳	۱۴.۵۵	۹.۷۴	۲.۰۹
۳	میلگرد آجدار	۳۱.۵۹	۱۲.۶۳	۸.۴۵	۵
۴	کشمش انگوری	۶.۹۰	۱۱.۰۳	۷.۳۹	۱.۰۹
۵	سیم مسی بدون عایق	۱.۳۹	۱۰.۸۵	۷.۲۷	۰.۲۲
۶	فرو سیلیس	۱۰.۹۴	۹.۸۱	۶.۵۷	۱.۷۳
۷	کلینگر خاکستری	۴۰۶.۷۷	۶.۱۰	۴.۰۹	۶۴.۳۱
۸	موتور کولر	۱.۱۱	۴.۲۰	۲.۸۲	۰.۱۸
۹	وازلین صنعتی	۴.۲۵	۳.۳۱	۲.۲۲	۰.۶۷
۱۰	رب گوجه فرنگی	۱.۹۴	۲.۳۵	۱.۵۸	۰.۳۱

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

بنا به آمار و اطلاعات دریافتی از سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان، واردات کالا از گمرک همدان در سال ۱۳۹۸ معادل ۳.۳۳ میلیون دلار و وزن ۶.۱۴ هزار تن بوده که نسبت به سال ۱۳۹۷ از لحاظ ارزشی ۲۸ درصد و از لحاظ وزنی ۴۵ درصد افزایش داشته است.

در خصوص کاهش مشاهده شده در واردات کالاهای واسطه‌ای و خطوط تولید که به نوعی کالاهای سرمایه‌ای محسوب می‌شوند می‌توان بیان داشت که هرچند که دلیل عمده آن اعمال تحریم‌های شدید علیه ایران و محدودیت انجام تجارت خارجی تجار ایرانی در کنار کاهش ارزش پول ملی و افزایش چند برابری هزینه خرید و واردات به کشور بوده، اما با توجه به کارایی بالای کالاهای سرمایه‌ای و خطوط تولید در روند رونق تولید و به تبع آن رشد

اقتصادی در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، هر گونه سیاست محدودکننده تجاری موجب ضربه زدن به اقتصاد داخلی خواهد شد. لذا باید تلاش شود تا حتی الامکان سهم کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای کاهش نیابد.

جدول ۱۰-۴. آمار واردات کالا از گمرک همدان در سالهای ۹۸-۱۳۹۷

سال	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	درصد تغییر ارزش به سال قبل	درصد تغییر وزن به سال قبل
۱۳۹۷	۲۳.۶۲	۴.۲۳	-۵۵	-۷۶
۱۳۹۸	۳۰.۳۳	۶.۱۴	۲۸	۴۵

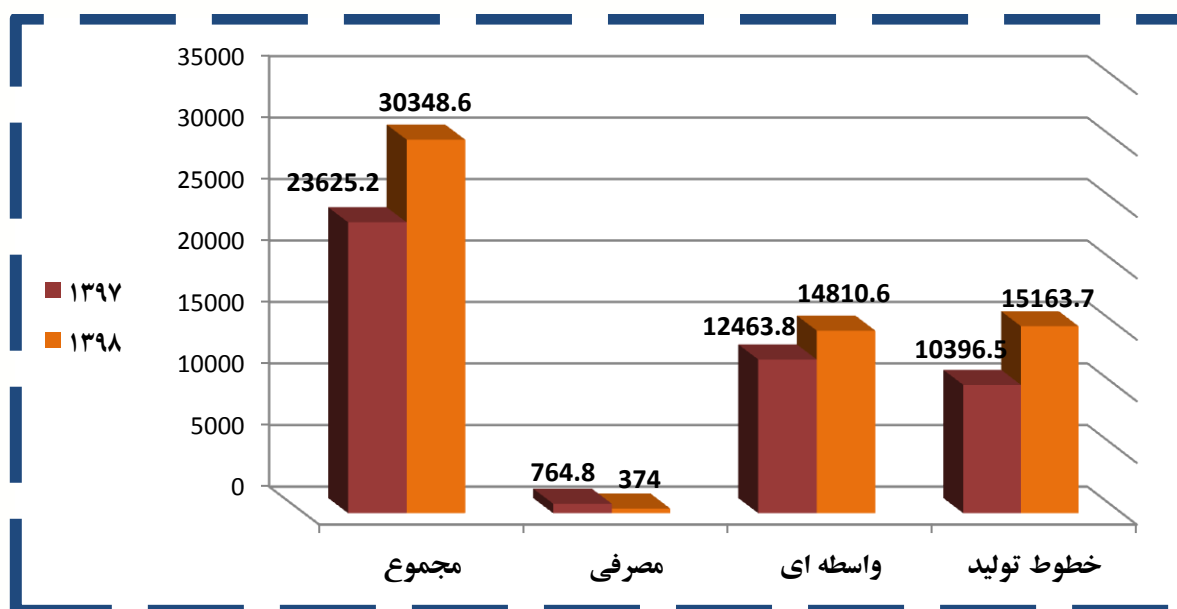
مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

در جدول (۱۰-۵)، اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۳۹۸ نشان داده شده است. ارزش واردات کالاهای مصرفی ۳۷۴.۱ هزار دلار و به وزن ۲۴۱.۱ تن، ارزش واردات کالاهای واسطه‌ای ۱۴۸۱۰.۶ هزار دلار و به وزن ۴۴۶۶.۴ تن و ارزش واردات کالاهای خطوط تولید ۱۵۱۶۳.۷ هزار دلار و به وزن ۱۴۳۹.۶ تن بوده است. همانطور که از جدول (۱۰-۵) مشخص است، ارزش واردات کالاهای مصرفی در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ با ۵۱ درصد کاهش و ارزش کالاهای واسطه‌ای و خطوط تولید به ترتیب با ۱۹ و ۴۶ درصد افزایش مواجه بوده است.

جدول ۱۰-۵. اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۳۹۸

سال	ارزش (هزار دلار)	وزن (تن)	مصرفی	واسطه‌ای	خطوط تولید	جمع
۱۳۹۷	۷۶۴.۸	۲۳۶۲۵.۲	۲۰۵۰.۸	۲۷۴۷.۱	۱۲۸۱.۹	۴۲۳۴.۱
۱۳۹۸	۳۷۴.۱	۳۰۳۴۸.۶	۲۴۱.۱	۴۴۶۶.۴	۱۴۳۹.۶	۶۱۴۷.۲
تغییرات	-۵۱	۲۸	۱۸	۶۳	۱۲	۴۵

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

نمودار ۱۰-۲. مقایسه اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ (هزار دلار)

یکی از مهمترین متغیرهایی که در بحث تجارت خارجی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی می‌باشد.

جدول (۱۰-۶) متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی استان همدان را در سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ نشان می‌دهد. متوسط قیمت کالاهای صادراتی در سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۰.۴۶ و ۰.۲۴ دلار به ازای هر کیلوگرم بوده که تغییرات متوسط قیمت کالاهای صادراتی در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷، ۴۷- درصد بوده است. همچنین متوسط قیمت کالاهای وارداتی در سال ۱۳۹۸ معادل با ۵.۵۸ دلار به ازای هر کیلوگرم بوده که نسبت به سال ۱۳۹۷، ۱۱ درصد کاهش داشته است.

جدول ۱۰-۶. متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی (دلار به ازای هر کیلوگرم)

متوسط قیمت‌ها	۱۳۹۷	۱۳۹۸	تغییرات (درصد)
متوسط قیمت کالاهای صادراتی	۰.۴۶	۰.۲۴	-۴۷
متوسط قیمت کالاهای وارداتی	۵.۵۸	۴.۹	-۱۱

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

تراز تجاری و حجم مبادلات تجاری استان در سال ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۱۱۹ و ۱۸۰ میلیون دلار بوده که تراز تجاری و حجم مبادلات تجاری در قیاس با سال ۱۳۹۷ به ترتیب ۹.۱۶ درصد کاهش و ۵۵ درصد افزایش مواجهه بوده است.

جدول ۱۰-۷. تراز تجاری استان همدان در سال ۱۳۹۸ در مقایسه با سال ۱۳۹۷

سال	تراز تجاری (میلیون دلار)	حجم مبادلات تجاری (میلیون دلار)
۱۳۹۷	۱۳۱	۱۷۹
۱۳۹۸	۱۱۹	۱۸۰

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۱۰-۴- جمع بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی در بخش تجارت خارجی برای استان

با توجه به این موضوع که بخش بازرگانی تابعی از شرایط تولید در کشور است، از اینرو هر نوع افت و خیزی در امر تولید تأثیر مستقیم و بسزایی در امر تجارت می‌گذارد. هر چه بتوان تولیدات داخلی را به سمت تولید با کیفیت بالاتر و با قیمت تمام شده پایین‌تر سوق داد، می‌توان در بازارهای جهانی جایگاه بالاتر و بزرگتری پیدا کرد. متأسفانه محصولات داخلی به دلیل وجود تحریم‌های اقتصادی، کمبود نیروی متخصص و فناوری‌های روز دنیا در اغلب موارد با قیمت بالا و کیفیت پایین‌تر نسبت به نمونه‌های مشابه خارجی تولید می‌گردند که این خود موجب کاهش قدرت رقابت در عرصه بازارهای جهانی می‌شود. لذا ضروری است که به منظور توسعه تجارت خارجی کشور و به تبع آن استان‌ها با توجه به ویژگی‌ها و توانمندی‌هایشان برنامه‌ریزی و دقت نظر بیشتری صورت گیرد. نگاهی به عملکرد تجارت خارجی استان همدان در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد، صادرات کالا از گمرک استان همدان معادل ۱۴۹.۴ میلیون دلار بوده که نسبت به سال گذشته حدود ۴ درصد از لحاظ ارزشی کاهش داشته در حالی که از لحاظ وزنی ۸۸ درصد افزایش را تجربه نمود. ارزش واردات استان نیز معادل ۳۰.۳۳ میلیون دلار بوده که به نسبت سال گذشته حدود ۲۸ درصد افزایش داشته است. همچنین تراز تجاری استان همدان در سال ۱۳۹۸ معادل ۱۳۱.۱ میلیون دلار با حجم مبادلات تجاری ۱۷۹.۱ میلیون دلار بوده است. از اینرو با توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های تولیدی و صادراتی موجود در استان همدان باید گفت که هنوز تا رسیدن به نقطه مطلوب فاصله زیادی وجود دارد. از جمله چالش‌های پیشروی صادرکنندگان استان می‌توان به عدم تناسب تسهیلات بانکی با افزایش هزینه‌های ناشی از تغییرات ناگهانی نرخ تورم و نرخ ارز و نیاز به افزایش سرمایه در گردش فعالان بخش صادرات حداقل ۳ برابر گذشته، ضعف تبلیغات در معرفی توانمندی‌ها و مزیت‌های استان در سطح کشور و شناخت ناکافی کشور از توانمندیهای تولیدی کشور و استان همدان، فقدان نام تجاری بین‌المللی برای محصولات استان، فله‌ای بودن و بدون بسته‌بندی

صادرات محصولات تولیدی و متناسب نبودن با سلیقه مصرف‌کنندگان در بازارهای داخلی و خارجی، کیفیت و ظرفیت پایین محصولات تولیدی و افزایش قیمت تمام شده محصولات استان نسبت به کالاهای مشابه خارجی، ضعف بازاریابی و دانش مناسب و اصولی برای فروش محصولات تولیدی استان و وابستگی به بازارهای هدف محدود و تکیه بر بازار متزلزل عراق، وجود مراجع متعدد و بوروکراسی زیاد جهت انجام امور مربوط به صادرات، فرسودگی ماشین‌آلات خط تولید و ضعف دسترسی به فناوریهای برتر و بروز دنیا بدلیل نامناسب بودن وضعیت سرمایه‌گذاری در تأمین و تجهیز زیرساخت‌ها بویژه در سیستم حمل و نقل استان برای محصولات کشاورزی و صنایع دستی با ماهیت فسادپذیری و خطر شکستن و تلفات بالا و ... اشاره نمود. از اینرو در ادامه به چند راهکار به منظور بهبود وضعیت تجارت خارجی استان همدان پرداخته شده است:

- شرکت فعال در نمایشگاه‌ها و همایش‌های بین‌المللی به منظور معرفی توانمندی‌ها و فرصت‌های کشور و استان
- شناسایی تمام توانایی‌ها و فرصت‌های تولیدی در کشور و استان و بازاریابی مناسب برای جذب بازارهای بین‌المللی
- شناسایی بازارهای هدف و تحقیق در مورد سلاقی حاکم بر آنها و تولید محصولات و بسته‌بندی آنها با توجه به نیاز بازارهای بین‌المللی
- توجه به استانداردهای کیفیت کالاهای صادراتی در داخل و خارج از کشور و استان و جلوگیری از صادرات کالاهای نامرغوب و ارایه خدمات پس از فروش به کالاهای صادراتی مربوطه
- تأسیس شرکت‌های مدیریت صادرات در کشور و استان به منظور جلوگیری از صدور محصولات به صورت خرد
- تقویت و توسعه خوشه‌های صنعتی در کشور و استان به منظور بالا بردن کیفیت تولیدات داخلی و افزایش توان رقابت‌پذیری آنها
- شناسایی راهکارهای ابتکاری شرکت‌ها و افراد موفق کشور و استان در حوزه تولید و صادرات استان و تدوین و آموزش تجارب آنها با همکاری بخش دانشگاهی
- کاهش و تسهیل بروکراسی خسته‌کننده و زیاد مربوط به صادرات در کشور و استان با احصاء قوانین و مقررات زاید و دست و پاگیر در حوزه تجارت خارجی استان و همچنین بهبود فرآیندها و رویه‌های صادرات کالا به منظور تسهیل جریان محصولات بین کشورها و افزایش انگیزه‌های ورود به این عرصه
- ایجاد بستری مناسب برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در تکمیل توسعه زنجیره صنایع تبدیلی و تکمیلی برای محصولات تولیدی کشور و استان مخصوصاً بخش کشاورزی که به دلیل ماهیت فسادپذیر بودن تولیدات آن نیاز مبرم به ایجاد صنایع تبدیلی دارد.

بازار سرمایه

سیمای اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مرور اجمالی بر بازار سرمایه

بازار سرمایه از جمله بازارهای مالی است که نقش به سزایی در رشد و توسعه اقتصادی ایفا می‌کند. در واقع این بازار از یک طرف، با جمع‌آوری پس‌اندازهای خرد و کلان، بستری جهت کسب و کار و رونق اقتصادی فراهم می‌نماید و از طرف دیگر، به تأمین مالی شرکت‌ها و بنگاه‌ها کمک می‌نماید. بدین معنی که شرکت‌های تولیدی و خدماتی با فروش سهام خود به سهامداران، اقدام به تأمین منابع مالی مورد نیاز خود می‌کنند.

در این راستا در سال ۱۳۹۸ در سال گذشته بورس منطقه‌ای همدان با برگزاری چندین جلسه با مدیران شرکت‌های تولیدی و خدماتی استان (همانند شرکت سحر، کنترل گاز اکباتان، کیان کرد و ...) به معرفی ابزارهای تأمین مالی پرداخته و مقدمات لازم برای پذیرش تعدادی از واحدهای واجد شرایط بورسی شدن در استان در دستور کار قرار داد. چرا که استان همدان تنها ۴ شرکت پذیرفته شده در بازار سرمایه (شرکت سیمان هگمتانه، شرکت قند هگمتانه، شرکت شیشه همدان و صنایع غذایی کیوان)، دارد و سهم شرکت‌های بورسی استان در کل کشور، بسیار پایین است. لذا با این توصیف، توجه جدی به این بازار در استان ضروری است و می‌تواند نتایج بسیار مطلوبی بر رشد تولید، رفع مشکلات تأمین مالی و سرمایه بنگاه‌های اقتصادی استان داشته باشد و به تدریج سرمایه‌های راکد و سرگردان و خرد را در این مسیر به خوبی هدایت نموده و از رشد نقدینگی روز افزون جاری بکاهد. درحقیقت، بازار سرمایه می‌تواند به عنوان تنها محل پذیرش نقدینگی‌های سرگردان استان و کشور در راستای کمک به تولید کشور و در نهایت کنترل تورم جامعه قلمداد شود.

واژگان کلیدی: بازار سرمایه، بورس، نقدینگی‌های سرگردان، تورم، همدان

مقدمه

بورس اوراق بهادار یک نهاد محوری در بازار سرمایه به شمار می‌آید که با جذب پس‌اندازها، نقدینگی را برای سرمایه‌گذاری فراهم می‌کند و به کاهش خطرهای سرمایه‌گذاری، ارائه شفافیت برای سرمایه‌گذاری و تشویق کارآفرینی کمک می‌کند.

توسعه اقتصادی مستلزم تعهد به سرمایه‌گذاری درازمدت است که بورس اوراق بهادار سرمایه‌های طولانی مدت برای بخش‌های اصلی اقتصاد، از جمله کسب و کار و دولت را فراهم می‌کند. سرمایه‌گذاری در بورس اهمیت بسیار زیادی در سامانه‌های اقتصادی دارد و به عبارتی یکی از پارامترهایی است که میزان سنجش سلامت یا بیماری اقتصادی کشورها را مشخص می‌کند. یکی از مهمترین مباحثی که در اقتصاد جهان بررسی می‌شود، استفاده از سرمایه‌های راكد برای توسعه اقتصادی هر کشور است که بورس می‌تواند در این زمینه نقش اساسی ایفا کند.

تأمین منابع مالی در هر اقتصادی به‌ویژه اقتصاد کشورهای درحال توسعه مهم‌ترین عامل پویایی، رونق و رشد است. اقتصاد ایران به‌طور سنتی در تأمین منابع مالی خود بر سیستم بانکی و استفاده از تسهیلات آن تکیه کرده است. سرمایه با دو بازوی بازار سهام و بازار بدهی در گذشته‌های نه‌چندان دور در تأمین مالی اقتصاد ملی جایگاهی را از آن خود نکرده بود و بودجه عمرانی دولت با فاصله بسیار نسبت به‌رديف اول، دومین جایگاه تأمین مالی را در اختیار داشت. سرمایه‌گذاری خارجی نیز بنا به دلایل گوناگون تاکنون نتوانسته خود را به‌عنوان یک عامل تأمین مالی پایدار به اثبات برساند. هرچند سرمایه‌گذاری خارجی به‌ویژه در صنعت نفت و گاز هرازگاهی به‌طورجدی پا به عرصه اقتصاد ایران گذاشته اما از پایداری لازم برخوردار نبوده و با تغییر روندهای سیاسی و دیپلماسی روندی پر نوسان یافته است. بازار سرمایه اما در سالیان گذشته جایگاه مناسب‌تری برای خود مهیا کرده و به‌ویژه با تغییر قوانین اصلی ناظر بر این بازار و امکان انتشار اوراق تأمین مالی همچون اوراق مشارکت، اسناد خزانه، اوراق اجاره، اوراق مرابحه و سایر اوراق تأمین مالی اسلامی به دومین منبع تأمین مالی پایدار و باثبات اقتصاد ایران بدل گشته است.

لذا در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بازار سرمایه و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی و در بخش دوم وضعیت تحولات بازار سرمایه در استان مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد و در بخش سوم نیز شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و نهایتاً در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در استان و کشور در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۱۱-۱. سیاست‌های اقتصادی بازار سرمایه و جهت‌گیری‌های استان

مهمترین سیاست‌ها و جهت‌گیری‌های استان در زمینه بازار سرمایه به شرح ذیل است:

الف) تأمین مالی:

در سال‌های اخیر حرکتی نوین به سمت فعال‌سازی ظرفیت‌های نهفته در بازار سرمایه برای تأمین مالی شرکت‌ها و طرح‌ها آغاز شده است. روش‌ها و ابزارهای مختلفی همچون ابزارهای مبتنی بر بدهی (اوراق بهادار اسلامی یا همان صکوک، اوراق مشارکت، گواهی سپرده مدت‌دار ویژه سرمایه‌گذاری، اوراق رهنی و ...) و ابزارهای مبتنی بر سرمایه (افزایش سرمایه، شرکت‌های سهامی عام، صندوق‌های زمین و ساختمان برای تأمین مالی بخش مسکن و صندوق‌های پروژه محور) وجود دارند که از آنها می‌توان در راستای تأمین مالی استفاده نمود. یکی از ساز و کارهای موجود برای استفاده از ظرفیت‌های بازار سرمایه برای تأمین مالی ایجاد و توسعه واسطه‌ها و شرکت‌های مالی ارائه دهنده خدمات مربوط تسهیل تأمین مالی متقاضیان از بازار سرمایه می‌باشد. این واسطه‌ها و شرکت‌های ارائه دهنده خدمات تحت عنوان شرکت‌های تأمین سرمایه از سازمان بورس اوراق بهادار دارای مجوز فعالیت می‌باشند. در سال گذشته بورس

منطقه‌ای همدان با برگزاری چندین جلسه با مسئولین شهرداری و مدیران شرکت‌های صنعتی به معرفی ابزارهای فوق‌الذکر پرداخت.

(ب) کمک به تولید استان و افزایش نرخ اشتغال:

تأمین مالی از طریق بورس اوراق بهادار یکی از مهمترین و موثرترین نوع تأمین مالی برای شرکت‌ها و بنگاه‌های مالی است. لذا اگر شرکتی بتواند مقدمات پذیرش خود در بازار بورس و فرابورس و حتی بازار پایه را فراهم سازد، می‌تواند تأمین مالی خود را به انجام برساند و با ظرفیت بیشتری نسبت به قبل، به تولید بپردازد و نیروی انسانی بیشتری را نیز به کار گیرد. در استان همدان نیز شرکت بورس منطقه‌ای و اداره کل امور اقتصادی و دارایی جلسات متعددی را با مدیران عامل برخی از شرکت‌های بزرگ استان برگزار کردند و در راستای پذیرش این شرکت‌ها در بازار سرمایه مذاکرات متعددی صورت پذیرفت.

(ج) گسترش فرهنگ سهامداری:

گسترش فرهنگ سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه از جمله سیاست‌های مهم مسئولین بازار بوده است که در همین راستا بورس منطقه‌ای همدان با افزایش تعداد برگزاری دوره‌های آموزشی در سال گذشته، توانست نقش بسزایی در جذب آحاد مردم به این بازار تقریباً ناشناخته در استان ایفا نماید. شایان ذکر است اداره کل امور اقتصادی و دارایی نیز برنامه‌ها و دوره‌های متنوعی را در استان جهت ورود سرمایه‌گذاران جدید به بازار سرمایه در سال ۱۳۹۸ برگزار نمود.

۱۱-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار سرمایه استان

از آنجا که بازار سرمایه یک سیستم محسوب می‌شود، لذا تغییر و تحولات آن نیز مربوط به کل کشور است و بازار سرمایه استان مجزا از بازار سرمایه کشور نیست. با این تفسیر، مهمترین تحولات بازار سرمایه در سال گذشته به شرح ذیل می‌باشد.

(الف) از تحولات و تغییرات گسترده‌ای که طی سال‌های گذشته در بازار سرمایه اتفاق افتاده است می‌توان به مبحث معاملات برخط اشاره نمود که سبب شده تا بسیاری از سرمایه‌گذاران از طریق سامانه‌های معاملات برخط اقدام به خرید و فروش سهم نمایند. به نحوی که در اولین عرضه اولیه سال ۱۳۹۹ حدود ۲ میلیون و ۲۰۰ هزار نفر کاربر آنلاین، در خرید سهم صندوق بازنشستگی کشوری (شستا) مشارکت نمودند. البته این امر به گسترش بازار سرمایه و فرهنگ سهامداری در اقصی نقاط مختلف کشور کمک شایانی نموده است.

(ب) اضافه شدن ابزارهای جدید مالی از جمله صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک نیز جزء تحولات سالیان اخیر بازار سرمایه بوده که به کمک افراد مبتدی و تازه وارد آمده و به سهولت در اختیار فعالان بازار قرار گرفته و از قابلیت نقدشوندگی بالایی نیز برخوردار است. البته عموماً معاملات صندوق‌های سرمایه‌گذاری در شهر تهران انجام می‌گیرد. اما سرمایه‌گذاران استانی نیز می‌توانند از صندوق‌های با درآمد ثابت، صندوق‌های مشترک در سهام و ... استفاده نمایند.

(ج) تغییر برخی از قوانین و مقررات بازار سرمایه جهت جلوگیری از سفته‌بازی روی سهام کوچک در راستای کمک به سهامداران خرد

(د) کاهش زمان توقف نمادهای معاملاتی از جمله تحولات بزرگی بود که در بازارهای بورس و فرابورس اتفاق افتاد و بسیاری از سرمایه‌گذاران را از ریسک توقف نماد شرکت‌ها رهانید.

(ه) رشد فوق‌العاده تمام شرکت‌های بورسی و فرابورسی به نحوی که شاخص کل بورس ۱۸۳ درصد و شاخص کل فرابورس حدود ۴۸۳ درصد بازدهی را به ثبت رسانده‌اند.

۱۱-۳- وضعیت شاخص های بازار سرمایه استان

شاخص کل قیمت در طی سال ۱۳۹۸ از ۱۷۸,۶۹۵ واحد، به ۵۱۲,۹۰۱ واحد رسید و بازدهی ۱۸۷ درصدی را به ثبت رساند که در جداول ذیل اطلاعات کاملی در مقایسه با سال ۱۳۹۷ آورده شده است. شاخص صنعت از ۱۶۱,۰۳۰ در سال ۱۳۹۷ به ۴۵۸,۰۳۲ در سال ۱۳۹۸ رسید که بازدهی ۱۸۴ درصدی را نشان می دهد. در زمینه شاخص مالی نیز این شاخص با ۲۱۰ درصد افزایش از ۲۰۵,۲۶۵ به ۶۳۶,۶۷۰ رسیده است. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص های فوق در جدول (۱۱-۱) نشان داده شده است.

جدول ۱۱-۱. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص ها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان

شرح	واحد شمارش	سال ۱۳۹۸	۱۳۹۷	تغییرات
شاخص کل	تعداد	۵۱۲,۹۰۱	۱۷۸,۶۵۹	+۱۸۷
شاخص صنعت	تعداد	۴۵۸,۰۳۲	۱۶۱,۰۳۰	+۱۸۴
شاخص مالی	تعداد	۶۳۶,۶۷۰	۲۰۵,۲۶۵	+۲۱۰
نسبت قیمت به بازده انتظاری (P/E)	درصد	۱۰.۳۰	۶.۸۸	+۳.۴۲

مأخذ: تالار بورس منطقه ای استان همدان

در سال ۱۳۹۸، ارزش معاملات انجام شده در بورس منطقه ای همدان با ۵۱ درصد افزایش نسبت به سال ۱۳۹۷، از ۱۴۶۲۱ میلیارد ریال به ۲۲۱۴۱ میلیارد ریال رسید. این در حالی است که حجم معاملات با ۱۴ درصد افزایش، از ۳۶۸۷ میلیارد سهم به ۴۲۲۰ میلیارد سهم افزایش یافته بود. شایان ذکر است ۴۶ درصد از ارزش معاملات مربوط به خرید سهام و ۵۴ درصد مربوط به فروش سهام بوده است. تعداد شعب کارگزاری فعال در تالار بورس همدان تا سال ۱۳۹۷، ۱۶ کارگزاری بود که در سال ۱۳۹۸، به ۱۷ شعبه افزایش یافت. همچنین، طی یک سال گذشته، تعداد ۵۵۲۲۰ کد معاملاتی جدید در تالار همدان ایجاد گردید که نسبت به سال ۱۳۹۷ که ۴۰۹۵ کد ایجاد شده بود، ۱۲۴۸ درصد افزایش یافته است که نشان از هجوم مردم عادی به بازار سرمایه است. آمار و اطلاعات مربوط به ارزش و حجم سهام معامله شده، میزان داد و ستدها به درصد، تعداد کارگزاری های استان و تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده در دو سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸، در جدول شماره (۱۱-۲)، آورده شده است.

با توجه به عرضه های اولیه جذاب در سال ۱۳۹۸، سیاست های دولت الکترونیک و با عنایت به راه اندازی سامانه سجام توسط شرکت سپرده گذاری مرکزی و تسویه وجوه بسیاری از مراجعه کنندگان جهت دریافت کد سهامداری از طریق سامانه مذکور اقدام به اخذ کد بورسی نمودند که این امر موجب گردید تا افزایش قابل توجه ورود سهامداران به بازار سرمایه را شاهد باشیم.

جدول ۱۱-۲. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص ها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان

شرح	واحد شمارش	سال ۱۳۹۸	سال قبل	تغییرات (درصد)
ارزش سهام معامله شده	میلیارد ریال	۲۲,۱۴۱	۱۴,۶۲۱	۵۱
حجم سهام معامله شده	تعداد سهم	۴,۲۲۰	۳,۶۸۷	+۱۴
داد و ستد در بورس منطقه ای به تفکیک نوع معامله	درصد	۴۶	۵۲	-۶
		۵۴	۴۸	+۶
داد و ستد در بورس منطقه ای به تفکیک شرکت های کارگزاری	تعداد	۱۷	۱۶	+۶
		تعداد*	۵۵,۲۲۰	۴,۰۹۵
تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده				۱۲۴۸٪

مأخذ: تالار بورس منطقه ای استان همدان

شایان ذکر است نسبت ارزش سهام معامله شده در بورس منطقه‌ای به کل کشور در سال ۱۳۹۸، ۰.۲۸ درصد بوده که نسبت به سال قبل که ۰.۵۰ درصد بوده به میزان ۰.۲۲ کاهش داشته است. از نظر نسبت حجم سهام معامله شده در بورس منطقه‌ای به کل کشور نیز این شاخص از ۰.۵۲ در سال ۱۳۹۷ به ۰.۳۲ درصد در سال ۱۳۹۸ رسیده که حاکی از کاهش ۰.۲۰ درصدی می‌باشد. دلیل عمده کاهش حجم و ارزش معاملات بورس‌های منطقه‌ای نسبت به کل معاملات بازار سرمایه می‌تواند نشانگر حضور کم‌رنگ‌تر مردم استان همدان در بازار سرمایه نسبت به سایر استانهای کشور قلمداد کرد. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌های مذکور در جدول شماره (۱۱-۳)، آمده است.

جدول ۱۱-۳. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان

شرح	واحد شمارش	سال ۱۳۹۸	سال قبل	تغییرات
نسبت ارزش سهام معامله شده در بورس منطقه‌ای به کل کشور	درصد*	۰.۲۸	۰.۵۰	-۰.۲۲
نسبت حجم سهام معامله شده در بورس منطقه‌ای به کل کشور	درصد*	۰.۳۲	۰.۵۲	-۰.۲۰

مأخذ: تالار بورس منطقه‌ای استان همدان

۱۱-۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در بازار سرمایه برای استان

عدم شناخت کارکردهای اصلی بازار سرمایه از جمله ایجاد بسترهای لازم برای تأمین مالی واحدهای تولیدی، روش‌ها و ابزارهای مختلف جهت تأمین مالی به منظور تأمین تجهیزات، سرمایه در گردش و ... برای پروژه‌های صنعتی، معدنی، ساختمانی و ... که به واقع می‌تواند جایگزین مناسبی برای تأمین مالی از بازار پول و بانک‌ها باشد، معضلی است که اقتصاد استان و کشور با آن دست به گریبان بوده است.

از سوی دیگر، یکی از چالش‌های کلانی که بورس با آن مواجه است نبود فرهنگ سهامداری و سرمایه‌گذاری است. از نگاه عامه جامعه بورس یک جعبه سیاه است که با شانس یا اقبال (یا از نگاهی دیگر با تباری و رانت) قیمت سهام شرکت‌ها بالا و پایین می‌رود و سهامداران خرد و عوام مجالی برای کسب بازدهی و سود ندارند. این نگاه نادقیق ناشی از عدم معرفی مناسب بورس به سرمایه‌گذاران است و آنها تصور دقیقی از وضعیت بازار ندارند.

بنابراین با توجه به موانع پیش‌روی بازار سرمایه در استان و حتی کشور، توصیه‌ها و راهکارهای ذیل ارائه می‌گردد. الف) تعامل هر چه بیشتر با رسانه‌های استانی، دانشگاه‌ها، مدارس و ادارات در سطح استان، جهت گسترش فرهنگ سهامداری و شناساندن هرچه بیشتر بازار سرمایه به عموم مردم استان همدان (در این راستا اداره کل امور اقتصادی و دارایی در سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ با بکارگیری و استفاده از ظرفیت کارشناسان خود، بالغ بر ۲۰ دوره، کارگاه و سمینار آموزشی بازار سرمایه را در دانشگاه‌های بوعلی سینا، دانشگاه پیام‌نور، اتاق بازرگانی همدان، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان، دیوان محاسبات استان، و ... را برگزار نموده است).

ب) افزایش تنوع در برگزاری دوره‌های آموزشی و سعی در معرفی ابزارهای متنوع مورد معامله در بازار سرمایه و همچنین برنامه‌ریزی جهت برگزاری این دوره‌ها طی فواصل مناسب جهت بهره‌برداری سرمایه‌گذاران و علاقه‌مندان به این بازار

ج) ارتباط بیشتر و مؤثرتر نهادهای سرمایه‌گذاری استان مانند مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان، اداره کل جلب و جذب سرمایه‌گذاری استانداری، سازمان سرمایه‌گذاری شهرداری، کمیسیون سرمایه‌گذاری و تأمین مالی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی استان با شرکت‌های بزرگ، متوسط و حتی کوچک استان در راستای اقناع آنان به پذیرش و عرضه سهام خود در بورس و فرابورس و همچنین شهرداری‌های شهرهای مختلف جهت استفاده از ظرفیت‌های بازار سرمایه برای تأمین مالی پروژه‌های در دست اقدام، می‌تواند از جمله سیاست‌های بازار سرمایه باشد.

سیمای اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مروری اجمالی بر صنعت بیمه

صنعت بیمه به عنوان یک بخش خدماتی دارای نقشی جبران کننده و حمایتی در اقتصاد هر کشوری است. موفقیت این صنعت، انگیزه و محرکی برای دیگر صنایع است و موجب افزایش کارایی شرکت‌ها می‌شود. صنعت بیمه، پشتوانه راسخی است که سهم قابل توجهی در تحقق این مهم خواهد داشت. کارگروه تحول در صنعت بیمه کشور، چشم‌انداز و اهداف این صنعت در سال ۱۴۰۴ را ترسیم نموده و راهبردها، سیاست‌ها و برخی از طرح‌ها و پروژه‌های دستیابی به آن اهداف را مشخص کرده است. بیمه مرکزی به عنوان ناظر و تنظیم‌کننده سیاست‌ها در تحول صنعت بیمه نقشی بسیار پررنگ دارد. از مهمترین عوامل مؤثر بر گسترش صنعت بیمه کشور می‌توان ایفای نقش نظارتی و تنظیم‌گری بیمه مرکزی و خروج از تصدی‌گری، حضور صنعت بیمه کشور در محیط بین‌المللی، گسترش فضای رقابتی در صنعت بیمه، افزایش ضریب نفوذ و تنوع‌بخشی به محصولات بیمه‌ای و نیز ارتقا کمی و کیفی سرمایه انسانی در بیمه مرکزی و صنعت بیمه را نام برد. نقش بیمه در بازارهای مالی نقشی اساسی و تعیین‌کننده است. از اتفاقات مهم سال ۱۳۹۸ می‌توان به بروز سیل‌های ویرانگر در ابتدای فروردین‌ماه در چند استان، کاهش تعهدات هسته‌ای ایران در نتیجه خروج آمریکا از برجام و عدم همکاری کافی کشورهای اروپایی، نوسانات نرخ ارز ناشی از فشارهای اقتصادی و جو روانی بوجود آمده متأثر از تنش‌های فی مابین ایران و ایالات متحده آمریکا و تنش نظامی پیش آمده بین آنها، و افزایش سرمایه بیمه‌ها در بخش بیمه شخص ثالث، ظهور استارت آپ‌های جدید و شیوع اپیدمی کرونا در سطح کشور نام برد. با توجه به حدوداً ۳۰ شرکت بیمه‌ای فعال در کشور، در استان همدان بیمه ایران به عنوان تنها شرکت بیمه دولتی، سهم زیادی از فعالیتهای بیمه‌ای استان را به عهده دارد و از بین ۳۰ شرکت بیمه‌ای که به صورت خصوصی فعالیت دارند ۲۱ شرکت بیمه‌ای در استان شعبه داشته و به فعالیت خدمات بیمه‌ای مشغول هستند. در سال ۹۸ شرکت بیمه تعاون رسماً افتتاح گردید و فعالیت خود را آغاز نمود صنعت بیمه استان نیاز به تحول دارد که با فراهم شدن بسترهای لازم و اهتمام مدیران ارشد استان می‌تواند در آینده نزدیک پیشرو و مؤثر بودن این صنعت را در توسعه استان شاهد باشیم.

واژگان کلیدی: همدان، صنعت بیمه، حق بیمه تولیدی، خسارت پرداختی، ضریب نفوذ بیمه

مقدمه

صنعت بیمه به عنوان یک بخش خدماتی دارای نقشی جبران کننده و حمایتی در اقتصاد هر کشوری است. موفقیت این صنعت، انگیزه و محرکی برای دیگر صنایع است و موجب افزایش کارایی شرکتها می شود و در واقع می توان مدعی بود که در سایه رقابتها و تغییرات شدید در عرصه اقتصاد، حضور صنایع حمایتی کارا در آن عرصه یکی از مهمترین مزایای رقابتی کشورها به شمار می آید. از آنجا که توسعه یافتگی کشور از اهداف اصلی در سند چشم انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران است، بنابراین صنعت بیمه، پشتوانه راسخی است که سهم قابل توجهی در تحقق این مهم خواهد داشت. کارگروه تحول در صنعت بیمه کشور، چشم انداز و اهداف این صنعت در سال ۱۴۰۴ را ترسیم نموده و راهبردها، سیاستها و برخی از طرحها و پروژههای دستیابی به آن اهداف را مشخص کرده است.

بیمه مرکزی موظف است از طریق شرکت های بیمه نسبت به ارتقاء نقش اقتصادی بیمه در تأمین رفاه و امنیت مردم و افزایش ضریب نفوذ بیمه بازرگانی در طول اجرای برنامه به ۷ درصد برسد. افزایش سهم بیمه های عمر از حق بیمه های تولیدی، افزایش ضریب نفوذ بیمه و تأمین رفاه و امنیت مردم از اهداف پیش روی صنعت بیمه کشور و استان می باشد.

از اینرو ضروریست سیاستگذاران عرصه اقتصادی کشور و در راس آنها وزارت اقتصاد برای ایفای نقش ویژه ای که در رونق تولید از طریق این حوزه (صنعت بیمه) می توانند داشته باشند، از تمامی ظرفیتهای خود حداکثر بهره برداری را انجام دهند. تحقق شعار رونق تولید در سال ۱۳۹۸ در شرایط اقتصادی کشور نیاز به عزم، اراده، هم افزایی، همفکری و هماهنگی همه ارکان نظام دارد. سال ۱۳۹۸ سال تلخ و شیرینی برای اقتصاد کشور و به خصوص برای صنعت بیمه بود. از سیل ویرانگر روزهای آغازین فروردین ماه در چند استان کشور تا زلزله های کوچک و بزرگ و شیوع ویروس کرونا، صنعت بیمه ثابت کرد که نه تنها باری بر دوش دولتها نیست بلکه در مواقع لزوم باری هم از دوش دولتها برمی دارد. پرداخت خسارت به سیل زدگان شهری و روستایی، پرداخت خسارت به آسیب دیدگان طبیعی و ... از روزهای شیرین و موفق صنعت بیمه در سال ۱۳۹۸ بود.

در این فصل سیاست های اقتصادی صنعت بیمه استان و جهت گیری های استان در سال ۱۳۹۸ در بخش اول بررسی شده است. در بخش دوم نیز تحولات صنعت استان به تبعیت از کل کشور مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم به بررسی و تحلیل وضعیت شاخص های صنعت بیمه استان پرداخته شده است و در بخش پایانی با جمع بندی و نتیجه گیری از وضعیت صنعت بیمه استان توصیه های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات و موانع پیش روی این صنعت، کارگزاران دولتی و بخش خصوصی و نیز بازار تقاضای خدمات بیمه ای استان و تقویت و بهبود شرایط بازار در استان در اختیار برنامه ریزان، سیاستگذاران و مدیران ارشد ملی و استان قرار گرفته است.

۱۲-۱- سیاست های اقتصادی صنعت بیمه و جهت گیری های استان

خروج آمریکا از توافق هسته ای در سال ۱۳۹۷ از برجام و در ادامه نتایج و آثاری که بر اقتصاد کشور داشت در سال ۱۳۹۸ باعث شد تا تمایل شرکت های بیمه گر اتکایی بین المللی برای همکاری و حضور در بازار بیمه اتکایی ایران افت محسوسی داشته باشد به گونه ای که کمتر کشور اروپایی و غربی حاضر به پذیرش ریسک های بزرگ در حوزه های استراتژیک نظیر حمل و نقل، تجارت بین الملل و ریسک های عرصه هایی چون انرژی هستند و در این میان گزینه نهایی بیمه مرکزی، انتقال ریسک های بزرگ به شرکت های بیمه گر اتکایی خارجی عمدتاً در شرق آسیا خواهد بود به ویژه اینکه این شرکتها در حوزه بازار بین المللی بیمه عمدتاً شرکت های دارای زمینه فعالیت منطقه ای و محدود بوده و کمترین فعالیت را در جهان دارند. از سوی دیگر بخش زیادی از ریسک بیمه های اتکایی به شرکت های بیمه اتکایی داخلی یا توزیع ریسک بین شرکت های بیمه گر کشور منتقل شده که البته ریسک بزرگی است و ضرورت ایجاب می کند تا نسبت های کلیدی از جمله کفایت سرمایه و ظرفیت نگهداری ریسک این شرکتها به گونه ای

مدیریت و صیانت شود که به هنگام بروز حوادث بزرگ بتوانند در برابر تعهدات خود پاسخگو باشند. در شرایط کنونی و افزایش بی‌سابقه تحریم‌ها و فشار حداکثری بر اقتصاد کشور توجه به سیاست‌های اقتصاد مقاومتی برای گسترش و رونق تولید داخلی و در نتیجه آن افزایش قدرت اقتصادی امری ضروری می‌باشد که باعث ارتقاء هرچه بیشتر قدرت ملی خواهد شد. از این‌رو لزوم داشتن یک اقتصاد پویا و قوی موجب بهبود فضای سرمایه‌گذاری در کشور خواهد بود. وظیفه صنعت بیمه، این است که توان و قدرت خویش را در تأمین، تشکیل سرمایه و تقویت بنیه سرمایه‌گذاری اقتصادی جامعه نشان دهد و افراد را در برابر مخاطرات و حوادث غیر مترقبه پوشش داده و مسیر سالم سرمایه‌گذاری را برای سرمایه‌های کوچک هموار سازد.

جهت ارتقای صنعت بیمه راهبردها و سیاست‌های دستیابی تدوین شده در کارگروه صنعت بیمه و در اقتصاد کشور و استان شامل افزایش سطح نفوذ بالاتر از متوسط جهانی، رقابتی و حرفه‌ای شدن صنعت بیمه کشور، استقرار نظام تنظیم و نظارت هوشمند، نهادینه شدن و آن در صنعت، گسترش پوشش‌های بیمه‌ای فردی با قیمت ارزان در سطح خانوارها، گسترش پوشش‌های بیمه‌ای کلان در سطح بنگاه‌ها و گسترش تعاملات منطقه‌ای و جهانی، ارتقا و توسعه فرهنگ و باورهای عمومی نسبت به صنعت بیمه است. طرح‌های جدید بیمه‌ای، باید طوری طراحی شوند که یک فعال اقتصادی، نگران در خطر قرار گرفتن سرمایه خود در صورت وقوع بلایای طبیعی و یا سیاسی همچون تحریم‌ها نباشد و پوشش بیمه از سطح "افراد" و "خانوار" به "اقتصاد" کشیده شده و به کل اقتصاد گسترش پیدا کند. صنعت بیمه نیز همچون بازار پول و اعتبار که تأمین کننده اعتبارات کوتاه‌مدت یا میان‌مدت واحدهای اقتصادی شناخته می‌شوند، به منزله یک منبع مهم تأمین مالی و سرمایه‌گذاری نقش مهمی در اقتصاد ایفا می‌کنند، همچنین صنعت بیمه در راستای اقتصاد مقاومتی به اقتصاد خرد خانوارها، اقتصاد کلان کشور و استان در حوزه درمان کمک مؤثری می‌نماید. بیمه مرکزی به عنوان ناظر و تنظیم‌کننده سیاست‌ها در تحول صنعت بیمه نقشی بسیار پر رنگ دارد. از مهمترین عوامل مؤثر بر گسترش صنعت بیمه کشور می‌توان ایفای نقش نظارتی و تنظیم‌گری بیمه مرکزی و خروج از تصدی‌گری، حضور صنعت بیمه کشور در محیط بین‌المللی، گسترش فضای رقابتی در صنعت بیمه، افزایش ضریب نفوذ و تنوع‌بخشی به محصولات بیمه‌ای و نیز ارتقا کمی و کیفی سرمایه انسانی در بیمه مرکزی و صنعت بیمه را نام برد.

۱۲-۲- بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه

از اتفاقات مهم سال ۱۳۹۸ می‌توان به بروز سیل‌های ویرانگر در ابتدای فروردین ماه در چند استان، کاهش تعهدات هسته‌ای ایران در نتیجه خروج آمریکا از برجام و عدم همکاری کافی کشورهای اروپایی، نوسانات نرخ ارز ناشی از فشارهای اقتصادی و جو روانی بوجود آمده متأثر از تنش‌های فی مابین ایران و ایالات متحده آمریکا و تنش نظامی پیش آمده بین آنها، و افزایش سرمایه بیمه‌ها در بخش بیمه شخص ثالث، ظهور استارت‌آپ‌های جدید و شیوع اپیدمی کرونا در سطح کشور نام برد. در کنار تلاش‌های صنعت بیمه کشور برای پوشش هرچه بیشتر بیمه‌گذاران در سطح کسب و کارها و اشخاص و فعالیت‌های اقتصادی در سال ۹۸، بروز اتفاقات تلخ و تاثیرگذار بر اقتصاد کشور این صنعت را بیش از گذشته تضعیف نمود که از آن جمله می‌توان جاری شدن سیل در روزهای نخستین سال در چند استان کشور، زلزله‌های گوناگون در طی سال و بروز خسارت‌های جانی و مالی به مردم، افزایش تحریم‌های آمریکا علیه ایران، مواجهه با اپیدمی گسترده کووید ۱۹، کاهش تعهدات برجامی کشور و ... را نام برد که هرکدام از این موارد خود به تنهایی تأثیرات مخرب و منفی بر یک اقتصاد را خواهند داشت اما مشاهده شد که صنعت بیمه به خوبی از عهده پرداخت خسارت‌ها برآمد و عملکرد این صنعت در بحث پرداخت خسارت‌های تحمیل شده ناشی از موارد ذکر شده در سال ۱۳۹۸ درخشان بود. درخصوص اینکه سال ۱۳۹۸ برای صنعت بیمه چگونه گذشت واقعیت این است که صنعت بیمه نتوانست در این سال انتظار قانون‌گذار را از این صنعت برآورده کند، اگرچه صنعت بیمه

نسبت به سال گذشته رشد خوبی داشته ولی کارگزاران این صنعت باید جهت نفوذ بیشتر بیمه در اقتصاد کشور از ابزارهای و فن‌آوری‌های نوین و نظارتی استفاده بیشتری را ببرند تا بتوانند ارزیابی واقعی‌تری از برآورد خسارت‌ها و پرداخت‌ها داشته باشد. از منظر دیگر استفاده از فن‌آوری‌های نوین و بروز در صنعت بیمه می‌تواند نیازهای واقعی فعالان اقتصادی و همچنین مردم را بیشتر از گذشته احصاء و جهت پوشش بیمه‌ای کسب و کارها اقدامات لازم را انجام دهند. طبیعتاً با وجود نوسانات مختلف ارزی برخی قراردادهای بیمه‌گران با کشورهای خارجی دچار ابهام و بی‌ثباتی شد که با مدیریت وزارت اقتصاد، بیمه مرکزی و شرکت‌های بیمه‌ای بر توزیع بیشتر ریسک فعالیت‌ها با وجود صندوق تحریم تاکید بیشتری شد و با استفاده از کارگروه‌های مقابله با تحریم در شرکت‌های بیمه گر این موضوعات در دستور کار قرار گرفت. همچنین درخواست افزایش سرمایه بیمه رشته‌های بیمه‌ای به خصوص بیمه بدنه توسط شرکت‌های بیمه از بیمه‌گذاران و بروزرسانی شرکت‌های بیمه در پی افزایش تحریم‌های جدید و مجوز نوسانات نرخ ارز و به تبع آن نوسانات بازار خودرو و قیمت آن ضرورت بروزرسانی قیمت خودروهای بیمه شده و دریافت الحاقیه افزایش سرمایه بیمه بدنه توسط دارندگان این خودروها را در دستور کار خود قرار دادند تا در صورت بروز خسارت بتوانند از عهده پرداخت خسارت‌ها در سطوح بالاتر برآیند.

به طور کلی در سال ۱۳۹۸ صنعت بیمه نسبت به گذشته تغییر خاصی نداشت. عدم تحول کافی در این صنعت با توجه به اتفاقات سال قبل قابل پیش‌بینی بود اما عملکرد صنعت بیمه در مواجهه با پرداخت خسارات علی‌الخصوص در بخش سیل درخشان و قابل دفاع بود و از شیرینی‌های این سال در بخش بیمه بود. در سال ۱۳۹۸ صنعت بیمه کشور به حفظ روبه‌های قبلی خود پرداخت ضمن اینکه نگاه جدیدی در حوزه آی تی و تشکیل کمیته‌های تحول دیجیتال در برخی شرکت‌های بیمه بوجود آمد که برای رسیدن به نتیجه باید منتظر ماند، چون نیاز به زمان و دارد و همچنین تشکیل زیرساخت‌های لازمه در این بخش هزینه‌بر نیز می‌باشد. درخصوص بیماری کرونا که در اواخر سال ۱۳۹۸ گریبانگیر مردم، کسب و کارها و فعالیت‌های اقتصادی و به طور ویژه زندگی و سلامت مردم شد تقریباً تمامی دستگاه‌ها از جمله شرکت‌های بیمه کشور با همگرایی خوبی که داشتند تلاش جهت شکست این بیماری را در دستور کار خود قرار داده‌اند. شرکت‌های بیمه با تدابیر اندیشیده شده بیمه مرکزی به بیمه‌گذاران خود در بیمه شخص ثالث مهلت سه ماهه برای تمدید بیمه‌نامه‌ها داد.

صنعت بیمه ایران در سال ۱۳۹۸ سال دشواری را دستکم نسبت به سال‌های پس از برجام تجربه نمود و شرکت‌های بیمه‌گر برای در اختیار گرفتن سهم بیشتر از بازار، البته با چالش‌های پرشماری مواجه شده‌اند و در این شرایط انتظار رشد ضریب نفوذ بیمه به میزان ۷ درصد در طول اجرای برنامه ششم توسعه بلندپروازانه و دور از انتظار خواهد بود. در این مسیر البته چرخش سهم بازار بیمه از شرکت‌های بیمه‌ای دارای ماهیت دولتی و شبه‌دولتی به سمت شرکت‌های بیمه‌ای خصوصی از یک‌سو و تغییر در سبد بیمه‌ای به سمت بیمه‌های زندگی از سوی دیگر می‌تواند نقطه عطفی محسوب شود؛ اما دست کم به دلیل نرخ بالای تورم در ایران، انگیزه مردم برای خرید بیمه‌های عمر و زندگی تضعیف خواهد شد و شرکت‌های بیمه‌گر برای ارائه خدمات بیمه‌ای عمر و زندگی با چالش مواجه می‌شوند.

اتکای بالای شرکت‌های بیمه‌گر به بیمه شخص ثالث از یک‌سو و افزایش هزینه‌های درمانی از سوی دیگر، این شرکت‌ها را با چالش بین هزینه‌ها و درآمدها مواجه می‌سازد و عملاً سرمایه‌گذاری در صنعت بیمه را نسبت به سایر بازارها با بازده کمتری همراه کرده که تغییر در ترکیب دارایی‌ها و سبد سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه‌گر و همچنین آماده‌سازی بسترهای قانونی و حقوقی برای صیانت از صنعت بیمه جهت برقراری چتر گسترده اقتصاد کشور در برابر ریسک‌ها یکی ضرورت به شمار می‌رود. با تصویب آیین‌نامه مربوط به فعالیت استارت آپ‌های بیمه‌ای با تأیید و تهیه دستورالعمل‌های مختلف و تخصصی، در آینده‌ای نزدیک مجوزهای کارگزاری بیمه‌ای برخط توسط بیمه مرکزی صادر خواهد شد. رویکرد بیمه مرکزی به عنوان مقام ناظر در این خصوص، رویکردی حمایتی است چرا که اعتقاد بر

این است که استارت آپ‌های بیمه‌ای مکمل فروشندگان سنتی‌اند و شبکه فروش بیمه باید خود را تجهیز نموده تا با استفاده از تکنولوژی‌های جدید خدمات مناسب‌تر و سریع‌تر ارائه نماید. با توجه به تغییرات سریع در صنعت فناوری در سراسر دنیا، رقابت‌پذیری و بقای نهایی یک سازمان به توانایی آن در توسعه و تولید محصولات و خدمات جدید و نوآورانه وابسته است. کشورهای جهان با تکیه بر نوآوری در پی افزایش بهره‌وری و بهبود وضعیت اقتصادی هستند. توجه به صنعت بیمه کشور و هدایت منابع آن در کسب و کار و همچنین بازار سرمایه استان می‌تواند بازدهی بالای اقتصادی ایجاد نماید.

در سال ۱۳۹۸ با هدف افزایش ضریب نفوذ بیمه آتش‌سوزی و خطرات تبعی منازل مسکونی شهری کارگروهی با ریاست مدیریت بیمه پاسارگاد (مدیر منطقه ۷) با عنوان کارگروه بیمه‌های آتش‌سوزی استان تشکیل شد. در سال ۱۳۹۸ فعالیت شرکت بیمه تعاون رسماً آغاز و شروع شد که بدون شک می‌تواند باعث بهبود و گسترش وضعیت صنعت بیمه استان گردد.

۱۲-۳- بررسی و تحلیل شاخص‌های کلان صنعت بیمه

صنعت بیمه به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی، از سویی به عنوان یکی از عمده‌ترین نهادهای اقتصادی مطرح بوده و از طرف دیگر، فعالیت دیگر نهادها را پشتیبانی می‌کند. به عبارت دیگر صنعت بیمه با گردآوری حق بیمه‌های دریافتی، در توسعه اقتصادی دارای نقش مهمی است و از سوی دیگر با ایجاد امنیت و اطمینان برای فعالیت‌های خدماتی، تولیدی و... در جامعه، روند سازندگی، پیشرفت و ترقی را حاصل می‌کند. شاخص‌های مختلفی برای سنجش وضعیت صنعت بیمه مورد استفاده قرار می‌گیرد. براساس این شاخص‌ها می‌توان جایگاه فعلی صنعت بیمه استان را مشخص کرد و براساس آنها موفقیت در سیاست‌های پیش برنده صنعت بیمه را مورد بررسی قرار داد. شاخص‌های کلان در صنعت بیمه در چهار دسته حق بیمه تولیدی، حق بیمه سرانه و خسارت پرداختی و ضریب نفوذ بیمه دسته‌بندی می‌شوند و تعیین‌کننده جایگاه این صنعت در بین دیگر استان‌های کشور هستند.

۱۲-۴- بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی شرکت‌های بیمه استان

نقش بیمه در بازارهای مالی نقشی اساسی و تعیین‌کننده است. اصلی‌ترین عامل جذابیت سرمایه‌گذاری در هر صنعتی را می‌توان چشم‌انداز سودآوری آن دانست. عاملی که می‌تواند موجب ورود و خروج سرمایه به صنایع مختلف شود. با توجه به این عوامل پژوهشگران در مورد آینده صنعت بیمه ابراز نگرانی کرده‌اند، زیرا در چند سال اخیر میزان سوددهی صنعت بیمه پایین‌تر از متوسط بازدهی بازار سرمایه بوده است. با توجه به حدوداً ۳۰ شرکت بیمه‌ای فعال در کشور، در استان همدان بیمه ایران به عنوان تنها شرکت بیمه دولتی، سهم زیادی از فعالیت‌های بیمه‌ای استان را به عهده دارد و از بین ۳۰ شرکت بیمه‌ای که به صورت خصوصی فعالیت دارند ۲۱ شرکت بیمه‌ای در استان شعبه داشته و به فعالیت خدمات بیمه‌ای مشغول هستند. در سال ۱۳۹۸ شرکت بیمه تعاون رسماً افتتاح گردید و فعالیت خود را آغاز نمود.

جدول ۱۲-۱. وضعیت عملکرد بیمه های دولتی و خصوصی استان در سال ۱۳۹۸

نام شرکت بیمه	حق بیمه تولیدی (ریال)	حق بیمه سرانه (هزار ریال)	خسارت پرداختی (ریال)	تعداد نمایندگی
بیمه ایران	۱,۰۷۶,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۶۳۳	۶۵۹,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۲۸
بیمه آسیا	۸۶۰,۲۰۹,۳۲۳,۳۵۳	۵۰۶	۵۷۲,۷۲۷,۹۴۵,۶۳۵	۶۱
بیمه رازی	۱۶,۸۶۹,۰۰۰,۰۰۰	۱۰	۱۳۱,۵۳۳,۰۰۰,۰۰۰	۳۶
بیمه دانا	۷۶۷,۰۲۳,۵۸۰,۸۳۱	۴۵۱	۴۲۵,۷۶۱,۳۱۳,۱۳۹	۳۰
بیمه البرز	۲۶۷,۲۱۶,۶۳۴,۲۰۲	۱۵۷	۲۵۷,۲۲۷,۴۷۲,۴۶۱	۳۴
بیمه میهن	۵۳,۰۵۰,۶۷۸,۶۶۳	۳۱	۳۱,۰۲۳,۹۸۴,۱۸۱	۱۴
بیمه تجارت نو	۱۵۵,۲۶۳,۳۸۴,۲۲۷	۹۱	۱۶۶,۳۸۸,۶۵۷,۰۳۳	۲۴
بیمه کوثر	۲۱۹,۱۳۴,۰۶۸,۶۸۱	۱۲۹	۱۲۴,۰۳۳,۱۶۵,۶۰۵	۲۰
بیمه آرمان	۴,۴۶۴,۰۷۷,۴۷۷	۳	۱۷,۴۹۲,۲۰۷,۷۳۴	۴
بیمه سرمد	۵۶,۲۰۹,۰۰۰,۰۰۰	۳۳	۵۹,۴۴۲,۰۰۰,۰۰۰	۱۹
بیمه کارآفرین	عدم همکاری	عدم همکاری	عدم همکاری	-
بیمه دی	۲۲۴,۸۱۹,۳۵۱,۸۰۹	۱۳۲	۲۷۴,۵۱۶,۷۲۹,۴۱۳	۱۷
بیمه پاسارگاد	۱,۵۷۸,۵۹۹,۹۸۹,۶۹۷	۹۲۹	۳۱۰,۴۹۷,۴۴۱,۸۴۷	۴۱
بیمه پارسیان	۳۴۰,۳۷۰,۹۷۴,۶۶۱	۲۰۰	۱۹۳,۱۹۱,۰۶۳,۶۹۹	۳۵
بیمه ما	۱۳۴,۹۵۵,۷۲۱,۵۰۸	۷۹	۸۶,۰۸۷,۱۰۷,۰۲۸	۲۲
بیمه سینا	۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۷۶	۲۴۴,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۲۷
بیمه نوین	عدم همکاری	عدم همکاری	عدم همکاری	-
بیمه معلم	۴۵۴,۸۸۳,۵۷۶,۴۸۸	۲۶۸	۲۵۳,۲۵۲,۵۷۹,۰۰۱	۳۱
بیمه سامان	۴۸,۹۹۱,۵۵۳,۰۳۳	۲۹	۱۴,۷۹۸,۹۲۱,۲۴۶	۲۶
بیمه تعاون	۲,۸۶۷,۹۳۰,۰۰۰	۲	۱۲,۸۴۴,۵۹۹,۵۲۶	۵
بیمه حکمت صبا	عدم همکاری	عدم همکاری	عدم همکاری	-
بیمه ملت	عدم همکاری	عدم همکاری	عدم همکاری	-
وضعیت کل بیمه های خصوصی استان	۵,۴۸۴,۹۲۸,۸۴۴,۶۳۰	۳,۲۲۵	۳,۱۷۴,۸۱۸,۱۸۷,۵۴۸	۴۴۶
وضعیت کل صنعت بیمه استان	۶,۵۶۰,۹۲۸,۸۴۴,۶۳۰	۳,۸۵۹	۳,۸۳۳,۸۱۸,۱۸۷,۵۴۸	۵۷۴

مأخذ: شرکت های بیمه دولتی و خصوصی استان همدان

اطلاعات آماری شرکت های بیمه کارآفرین، نوین، حکمت صبا و ملت به دلیل عدم همکاری به موقع در ارسال اطلاعات درخواستی تا تاریخ ارسال گزارش در دسترس نبوده و موجود نمی باشد.

طبق اطلاعات شرکت های بیمه دارای اطلاعات و در دسترس صنعت بیمه استان همدان در سال ۱۳۹۸ جمعاً دارای ۶,۵۶۰,۹۲۹ میلیون ریال حق بیمه تولیدی و ۳,۸۳۳,۸۱۸ میلیون ریال خسارت پرداختی و ۵۷۴ شعبه فعال بیمه بوده است. در سال ۱۳۹۸ حق بیمه سرانه به ازای هر نفر در استان ۳,۸۵۹ هزار ریال محاسبه شده است. (جمعیت استان ۱۷۰۰۰۰۰ نفر برآورد شده است)

تنها نماینده بیمه‌های دولتی در استان بیمه ایران است که به تنهایی حجمی حدوداً ۱۶.۴۰ درصدی از حق بیمه تولیدی و با حق بیمه سرانه ۶۳۳ هزار ریال سهم ۱۶.۴۰ درصدی از حق بیمه سرانه و با میزان خسارت پرداختی ۶۵۹ میلیارد ریالی، سهم ۱۷.۱۸ درصدی از خسارت پرداختی و همچنین با تعداد شعبات (۱۲۸ شعبه) از تعداد شعبات نمایندگی‌های بیمه صنعت استان سهم ۲۲.۲۹ درصدی را به خود اختصاص داده است. در سال ۱۳۹۸ حق بیمه تولیدی این شرکت ۱۰۷۶ میلیارد ریال و خسارت پرداختی آن ۶۵۹ میلیارد ریال بوده است.

شرکت‌های بیمه‌گر خصوصی دارای اطلاعات در دسترس تا تاریخ ارسال گزارش با مجموع ۵,۴۸۴,۹۲۸,۸۴۴,۶۳۰ ریالی ۸۳.۵۹ درصد از کل حق بیمه تولیدی و با حق بیمه سرانه ۳,۲۲۶ هزار ریال سهم ۸۳.۵۹ درصدی از حق بیمه سرانه استان را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین با ۳,۱۷۴,۸۱۸,۱۸۷,۵۴۸ ریال سهم ۸۲.۸۱ درصدی از کل خسارت پرداختی و همچنین با ۴۴۶ نمایندگی فعال سهم ۷۷.۷۰ درصدی در این حوزه از صنعت بیمه استان در سال ۱۳۹۸ را به خود اختصاص داده‌اند. از تعداد ۲۱ شرکت بیمه خصوصی استان ۱۸ شرکت دارای اطلاعات بودند. ضریب نفوذ بیمه در استان طبق محاسبات انجام شده و اطلاعات دریافتی از شرکت‌های بیمه گر استان به شرح ذیل محاسبه شده است:

- ضریب نفوذ بیمه‌های دولتی استان در اقتصاد استان در سال ۱۳۹۸، ۰.۵۴۲ می‌باشد.
- ضریب نفوذ بیمه‌های خصوصی دارای اطلاعات تا تاریخ ارسال گزارش در اقتصاد استان در سال ۱۳۹۸ ۰.۲۷۶ می‌باشد.
- ضریب نفوذ صنعت بیمه استان در سال ۱۳۹۸ در اقتصاد استان ۰.۳۳۰ محاسبه گردیده است.
- بدلیل عدم دسترسی به GDP استان در سال ۱۳۹۸ از اطلاعات GDP سال ۱۳۹۵ و به میزان ۱۹۸۲۶۱.۷ میلیارد ریال استفاده شده است.

۱۲-۵- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

صنعت بیمه استان نیاز به تحول دارد که با فراهم شدن بسترهای لازم و اهتمام مدیران ارشد استان می‌تواند در آینده نزدیک پیشرو و مؤثر بودن این صنعت را در توسعه استان شاهد باشیم، لذا برای رسیدن به چنین هدفی می‌بایست راهکارهای پیشنهادی ذیل در اولویت و دستور کار مدیران ارشد استان باشد.

- ایران کشور بلاخیزی است و از وقوع سیل و زلزله گرفته تا فرسودگی بسیاری از زیرساخت‌های کلیدی کشور همگی نشان آسیب‌پذیر بودن کشور در برابر حوادث پیش‌بینی شده و نشده دارد و به همین دلیل یکی از راه‌های افزایش ضریب نفوذ بیمه، اجرایی شدن قانون بیمه حوادث همگانی و پوشش ریسک‌های ناشی از حوادث غیرمترقبه است.

- بیمه مرکزی باید در راستای تشدید نظارت و کنترل برخی شرکت‌های بیمه‌ای زیان‌ده اقدام اساسی کند تا مردم متضرر نشوند.

- نمایندگی‌های شرکت‌های بیمه‌ای که صرفه اقتصادی ندارند حذف، تقویت و یا احیاء شوند.
- تأکید سیاستگذاران صنعت بیمه کشور بر اجرای دولت الکترونیک در حوزه بیمه کشور باشد.
- بین سامانه‌های اطلاعاتی دستگاه‌های اجرایی در حوزه بیمه یک اتصال کامل برقرار شود.
- استفاده از شیوه‌های سنتی و دستی که بعضاً فسادپذیر است، باید به حد صفر رسیده و بحث الکترونیکی کردن کلیه فعالیت‌های بیمه به‌طور جدی دنبال شود.
- توسعه بیمه‌ها و طراحی پوشش‌های به روز و جدید بیمه‌ای و مناسب با شرایط اقتصادی گروه‌های هدف و موقعیت اقتصادی استان

- توسعه بیمه‌های با پوشش ریسک بیماری‌های واگیر و اپیدمی

- رونق و تنوع بخشی به شکل و نوع بیمه‌های عمر و زندگی و رقابتی‌تر کردن این فضا با طراحی و تنوع مزایای جانبی بیمه‌ها جهت ترغیب و تشویق بیمه‌گذاران عمر
- خصوصی‌سازی و اجرای سیاست‌های آزادسازی و ایجاد فضای رقابتی و همچنین افزایش مشارکت بخش خصوصی در بخش بیمه
- تعامل صنعت بیمه با سایر حوزه‌های تأمین مالی از سیستم بانکی و بازار سرمایه
- ایجاد مشوق برای گسترش استفاده از بیمه عمر در جامعه از طریق بیمه مرکزی و ابلاغ آن به استان
- هدایت و سوق دادن فعالیت‌های بیمه‌ای در زمینه گسترش اشتغال و رونق تولید
- ارزیابی عملکرد و نظارت مستمر در صنعت بیمه استان
- گسترش و تحت پوشش قرار دادن بخش غالب و دارای مزیت نسبی استان (به عنوان نمونه بخش کشاورزی، صنعت و معدن، میراث فرهنگی و گردشگری و ساختمان) در سطح استان
- تلاش در جهت پوشش بیمه‌ای تمام شهروندان استان از طریق بیمه‌های مختلف و افزایش ضریب نفوذ بیمه استان
- ایجاد فضای رقابتی و همچنین افزایش مشارکت بخش خصوصی در بخش بیمه در سطح استان
- به جریان انداختن سرمایه‌های کلان بیمه‌ها در جهت کارآفرینی و بهبود محیط کسب و کار و ... استان
- تعامل بیشتر شرکت‌های بیمه استان با دستگاه‌های قضایی و تعیین شعبات ویژه جهت رسیدگی به امورات بیمه‌ها
- سرمایه‌گذاری بیمه‌ها در بخش کسب و کار و کارآفرینی استان و پوشش ریسک سرمایه‌گذاری‌ها در این حوزه و حمایت بیمه‌ای از شرکت‌های دانش بنیان
- برنامه‌ریزی و هدایت سرمایه‌های بیمه‌ها در جهت حمایت و توسعه کارآفرینی و بهبود محیط کسب و کار و تولید
- با توجه به تغییرات سریع در صنعت فناوری در سراسر دنیا، رقابت پذیری و بقای نهایی یک سازمان به توانایی آن در توسعه و تولید محصولات و خدمات جدید و نوآورانه وابسته است. کشورهای جهان با تکیه بر نوآوری در پی افزایش بهره‌وری و بهبود وضعیت اقتصادی هستند. توجه به صنعت بیمه کشور و هدایت منابع آن در کسب و کار و همچنین بازار سرمایه استان می‌تواند بازدهی بالای اقتصادی ایجاد نماید.

بازار پول و اعتبار

سیستم اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مروری اجمالی بر بازار پول و اعتبار

بنا به تعریف، بازار پول بازاری برای داد و ستد پول و دیگر دارایی‌های مالی جانشین نزدیک پول است که سررسید کمتر از یکسال دارند، از این بازار به عنوان بازار ابزارهای مالی کوتاه مدت با ویژگی اندک بودن ریسک عدم پرداخت، نقد شوندگی و ارزش اسمی زیاد نام می‌برند. تمرکز فعالیت این بازار در استفاده از ابزارهایی است که به اشخاص و بنگاه‌های تجاری این امکان را می‌دهند که به سرعت نقدینگی خود را به میزان مطلوب درآورند. بانک مرکزی و دیگر واسطه‌های مالی بانکی از قبیل بانک‌های تجاری و مؤسسات اعتباری غیر بانکی از مهمترین نهادهای بازار پول به شمار می‌آیند. بازار پول و اعتبار به عنوان پشتیبان بنگاه‌ها و خانوارها و فعالان اقتصادی نقشی اثرگذار و کارا در اقتصاد کشور ایفا می‌کند. پیشرفت‌های زیاد بازار پول و اعتبار و نظام بانکی و مالی کشور در سالهای اخیر در ارائه خدمات به جامعه هدف بیانگر این مهم است. در وضعیت فعلی اقتصاد کشور، نیاز به اصلاح ساختار بانکی به خوبی حس می‌شود و در اینکه بنگاهداری بانک‌ها خسارات زیادی را بر اقتصاد کشور وارد می‌کند شکی نیست. بنگاهداری بانک‌ها آنها را از رسالت اصلی خود (ایجاد پویایی و رونق در حوزه تولید، اشتغال و صادرات، برنامه‌ریزی برای کنترل نقدینگی و مهار تورم، جلوگیری از رکود، حرکت به سمت تک نرخی شدن ارز، واگذاری بنگاه‌های اقتصادی و بانک‌ها، هدف‌گذاری نرخ ارز و تعادل بیشتر با صادرکنندگان جهت برگشت ارز حاصله به چرخه اقتصاد و ...) باز می‌دارد. بنابراین انتظار می‌رود سیاست‌گذاران کلان این عرصه بتوانند در جهت تحقق شعارها و رسالت‌های اصلی آن گام‌های مؤثری بردارند. البته با وجود تحریم‌های بی‌سابقه خارجی علیه اقتصاد کشور و به ویژه بخش نظام بانکی رو به موجود قابل پیش‌بینی بود و می‌توان گفت در مجموع سیستم موجود در بازار پول و اعتبار و نظام بانکی کشور عملکرد قابل قبولی را از خود به جا گذاشته است. شاخص‌های سیستم بانکی استان در سال ۱۳۹۸ دارای نوسان بود و مشکلاتی را برای آن ایجاد نمود. خروج آمریکا از توافق برجام در سال ۱۳۹۷ و ادامه تحریم‌های اقتصادی در سال ۱۳۹۸، کاهش تعهدات برجامی دولت ایران، تنش‌های نظامی بین ایران و آمریکا، شیوع ویروس کرونا در اواخر سال ۱۳۹۸ هرکدام خود به تنهایی می‌تواند شوک‌هایی را برای یک اقتصاد به دنبال داشته باشد و باعث اختلال در نظام ارزی و تشدید فعالیت‌های سفته‌بازانه در بازار دارایی‌ها، شوک‌های قیمتی و ... آن شود. در کشور ما و به تبع آن در سطح استان در سال ۹۸ شاهد شوک‌های این‌چنینی بودیم و موارد مذکور سبب افزایش تقاضا برای پول و در نتیجه آن تبدیل سپرده‌های سرمایه‌گذاری به سپرده‌های جاری شد و از آنجا که برخی بانک‌ها و به تبع آن در سطح استان دارای محدودیت منابع بودند فشار نقدینگی بر بانک‌ها بیشتر شد و مهار آن در سطح کلان به مسئله کلیدی شبکه بانکی کشور تبدیل شد. از این‌رو ضروری است جهت مقابله با چالش‌های بوجود آمده اصلاحات ساختاری در نظام پولی و بانکی کشور و تلاش جهت عملیاتی نمودن آنها انجام شود و در دستور کار سیاست‌گذاران اصلی این بازار قرار گیرد تا در سالهای آتی با اجرای درست آن سیاست‌ها گام‌های مؤثری در مرتفع نمودن مشکلات نظام بانکی کشور و استان برداشته شود.

واژگان کلیدی: همدان، بازار پول و اعتبار، سپرده‌های بانکی، تسهیلات اعطایی، مطالبات معوق

مقدمه

بازار پول و اعتبار به عنوان یکی از بازارهای کارا و اثرگذار در اقتصاد و پشتیبان بنگاه و خانوارهاست. در سالهای اخیر نظام بانکی و مالی کشور پیشرفت‌های زیادی از حیث نقش و ارائه خدمات کرده است. با این وجود، این موضوع از سویی هم آسیب‌های زیادی از شرایط حاکم بر کشور به جهت ناکارآمدی سیاست‌های پولی، ارزی و مالی و مدیریتی دیده است. در حال حاضر بزرگترین مشکل ساختاری بانک‌ها برای تحقق اهداف کلان بنگاهداری آنها است و این موضوع معضلاتی چون رشد نقدینگی و تورم را در اقتصاد را ایجاد کرده است. با این توصیف در این فصل ضرورت دارد تا مسایل مرتبط با بازار پول و اعتبار در سطح کشور و استان مورد بررسی قرار گیرد. به همین منظور در بخش اول این فصل سیاست‌های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیری‌های استان در سال ۱۳۹۸ بررسی شده است. در بخش دوم نیز تحولات این بازار و اثرگذاری آن بر بازار پول و اعتبار استان به تبعیت از کل کشور مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم به بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌های بازار پول و اعتبار استان پرداخته شده است. در بخش پایانی جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از وضعیت این بازار در استان و توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات و موانع پیش‌روی این بازار، در راستای تقویت و بهبود شرایط بازار و کیفیت خدمات نظام بانکی در استان ارائه خواهد شد.

۱۳-۱- سیاست‌های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیری‌های استان

مهم‌ترین سیاست‌های مورد نظر در بازار پول و اعتبار کشور و استان در سال ۱۳۹۸ علاوه بر تداوم سیاست‌های سالهای قبل (ایجاد پویایی و رونق در حوزه رونق تولید، اشتغال و صادرات، برنامه‌ریزی برای کنترل نقدینگی و مهار تورم، جلوگیری از رکود، حرکت به سمت تک نرخی شدن ارز، هدفگذاری نرخ ارز و تعادل بیشتر با صادرکنندگان جهت برگشت ارز حاصله به چرخه اقتصاد و ...) سیاست‌هایی نظیر تسریع در فروش دارایی‌ها و اموال مازاد بانک‌ها، تأکید بر عدم بنگاهداری بانک‌ها، مدیریت صحیح در رعایت سود بانکی و اضافه برداشت جهت کنترل رشد نقدینگی و ایجاد کارگروه‌هایی جهت عملیاتی نمودن این سیاست‌ها در دستور کار بانک مرکزی قرار گرفته است. در راستای اصلاح نظام پولی و بانکی کشور و افزایش استقلال بانک مرکزی، برنامه‌ریزی جهت تعدیل تدریجی نرخ سپرده‌های بانکی، نیز از سیاست‌های اتخاذی در سال ۱۳۹۸ بود. استفاده از ظرفیت سیستم بانکی جهت بهبود شرایط زندگی و ارائه تسهیلات لازم به سیل‌زدگان و آسیب‌دیدگان در سال ۱۳۹۸ از دیگر برنامه‌های نظام بانکی است. در مجموع حمایت از رونق تولید و کنترل نقدینگی، تأمین ارز برای تأمین‌کنندگان کالاهای اساسی و کاهش وابستگی به ارز نفتی از اهداف اصلی دولت و بانک مرکزی در سطح کشور و به تبع آن در استان خواهد بود و با اجرای این سیاست‌ها امیدواریم شاهد نوسانات نرخ ارز و آثار تورمی آن نباشیم.

همچنین در استان با عنایت به تصمیمات دولت و مسئولین ارشد استانی با هدف حمایت از تولید داخلی و اشتغال پایدار، تسهیلات اشتغال در سیستم بانکی به میزان قابل قبولی پرداخت گردید. در این زمینه حمایت و نظارت دستگاه‌های اجرایی ذیربط در استان با هدف رونق تولید استان دنبال می‌شود.

در سال ۱۳۹۸ هم راستا با سیاست‌های تعیین شده از سوی بانک مرکزی و شورای پول و اعتبار، بانک‌های استان همدان نیز در حوزه‌های مرتبط همگام با تحولات کشوری پیش رفته و در زمینه‌هایی همچون افزایش اعتماد عمومی و رشد سپرده‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت و جذب منابع ارزان قیمت، افزایش تسهیلات اعطایی به بخش‌های مختلف اقتصادی، بخشودگی سود و سود تأخیر تسهیلات پرداختی معوق، ارائه تسهیلات وام ازدواج در کوتاه‌ترین زمان اقدامات جدی نموده است. با توجه به اینکه یکی از مهم‌ترین اولویت‌های نظام بانکی کشور و وظیفه اصلی بانک مرکزی مهار تورم و ایجاد شرایط مناسب برای رشد اقتصادی بشمار می‌آید، در این راستا برای تقویت ارزش پول ملی و مهار تورم، تا حد ممکن از انباشت نقدینگی در شعب بانک‌های استان همدان طی سال ۱۳۹۸ جلوگیری بعمل آمد.

هدایت سیل نقدینگی‌های جاری و سپرده‌های بانکی به سمت بازار سرمایه و رشد فزاینده شاخص‌های این بازار باعث مشکلاتی برای سیستم بانکی و خواهد شد و افزایش تقاضا برای پول بسیار بالا خواهد رفت و بانکها را با محدودیت منابع مواجه خواهد نمود.

۱۳-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان

یکی از مهم‌ترین مشکلات سیستم بانکی کشور در سال ۱۳۹۸، نوسان نرخ ارز و شوک‌های ارزی ناشی از تحریم‌ها، تنش‌های نظامی، شیوع ویروس کرونا و کاهش منابع مالی بانکها (افزایش تقاضای پول و هدایت سپرده‌های جاری به سمت بازار سرمایه) بوده است که اثر منفی بر عملکرد بانکها در شاخص‌های مختلف داشته است. در واقع نوسان نرخ ارز زمینه بروز انواع ریسک‌ها را برای نظام بانکی فراهم آورده و در نتیجه سودآوری بانکها را کاهش می‌دهد. همچنین نوسان نرخ ارز عاملی تأثیرگذار و مثبت در افزایش نسبت مطالبات معوق به کل تسهیلات پرداختی بانکها است، زیرا موجب ایجاد ریسک اعتباری می‌شود که افزایش مطالبات معوق بانکها را به دنبال دارد. در این راستا بانک مرکزی در حد توان، ارزش پول ملی را حفظ کرده و علیرغم تداوم فشارها بخصوص اعمال تحریم‌های اقتصادی، سعی نمود تا تسلط لازم را بر بازار ارز داشته باشد. توسعه روابط با کشورهای همسایه و دیگر شرکای تجاری برای تسهیل اختصاص ارز صادرات به واردات از جمله سیاست‌های بکارگرفته در این حوزه بوده است. از جمله اقدامات مهم و مثبت در حوزه مقابله با تحریم‌های مالی و اقتصادی می‌توان پیگیری فعالیت کانال‌های مالی کشور با چندین کشور و حذف دلار از تبادلات تجاری ایران با آن کشورها را نام برد. پیشرفت چشمگیر بانکداری الکترونیک و خدمات بانکداری الکترونیک از دیگر تحولات ایجاد شده در شبکه بانکی کشور می‌باشد. نهایتاً جهت اصلاح ساختار نظام بانکی با هدف تمرکز بر توانمندی‌ها و ظرفیت‌های بانک‌های وابسته به نیروهای مسلح، از اسفند ۱۳۹۷ فرآیند ادغام بانک‌های انصار، قوامین، حکمت ایرانیان، مهر اقتصاد و موسسه اعتباری کوثر در بانک سپه مطرح و در سال ۱۳۹۸ اجرایی شد بگونه‌ای که مدیر عامل بانک سپه از کسب ۱۸ درصدی سهم این بانک از بازار پول و اعتبار پس از ادغام سخن گفت. از دیگر سیاست‌های اصلاح‌کننده ساختار بانک‌ها فروش اموال مازاد آنهاست، بانکها اخیراً فروش املاک مازاد خود را در دستور کار قرار داده‌اند موضوعی که می‌تواند منابع بانکها را افزایش دهد و بانکها از این فرصت استفاده کرده و شعب خود را هم کاهش دهند.

۱۳-۳- بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار (وضعیت متغیرهای بانکی در استان)

جهت اطلاع از وضعیت مدیریت نقدینگی در بانک‌ها شاخص نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک بررسی می‌شود. این شاخص نشانگر تعادل یا عدم تعادل در تراز بانک است و تعادل و تناسب در تراز بانک یکی از فاکتورهای عملکرد مناسب بانک‌ها می‌باشد. استاندارد این نسبت برای بانک‌ها حداکثر تا ۸۰ درصد تعریف شده است و هر چه این نسبت برای بانکی بیشتر محاسبه گردد بیانگر مواجهه بانک با ریسک نقدینگی و ریسک عملیاتی می‌باشد. طبق جدول (۱-۱۳) ملاحظه می‌شود نسبت تسهیلات اعطایی به سپرده‌های بانکی مرتبط با بانکهای عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان در سال ۱۳۹۸ معادل ۵۸.۶۳ درصد بوده است که نسبت به سال گذشته معادل ۱۱.۱۶ درصد کاهش را نشان می‌دهد. همچنین طبق اطلاعات در دسترس خالص معوقات بانکی نسبت به سال قبل ۲۶۲۳۳۶ میلیون ریال افزایش یافته است.

جدول ۱۳-۱. آمار و اطلاعات مربوط به بانکها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان

عنوان	واحد شمارش	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	تغییرات
نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک	درصد	۶۶	۵۸.۶۳	-۱۱.۱۶
خالص معوقات بانکی	میلیون ریال	۹,۲۵۷,۱۵۱	۹,۵۱۹,۴۸۷	۲۶۲۳۳۶

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

۱۳-۳-۱- بررسی و تحلیل اجزاء سپرده‌ها و تسهیلات بانکی استان

سپرده وجوهی است که توسط اشخاص حقیقی و حقوقی طبق ضوابطی به بانک سپرده می‌گردد و سود آن طبق ضوابط و مقررات موجود، محاسبه و پرداخت می‌گردد. همانطور که در جدول (۱۳-۲) مشاهده می‌شود، مانده سپرده‌های بانکی بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان در سال ۱۳۹۸ معادل ۲۰۵,۶۹۷,۷۴۴ میلیون ریال بوده و نسبت به سال ۱۳۹۷ با رشد ۲۶.۶۰ درصدی همراه بوده است. قطعاً یکی از مهمترین وظایف و تکالیف بانک‌ها، اعطای تسهیلات می‌باشد که در این روند، بانک‌ها با تجهیز و تأمین منابع، آنها را در راستای اهداف از قبل تعیین شده در قالب تسهیلات ارائه می‌نماید. طبق جدول ذیل مانده تسهیلات بانکی بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان در سال ۱۳۹۸ معادل ۱۲۰,۶۱۷,۱۲۷ میلیون ریال بوده و نسبت به سال ۱۳۹۷ با تغییرات ۱۰.۸۵ درصدی همراه بوده است.

جدول ۱۳-۲. آمار و اطلاعات مربوط به بانک‌ها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان

(ارقام: درصد / میلیون ریال)

شرح	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	تغییرات
مانده انواع سپرده‌های بانکی به تفکیک نوع سپرده	۱۶۲,۴۶۸,۴۶۱	۲۰۵,۶۹۷,۷۴۴	۲۶.۶۰
مانده انواع سپرده‌های بانکی به تفکیک بانک‌های استان	۱۶۲,۴۶۸,۴۶۱	۲۰۵,۶۹۷,۷۴۴	۲۶.۶۰
مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش‌های اقتصادی	۱۰۸,۸۰۶,۸۰۱	۱۲۰,۶۱۷,۱۲۷	۱۰.۸۵
مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک عقود	۱۰۸,۸۰۶,۸۰۱	۱۲۰,۶۱۷,۱۲۷	۱۰.۸۵

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

براساس جدول ذیل که مانده سپرده‌های بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان به تفکیک نوع سپرده در سال ۱۳۹۸ را نشان می‌دهد، بیشترین جذب سپرده به ترتیب مربوط به بانک‌های ملی، قوامین و صادرات می‌باشد و کمترین میزان جذب سپرده هم به ترتیب مربوط به بانک‌های توسعه صادرات و صنعت و معدن است. همچنین طبق ارقام جدول ذیل در بخش میزان جذب سپرده از سوی بانک‌ها بیشترین سهم را سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه مدت داشته است که در این بخش نیز بانک قوامین بیشترین جذب سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه مدت (۱۹.۸۰۳.۳۰۷ میلیون ریال) را دارا می‌باشد.

جدول ۱۳-۳. مانده سپرده‌های بانک‌های استان همدان به تفکیک نوع سپرده در سال ۱۳۹۸
(ارقام: درصد/میلیون ریال)

نام بانک	سپرده‌های قرض الحسنه		سپرده‌های سرمایه‌گذاری		سایر	جمع کل سپرده‌ها
	جاری	پس‌انداز	کوتاه‌مدت	بلندمدت		
ملی	۶,۴۰۹,۷۳۶	۵,۵۷۹,۵۰۰	۱۰,۵۱۱,۹۸۳	۱۷,۸۲۴,۶۹۵	۳۲۹,۳۱۳	۴۰,۶۵۵,۲۲۷
ملت	۳,۶۸۲,۴۵۶	۱,۵۵۵,۲۲۳	۵,۹۲۲,۷۶۴	۵,۹۶۰,۹۳۶	۳۶۸,۶۶۵	۱۷,۴۹۰,۰۴۴
صادرات	۴,۳۳۸,۲۱۱	۲,۳۵۴,۸۷۶	۶,۹۶۹,۷۰۸	۸,۳۰۳,۶۳۱	۳۸۸,۰۱۶	۲۱,۴۵۴,۴۴۲
کشاورزی	۳,۵۶۵,۶۸۶	۲,۳۸۱,۱۶۷	۷,۳۷۹,۳۱۲	۵,۳۰۸,۰۹۰	۹۴۹,۵۱۲	۱۹,۵۸۳,۷۶۷
تجارت	۲,۲۳۶,۳۵۰	۱,۱۷۵,۱۹۲	۳,۶۱۳,۱۵۷	۷,۱۱۰,۴۲۲	۳۶۰,۴۱۲	۱۴,۴۹۵,۵۳۳
مسکن	۷۴۵,۰۱۶	۱,۱۹۲,۴۸۴	۱۱,۸۳۴,۷۴۶	۲,۷۴۶,۶۸۲	۴,۶۵۹,۹۲۱	۲۱,۱۷۸,۸۴۹
سپه	۱,۸۱۰,۴۵۱	۸۵۹,۹۶۳	۵,۷۳۲,۴۶۰	۷,۷۳۱,۴۱۴	۸۱,۳۴۳	۱۶,۳۱۵,۶۳۰
رفاه	۲,۸۹۰,۶۳۸	۱,۳۸۵,۷۲۴	۳,۸۸۹,۰۷۷	۴,۳۵۷,۳۵۷	۵۸,۱۳۴	۱۲,۵۸۰,۹۳۰
صنعت و معدن	۶۷,۹۱۰	۱,۳۵۳	۳۴۰,۶۵۰	۱۷,۴۱۱	۱۵,۳۲۱	۴۴۲,۶۴۴
توسعه صادرات	۲۱۸,۲۹۰	۱۱,۵۳۱	۱۰۸,۳۲۵	۵۸,۲۸۴	۲,۳۵۳	۳۹۸,۷۸۳
پست بانک	۱,۱۲۳,۵۷۹	۱۹۸,۶۲۲	۷۶۰,۱۳۶	۵۳۵,۰۴۷	۲۷,۱۳۰	۲,۶۴۴,۵۱۴
توسعه تعاون	۵۷۵,۹۰۳	۳۷۷,۹۶۳	۱,۵۴۹,۵۹۵	۲,۹۱۳,۶۶۲	۸,۲۶۳	۵,۴۲۵,۳۸۶
مهر ایران	۲,۶۱۳,۳۲۵	۴,۳۰۱,۲۷۰	.	.	.	۶,۹۱۴,۵۹۵
قوامین	۶۲,۷۰۷	۲۳۲,۴۷۹	۱۹,۸۰۳,۳۰۷	۵,۱۷۳,۰۶۷	۴۶,۸۳۸	۲۵,۳۱۸,۳۹۸
جمع	۳۰,۳۴۰,۲۵۸	۲۱,۶۰۷,۳۴۷	۷۸,۴۱۵,۲۲۰	۶۸,۰۴۰,۶۹۸	۷,۲۹۴,۲۲۱	۲۰۵,۶۹۷,۷۴۴

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

طبق جدول ذیل در سال ۱۳۹۸ از محل اعتبارات بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان معادل ۱۴,۱۰۰,۷۲۷ میلیون ریال به بخش صنعت و معدن، معادل ۳۲,۰۷۵,۴۲۱ میلیون ریال به بخش کشاورزی، معادل ۲۱,۸۲۸,۳۷۶ میلیون ریال به بخش مسکن و ساختمان، ۴۹,۷۱۲,۸۰۸ میلیون ریال به بخش بازرگانی و خدمات، معادل ۵۱۶,۶۸۴ میلیون ریال به بخش صادرات و معادل ۷,۵۶۴,۲۷۷ میلیون ریال به بنگاه‌های زود بازده تسهیلات پرداخت شده است. همچنین در سال ۱۳۹۸ در بخش صنعت و معدن، بانک‌های ملی و صنعت و معدن بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته‌اند. در بخش کشاورزی بانک‌های کشاورزی و ملی بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته‌اند. در بخش مسکن و ساختمان بانک‌های مسکن و صادرات بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته‌اند. در بخش بازرگانی و خدمات بانک‌های ملی و ملت بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته‌اند. در بخش صادرات بانک توسعه صادرات بیشترین میزان تسهیلات و نهایتاً در بخش بنگاه‌های زود بازده بانک صادرات و سپه بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته است.

جدول ۱۳-۴. مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های استان همدان به تفکیک بخشهای اقتصادی در سال ۱۳۹۸
(ارقام: درصد / میلیون ریال)

شرح / نام بانک	تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن	تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی	تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان	تسهیلات اعطایی به بخش بازرگانی و خدمات	تسهیلات اعطایی به بخش صادرات	تسهیلات اعطایی برای بنگاههای زود بازده	کل تسهیلات اعطایی
ملی	۳,۶۸۲,۷۸۱	۳,۶۳۷,۷۲۰	۲,۷۹۱,۹۶۸	۱۸,۶۹۹,۸۸۱	۶,۹۰۲	۳۰۶,۱۱۶	۲۹,۱۲۵,۳۶۸
ملت	۷۷۸,۵۳۱	۴۰۱,۲۸۱	۱,۹۸۳,۶۶۵	۸,۲۵۱,۳۷۸	۰	۰	۱۱,۴۱۴,۸۶۵
صادرات	۱,۳۴۰,۰۲۵	۷۱۷,۳۰۱	۳,۵۴۲,۰۴۹	۵,۰۸۲,۴۴۶	۴۰۰	۲,۶۸۷,۹۷۷	۱۰,۶۸۲,۲۲۱
کشاورزی	۰	۲۳,۴۴۳,۱۰۰	۰	۱,۲۳۳,۸۴۷	۰	۰	۲۴,۶۷۶,۹۴۷
تجارت	۱,۶۷۴,۲۷۱	۵۳۷,۷۴۸	۲,۱۴۳,۰۶۷	۲,۲۷۷,۰۰۰	۰	۶۵,۰۰۱	۶,۶۹۷,۰۸۷
مسکن	۴,۵۰۰	۰	۶,۹۷۳,۹۵۴	۶۹۴,۶۷۴	۰	۰	۷,۶۷۳,۱۲۸
سپه	۱,۳۷۶,۸۴۰	۱,۶۵۳,۷۱۱	۱,۳۴۵,۶۶۴	۲,۳۴۴,۰۲۶	۰	۲,۴۹۲,۱۹۹	۶,۷۲۰,۲۴۱
رفاه	۴۸۱,۹۸۳	۲۲۸,۸۸۹	۲,۲۱۶,۱۸۷	۲,۶۸۳,۳۲۷	۱۰,۱۳۲	۱,۸۳۷,۴۶۲	۷,۴۵۶,۹۸۰
صنعت و معدن	۲,۰۹۰,۳۵۲	۰	۰	۰	۰	۱۴۱,۳۸۸	۲,۲۳۱,۷۴۰
توسعه صادرات	۷,۴۰۰	۰	۰	۱۰,۴۱۹	۴۹۹,۲۵۰	۰	۵۱۷,۰۶۹
پست بانک	۲۶۹,۲۸۲	۵۵۱,۴۷۲	۷۷,۲۹۷	۱,۳۴۴,۳۰۷	۰	۹,۰۳۱	۲,۲۵۱,۳۸۹
توسعه تعاون	۱,۱۸۳,۸۱۰	۹۰۴,۱۹۹	۶۸۰,۸۷۶	۱,۶۱۹,۴۶۸	۰	۰	۴,۳۸۸,۳۵۳
مهر ایران	۱,۲۱۰,۹۵۲	۰	۱۳,۹۱۴	۴,۴۵۴,۰۳۴	۰	۰	۵,۶۷۸,۹۰۰
قوامین	۰	۰	۵۹,۷۳۵	۱,۰۱۸,۰۰۱	۰	۲۵,۱۰۳	۱,۱۰۲,۸۳۹
سال ۱۳۹۸	۱۴,۱۰۰,۷۲۷	۳۲,۰۷۵,۴۲۱	۲۱,۸۲۸,۳۷۶	۴۹,۷۱۲,۸۰۸	۵۱۶,۶۸۴	۷,۵۶۴,۲۷۷	۱۲۰,۶۱۷,۱۲۷

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانکهای استان

طبق جدول (۱۳-۵) از مجموع ۱۲۰,۶۱۷,۱۲۷ میلیون ریال تسهیلات اعطایی بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان معادل ۴۸,۳۰۶,۴۲۸ میلیون ریال تسهیلات فروش اقساطی، معادل ۳,۲۲۴,۲۴۵ میلیون ریال تسهیلات مضاربه، معادل ۲۱,۰۳۲,۸۲۱ میلیون ریال تسهیلات مشارکت مدنی، معادل ۲۰,۷۶۲,۹۶۵ میلیون ریال قرض‌الحسنه اعطایی، معادل ۳,۳۹۵,۹۱۰ میلیون ریال تسهیلات اجاره به شرط تملیک، معادل ۱۵۸,۷۱۲ میلیون ریال تسهیلات معاملات سلف، معادل ۵,۶۹۸,۲۳۹ میلیون ریال تسهیلات جعاله، معادل ۱,۹۴۰,۴۱۹ میلیون ریال تسهیلات خرید دین و معادل ۱۶,۰۹۷,۳۸۸ میلیون ریال سایر تسهیلات پرداخت شده که بیشترین تسهیلات اعطایی فروش اقساطی و کمترین تسهیلات پرداختی مربوط به معاملات سلف بوده است.

جدول ۱۳-۵. مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های استان همدان به تفکیک عقود اسلامی در سال ۱۳۹۸

(ارقام: میلیون ریال)

فروش اقساطی	مضاربه	مشارکت مدنی	قرض الحسنه اعطایی	اجاره به شرط تملیک	معاملات سلف
۴۸,۳۰۶,۴۲۸	۳,۲۲۴,۲۴۵	۲۱,۰۳۲,۸۲۱	۲۰,۷۶۲,۹۶۵	۳,۳۹۵,۹۱۰	۱۵۸,۷۱۲
مشارکت حقوقی	سرمایه گذاری مستقیم	جعاله	خرید دین	سایر	جمع
۰	۰	۵,۶۹۸,۲۳۹	۱,۹۴۰,۴۱۹	۱۶,۰۹۷,۳۸۸	۱۲۰,۶۱۷,۱۲۷

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانکهای استان

طبق جدول (۱۳-۶) مانده کل مطالبات غیر جاری شامل سررسید گذشته، مطالبات معوق و مشکوک‌الوصول در سال ۱۳۹۸ معادل ۹,۵۱۹,۴۸۷ میلیون ریال بوده است و سهم آن از کل تسهیلات حدوداً ۷.۸۹ درصد بوده که نسبت به سال قبل ۲.۸۳ درصد افزایش یافته است. همچنین نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری سال ۹۸ نسبت به سال قبل ۴.۴۷ درصد کاهش یافته است.

جدول ۱۳-۶. مانده کل مطالبات غیر جاری و نسبت آن به کل مانده تسهیلات بانکی استان همدان

در سال ۱۳۹۸ (ارقام: درصد / میلیون ریال)

تغییرات	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۷	شرح
-۴.۴۷	۷.۸۹	۸.۲۶	نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری به کل مانده تسهیلات بانکی
۲۶۲۳۳۶	۹,۵۱۹,۴۸۷	۹,۲۵۷,۱۵۱	مانده کل مطالبات غیر جاری

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانکهای استان

در جدول (۱۳-۷) مطالبات غیر جاری شامل سررسید گذشته، مطالبات معوق و مشکوک‌الوصول به تفکیک بانکها در سال ۱۳۹۸ نشان داده شده که بیشترین میزان مطالبات مربوط به مطالبات مشکوک‌الوصول است. بیشترین مطالبات سررسید گذشته مربوط به بانک‌های کشاورزی، مسکن و ملی است. همچنین بیشترین مطالبات معوق مربوط به بانک‌های مسکن، کشاورزی و ملی است و نهایتاً بیشترین مطالبات مشکوک‌الوصول مربوط به بانک‌های مسکن، کشاورزی و ملی است.

جدول ۱۳-۷. مانده مطالبات سر رسید گذشته و معوق بانکهای استان همدان در سال ۱۳۹۸
(ارقام: درصد / میلیون ریال)

شرح	سررسید گذشته	مطالبات معوق	مشکوک الوصول	مانده کل مطالبات غیر جاری
ملی	۱۷۷,۲۲۹	۲۶۰,۸۸۶	۶۴۶,۱۰۶	۱,۰۸۴,۲۲۱
ملت	۷۵,۳۵۴	۷۰,۰۱۳	۴۸۴,۰۱۴	۶۲۹,۳۸۱
صادرات	۵۷,۸۶۹	۳۴,۴۰۸	۳۶۳,۱۵۵	۴۵۵,۴۳۲
کشاورزی	۶۸۷,۹۴۵	۴۳۱,۱۹۷	۱,۳۴۹,۲۳۰	۲,۴۶۸,۳۷۲
تجارت	۴۶,۷۳۵	۱۴۴,۵۴۷	۵۳۱,۸۰۸	۷۲۳,۰۹۰
مسکن	۲۲۳,۲۶۰	۵۴۶,۴۴۴	۲,۱۸۲,۹۱۱	۲,۹۵۲,۶۱۵
سپه	۶۰,۷۲۸	۹۱,۹۳۷	۱۹۷,۰۹۸	۳۴۹,۷۶۳
رفاه	۲۸,۷۱۵	۱۱,۳۴۷	۲۹,۰۵۵	۶۹,۱۱۷
صنعت و معدن	۹,۵۹۴	۲۶,۲۹	۴۰۹,۸۳۷	۴۲۲,۰۶۰
توسعه صادرات	۳۸	-	۸۵۵	۸۹۳
پست بانک	۹۴,۸۸۷	۴۱,۲۱۶	۳۹,۲۸۸	۱۷۵,۳۹۱
توسعه تعاون	۵۲,۶۱۶	۳۳,۸۰۶	۳۴,۶۴۴	۱۲۱,۰۶۶
مهر ایران	۳۵,۳۲۵	۸,۷۴۰	۳,۷۱۰	۴۷,۷۷۵
قوامین	۱۶,۱۲۵	۲,۴۰۶	۱,۷۸۰	۲۰,۳۱۱
سال ۱۳۹۷	۱,۴۰۷,۸۴۱	۲,۸۳۱,۳۰۱	۵,۰۱۸,۰۰۹	۹,۲۵۷,۱۵۱
سال ۱۳۹۸	۱,۵۶۶,۴۲۰	۱,۶۷۶,۹۴۷	۶,۲۷۳,۴۹۱	۹,۵۱۹,۴۸۷

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانکهای استان

۱۳-۳-۲- بررسی کارایی بانکها

در سال ۱۳۹۸ تعداد شعب مختص بانکهای تجاری و تخصصی دولتی استان همدان ۳۲۲ که نسبت به سال قبل ۴.۷۳ درصد کاهش یافته است. در حالی که تعداد پرسنل با کاهش ۳.۱۹ درصدی نسبت به دوره ماقبل مواجه بوده است. همچنین تعداد دستگاههای ATM در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال قبل معادل ۴.۵۲ درصد افزایش یافته است. نسبت سپرده به شعب در مقایسه با سال قبل معادل ۱۸۷۶۲۰ میلیون ریال افزایش و نسبت تسهیلات به شعب نیز نسبت به سال قبل معادل ۱۱۳۲ میلیون ریال افزایش داشته است. همچنین نسبت سپرده به پرسنل در مقایسه با سال قبل معادل ۲۱۵۵۰ میلیون ریال افزایش و نسبت تسهیلات به پرسنل نیز نسبت به سال قبل معادل ۳۵۵۶ میلیون ریال افزایش داشته است. در نهایت نسبت تعداد دستگاههای ATM به شعب دارای افزایش معادل ۱۰ درصدی در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال گذشته بوده است.

جدول ۱۳-۸. آمار و اطلاعات مربوط به کارایی بانکهای تجاری و تخصصی دولتی استان در سال ۱۳۹۷

بانکهای دولتی	واحد شمارش	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	تغییرات
تعداد شعب	تعداد	۳۳۸	۳۲۲	-۴.۷۳
تعداد پرسنل	تعداد	۲,۸۷۸	۲,۷۸۶	-۳.۱۹
تعداد دستگاه ATM	تعداد	۸۴۰	۸۷۸	۴.۵۲
نسبت سپرده به شعب	میلیون ریال به تعداد	۴۵۱,۱۹۳	۶۳۸,۸۱۳	۱۸۷۶۲۰
نسبت تسهیلات به شعب	میلیون ریال به تعداد	۳۷۳,۴۵۵	۳۷۴,۵۸۷	۱,۱۳۲
نسبت سپرده به پرسنل	میلیون ریال به تعداد	۵۲,۲۸۳	۷۳,۸۳۳	۲۱,۵۵۰
نسبت تسهیلات به پرسنل	میلیون ریال به تعداد	۳۹,۷۳۸	۴۳,۲۹۴	۳,۵۵۶
نسبت تعداد دستگاههای ATM به تعداد شعب	درصد	۲.۴۸	۲.۷۳	۱۰

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانکهای استان

۱۳-۴- جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی در بازار پول و اعتبار برای استان

در سال های اخیر و به خصوص در سال ۱۳۹۸ سیستم بانکی از ثبات لازم برخوردار نبوده است و از جمله دلایل آن می توان گفت نرخ های سود تعیین شده در شبکه بانکی کشور تا حد زیادی برخاسته از فعالیت های اقتصادی نبوده و با توجه به رکود حاکم بر بازار و محیط کسب و کار، ظرفیت سرمایه گذاری، تولید و سودآوری در مقیاس سودهای بانکی تعریف نگردیده است به عبارت دیگر در واقع فعالیت های اقتصادی تعیین کننده نرخ های سود بانکی نمی باشد و تقاضای بازار به پول و نیاز بانکها به حفظ سپرده ها تعیین کننده اصلی نرخ سود بانکی می باشد. از اهم مشکلات سیستم بانکی تسهیلات معوق، تسهیلات تکلیفی، اجباری و دستوری، مطالبات از دولت و بدهی به بانک مرکزی و ... می باشد، لذا بازنگری سیاست های پولی کلان کشور مطابق با شرایط روز اقتصاد می تواند کمک کننده به بهبود وضعیت نظام پولی کشور باشد. علاوه بر این در سال گذشته سیستم بانکی کشور با مشکلات جدی مواجه بود. کاهش گام به گام تعهدات برجامی ایران و افزایش اعمال تحریم های یکجانبه غرب علیه اقتصاد کشور، در نظام ارزی کشور و به تبع آن در استان اخلاص ایجاد نمود و باعث تشدید فعالیت های سفته بازی در بازار دارایی ها و التهابات قیمتی در این بازارها شد. این نوسانات ارزی و اخلاص سبب افزایش تقاضا برای پول و در نتیجه تبدیل سپرده های سرمایه گذاری به سپرده های جاری یا تبدیل شبه پول به پول شد. از آنجا که برخی از بانک ها نیز از قبل دارای مشکلات نقدینگی و محدودیت منابع بودند، تبدیل و جابه جایی سپرده ها، فشار نقدینگی را بر بانک ها افزایش داد و تلاش برای مدیریت نقدینگی در سطح بانک ها و مهار آن در سطح کلان را به یک مسأله کلیدی تبدیل کرد. به منظور مقابله با چالش یاد شده انجام اصلاحات ساختاری در نظام پولی و بانکی کشور ضروری است. در این راستا پیشنهادات راهبردی ذیل راه گشا خواهد بود:

- توسعه نظام قرض الحسنه در سیستم بانکی با تأکید بر تسهیل در صدور مجوز برای بانک های قرض الحسنه جدید
- جلوگیری از بالابردن نرخ سود بانکی و اختصاص منابع بانکی به بخش های غیر مولد که باعث افزایش حجم معوقات بانکی و بنگاه داری بانک ها و افزایش فعالیت های سفته بازانه خواهد شد.
- کاهش نرخ سود سپرده های بانکی و متعادل کردن نرخ سود بانکی (سپرده و تسهیلات) می بایست در اولویت طرح اصلاح نظام بانکی باشد. چرا که پرداخت سودهای نامتعارف توسط موسسات مالی و حتی بانک ها،

بیشترین تأثیر مخرب در بازار پول و افزایش بدون توجیه نقدینگی و در نتیجه افزایش تورم به دلیل عدم تزریق نقدینگی به سمت تولید را در پی دارد.

- رشد نرخ ارز از یک سو می‌تواند باعث رشد صادرات و کاهش واردات و از سوی دیگر حمایت از تولیدات ملی گردد. در این راستا دولت محترم و مقامات ارشد استان می‌بایست از این فرصت به نفع تولید داخلی بهره ببرند و صادرات را به سمت ارزهای غیر دلاری هدایت نمایند و از طریق حمایت از تولید داخلی و نه صرفاً از طریق پرداخت تسهیلات به رشد اشتغال و کاهش واردات توجه نمایند تا به تعادل بازار ارز و ثبات نرخ‌ها کمک گردد و مانند سایر استان‌های صنعتی از این فرصت جهت رشد تولید و صادرات بهره گرفت.
- ضروری است دولت و بانک‌ها با تأمین نقدینگی واحدهای تولیدی استانی و داخلی که نیاز کمتری به ارز و واردات دارند، شرایط را برای عرضه محصولات داخلی فراهم کند. از جمله حمایت بانک‌ها و بیمه‌ها از صنایع می‌تواند ضمن رشد تولید محصولات با کیفیت ایرانی، هم نگرانی مردم و مسئولان را از بابت تعادل بازار کالا برطرف کند و هم نیاز ارزی را کاهش داده و گردش مالی به نفع تولید و اشتغال افزایش یابد.
- در راستای بسترسازی و تشویق جهت بهره‌گیری از خدمات بانکداری الکترونیک، توصیه می‌گردد بستر الکترونیک ارائه خدمات بانکداری در روستاها مورد توجه مسئولین ذیربط واقع گردد.
- حمایت از صنایع مادر و بخش خصوصی فعال استان در زمینه اشتغال و تولید می‌تواند علاوه بر بهبود وضعیت اقتصادی حاکم بر استان، از گسیل سرمایه‌های مادی به دیگر استان‌ها ممانعت نماید.
- تخصیص مبالغ حاصل از فروش املاک و دارایی‌های مازاد بانک‌ها به خود استان
- ایجاد ساز و کارهای قانونی جهت انحلال و یا ادغام شعب بانکی ناکارآمد
- مساعدت و کمک دستگاه‌های اجرایی متولی در وصول مطالبات بانک
- تخصیص تسهیلات به مشتریان و طرح‌هایی که بررسی‌های اعتبارسنجی دقیقی درخصوص آنها انجام شده باشد.

نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی

سیمای اقتصادی
استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مرور اجمالی بر نرخ تورم و شاخص های قیمتی

پدیده تورم از بر هم خوردن تعادل میان کالاهای موجود در جامعه با مقدار نقدینگی یا پول در گردش پدید می آید. به عبارت بهتر، وقتی کالا کمیاب و پول یا قدرت خرید برای مالکیت آن زیاد باشد، خلاء حاصل تورم نام می گیرد. تورم از جمله پدیده هایی است که می تواند آثار و تبعات مثبت و منفی به دنبال داشته باشد و مهمترین اثر آن توزیعی است بدین معنی که به افراد دارای درآمدهای پولی ثابت، ضرر می رساند و از قدرت خرید آنان می کاهد و در مقابل به نفع اغلب کسانی تمام می شود که درآمدهای پولی متغیر دارد. تورم همچنین هزینه های عمومی را افزایش داده و در نتیجه دولت را مجبور به کسب درآمد بیشتر یا استقراض از بانک مرکزی می کند که در هر دو حالت ضربات جبران ناپذیری را به اقتصاد کشور وارد می کند.

در ایران درصد تورم در سال های اخیر رشد بسیار زیادی را تجربه نموده است به طوری که قیمت ها در هر سال بسیار افزایش یافته و قدرت خرید مردم کم شده است. استان ها نیز از این قاعده مستثنی نبوده اند. با بررسی های صورت گرفته بر روی نرخ تورم نقطه به نقطه کل خانوارهای استان همدان اعم از خانوارهای شهری و روستایی می توان گفت که این نرخ در سال ۱۳۹۸ دارای روند نزولی بوده است و این نشان دهنده کاهش نرخ تورم در این استان نسبت به هر ماه سال ۱۳۹۷ می باشد. همچنین با بررسی نرخ تورم سالانه کل خانوارهای استان همدان اعم از خانوارهای شهری و روستایی می توان گفت که نرخ تورم سالانه در سال ۱۳۹۸ تا مرداد سال مذکور یک روند صعودی و افزایشی را نشان می دهد ولی از شهریور تا اسفند سال ۹۸ یک روند کاهشی را نمایش می دهد و این استان تقریباً جزء استان هایی محسوب می شود که دارای نرخ تورم کمتری در سال مورد بررسی می باشد که این موضوع نشان دهنده پایین آمدن هزینه های سبد مصرفی خانوار در استان است.

واژگان کلیدی: همدان، سیاست های پولی و مالی، نرخ تورم نقطه به نقطه، نرخ تورم سالانه

مقدمه

نرخ تورم، شاخصی برای نمایش ارزش پول و قدرت خرید است که در یک بازه زمانی مورد محاسبه قرار می‌گیرد. نرخ تورم، برابر است با تغییرات نسبی در شاخص قیمت که معمولاً شاخص قیمت مصرف‌کننده (CPI) است. شاخص بهای کالاها و خدمات مصرف‌کننده، معیاری برای سنجش تغییرات قیمت کالاها و خدماتی است که توسط خانوارها به مصرف می‌رسد. از این شاخص به عنوان معیاری برای اندازه‌گیری سطح کلی قیمت کالا و خدمات استفاده شده و یکی از بهترین معیارها برای نمایش تغییر قدرت خرید پول داخلی هر کشور محسوب می‌شود. تورم آثار و تبعات مثبت و منفی به دنبال دارد اما به نفع گروه‌های پردرآمد و به ضرر گروه‌های فقیر و کم‌درآمد است و از قدرت خرید افراد کم درآمد می‌کاهد. همچنین تورم هزینه‌های عمومی دولت را افزایش داده و در نتیجه دولت را مجبور به افزایش کسب درآمد یا استقراض از بانک مرکزی می‌کند که با این کار ضربات جبران ناپذیری به اقتصاد کشور وارد می‌نماید.

مقاطع اندازه‌گیری نرخ تورم نیز بطور معمول به دو طبقه یا گروه تقسیم می‌شود.

- نرخ تورم نقطه به نقطه که بوسیله درصد تغییرات شاخص CPI در یک مقطع زمانی نسبت به مقطع دیگر، اندازه‌گیری می‌شود.
 - نرخ تورم متوسط سالانه که از محاسبه درصد تغییر متوسط شاخص CPI در دوازده‌ماه منتهی به ماه مورد نظر نسبت به دوره مشابه قبل به دست می‌آید.
- در ایران درصد تورم در سال‌های اخیر بسیار زیاد بوده است به طوری که قیمت‌ها در هر سال بسیار افزایش یافته و قدرت خرید مردم کم شده است. افزایش سطح عمومی قیمت‌ها و وقوع مسئله گرانی در کشور و به تبع آن در استان همدان در ماه‌های آغازین سال ۱۳۹۸، اقتصاد را در اکثر بخش‌ها به ویژه در سمت بنگاه‌ها و خانوارها دچار مشکل نموده است.

راه‌های مبارزه با تورم:

این راه‌ها به طور کلی به دو دسته تقسیم می‌شوند:

- سیاست‌های پولی و مالی: هدف این روش محدود کردن تقاضای کل است. این کار از طریق جمع‌آوری پول به شکل سرمایه‌های غیرنقدی صورت می‌گیرد (سیاست‌های انقباضی).
- سیاست‌های درآمدی: که در آن با دخالت مستقیم در بازار و عوامل تولیدکننده تورم کنترل می‌شود. این روش کاربردی نیست زیرا در آن مناطق زیادی نیاز به اصلاح دارند.

با این توصیف، ابتدا در این فصل به سیاست‌های اقتصادی در خصوص شاخص قیمت مصرف‌کننده و میزان نرخ تورم کشور و جهت‌گیری‌های استان در سال ۱۳۹۸ می‌پردازیم و سپس در بخش دوم تحولات مرتبط با شاخص قیمت مصرف‌کننده و تورم استان در مقایسه با کل کشور را مورد مقایسه و تحلیل قرار می‌دهیم. در بخش سوم به بررسی و تحلیل وضعیت اجزای شاخص قیمت مصرف‌کننده و نرخ تورم استان در مقایسه با کل کشور پرداخته و در بخش پایانی با جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از بررسی وضعیت تورم استان توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات، موانع و تعدیل تورم و کنترل بازار کالا و خدمات مصرفی در استان می‌پردازیم تا با در اختیار گذاشتن این اطلاعات به برنامه‌ریزان، سیاستگذاران و مدیران ارشد ملی و استانی و همکاری و هماهنگی با مسئولان بتوانیم گام مؤثری در راستای تحقق شعار سال (جهش تولید) برداریم.

۱۴-۱- سیاست‌های اقتصادی تورم و جهت‌گیری‌های استان

نرخ تورم در کنار نرخ رشد اقتصادی و نرخ بیکاری یکی از مهمترین نرخ‌های اقتصاد محسوب می‌شود. نرخ که به عنوان سیاسی‌ترین نرخ اقتصادی شناخته شده و مستقیماً با سفره مردم سروکار دارد. این نرخ که برای فعالان اقتصادی نیز بسیار حائز اهمیت می‌باشد، از اردیبهشت‌ماه سال ۹۷ روند صعودی خود را آغاز کرد و از کانال تک رقمی رفته رفته به کانال‌های بالاتر خود را رسانده است و در شهریور ماه سال ۹۸ در اوج قرار گرفت و رقم ۴۲.۷ درصد را به ثبت رسانده است و بعد از آن اندکی کاهش یافته به طوریکه در اسفند سال ۱۳۹۸ نرخ تورم سالانه کل خانوارهای کشور در حدود ۳۴.۸ می‌باشد. استان‌ها نیز از این روند تبعیت و تقریباً از لحاظ نرخ تورم همانند کشور عمل نموده‌اند. استان همدان نیز از این قاعده مستثنی نبوده است به طوریکه به استناد داده‌های مرکز آمار ایران نرخ تورم استان همدان در سال ۱۳۹۸ دارای افت و خیزهای بسیاری بوده است این روند تا مرداد و شهریور سال ۱۳۹۸ یک روند صعودی و از مهر تا اسفند سال ۱۳۹۸ از یک روند نزولی تبعیت می‌کند. به عبارت دیگر نرخ تورم استان در سال ۱۳۹۸ از حدود ۳۲ درصد در فروردین‌ماه آغاز و در مرداد و شهریورماه سال مذکور به ۴۱.۸ درصد رسیده است و بعد از یک روند نزولی در اسفند سال ۱۳۹۸ در حدود ۳۲.۹ درصد می‌باشد. در مقایسه تورم استان همدان با تورم کشور در ۱۲ ماه سال ۱۳۹۸ نیز می‌توان گفت که در چهار ماه ابتدایی سال ۱۳۹۸ (فروردین، اردیبهشت، خرداد و تیر) میزان تورم استان از میانگین کشوری بیشتر است و در ۸ ماه دیگر سال (مرداد، شهریور، مهر، آبان، آذر، دی، بهمن و اسفند) میزان تورم استان از میانگین کشوری کمتر می‌باشد. استان همدان نرخ تورم خود را در فروردین‌ماه سال ۱۳۹۸ با کسب رتبه ۱۹ کشوری آغاز نموده و توانسته است با کاهش این رتبه در ماه‌های آتی در دی ماه رتبه ۴ و در بهمن و اسفند ماه سال ۱۳۹۸ رتبه ۵ کشوری را به خود اختصاص دهد.

با توجه به اینکه سیاست کلان دولت و بانک مرکزی در سال مورد بررسی اتخاذ و اجرای سیاست تعدیل و کنترل تورم بود با دقت در عدد و ارقام منتشر شده در درگاه ملی آمار ایران که یکی از معتبرترین پایگاه‌های داده کشور به حساب می‌آید. می‌توان گفت دولت و بانک مرکزی توانسته‌اند که تورم افسار گریخته سال ۱۳۹۷ را در سال ۱۳۹۸ با اتخاذ و اجرای سیاست‌های تعدیلی تا حدود قابل توجهی مهار نمایند.

سیاست‌های پولی دولت از جمله دخالت و کنترل بازار ارز و حضور بانک مرکزی در بازار ارز طی ۱۲ ماه سال ۱۳۹۸ و همچنین کنترل و نظارت در بازار و جلوگیری از نوسانات شدید به خصوص در نیمه دوم سال ۱۳۹۸ خود عوامل مؤثر بر کنترل تورم در سال مذکور به حساب می‌آیند. همچنین تأکید بر انضباط پولی و مالی و جلوگیری از ریخت و پاش‌های بودجه‌ای، جبران کسری بودجه یا درآمدهایی تشخیص داده شده از محل نفت در قالب بودجه دولت از دیگر سیاست‌های کلان در جهت کنترل تورم در سال ۱۳۹۸ به حساب می‌آیند.

سیاست تنظیم بازار کالاها و خدمات مصرف کننده در کشور و به شکل تخصصی و ویژه در سطح استان از دیگر سیاست‌های مهم در راستای کنترل قیمت‌های مصرف کننده در سال مورد بررسی بوده است و سیاست خاص استان در راستای تأمین، توزیع و نظارت بر قیمت کالاهای اساسی شهروندان نقش حیاتی در سطح بازار استان داشته است.

۱۴-۲- بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی کشور

تورم سریع و مدت‌دار به هم ریختگی بافت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه را به همراه دارد و از کارکرد مؤثر و مفید نهادهای قانون‌گذار و سیاست‌گذار و همچنین مدیریت جامعه جلوگیری می‌نماید. تورم سبب ایجاد بی‌عدالتی‌های اجتماعی و اقتصادی ناخواسته‌ی بسیار می‌گردد و در نهایت ثبات سیاسی و اقتصادی کشور را به خطر می‌اندازد.

در شرایط تورمی، قیمت نسبی کالاها و خدمات صادراتی کشور در بازارهای صادراتی افزایش و قیمت نسبی کالاها و خدمات وارداتی به کشور کاهش می‌یابد و در صورت نبودن کنترل تجارت خارجی، این امر باعث کاهش صادرات و

افزایش واردات می‌گردد. رویه‌های معمول کسب‌وکار و تجارت در اثر تورم دچار تغییرات فراوانی می‌شود و این موضوع، اختلالات زیادی در تولید و مبادله ایجاد می‌کند.

اگر به عقب برگردیم و سرنوشت تورم در سال ۱۳۹۷ را مورد مطالعه و تحلیل قرار دهیم می‌توان گفت که نرخ تورم در سال ۱۳۹۷ تحت تأثیر تصمیمات سیاست‌گذاران و اتخاذ استراتژی مشخص در بازار ارز و نرخ سود بانکی رقم خورده است. در واقع عدم کنترل نوسانات ارز توسط سیاست‌گذاران به ویژه در نیمه اول سال ۱۳۹۷ و همزمانی آن با ادامه کاهش نرخ سود که از شهریور ۱۳۹۶ آغاز شده بود و بانک‌ها مکلف به کاهش نرخ سود شده بودند به تبع اعمال اصلاحات در شبکه بانکی منجر به فشار بر تورم شد. لذا افزایش قیمت تولیدکننده به دلیل افزایش قیمت نرخ ارز، کسری بودجه دولت در سال مورد بررسی، روند افزایشی نقدینگی در کشور و استان، اعمال و تشدید تحریم‌های اقتصادی و مالی و بروز مشکلات حاد در روابط تجاری و اقتصادی کشور و استان همگی دلالت بر رشد شتابان تورم در سطح کشور و نیز استان در سال ۱۳۹۷ و چند ماه آغازین سال ۱۳۹۸ محسوب می‌گردد.

اما بانک مرکزی با شروع سیاست‌های ثبات‌ساز خود در اواخر سال ۱۳۹۷ و کل سال ۱۳۹۸ و با اخذ اختیاراتی از شورای هماهنگی سران قوا توانست نرخ ارز را در دامنه محدودی به نوسان در آورد و از ورود تورم کشور به کانالی افزایش دیگر جلوگیری به عمل آورد که عمده‌ترین اقدامات و سیاست‌های بانک مرکزی در این راستا به شرح ذیل می‌باشد:

- ایجاد بستر برای پیاده‌سازی عملیات بازار باز
 - محدود کردن تقاضای سفته‌بازی برای دلالت بازار ارز
 - حفظ ذخایر ارزی
 - فراهم نمودن شرایط جهت بازگشت ارزهای حاصل از صادرات غیرنفتی
 - تأمین نیازهای وارداتی بخش تولید
 - تأمین نیازهای اساسی مصرفی
 - کاهش امکان نوسان شدید و آسیب پذیری نرخ ارز از تحولات سیاسی خارجی کشور
 - جلوگیری از خروج سرمایه از کشور و نگهداری ارز توسط اشخاص
 - صرف عواید ارزی جهت تأمین نیازهای اساسی و رفع موانع تولید در راستای کمک به چرخه اقتصاد
 - نقش بازارساز بانک مرکزی جهت ثبات بازار ارز با خرید و فروش ارز و نه صرفاً با تزریق ارز
 - کنترل مبادلات ریالی توسط بانک مرکزی
 - تأمین تقاضای ارز عاملان اقتصادی با استفاده از بازار دوم یا سامانه نیما
 - کاهش تدریجی تفاوت شدید نرخ ارز در سامانه نیما و بازار آزاد برای تشویق برگشت ارزهای صادراتی و جلوگیری از فساد
 - مدیریت و خنثی کردن شایعات و تحریکات رسانه‌ای و شبکه‌های اجتماعی
- ماحصل همه این تحولات را می‌توان در رشد شاخص قیمت تولیدکننده و مصرف‌کننده و نرخ تورم موجود با در نظر گرفتن نوسانات معنادار سایر شاخص‌های کلان اقتصادی نظیر تولید، مصرف، سرمایه‌گذاری، مخارج دولتی، منابع درآمدی دولت (نفت و مالیات) و نیز صادرات غیرنفتی و واردات در سال ۱۳۹۸ متصور نمود و طبیعتاً اثرگذاری این شاخص‌ها در مجموع شرایط مطلوبی را در سال ۱۳۹۸ بویژه در ماه‌های اخیر را به ارمغان آورده است.

۱۴-۳- بررسی وضعیت شاخص‌های قیمتی استان

شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی معیار سنجش تغییرات قیمت کالاها و خدماتی است که توسط کل خانوارها اعم از شهرنشین و روستانشین ایرانی به مصرف می‌رسد. این شاخص به عنوان وسیله‌ای برای اندازه‌گیری سطح عمومی قیمت کالاها و خدمات مورد مصرف خانوارها، یکی از بهترین معیارهای سنجش تغییر قدرت خرید پول در داخل کشور، به شمار می‌رود. از اینرو محاسبه نرخ تورم برای اندازه‌گیری و تحلیل تغییر قدرت خرید پول و سایر شاخص‌های مذکور ضرورت دارد.

در این گزارش از متوسط شاخص قیمت دوازده‌ماهه سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ به منظور بررسی و تحلیل بازار کالا و خدمات مصرف‌کننده در سال‌های مورد بررسی استفاده شده است. مراجع آماری برای داده‌های مورد استفاده مرکز آمار ایران می‌باشد.

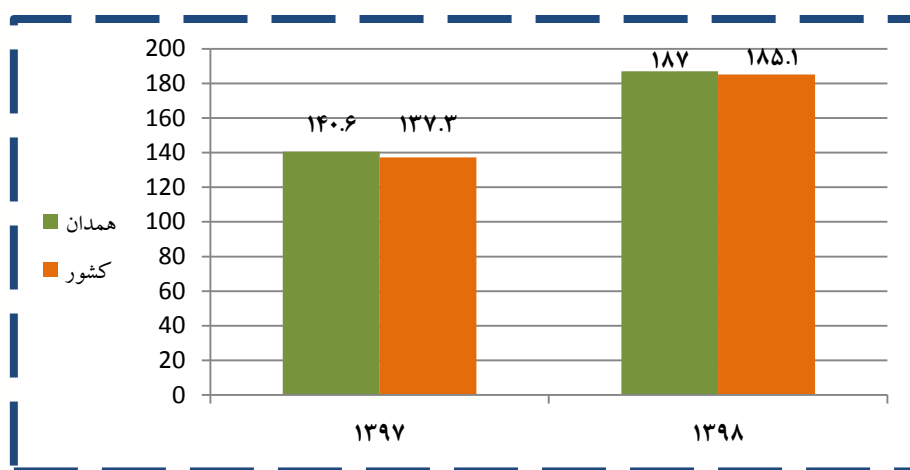
همانطور که در جداول و نمودارهای ذیل آمده است، شاخص بهای کالا و خدمات مصرفی کل خانوارهای استان همدان و نیز نرخ تورم به روش محاسباتی متوسط سالانه برای سال‌های ۱۳۹۷ و مقایسه آن با سال ۱۳۹۸ با شاخص بهای کالا و خدمات مصرفی و نرخ تورم کل خانوارهای کشور مورد بررسی و تحلیل مقایسه‌ای قرار گرفته است. طبق جداول و نمودارهای ذیل ملاحظه می‌شود براساس سال پایه ۱۳۹۵ متوسط شاخص بهای مصرف‌کننده استان همدان در سال ۱۳۹۸ معادل ۱۸۷ واحد بوده که در مقایسه با شاخص کل کشور که در حدود ۱۸۵.۱ واحد در سال ۱۳۹۸ می‌باشد در حدود ۲ واحد بالاتر بوده است.

جدول ۱۴-۱. مقایسه متوسط شاخص بهای مصرف‌کننده استان همدان و کشور

طی سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸

شاخص کل قیمت	استان همدان		کل کشور	
	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۷
	۱۸۷	۱۴۰.۶	۱۸۵.۱	۱۳۷.۳

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴-۱. متوسط شاخص بهای مصرف‌کننده استان همدان و کشور

طی سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۴-۲. نرخ تورم استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸

استان همدان		کل کشور		نرخ تورم
۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۸	
۲۸.۷	۳۳	۲۶.۹	۳۴.۸	

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴-۲. نرخ تورم استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۴-۳. نرخ تورم سالانه کل خانوارهای استان همدان در شش ماهه اول سال ۱۳۹۸

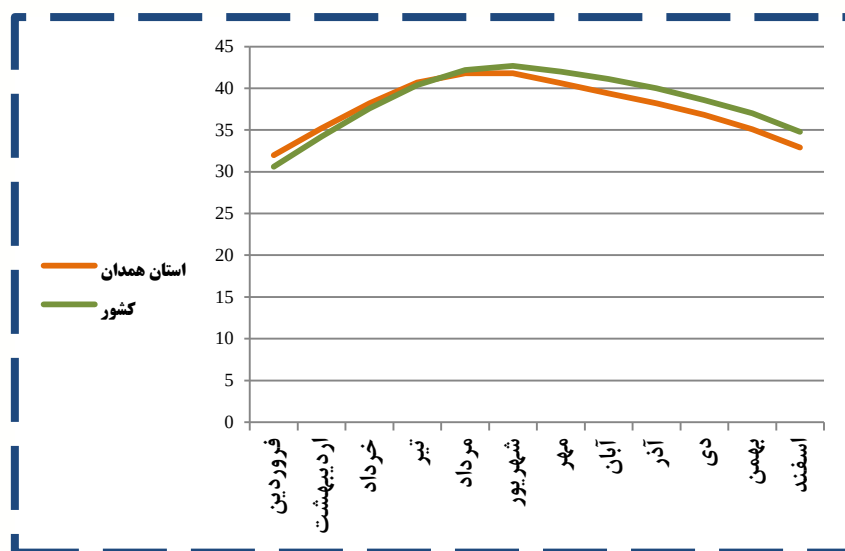
شرح	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور
استان همدان	۳۲	۳۵.۲	۳۸.۲	۴۰.۷	۴۱.۸	۴۱.۸
کشور	۳۰.۶	۳۴.۲	۳۷.۶	۴۰.۴	۴۲.۲	۴۲.۷
رتبه استان همدان در کشور	۱۹	۱۷	۱۷	۱۷	۱۵	۱۰

مأخذ: مرکز آمار ایران

ادامه جدول ۱۴-۳. نرخ تورم سالانه کل خانوارهای استان همدان در شش ماهه دوم سال ۱۳۹۸

شرح	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند
استان همدان	۴۰.۶	۳۹.۴	۳۸.۲	۳۶.۸	۳۵.۱	۳۲.۹
کشور	۴۲	۴۱.۱	۴۰	۳۸.۶	۳۷	۳۴.۸
رتبه استان همدان در کشور	۱۱	۱۱	۸	۴	۵	۵

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴-۳. مقایسه نرخ تورم استان همدان و کشور در سال ۱۳۹۸

مأخذ: مرکز آمار ایران

با دقت در جداول و نمودارهای فوق می‌توان گفت که سیاست‌های کاهشی و مهار تورم توسط دولت و بانک مرکزی از نیمه دوم سال ۱۳۹۷ و سال ۱۳۹۸؛ در نیمه دوم سال ۱۳۹۸ به بار نشسته است به طوری که دولت توانسته است در نیمه دوم سال ۱۳۹۸ نرخ تورم کشور و بالتبع استان‌ها را کاهش دهد.

نرخ تورم استان همدان در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ در حدود ۱۵ درصد افزایش یافته است این در حالی است که تغییرات نرخ تورم کشور در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ در حدود ۲۹ درصد می‌باشد و این موضوع حاکی از عملکرد خوب مسئولان و برنامه‌ریزان استانی است.

۱۴-۳-۱- بررسی و تحلیل اجزاء شاخص‌های قیمتی استان

براساس استانداردهای جهانی، برای جمع‌آوری اطلاعات پایه و محاسبه شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی خانوارها تعیین یک سبد کالای پایه، ضروری است. این سبد پایه به دلایل فنی نظیر تغییر ماهیت کالاها، حذف یک کالا از مصرف عموم خانوارها و سایر دلایل فنی هر چند سال یکبار متناسب با تغییر سال پایه مورد بازنگری قرار می‌گیرد. تعیین سبد پایه در واقع برای تعیین قیمت‌گیری از کالاهایی است که اکثریت مردم از آن استفاده می‌کنند. بنابراین به دلایل کاملاً علمی ممکن است بسیاری از کالاهایی که در خانوارهای اندکی مورد استفاده قرار می‌گیرند، در سبد عمومی خانوارها قرار نگرفته و در محاسبه نرخ تورم در نظر گرفته نشود. براساس آخرین ویرایش طرح فنی در سال ۱۳۹۷، براساس سال پایه معادل ۱۳۹۵ برای محاسبه شاخص قیمت و نرخ تورم کشور و استان‌ها، در مجموع حدود ۴۵۰ قلم از سبد کالاها و خدمات مورد مصرف خانوارها (به‌طور عمده کالاها و خدماتی عمومی، روزمره و پرمصرف مورد استفاده اکثریت خانوارها)، همراه از طریق مراجعه به واحدهای ارائه این کالاها و خدمات قیمت‌گیری شده و مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در انتخاب اقلام مشمول شاخص عوامل ذیل مورد توجه قرار می‌گیرند:

- ضریب اهمیت
- امکان جمع‌آوری قیمت‌های دقیق
- پیش‌بینی روند مصرف کالاها یا خدمات در آینده
- اهمیت اقتصادی یک کالا و طول زمانی که یک کالا در طی سال می‌تواند در بازار دریافت می‌شود.

طبقه‌بندی کالاها و خدمات:

۱۲ قلم کالا و خدمت مشمول جهت بررسی به ۳ گروه اصلی ذیل تقسیم شده‌اند:

۱. خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها

۲. دخانیات

۳. پوشاک و کفش

۴. مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها

۵. اثاث، لوازم و خدمات مورد استفاده در خانه

۶. بهداشت و درمان

۷. حمل‌ونقل

۸. ارتباطات

۹. تفریح و امور فرهنگی

۱۰. تحصیل

۱۱. رستوران و هتل

۱۲. کالاها و خدمات متفرقه

هریک از گروه‌های اصلی هزینه نیز به زیرگروه‌هایی تقسیم می‌شوند که هر یک از زیرگروه‌ها به تنهایی شامل چندین کالا یا خدمت با خصوصیات مشابه براساس طبقه‌بندی هستند.

در جداول و نمودارهای زیر شاخص قیمت مصرفی گروه‌های اصلی (شامل ۱۲ گروه کالا و خدمات) نشان داده شده است،

جدول ۱۴-۴. نرخ تورم کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای استان همدان
به تفکیک گروه‌های اصلی در ۸ ماهه پایانی سال ۱۳۹۸

شرح	خوراکی و آشامیدنیها	دخانیات	پوشاک و کفش	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت ها	مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها	بهداشت و درمان
مرداد	نقطه به نقطه	۴۸.۶	۲۶.۲	۵۰.۹	۱۷.۱	۷۳.۷
	سالانه	۵۸.۵	۱۱۰.۸	۵۵	۱۶	۸۲.۸
شهریور	نقطه به نقطه	۳۹.۱	۱۵.۴	۴۰.۹	۲۱.۵	۵۰.۹
	سالانه	۵۸.۳	۹۷	۵۴.۹	۱۶.۶	۸۱.۵
مهر	نقطه به نقطه	۲۹.۵	-۱۰.۹	۳۳.۳	۲۳.۵	۳۳.۲
	سالانه	۵۶.۳	۷۴.۴	۵۳.۱	۱۷.۱	۷۶.۲
آبان	نقطه به نقطه	۲۶.۷	-۱.۷	۳۱.۸	۲۴.۲	۲۸.۷
	سالانه	۵۴	۵۹.۶	۵۱.۱	۱۸	۷۰.۴
آذر	نقطه به نقطه	۲۵.۴	۳.۴	۳۱.۲	۲۳.۸	۲۵.۵
	سالانه	۵۱.۳	۴۸.۶	۴۸.۹	۱۸.۸	۶۴.۲
دی	نقطه به نقطه	۱۹.۹	۱۰.۲	۳۱.۵	۲۲.۳	۲۴.۹
	سالانه	۴۸	۴۰.۶	۴۶.۸	۱۹.۴	۵۸.۴
بهمن	نقطه به نقطه	۱۴.۸	۱۰.۷	۳۱.۸	۲۵.۶	۲۵.۳
	سالانه	۴۳.۷	۳۳.۵	۴۴.۸	۲۰.۴	۵۳.۲
اسفند	نقطه به نقطه	۱۳.۷	۴.۸	۲۶	۲۴.۵	۲۴.۴
	سالانه	۳۸.۸	۲۶.۲	۴۱.۹	۲۱.۱	۴۷.۹

مأخذ: مرکز آمار ایران

ادامه جدول ۱۴-۴. نرخ تورم کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای استان همدان
به تفکیک گروه‌های اصلی در ۸ ماهه پایانی سال ۱۳۹۸

شرح	حمل و نقل	ارتباطات	تفریح و فرهنگ	آموزش	هتل و رستوران	کالاها و خدمات متفرقه
مرداد	نقطه به نقطه	۴۲.۲	۲۳.۴	۵۳	۲۴.۲	۷۴.۷
	سالانه	۴۰.۲	۳۵.۵	۶۲.۹	۲۲.۱	۵۶.۴
شهریور	نقطه به نقطه	۲۹.۲	۱۵.۲	۳۹.۴	۲۴.۲	۵۹
	سالانه	۴۰	۳۳.۵	۶۲.۵	۲۳.۴	۵۸.۸
مهر	نقطه به نقطه	۲۵.۵	-۲.۷	۱۷	۱۸	۵۲.۳
	سالانه	۳۹.۳	۲۹	۵۶.۹	۲۲.۹	۵۹.۹
آبان	نقطه به نقطه	۳۲.۳	-۳.۵	۱۳.۹	۱۸	۵۱.۵
	سالانه	۳۹.۳	۲۴.۶	۵۱.۱	۲۲.۴	۶۰.۸
آذر	نقطه به نقطه	۴۸.۸	۰.۲	۱۵.۴	۱۷.۶	۴۸.۴
	سالانه	۴۰.۸	۲۱.۲	۴۵.۸	۲۱.۹	۶۱.۲
دی	نقطه به نقطه	۵۲.۴	۱.۳	۱۷.۱	۱۷.۶	۴۴.۸
	سالانه	۴۲.۵	۱۸.۱	۴۱.۳	۲۱.۳	۶۰.۹
بهمن	نقطه به نقطه	۵۲.۶	۱.۶	۱۷.۱	۱۷.۶	۳۸.۷
	سالانه	۴۴	۱۵.۳	۳۷.۱	۲۰.۹	۵۹.۶
اسفند	نقطه به نقطه	۴۶.۸	۲.۲	۱۶.۳	۱۷.۶	۲۷.۹
	سالانه	۴۴.۱	۱۲.۶	۳۲.۹	۲۰.۴	۵۶.۳

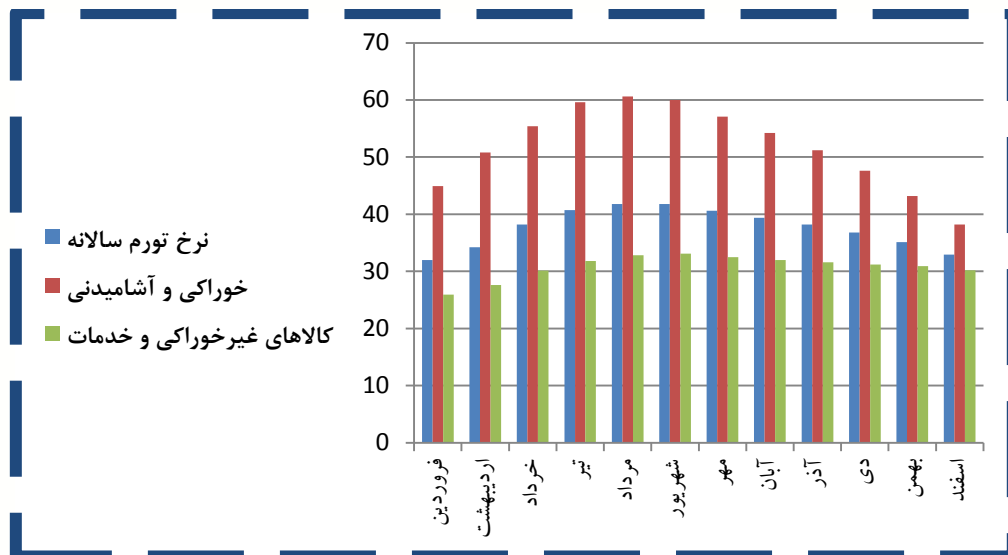
مأخذ: مرکز آمار ایران

متوسط شاخص بهای مصرفی گروه‌های اصلی استان از ۱۴۰.۶ در سال ۱۳۹۷ به عدد ۱۸۷ در سال ۱۳۹۸ رسیده است. این رقم برای کل کشور در سال ۱۳۹۷ معادل ۱۳۷.۳ بوده که در سال ۱۳۹۸ به عدد ۱۸۵.۱ رسیده است. این مقایسه نشان می‌دهد علاوه بر افزایش متوسط شاخص بهای مصرفی هم در استان و هم کل کشور می‌توان به این نتیجه رسید که متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی گروه‌های اصلی در استان همدان در دوره مورد بررسی (رشد ۳۳ درصدی نسبت به سال قبل) را تجربه نموده است و در مقایسه با میانگین رشد کشور که در حدود ۳۴.۸ درصد نسبت به سال قبل می‌باشد، دارای رشد کمتری است و این بدان دلیل است که در بیشتر ماه‌های سال نرخ تورم استان از میانگین نرخ تورم کشور کمتر بوده است و این موضوع بیانگر پایین بودن هزینه‌های سبد مصرفی خانوار در استان نسبت به میانگین کشوری است.

جدول ۱۴-۵. نرخ تورم کالاهای خوراکی و غیرخوراکی در سال ۱۳۹۸

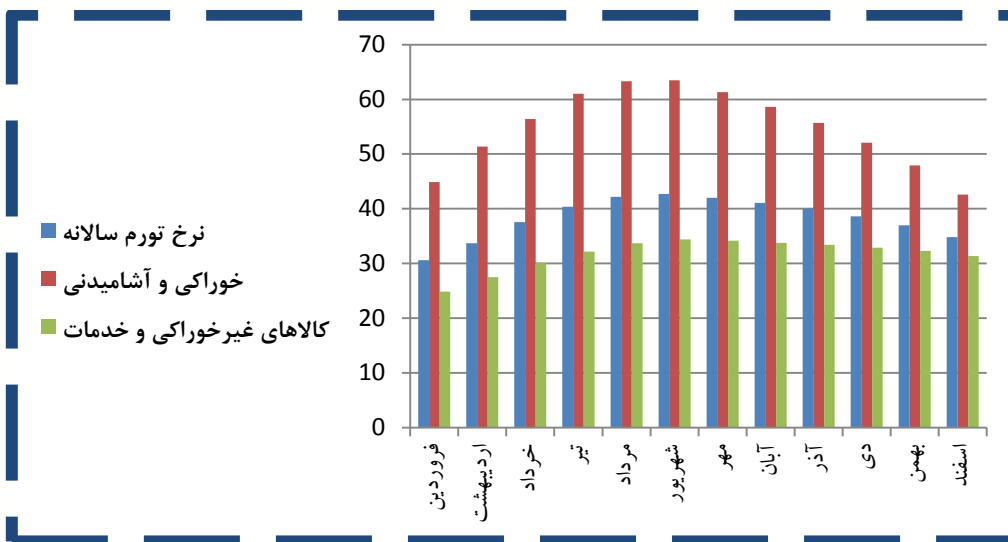
تورم	شاخص کل		خوراکی و آشامیدنی		کالاهای غیرخوراکی و خدمات	
	تورم نقطه‌ای	تورم ۱۲ ماهه	تورم نقطه‌ای	تورم ۱۲ ماهه	تورم نقطه‌ای	تورم ۱۲ ماهه
فروردین	کشور	۵۱.۴	۳۰.۶	۸۵.۳	۴۴.۹	۳۷.۸
	همدان	۵۱.۱	۳۲	۸۲.۱	۴۴.۹	۳۶
اردیبهشت	کشور	۵۰.۷	۳۳.۷	۸۲.۵	۵۱.۴	۳۹.۴
	همدان	۴۸.۲	۳۴.۲	۷۶.۵	۵۰.۸	۳۶.۸
خرداد	کشور	۵۰.۴	۳۷.۶	۷۵	۵۶.۴	۴۰.۴
	همدان	۵۰.۳	۳۸.۲	۷۳.۶	۵۵.۴	۳۸.۹
تیر	کشور	۴۸	۴۰.۴	۷۱.۸	۶۱	۳۸.۴
	همدان	۴۷.۴	۴۰.۷	۶۷.۹	۵۹.۶	۳۷.۴
مرداد	کشور	۴۱.۶	۴۲.۲	۵۶.۶	۶۳.۳	۳۵.۲
	همدان	۳۸.۲	۴۱.۸	۴۷.۴	۶۰.۶	۳۳.۵
شهریور	کشور	۳۵	۴۲.۷	۴۵.۲	۶۳.۵	۳۰.۷
	همدان	۳۱.۹	۴۱.۸	۳۷.۷	۶۰	۲۸.۹
مهر	کشور	۲۸.۳	۴۲	۳۲.۳	۶۱.۳	۲۶.۶
	همدان	۲۵	۴۰.۶	۲۶.۷	۵۷.۱	۲۴.۱
آبان	کشور	۲۷	۴۱.۱	۲۸.۸	۵۸.۶	۲۶.۲
	همدان	۲۴.۷	۳۹.۴	۲۴.۹	۵۴.۲	۲۴.۵
آذر	کشور	۲۷.۸	۴۰	۲۸	۵۵.۷	۲۷.۷
	همدان	۲۵.۶	۳۸.۲	۲۴.۱	۵۱.۲	۲۶.۵
دی	کشور	۲۶.۳	۳۸.۶	۲۴	۵۲.۱	۲۷.۴
	همدان	۲۴	۳۶.۸	۱۹.۴	۴۷.۶	۲۶.۵
بهمن	کشور	۲۵	۳۷	۱۹.۷	۴۷.۹	۲۷.۵
	همدان	۲۲.۹	۳۵.۱	۱۴.۶	۴۳.۲	۲۷.۸
اسفند	کشور	۲۲	۳۴.۸	۱۴.۶	۴۲.۶	۲۵.۷
	همدان	۲۰.۹	۳۲.۹	۱۳.۲	۳۸.۲	۲۵.۶

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴-۴. نرخ تورم کالاهای خوراکی و غیرخوراکی در استان همدان در سال ۱۳۹۸

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴-۵. نرخ تورم کالاهای خوراکی و غیرخوراکی در کشور در سال ۱۳۹۸

مأخذ: مرکز آمار ایران

۱۴-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی برای استان

براساس بررسی‌های انجام شده راهکارهای مهار تورم را می‌توان به اقدامات بلندمدت و بنیادی، سیاست‌های میان‌مدت و کوتاه‌مدت تقسیم کرد. در تدوین اقدامات بلندمدت و بنیادی برای مهار تورم باید مباحث مربوط به نهادسازی سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و حقوقی، توسعه دانش و فناوری، تقویت فرهنگ کار و تلاش، افزایش بهره‌وری و توان تولید جامعه و بهبود ساختار دولت از نظر اندازه و ترکیب فعالیت‌ها و مدیریت مورد توجه قرار گیرد. از جمله سیاست‌های میان‌مدت کنترل تورم می‌توان به انضباط و هماهنگی سیاست‌های پولی، مالی، ارزی و تجاری، سیاست‌های تشویقی سرمایه‌گذاری، خصوصی‌سازی، اصلاح قوانین و مقررات، اصلاح نظام یارانه‌ها و قیمت‌گذاری اشاره کرد. در اتخاذ سیاست‌های کوتاه‌مدت پیشگیری از تورم، باید اقدامات نظارتی و مداخله‌گرانه از جمله نظارت بر قیمت‌ها و توزیع کالاها و خدمات، تثبیت و کنترل قیمت‌های کلیدی از قبیل نرخ ارز و قیمت‌های پیشرو، سیاست‌های ذخیره‌سازی و تنظیم بازار کالاها و خدمات مدنظر قرار داد. همچنین تلاش در جهت تخصیص

منابع بانکی به تأمین مالی سرمایه در گردش واحدهای تولیدی و پروژه‌های نیمه تمام و نیز جلوگیری از بروز اختلال و نوسان در نرخ ارز در شرایط دو نرخ بازار و انجام زمینه‌های لازم جهت تنظیم بازار و جلوگیری از افزایش قیمت کالاها و خدمات می‌تواند در شرایط نامطلوب اقتصادی راه‌گشا باشد.

طبق بررسی‌های به عمل آمده در این گزارش، استان همدان به نسبت جزء استان‌های دارای کمترین نرخ تورم (به خصوص در ماه‌های پایانی) در سال ۱۳۹۸ محسوب می‌گردد. علی‌ایحال و با وجود موفقیت‌های نسبی به دست آمده در این زمینه لازم است سیاست‌های پولی و مالی به صورت ساختاری در کشور مورد توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کشور و استان قرار گیرد و برای کاهش و مهار تورم نظارت شدیدی بر قیمت‌ها در استان صورت پذیرد. با این توصیف برای کسب موفقیت‌های بیشتر در زمینه کنترل و مهار تورم در استان و کشور، پیشنهادات راهبردی در هماهنگ‌سازی سیاست‌های پولی، ارزی و مالی که همگی به نوعی در تعدیل تورم و ثبات شرایط در استان موثر خواهند بود و می‌تواند گره‌گشای این معضل اقتصادی باشد در قالب توصیه‌های سیاستی به شرح ذیل ارائه خواهد شد.

- با توجه به قیمت کالاها و اساسی موجود در سبد هزینه‌ای خانوارها می‌بایست با مدیریت و برنامه‌ریزی لازم و استفاده از ابزار و امکانات مورد نیاز و موجود در استان نسبت به تنظیم بازار و عرضه و تقاضای محصولات خوراکی و آشامیدنی و نیز کالاهایی که قوت غالب افراد می‌باشند اقدامات لازم صورت پذیرد و با همکاری نهادهای مسئول در مبارزه با قاچاق کالاها و اساسی و دامن زده شدن بر کمبود مایحتاج عمومی اقدام نمود.
- مدیریت و هدایت نقدینگی سرگردان در استان به سمت تولید و سرمایه‌گذاری، ترسیم برنامه برای خودکفایی تولید استان و جلوگیری از واردات بی‌رویه محصولات غیرضروری با محوریت تحقق شعار سال و جهش تولید داخل استان صورت گیرد.
- ساماندهی سرمایه‌های سرگردان در میان افراد جامعه و تقویت بازار و منابع مالی
- با توجه به اینکه ارزش اجرای مسکن و تعمیرات در سبد هزینه‌ای خانوارهای استان سهم زیادی دارد لذا در این راستا اصلاح و بازنگری در شیوه‌های تولید و عرضه مسکن استان براساس نیاز و قدرت خرید متقاضیان و نظارت بر بازار مسکن استان انجام پذیرد.
- پرهیز دولت و بانک مرکزی از اعمال سیاست‌های دستوری برای تعیین نرخ سپرده‌ها از دیگر سیاست‌های مثر ثمر به شمار می‌آید. زیرا کاهش نرخ سود بانکی بعنوان سیاست کلان پولی در سطح کشور می‌تواند منجر به خروج سپرده‌گذاران از بانک‌ها و هدایت نقدینگی موجود استان به سمت تولید باشد و راهکار مؤثر در تعدیل پیامدهای تورمی و شکاف و ناهماهنگی یعنی نقدینگی و تورم باشد که از این طریق مسئولین استانی بعد از اتخاذ و اجرای سیاست پولی در کل کشور موظف خواهند شد تا بر مسیر حمایت از تولید داخل استان مراقبت بیشتری نمایند.
- ثبت موجودی تمام انبارهای کالا در استان و عرضه موجودی آنها در شرایط کمبود عرضه و افزایش تقاضا از دیگر راهکارهای مبارزه با تورم کالا و خدمات در استان می‌باشد.

وضعیت مال و بودجه‌ای

سیمای اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مرور اجمالی بر وضعیت مالی و بودجه‌ای

با توجه به اهمیت نظام مالی و بودجه‌ای استان که یکی از پایه‌های اصلی برنامه‌ریزی تعیین پتانسیل‌های اقتصادی تولید استان است در این فصل به بررسی ساختار کلی نظام مالی و بودجه‌ای استان و روابط بین شاخص‌های کلان همچون درآمدهای عمومی و نیز درآمدهای مالیاتی و غیر مالیاتی و سهم آنها از تولید ناخالص داخلی استان و همچنین اعتبارات هزینه‌ای و عمرانی استان در بخش دولتی می‌پردازیم.

اولویت‌های راهبردی وزارت امور اقتصادی و دارایی همچون ایجاد و یکپارچه‌سازی سامانه‌های اطلاعات و مدیریت و تقویت انضباط، سلامت و شفافیت مالی، اداری که مطابق با اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی نظام تعریف گردیده و نیز نقش وسیع شرکت‌های دولتی در فعالیت‌های اقتصادی کشور لزوم جمع‌آوری اطلاعات آنها در قالب یک بانک اطلاعاتی جامع و به‌روز را امری بسیار ضروری می‌نماید و از این‌رو شفاف‌سازی و تقویت انضباط مالی یکی از مهمترین سیاست‌های پیشروی کشور در این زمینه است. همچنین رویکرد دولت به استفاده حداکثری از ابزارهای نوین مالی مانند بهره‌گیری از اوراق خزانه اسلامی و نیز تهاثر مطالبات با بدهی‌های دولت از طریق اوراق تسویه خزانه همچون سال قبل یکی از سیاست‌های مورد توجه دولت بوده که در این زمینه استان همدان توانسته است عملکرد قابل قبولی داشته باشد. درآمدهای عمومی استان در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ رشد ۳۹ درصدی را تجربه نموده و درآمدهای مالیاتی در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال قبل در حدود ۳۵ درصد افزایش یافته است. درآمدهای غیرمالیاتی نیز ۷۲ درصد رشد داشت. در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ میزان اعتبارات هزینه‌ای مصوب حدود ۷۰ درصد و میزان تخصیص اعتبارات هزینه‌ای استان در دوره مورد بررسی حدود ۵۰ درصد افزایش را نشان می‌دهد. در دوره مذکور پرداخت اعتبارات هزینه‌ای حدود ۴۵ درصد افزایش را نشان می‌دهد.

در خصوص اعتبارات عمرانی ملی استانی شده سال ۱۳۹۷ میزان این اعتبارات ۶۷۰ میلیارد ریال و تخصیص از محل مذکور ۵۹۶ میلیارد ریال بوده است و در سال ۱۳۹۸ میزان اعتبارات ملی استانی شده ۱۱۲۵ میلیارد ریال و سرجمع تخصیص نقد و اسناد خزانه اسلامی از این محل ۷۲۸ میلیارد ریال بوده است که نسبت به تخصیص سال ۱۳۹۷ حدود ۲۲ درصد افزایش دارد. در سال ۱۳۹۸ در حدود ۵۱۰ میلیارد ریال تسویه بدهی‌های دولت به اشخاص حقیقی و حقوقی انجام شد که نسبت به سال ۱۳۹۷ رشد داشته است.

واژگان کلیدی: همدان، بودجه استان، درآمدهای عمومی، درآمدهای مالیاتی، دستگاه‌های اجرایی

مقدمه

بودجه نمای کلی برنامه‌ها و فعالیت‌های دولت را برای یک سال مالی نشان می‌دهد و مهمترین عامل مستقل و پویای اقتصاد کلان است که برای اداره و پیشرفت کشور به کار گرفته می‌شود. در بودجه باید میزان درآمد و هزینه و اهداف توسعه کشور مشخص باشد. ارقام و اعداد بودجه سالانه کشور و دستگاه‌ها یکی از ابزارهای دولت‌ها برای نشان دادن فعال، کارآمد و برنامه‌محور بودنشان است. در کشور ما نیز دستگاه‌های دولتی هر ساله عملکرد و برنامه‌های پیش‌بینی شده خود را در غالب بودجه سالانه از طریق دولت و با تصویب مجلس تعیین می‌کنند. بودجه سالانه برش یک ساله اهداف و جهت‌گیری دولت و دستگاه‌ها را از حیث منابع و مصارف مشخص می‌کند. تحقق اهداف بودجه‌ای کشور مستلزم داشتن نظم و انضباط مالی و پیروی دقیق قوانین و دستورالعمل‌های بودجه‌ای کشور است. در همین راستا در وزارت امور اقتصادی و دارایی و خزانه‌داری کل کشور در زمینه برقراری انضباط مالی و همچنین برای هوشمندسازی خزانه‌داری اقدامات گسترده‌ای انجام شده که یکی از اجزای آن، استفاده از فناوری اطلاعات در خزانه است. بطور مثال برنامه مدیریت حسابهای بانکی ابلاغی از خزانه داری کل کشور که در سال ۱۳۹۸ در خزانه استان همدان مراحل اولیه به کارگیری و راه اندازی را طی نمود. به تبع از سیاستهای وزارت متبوع و در سطوح استانی نظام مالی و بودجه‌ای هر استان بخش مهمی از اقتصاد استان را تشکیل می‌دهد و بر پایه آن ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی تولید و برنامه‌ریزی می‌شوند. بنابراین در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی وضعیت مالی و بودجه‌ای استان و جهت‌گیری‌های استان در سال ۱۳۹۸ بررسی شده است. در بخش دوم نیز تحولات وضعیت مالی و بودجه‌ای استان مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم و چهارم به بررسی و تحلیل وضعیت کلی مالی و بودجه‌ای استان و وضعیت منابع و مصارف عمومی بودجه استان همدان پرداخته شده است و در بخش پایانی ضمن جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از وضعیت مالی و بودجه‌ای استان توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات و موانع و تعدیل آنها در استان ارائه شده است.

۱۵-۱- سیاست‌های اقتصادی مالی و بودجه‌ای و جهت‌گیری‌های استان

براساس اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی کشور و با عنایت به مأموریت وزارت امور اقتصادی و دارایی کشور و نیز بر اساس پروژه‌ها و اقدامات موجود در سند راهبردی وزارت متبوع، هفت استراتژی محوری در افق ۱۴۰۰ به شرح زیر می‌باشد:

- مشارکت فعال در تنظیم سیاست‌های اقتصادی و مالی کشور
 - ایجاد هماهنگی بین سازمان‌ها و دستگاه‌ها اجرایی در اجرای سیاست‌ها
 - مدیریت نهادهای زیرساختی اقتصادی منتخب
 - مدیریت عملیات مالی دولت و پرداخت هزینه‌ها
 - انتظام بخشی و راهبری نظام مالی و محاسباتی کشور
 - نظارت مالی بر صحت عمل جریان مبادلات اقتصادی
 - تعامل با نهادهای بین‌المللی و مشارکت دیپلماسی اقتصادی
- همانطور که در استراتژی‌های مذکور عنوان شد شفاف‌سازی و تقویت انضباط مالی یکی از مهم‌ترین سیاست‌های پیش‌روی کشور است. در همین راستا در سال ۱۳۹۸ نیز رویکرد دولت به استفاده از ابزارهای نوین مالی نظیر استفاده از اوراق تسویه خزانه جهت تعیین تکلیف و ساماندهی بهتر مطالبات و بدهی‌های دولت و نیز استفاده از اسناد خزانه اسلامی در جهت تأمین بخشی از کسری بودجه دولت در خصوص پرداخت‌هایی که می‌بایست در قبال تعهدات ناشی از پروژه‌های عمرانی انجام دهد همچنان ادامه یافت. از دیگر سیاست‌هایی که دولت در سال ۱۳۹۸ همانند سال

گذشته دنبال کرد مدیریت دارایی‌های دولت (مولدسازی دارایی‌ها) و شفاف‌سازی و هوشمندسازی عملیات مالی دولت (خزانه‌داری الکترونیک) می‌باشد.

به تبعیت از سیاست‌های وزارت متبوع در خزانه استان همدان نیز پیرو ابلاغ خزانه داری کل کشور برنامه مدیریت حساب‌های بانکی در سال ۱۳۹۸ مراحل اولیه به کارگیری و راه اندازی را طی نمود. به علاوه بستن تعداد ۸۹۸ حساب دولتی نزد بانکهای استان و افتتاح حساب‌های دولتی دستگاه‌های مربوطه نزد بانک مرکزی در این سال انجام شد. در حوزه درآمدها نیز توجه به منابع غیرنفتی به ویژه مالیات در تأمین مالی بودجه نقش پررنگتری به خود گرفت که سهم استان در این زمینه طی جداول مربوط در ادامه بررسی خواهد شد.

۱۵-۲- بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه‌ای

اجرای بودجه شامل تمام مراحل است که جهت وصول درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار از یک طرف و مصرف اعتبارات پیش‌بینی شده و مصوب از طرف دیگر به مورد اجرا گذاشته می‌شود. اجرای بودجه، شامل تحقق ارقام پیش‌بینی شده در بودجه مصوب و به عبارتی دیگر، وصول درآمدها و پرداخت هزینه‌ها برای نیل به مقاصد و اهداف معین طبق قوانین و مقررات مربوط است.

در بودجه سال ۱۳۹۸ کل مبلغ منابع و مصارف رقمی بالغ بر ۱۷.۴۳۳.۱۶۰ هزار میلیون ریال در نظر گرفته شد و منابع عمومی نیز عددی بالغ بر ۵.۲۰۰.۰۸۴ هزار میلیون ریال بود. در راستای حرکت به سوی اقتصاد مقاومتی و بودجه‌ریزی بدون نفت دولت به دنبال ابزارهای نوین تأمین مالی است. با توجه ضرورت تأمین مالی هزینه‌های دولت و لزوم بررسی روش‌های کارآمد برای تأمین مالی این هزینه‌ها، بررسی‌های صورت گرفته نشان‌دهنده این است که اسناد خزانه اسلامی یکی از پرکاربردترین ابزار در تأمین مالی هزینه‌های دولت بوده است. از دیگر ابزارهایی که می‌توان به آنها اشاره کرد شناسایی دارایی‌های کم استفاده یا بلااستفاده دولت و به روزرسانی اطلاعات اموال دولتی در جهت استفاده حداکثری از این اموال و یا فروش آنها است. همچنین در قانون بودجه سال ۱۳۹۸ توجه ویژه به بازار سرمایه به عنوان یکی از ابزارهای تأمین مالی دولت صورت گرفت.

در خزانه معین استان همدان در راستای پیشبرد اهداف کلان کشوری و انجام پروژه‌ها و اقدامات موجود در سند راهبردی وزارت متبوع در زمینه شفاف‌سازی عملکرد بودجه تلاش بسیاری در جهت پروژه خزانه‌داری الکترونیک و حسابداری تعهدی و نیز به کارگیری برنامه مدیریت حساب‌های بانکی انجام گردید. همچنین در جهت به کارگیری ابزار نوین مالی این استان توانست کلیه اعتبار تخصیص داده شده به اسناد خزانه اسلامی را از طریق دستگاه‌های اجرایی مربوط جذب نماید.

۱۵-۳- بررسی و تحلیل کلی وضع مالی و بودجه‌ای استان

جدول (۱-۱۵) به بررسی و تحلیل وضعیت درآمدهای عمومی استان طی سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ می‌پردازد. در سال‌های مورد بررسی درآمدهای عمومی استان ۳۹ درصد رشد داشته است. سهم درآمدهای مالیاتی محقق شده از کل درآمدهای عمومی محقق شده در سال ۱۳۹۸ در حدود ۸۷ درصد می‌باشد و تنها ۱۳ درصد از درآمدهای استان از محل درآمدهای غیر مالیاتی می‌باشد.

طبق اطلاعات جدول ذیل کل درآمدهای عمومی مصوب استانی در سال ۱۳۹۸ در حدود ۸۶۶۵ میلیارد ریال بوده است که از این میزان درآمد مصوب، مجموعاً ۸۳۸۱ میلیارد ریال محقق گردیده است. این بدان معناست که در حدود ۹۷ درصد از درآمدهای مصوب شده استانی محقق گردیده است. این در حالی است که در سال قبل (سال ۱۳۹۷) این رقم در حدود ۶۰۲۷ میلیارد ریال یعنی حدود ۹۲ درصد بوده است.

جدول ۱۵-۱. درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد (میلیارد ریال)

عنوان درآمد	مصوب ۱۳۹۸	عملکرد ۱۳۹۸	عملکرد مصوب	عملکرد ۱۳۹۷	عملکرد مصوب	درصد تغییرات
	یکساله	لغایت	مصوب	یکساله	لغایت	عملکرد
	۱۳۹۸	۸۳۸۱	۹۷	۶۵۶۰	۶۰۲۷	۹۲ به ۹۸
کل درآمدهای استانی	۸۶۶۵	۸۳۸۱	۹۷	۶۵۶۰	۶۰۲۷	۳۹
کل درآمدهای مالیاتی استان	۷۲۱۹	۷۳۲۹	بیش از ۱۰۰	۵۴۹۱	۵۴۱۵	۹۹
کل درآمدهای غیرمالیاتی	۱۴۴۶	۱۰۵۲	۷۳	۱۰۶۹	۶۱۲	۵۷
سهم درآمدهای مالیاتی محقق شده از کل درآمدهای عمومی	۸۳	۸۷	—	۸۴	۹۰	—
محقق شده (درصد)						

مأخذ: خزانه معین استان همدان و محاسبات تحقیق

جدول (۱۵-۲) به بررسی و تحلیل وضعیت درآمدهای مالیاتی استان طی سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ می پردازد. در سال های مورد بررسی درآمدهای مالیاتی استان در حدود ۳۵ نسبت به سال قبل رشد داشته است. سهم مالیات های مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی در سال ۱۳۹۸ در حدود ۶۲ درصد می باشد و سهم مالیات های غیرمستقیم از کل درآمدهای مالیاتی در سال ۱۳۹۸ در حدود ۳۸ درصد می باشد.

طبق اطلاعات جدول ذیل کل درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۳۹۸ در حدود ۷۳۲۹ میلیارد ریال بوده است که از آن مقدار در حدود ۴۵۷۸ میلیارد ریال به مالیات های مستقیم و در حدود ۲۷۵۲ میلیارد ریال به مالیات های غیرمستقیم اختصاص دارد. درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ به تفکیک مستقیم و غیرمستقیم به ترتیب در حدود ۳۸ و ۳۰ درصد رشد داشته اند.

جدول ۱۵-۲. درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم

عنوان	مصوب دوازده ماهه ۱۳۹۸	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۸	سهم از کل درآمدهای مالیاتی (درصد)	عملکرد نسبت به مصوب (درصد)	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۷ (میلیارد ریال)	درصد تغییرات عملکرد ۹۸ به ۹۷
کل درآمدهای مالیاتی	۷۲۱۹	۷۳۲۹	۱۰۰	بیش از ۱۰۰	۵۴۱۶	۳۵
مالیات های مستقیم	۳۸۹۰	۴۵۷۸	۶۲	بیش از ۱۰۰	۳۳۰۴	۳۸
مالیات های غیرمستقیم	۳۳۲۹	۲۷۵۲	۳۸	۸۲	۲۱۱۲	۳۰

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول (۱۵-۳) و (۱۵-۴) به بررسی وضعیت اعتبارات هزینه ای استان طی سال های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ می پردازد. در سال ۱۳۹۷ میزان اعتبار هزینه ای استان در حدود ۳۰۷۳ میلیارد ریال می باشد که در حدود ۲۹۳۸ میلیارد ریال آن تخصیص یافته است که در حدود ۹۵.۶ درصد می باشد. میزان پرداختی استان در سال ۱۳۹۷ در حدود ۲۹۲۴ میلیارد ریال بوده است که نسبت پرداختی به اعتبار در حدود ۹۵.۲ درصد و نسبت پرداختی به تخصیص ۹۹.۵ درصد می باشد. در سال ۱۳۹۸ میزان اعتبار هزینه ای استان در حدود ۵۲۲۸ میلیارد ریال می باشد که در حدود ۴۴۰۳ میلیارد ریال آن به صورت نقد تخصیص یافته است و در حدود ۸۴ درصد پرداخت های اعتبارات هزینه ای به

صورت پرداخت نقدی می‌باشد. میزان پرداختی استان در سال ۱۳۹۸ در حدود ۴۲۵۲ میلیارد ریال بوده است که نسبت پرداختی به اعتبار در حدود ۸۱ درصد و نسبت پرداختی به تخصیص ۹۷ درصد می‌باشد. تخصیص اعتبارات استان در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال قبل در حدود ۵۰ درصد افزایش داشته است.

جدول ۱۵-۳. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۷ - اعتبارات هزینه ای

عنوان	اعتبار (میلیارد ریال)	تخصیص (میلیارد ریال)	تخصیص به اعتبار (درصد)	پرداختی به پرداختی (میلیارد ریال)	پرداختی به اعتبار (درصد)	پرداختی به تخصیص (درصد)
سایر اعتبار هزینه‌ای	۱۰۸۸	۱۰۰۷	۹۲.۶	۱۰۰۷	۹۲.۶	۱۰۰
ردیف‌های هزینه‌ای	۱۸۲	۱۳۵	۷۴.۲	۱۲۱	۶۶.۵	۸۹.۶
ماده ۱۰ قانون تنظیم	۷	۳	۴۳	۳	۴۳	۱۰۰
ماده ۱۲ مدیریت بحران	۷	۳	۴۳	۳	۴۳	۱۰۰
حقوق و مزایای دستگاه‌های اجرایی	۱۷۹۰	۱۷۹۰	۱۰۰	۱۷۹۰	۱۰۰	۱۰۰
جمع	۳۰۷۳	۲۹۳۸	۹۵.۶	۲۹۲۴	۹۵.۲	۹۹.۵

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول ۱۵-۴. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۸ - اعتبارات هزینه‌ای (میلیارد ریال)

عنوان	اعتبار	تخصیص نقد	تخصیص اوراق مشارکت	پرداخت
سایر هزینه‌ای	۳۴۸۸	۳۴۸۸		۱۰۲۶
حقوق				۲۳۱۳
ردیف‌های هزینه‌ای	۱۰۲	۹۶	۲	۹۴
ماده ۱۰	۱۶۳۷	۸۱۹		۸۱۹
جمع کل	۵۲۲۸	۴۴۰۳	۲	۴۲۵۲

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول (۱۵-۵) و (۱۵-۶) به بررسی و تحلیل وضعیت اعتبارات عمرانی استان طی سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ می‌پردازد. در سال ۱۳۹۷ میزان اعتبارات عمرانی استان در حدود ۵۳۰۳ میلیارد ریال می‌باشد که در حدود ۳۱۰۲ میلیارد ریال آن تخصیص یافته است که در حدود ۵۸.۵ درصد می‌باشد. میزان پرداخت نقد استان در سال ۱۳۹۷ در حدود ۱۰۴۶، پرداخت اسناد خزانه ۱۲۴۱ میلیارد ریال و جمع پرداخت اسناد خزانه در حدود ۲۲۸۷ میلیارد ریال بوده است. درصد پرداختی به اعتبار در حدود ۴۳.۱ درصد و میزان پرداختی به تخصیص در حدود ۷۳.۷ درصد می‌باشد. در سال ۱۳۹۸ میزان اعتبارات عمرانی (غیر از اعتبارات ملی استانی شده) در حدود ۵۴۸۵ میلیارد ریال می‌باشد که ۳۸۵ میلیارد ریال آن به صورت نقد و ۱۷۱۹ میلیارد ریال آن به صورت اسناد خزانه اسلامی تخصیص یافته است که نسبت مجموع تخصیص نقد و اسناد خزانه اسلامی به اعتبارات عمرانی در حدود ۳۸ درصد می‌باشد. میزان پرداخت نقدی اعتبارات عمرانی در سال ۱۳۹۸ در حدود ۳۸۵ میلیارد ریال و پرداخت به صورت اسناد خزانه اسلامی در حدود ۱۷۱۹ میلیارد ریال بوده است. میزان اعتبارات ملی استانی شده نیز حدود ۱۱۲۵ میلیارد ریال می‌باشد. در سال

۱۳۹۸ تسویه بدهی‌های دولت به اشخاص حقیقی و حقوقی به مبلغ ۵۱۰ میلیارد ریال انجام شد که در مقایسه با سال ۱۳۹۷ که حدوداً مبلغ ۱۴۲ میلیارد ریال بوده؛ رشد زیادی داشته است.

جدول ۱۵-۵. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۷-اعتبارات عمرانی

عنوان	اعتبار (میلیارد ریال)	تخصیص (میلیارد ریال)	تخصیص به اعتبار (میلیارد ریال)	پرداخت نقد (میلیارد ریال)	پرداخت اسناد خزانه (میلیارد ریال)	جمع پرداختی (میلیارد ریال)	پرداختی به اعتبار (درصد)	پرداختی به تخصیص (درصد)
سایر اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۸۰۶	۵۸۲	۷۲۲	۲۷۵	۳۰۷	۵۸۲	۷۲.۲	۱۰۰
نفت و گاز	۵۰۲	۵۰۲	۱۰۰	۴۰۸	۰	۴۰۸	۸۱.۳	۸۱.۳
۲۷ صدم مالیات بر ارزش افزوده	۱۵۰	۱۲	۸۰	۱۲۰	۰	۱۲۰	۸۰	۱۰۰
ردیف‌های تملک	۲۹۸۱	۱۱۳۷	۳۸۱	۲۳۵	۷۷۶	۱۰۱۱	۳۳.۹	۸۸.۹
ملی استانی شده	۶۷۰	۵۹۶	۸۹	۰	۰	۰	۰	۰
ماده ۱۰ قانون تنظیم	۲۷	۱۱	۴۰.۷	۳	۸	۱۱	۴۰.۷	۱۰۰
ماده ۱۲ مدیریت بحران	۲۷	۱۱	۴۰.۷	۳	۸	۱۱	۴۰.۷	۱۰۰
تسویه بدهی‌های دولت به اشخاص حقیقی و حقوقی	۱۴۲	۱۴۲	۱۰۰	۰	۱۴۲	۱۴۲	۱۰۰	۱۰۰
جمع	۵۳۰۳	۳۱۰۲	۵۸۵	۱۰۴۶	۱۲۴۱	۲۲۸۷	۴۳.۱	۷۳.۷

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول ۱۵-۶. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۸-اعتبارات عمرانی

عنوان	اعتبار (میلیارد ریال)	تخصیص نقد (میلیارد ریال)	تخصیص اسناد (براساس سامانه سناب) (میلیارد ریال)	پرداخت نقد (میلیارد ریال)	جذب اسناد (میلیارد ریال)	جمع پرداختی (میلیارد ریال)	پرداختی به اعتبار (درصد)	پرداختی به تخصیص (درصد)
سایر استانی	۱۰۹۶	۱۷۴	۳۵۵	۱۷۴	۳۵۵	۵۲۹	۴۸	۱۰۰
نفت	۵۹۲	۱۱۹	۰	۱۱۹	۰	۱۱۹	۲۰	۱۰۰
ردیف‌های تملك	۳۱۳۸	۶۷	۸۴۹	۶۷	۸۴۹	۹۱۶	۲۹	۱۰۰
ماده ۱۰	۶۶۰	۲۵	۵۱۵	۲۵	۵۱۵	۵۴۰	۸۱	۱۰۰
جمع کل	۵۴۸۵	۳۸۵	۱۷۱۹	۳۸۵	۱۷۱۹	۲۱۰۴		۱۰۰
ملی استانی شده	۱۱۲۵	۱۱۱	۶۱۷	۰	۶۱۷	۶۱۷	۵۵	۸۴

مأخذ: خزانه معین استان همدان

لازم به ذکر است ماده ۱۲ مدیریت بحران در سال ۱۳۹۸ عملکرد نداشته است.
جدول (۷-۱۵) سایر درآمدهای وصولی خزانه معین استان همدان را نشان می‌دهد.

جدول ۱۵-۷. سایر درآمدها (وصولی خزانه معین استان همدان) (هزار ریال)

عنوان دستگاه	مصوب ۹۸	عملکرد ۹۸	عملکرد ۹۷	عملکرد ۹۸	درصد تغییرات
جمع کل درآمدهای استانی	۸.۶۶۴.۶۱۱.۰۰۰	۸.۳۸۱.۳۷۲.۵۷۲	۶۰.۲۷۰.۳۲۸.۲۳	۳۹	نسبت به ۹۷
استانداری	۱۷۳.۰۰۰	۳۳۳.۶۸۲.۵	۱,۰۷۵,۳۰۹	۲۱۰	
نیروی انتظامی	۹۶۴.۴۴۶.۰۰۰	۷۱۹.۵۴۰.۸۴۴	۳۵۶,۶۲۰,۱۳۰	۱۰۲	
پزشکی قانونی	۳۴.۱۰۲.۰۰۰	۳۵.۲۴۱.۶۵۰	۳۰۳,۹۴۳,۵۷	۱۶	
ثبت اسناد	۸۰.۷۰۰.۰۰۰	۲۱۲.۳۲۵.۹۷۲	۱۵۵,۹۰۵,۴۸۳	۳۶	
امور مالیاتی	۷.۲۱۸.۶۵۱.۰۰۰	۷.۳۲۹.۴۱۴.۹۹۱	۵,۴۱۵,۱۰۵,۸۵۶	۳۵	
گمرک	۲.۹۱۷.۰۰۰	۳۰.۲۳.۷۸۳	۱,۸۲۲,۳۶۹	۶۶	
تعاون، کار و رفاه اجتماعی	۵۰۸.۰۰۰	۱,۰۳۳,۶۱۰	۱,۴۵۱,۴۲۹	-۲۹	
میراث فرهنگی	۱۵.۴۵۸.۰۰۰	۱۹.۴۷۹.۲۸۴	۲۰,۰۵۹,۴۸۲	-۳	
فرهنگ و ارشاد اسلامی	۱۵۷.۰۰۰	۹۳۸.۷۶۰	۱۰۰۰۰۰۰	-۶	
انتقال خون	۱۵.۲۰۰.۰۰۰	۱۹.۹۳۱.۴۵۲	۱۷,۹۷۹,۲۹۱	۱۱	
بهبودی	۳۱۸.۰۰۰	۶۲.۹۵۰	۸۰,۸۰۰	-۲۲	
راه و شهرسازی	۱۶۸.۰۰۰	۱۳۰.۵۷۸	۱۳۲,۲۳۰	-۱	
محیط زیست	۸.۵۳۳.۰۰۰	۳.۱۳۲.۶۷۹	۱۹۱,۷۵۵,۳۲۶	-۹۸	
استاندارد و تحقیقات صنعتی	۳.۴۵۵.۰۰۰	۵.۵۰۹.۱۱۲	۷۷۱۸.۵۷	-۲۹	
صنعت، معدن و تجارت	۲۰۶.۰۰۰	۲۴۷.۵۷۴	۴۴۸,۲۵۱	-۴۵	
جهاد کشاورزی	۵۰.۰۰۰	۴۰۶,۳۰۰	۱,۰۲۹,۸۳۲	-۶۱	
متفرقه دستگاهها	۳۱۹.۵۴۹.۰۰۰	۲۷۶۱۶.۳۰۸	۱۳,۹۰۸,۸۹۹	۹۹	
فنی حرفه‌ای	۲۰.۰۰۰	.	.	.	

مأخذ: خزانه معین استان همدان

۱۵-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی در نظام مالی و بودجه‌ای برای استان

استفاده دولت از ابزارهای نوین مالی نظیر اسناد خزانه اسلامی و اوراق تسویه راهکاری کارشناسی شده برای برون رفت از محدودیت‌های اعتباری بوده که این امر بویژه در مورد اوراق تسویه خزانه که ضمن اینکه تهاثر مطالبات دولت از اشخاص متقاضی با بدهی اشخاص مذکور به دولت یا سیستم بانکی باعث کاهش هزینه دولت در امر پیگیری و وصول مطالبات و پرداخت بدهی‌های سنواتی می‌شود؛ همچنین کمک شایانی به سیستم بانکی در وصول مطالبات و تسویه بدهی بانکهای مشمول به بانک مرکزی می‌کند.

بر اساس آمار و اطلاعات موجود در سال‌های اخیر اقدامات اساسی در زمینه شفاف‌سازی و بهبود وضعیت مالی و بودجه‌ای استان رقم خورده است که از جمله آن می‌توان به پروژه‌های اولویت‌دار وزارت اقتصاد در قسمت‌های مختلف از جمله خزانه‌داری کل اشاره نمود که ماحصل این اقدام سبب گردیده است، ضمن شناسایی و رفع مشکلات قبلی پرداخت حقوق، آموزش، دارایی و بدهی‌های دولت در کمترین زمان ممکن انجام پذیرد. از جمله اقدام مهم دیگر در بحث بودجه‌ای رویکرد دستگاه‌های اجرایی استان به سمت بودجه‌ریزی عملیاتی، برگزاری منظم جلسات ستاد درآمد استان و ... است. بررسی وضعیت درآمدهای عمومی استان نشان می‌دهد که در سال مورد بررسی کل درآمدهای مصوب تحقق یافته است. لذا به منظور بهبود وضعیت مالی و بودجه‌ای استان توصیه‌های سیاستی به شرح ذیل ارایه می‌گردد:

- بازنگری در تعرفه ارائه خدمات در بسیاری از بخش‌ها و فعالیت‌ها که همچنان با مصوبات سنوات قبل محاسبه می‌گردد و در بسیاری از موارد فاقد توجیه منطقی می‌باشد (به عنوان مثال تعرفه خدمات ثبتی)
- شناسایی دقیق و جدید منابع درآمد و تلاش جهت تحقق درآمدهای مصوب در استان
- شناسایی پایه‌های جدید مالیاتی استان با تمرکز بر ظرفیت‌های شهرستانی در استان
- ایجاد کانال‌های ارتباط الکترونیکی بین دستگاه‌های اجرایی جهت تسریع امور و صرفه‌جویی در امکانات و فرصت‌ها
- استفاده گسترده‌تر از ابزارهای الکترونیک و هوشمندسازی خدمات در جهت افزایش انضباط مالی و ایجاد شفافیت بیشتر

فصل ۱۶

نظام مالیات

سیمای اقتصادی
استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مرور اجمالی بر نظام مالیاتی

رهایی از درآمدهای پرنوسان و غیرقابل اطمینان حاصل از فروش نفت خام و تأمین مالی بودجه دولت از طریق درآمدهای مالیاتی، یکی از اهداف کلیدی نظام مالیاتی کشور است. در بیشتر کشورهای جهان بخش عمده‌ای از منابع درآمدی دولت، از طریق دریافت مالیات تأمین می‌شود. سهم مالیات از کل درآمدهای عمومی در میان کشورها، متفاوت است و میزان آن بستگی به سطح توسعه و ساختار اقتصادی آنها دارد.

نظام اقتصادی هر کشوری برای رسیدن به استقلال و رهایی از وابستگی به عناصر مختلف و در نتیجه حفظ ثبات و تحکیم پایه‌های خود نیازمند اتکا به منابعی مطمئن و همیشگی است تا از این طریق بتواند برای فعالیت‌های خود برنامه‌ریزی کرده و به امور نظم ببخشد و به جرأت می‌توان گفت مالیات چون روحی است که کالبد اقتصادی کشور را زنده و پویا می‌سازد و به آن جهت می‌بخشد و با تحقق کامل درآمدهای مالیاتی اقداماتی به شرح ذیل توسط دولت‌ها صورت می‌پذیرد.

۱- حفظ استقلال و تمامیت کشور از طریق تأمین وسایل و تجهیزات دفاعی، استقرار و اداره نیروهای نظامی و انتظامی

۲- ایجاد و توسعه راه‌های ارتباطی و وسایل حمل و نقل

۳- تأمین بهداشت، آب، برق، مخابرات و سایر وسایل ارتباطی جمعی برای عموم

۴- تأمین آموزش در همه سطوح

۵- تأمین قوه قضائیه برای حل و فصل دعاوی و استقرار امنیت اجتماعی

۶- تأمین مایحتاج عمومی افراد جامعه در یک سطح قابل قبول

۷- تأمین زیرساخت‌های اقتصادی و صنایع مادر و کلیدی برای ایجاد زمینه‌های تولید و اشتغال و تعادل اقتصادی

۸- تقویت روح بررسی تحقیق از طرح تاسیس مراکز پژوهشی و تحقیقاتی و حمایت و تشویق محققان

۹- تأمین خودکفایی در علوم و فنون، صنعت و کشاورزی

۱۰- تأمین خدمات و حمایت‌های مالی در جهت برخورداری از تأمین اجتماعی، بازنشستگی، بیکاری، پیری و از کارافتادگی و تأمین خدمات درمانی و بهداشتی به صورت بیمه همگانی و فراهم آوردن موجبات داشتن مسکن متناسب با خانواده‌ها

به دلیل اهمیت موضوع وزارت امور اقتصادی و دارایی در سال‌های اخیر سازمان امور مالیاتی کشور را مکلف نموده است که اقدامات مهمی را در این خصوص آغاز و عملیاتی نماید که اجرای طرح جامع مالیاتی (طرحی است که هدف آن تغییر نظام سنتی به مدرن و ایجاد تحول در تمامی ابعاد نظام مالیاتی در کشور است) توسط سازمان امور مالیاتی کشور از مهمترین این اقدامات در سال ۱۳۹۸ به حساب می‌آید. این سازمان در صدد است تا با بهره‌گیری از امکانات موجود و به روز کردن آنها از طریق بکارگیری دانش روز، الکترونیکی کردن سیستم‌های مالیاتی و استفاده از فناوری‌های نوین؛ نتایج مطلوب بی‌شماری را از قبیل: عدالت مالیاتی، شفافیت امور، جلوگیری از فرار مالیاتی، اعتمادسازی مردم به دولت آن هم به صورت عملی و نه به صورت تئوری و ... را در عرصه نظام مالیاتی کشور بوجود آورد.

در این راستا اداره کل امور مالیاتی استان همدان نیز هم‌جهت با سیاست‌های سازمان امور مالیاتی کشور اقدامات مهم و اثرگذاری را در حوزه کسب درآمدهای مالیاتی استان در سال ۱۳۹۸ به انجام رسانده است که مهمترین این اقدامات عبارتند از:

استقرار واحدهای استاندارد خدمات مؤدیان، تأمین و نصب تجهیزات سخت‌افزاری، ثبت‌نام الکترونیکی مودیان مالیاتی، اجرای برنامه‌های مدیریت تغییر، اجرای آموزش‌های لازم جهت اجرای طرح جامع مالیاتی، نصب و راه‌اندازی

سامانه نرم‌افزاری یکپارچه مالیات، تبدیل و انتقال داده‌های ثبت‌نام، اظهارنامه و پرداخت‌های قبلی، نامگذاری میدانی به اسم مالیات در شهر همدان، شناسایی و مقابله با فراریان مالیاتی، مودی مداری و ارتقای فرهنگ مالیاتی استان، ارائه خدمات الکترونیک، رویکرد حمایتی نظام مالیاتی از رونق تولید داخلی و ... اما با این حال هنوز سیستم مالیاتی استان می‌تواند با همکاری و مشارکت دستگاه‌های اجرایی، سازمانها و اصناف برای ارتقاء محتوای مورد نیاز پایگاه اطلاعاتی مؤدیان در اجرای طرح جامع مالیاتی و ... به ایجاد پایه‌های مالیاتی جدید و شناسایی کلیه منابع درآمدی اشخاص حقیقی و حقوقی بپردازد.

واژگان کلیدی: طرح جامع مالیاتی، مالیات مستقیم، مالیات غیرمستقیم، سازمان امور مالیاتی کشور

مقدمه

ایران از قدیمی‌ترین کشورهای است که برای تامین مخارج عمومی، دست به وصول مالیات زده است. به‌زعم برخی از تاریخ‌نویسان عمر تاریخ مالیات در ایران، به بیش از پنج هزار سال می‌رسد و وصول مالیات به زمان سومریان برمی‌گردد. مالیات‌ها به عنوان معمول‌ترین و مهم‌ترین منبع مالی برای تأمین درآمدهای عمومی و یکی از کاراترین و مؤثرترین ابزارهای سیاست مالی در دنیا در هر زمانی به شمار می‌روند که دولت‌ها می‌تواند به واسطه آن بسیاری از خدمات اجتماعی و رفاهی را در خدمت مردم قرار دهند و به بسیاری از فعالیت‌ها و جریان‌های اقتصادی و اجتماعی سمت و سو ببخشند.

مالیات‌گرداننده چرخ اقتصاد و مؤثرترین و کوتاه‌ترین ابزار برای انتقال منابع عمومی به سمت پیشرفت و برقراری عدالت و رفاه اجتماعی است. اغلب کشورهای توسعه‌یافته در غیاب درآمدهای نفتی و مواد خام طبیعی مالیات را اصلی‌ترین منبع درآمد خود قرار داده‌اند.

در شرایط تحریم کنونی، کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی از اهمیت بیشتری برخوردار است چرا که کاهش میزان وابستگی دولت به درآمدهای نفتی و تغییر آن به سمت درآمدهای غیرنفتی می‌تواند هرچه بیشتر استقلال اقتصادی ایران در اوج تحریم‌ها را به تثبیت برساند.

در مجموع می‌توان گفت سیاست‌های مالیاتی نقش مهمی در ایجاد اقتصاد بدون نفت بازی می‌کنند و

- برقراری نظام شفاف مالی در کشور
- مشخص شدن درآمدها، جمع‌آوری اطلاعات حساب‌های بانکی و ساماندهی کانال‌های غیربانکی انتقال پول در کشور
- تناسب نرخ‌ها و شفافیت در قوانین و پایه‌های مالیاتی
- توجه به سیستم‌های الکترونیکی در وصول مالیات
- اطلاع‌رسانی و آموزش از طریق رسانه‌های مختلف و برگزاری کلاس‌های مفید برای مودیان مختلف مالیاتی
- خروج از سیستم سنتی و نامتعارف مالیاتی به روش‌های پیشرفته
- استقرار نظام جامع مالیاتی

از جمله اهداف قابل تحقق در سیاست‌های نظام مالیاتی می‌باشد.

بر این اساس در این فصل ابتدا به سیاست‌های اقتصادی نظام مالیاتی و جهت‌گیری‌های استان در سال ۱۳۹۸ و در بخش دوم به تحولات مرتبط با وضعیت نظام مالیاتی استان را مورد تحلیل قرار داده و در بخش سوم و چهارم به بررسی و تحلیل وضعیت کلی نظام مالیاتی استان همدان می‌پردازیم. در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از وضعیت نظام مالیاتی استان توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات و موانع تعیین و جهت تعدیل و حل و فصل در اختیار برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران و مدیران ارشد ملی و استانی قرار خواهد گرفت.

۱-۱۶- سیاست‌های مالیاتی و جهت‌گیری‌های استان

اقتصاد ایران و نیز استان به دلیل وابستگی بودجه به درآمدهای نفتی در چند دهه گذشته همواره با چالش‌هایی مواجه بوده است. شوک‌های تورمی به دلیل نوسان قیمت نفت در بازار جهانی از یک سو سیاست‌های سمت عرضه اقتصاد را هدف قرار داده و از سوی دیگر بر رفاه خانوارهای ایرانی تأثیر منفی داشته است.

در سال‌های اخیر تلاش‌های گسترده‌ای جهت بکارگیری و برقرار کردن یک نظام مالیاتی کارآمد و غیر وابسته به درآمد نفتی صورت گرفته است. از اهم اقدامات دولت در این زمینه در سال ۱۳۹۸ می‌توان به هوشمندسازی نظام مالیاتی، نوسازی تشکیلات سازمان امور مالیاتی کشور، تدوین لوایح اصلاح قانون مالیات بر ارزش افزوده و پایانه‌های فروشگاهی و ... اشاره کرد.

هوشمندسازی، پارادایم غالب در همه عرصه‌های جهانی است و نظام مالیاتی هوشمند، منجر به ایجاد یک سیستم یکپارچه، کارآمد، دقیق و مبتنی بر ریزداده‌های اشخاص می‌شود و این ریزداده‌های واقعی مؤدیان مالیاتی، نظام مالیاتی را در وصول عادلانه و اصولی مالیات یاری می‌رساند.

با اشاره به تحقق ۱۰۲ درصدی درآمدهای مالیاتی کشور در سال ۱۳۹۸ و رشد ۳۳ درصدی وصولی‌ها نسبت به سال ماقبل می‌توان گفت: با تلاش همکاران این مجموعه و با حمیت و کار جهادی، این سازمان موفق گردیده است یک کارنامه درخشان از عملکرد خود در سال مذکور را به جای بگذارد؛ به نحوی که سازمان امور مالیاتی کشور در سال ۱۳۹۸ توانسته است برای نخستین بار، درآمدهای مالیاتی بیش از ۱۰۰ درصد را محقق نماید.

در حال حاضر نقشه راه هوشمندسازی نظام مالیاتی توسط معاونت حقوقی و فنی مالیاتی این سازمان تدوین گردیده است و می‌تواند در گام‌های بعدی، به عنوان مبنای توسعه و تحولات بنیادین این مجموعه قرار گیرد.

همچنین تدوین لوایح اصلاح قانون مالیات بر ارزش افزوده و پایانه‌های فروشگاهی؛ نیز از مهمترین اقدامات این سازمان در سال گذشته به شمار می‌روند و لازم به ذکر است که هر دو مورد ذکر شده هم اکنون در حال اجراست و می‌توان با اصلاحات بنیادین در نظام مالیاتی به دنبال افزایش کارایی سازمان و ارتقای عدالت مالیاتی و به تبع آن تحقق توسعه و عدالت اجتماعی بود.

۱۶-۲- بررسی وضعیت تحولات مالیاتی

در برنامه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور همواره مالیات به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع درآمدی دولت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است. به عنوان مثال، در برنامه اول توسعه سال‌های ۱۳۷۲-۱۳۶۸ ارتقای ساز و کار مالیاتی، به ویژه در خصوص مالیات بر درآمد، از طریق بهبود روش‌های جمع‌آوری مالیات و تدوین مقررات لازم، مورد توجه خاص قرار گرفته است. در برنامه دوم توسعه سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۷۴ سیاست‌های درآمدی کشور به صورتی طراحی شد که علاوه بر کاهش ابعاد دولت، تأمین هزینه‌های جاری آن در بلندمدت، تنها از طریق افزایش سهم درآمدهای مالیاتی میسر می‌شد. در برنامه سوم توسعه سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۷۹ برای نخستین بار پس از انقلاب، نگرشی بنیادین به نظام مالیاتی کشور صورت گرفت و با حذف تخفیف‌ها و ترجیحات گسترده‌ی قانونی مربوط به مؤسسات و نهادهای انقلابی و عمومی غیردولتی، فصل تازه‌ای در درآمدهای مالیاتی گشوده شد. از مهم‌ترین رخدادهای این دوره، اصلاح قانون مالیات‌های مستقیم، تهیه‌ی لایحه‌ی مالیات بر ارزش افزوده و همچنین تدوین سند چشم‌انداز بیست‌ساله‌ی ایران (در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی) است. در برنامه‌ی چهارم توسعه سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۸۴، با توجه به تحولات برنامه‌ی سوم، دولت مکلف شد تا سهم اعتبارات هزینه‌ای تأمین‌شده از محل درآمدهای غیرنفتی را به گونه‌ای افزایش دهد که در پایان این برنامه، اعتبارات به طور کامل از طریق درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدهای غیرنفتی تأمین شود. همچنین افزایش نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی باید تا پایان برنامه به هشت درصد برسد. در طی این برنامه و در سال ۱۳۸۸، لایحه تحول نظام مالیاتی کشور به عنوان بخشی از برنامه طرح تحولات اقتصادی، به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید که هدف از آن ارتقای جایگاه مالیات‌ها در تأمین مالی دولت و کاهش اتکای بودجه به عواید حاصل از صادرات نفت بود. سیاست‌های مالیاتی برنامه‌ی پنجم توسعه سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۹۰ نیز در همین راستا و در جهت تحقق برنامه‌ها و چشم‌اندازهای طرح تحول نظام مالیاتی شکل گرفت. ضمن آنکه اصلاحات جزئی، به ویژه در قوانین مالیات‌های مستقیم و ایجاد نظام جامع اطلاعات مالیاتی نیز در آن گنجانده شد. همچنین مقرر شد در پایان برنامه پنجم، نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی حداقل به ده درصد برسد و نسبت درآمدهای عمومی به استثنای درآمدهای نفت و گاز به اعتبارات هزینه‌ای به طور متوسط سالانه ده درصد افزایش یابد و در سالهای اخیر و با اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی به این موضوع تأکید شده است که اتکا به درآمدهای نفتی موجب کاهش توجه به بخش خصوصی و تولید می‌گردد و لازم است وابستگی بودجه و تراز

درآمدی کشور به درآمدهای نفتی هر چه زودتر قطع گردد. در برنامه ششم توسعه نیز به قطع کامل وابستگی اعتبارات هزینه‌ای به عواید نفت و گاز از طریق افزایش سهم درآمدهای عمومی پرداخته شده است. به منظور دستیابی به اهداف بالادستی و بالا بردن نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی اقدامات و تحولات اساسی در نظام مالیاتی کشور صورت پذیرفته است که از جمله آن می‌توان به نحوه و کیفیت ارتباط مؤدیان مالیاتی با سازمان مذکور پرداخت که از جمله موضوعات حائز اهمیت در این بحث می‌باشد. به عبارت دیگر علاوه بر مقوله شناسایی فعالیتهای اقتصادی مؤدیان که خود از وظایف مهم سازمان امور مالیاتی می‌باشد؛ ارتباط تمکین مؤدیان در برابر نظام مالیاتی از اهمیت والایی برخوردار است.

بررسی‌ها در خصوص تمکین مالیاتی در سالهای دورتر نشان از وضعیت نامطلوب آن در گذشته به ویژه تمکین داوطلبانه آحاد مردم کشور نسبت به نظام مالیاتی دارد که ریشه آن علاوه بر نواقص موجود در ارکانی نظیر میزان کارآمدی قوانین و مقررات و عملکرد سازمان اجرایی تا حدود بسیاری در فرهنگ جامعه نهفته بوده است که خوشبختانه در سال‌های اخیر با نگاهی که مسئولین کشوری بخصوص مدیران سازمان امور مالیاتی به موضوع مالیات داشته‌اند سعی شده اولاً با اصلاح و کارا کردن قوانین و مقررات و الکترونیکی کردن رویه‌های مالیاتی، عملکرد سازمان مالیاتی را بالا برده و ثانیاً با تلاش در جهت فرهنگ‌سازی مالیاتی با تکیه بر عواملی نظیر: اطلاع‌رسانی مناسب در خصوص چگونگی هزینه کردن درآمدهای مالیاتی طی سال‌های متمادی و توجه به اهمیت آن در تغییر نگرش جامعه، تا حدودی نگاه مردم را به موضوع مالیات تغییر داده و به نوعی فرهنگ مالیاتی را ارتقاء داده‌اند که بیشتر اظهارنامه‌های ارسالی توسط مؤدیان به سازمان امور مالیاتی بدون هیچ مشکل و ایرادی مورد پذیرش قرار می‌گیرند.

لازم به ذکر است سهم بالای درآمدهای مالیاتی از بودجه سالانه و جهت‌گیری استان به این سیاست‌ها و انجام تحولات در راستای اهداف، با تحقق کامل درآمدهای مالیاتی پیش‌بینی شده استان و افزایش سهم استان همدان از کل درآمدهای مالیاتی کشور به منظور قطع وابستگی بودجه به درآمدهای نفتی یک سیاست راهبردی در سال ۱۳۹۸ در کشور و استان به حساب می‌آید.

۱۶-۳- بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی

براساس قانون مالیاتی کشور، مالیات‌های قابل وصول توسط دولت به دو گروه اصلی تقسیم می‌شود:

گروه اول: مالیات‌های مستقیم

مالیات‌هایی هستند که به‌طور مستقیم از درآمد، دارایی و سود اشخاص حقیقی یا حقوقی وصول می‌شود، به عبارتی این نوع مالیات از مصرف‌کننده نهایی دریافت می‌شود، مانند مالیات بر شرکت‌ها، مالیات بر درآمد، مالیات بر ثروت و مشخصات پرداخت‌کنندگان آنان برای سازمان مالیاتی کشور مشخص است و این نوع مالیات به‌طور مستقیم از دارایی و درآمد افراد کسر می‌شود. مالیات‌های مستقیم به دو دسته زیر تقسیم می‌شوند:

- **مالیات بر دارایی:** مالیاتی است که به اموال و دارایی شخص تعلق می‌گیرد.
- **مالیات بر درآمد:** مالیاتی است که براساس نرخ مالیاتی مقرر در همان سال از درآمدهای به دست آمده توسط اشخاص حقیقی و حقوقی دریافت می‌شود.

مزایای مالیات‌های مستقیم:

- **عدالانه بودن:** از آنجا که مالیات‌های مستقیم تصاعدی بر پایه قدرت پرداخت استوار هستند، برابری و عدالت را بهتر تدارک می‌نمایند.
- **اقتصادی بودن:** هزینه جمع‌آوری مالیات‌های مستقیم کمتر است و بنابراین اقتصادی‌تر هستند.

– **عینی بودن:** مالیات‌های مستقیم را با دقت بیشتری می‌توان اندازه‌گیری نمود و پرداخت‌کنندگان از میزان پرداخت خود خاطر جمع هستند.

– **هوشیار سازی:** این نوع مالیات‌ها، آفریننده آگاهی اجتماعی در مؤدیان هستند. پرداخت‌کننده مالیات همواره احساس داشتن سهم در مخارج دولت را دارد و بنابراین، چشم انتظار و امیدوار است که بهره‌ای و نصیبی از راه مخارج و فعالیت‌های دولت نصیب او گردد.

معایب مالیات‌های مستقیم:

– **ناراحتی آفرین:** این نوع مالیات‌ها، از آنجا که مستقیم هستند برای پرداخت‌کنندگان ناراحتی فراوان به همراه دارند.

– **پذیرفتنی نبودن:** این نوع مالیات‌ها غیرقابل درک هستند. بنابراین هیچ‌کس دوست ندارد آنها را بپردازد.

– **گریزپذیری:** طفره رفتن و گریختن از مالیات‌های مستقیم بسیار میسر است و به راحتی می‌توان دولت را در این خصوص فریب داد. علت این است که مالیات مستقیم، مبتنی بر اصل صداقت است.

– **دلبخواه بودن:** این نوع مالیات‌ها، استبدادی و دلبخواه هستند، زیرا نرخ آنها را دولت خود، مستقیماً تعیین می‌نماید.

گروه دوم: مالیات‌های غیرمستقیم

مالیات‌های غیرمستقیم بر قیمت کالاها و خدمات وضع می‌شوند. مالیات بر واردات کالا و خدمات و مالیات بر مصرف و فروش در این دسته جای می‌گیرند. مالیات‌هایی که پرداخت‌کننده آن مشخص و معین نبوده و تحقق مالیات بستگی به یک قسمت از فعالیت‌های اقتصادی و عملیات افراد داشته و قابلیت انتقال آنها بسیار زیاد است. به عبارت دیگر، مالیات‌هایی که به‌طور غیرمستقیم بر کالاهای مصرفی اشخاص وضع شده و از مصرف‌کنندگان وصول می‌شود. این مالیات‌ها به قیمت نهایی کالاها و خدمات اضافه و به مصرف‌کننده تحمیل می‌شود. این مالیات به دسته‌های زیر تقسیم می‌شود: ۱- مالیات بر واردات ۲- مالیات بر مصرف و فروش.

مزایای مالیات‌های غیرمستقیم:

– **راحتی:** ما وقتی که کالائی را می‌خریم، مالیاتی را هم می‌پردازیم، ضمناً آن را نه یکجا، بلکه اندک اندک تأدیه می‌کنیم، بنابراین سختی آن را احساس نمی‌کنیم.

– **گریزناپذیری:** گریزناپذیری جزء درون ذاتی مالیات‌های غیرمستقیم است و طفره رفتن مشکل است، زیرا مالیات‌ها با قیمت‌ها عجین و یک‌کاسه شده‌اند.

– **عادلانه بودن:** اگر این مالیات‌ها را بر کالاهای مورد مصرف ثروتمندان (کالاهای تجملی) متمرکز نماییم، می‌توانند ابزار عدالت شوند.

– **باکشش بودن:** اگر این مالیات‌ها را بر کالاهای ضروری یا کالاهائی که تقاضا برای آنها بی‌کشش است، سرشکن نمائیم، باکشش خواهند بود.

– **اثرات اجتماعی سودمند:** با ابزار مالیات‌های غیرمستقیم می‌توان مصرف کالاهای مضر و مسکرات را محدود نمود.

– **تشکیل سرمایه:** این مالیات‌ها، سهم مصرف را در ترکیب درآمد قابل تصرف کاهش و بنابراین سهم پس‌انداز را افزایش می‌دهند. این پس‌اندازها را می‌توان در فرایند تولید به کار گرفت.

– **بازجایابی عوامل تولید:** مالیات بر برخی از کالاها، تولید آنها را محدود می‌سازد و بنابراین، منابع درگیر آنها را به سوی تولیدات دیگری سوق می‌دهد.

- **شمول وسیع:** این مالیات‌ها را می‌توان بر دامنه وسیعی شامل کرد و بنابراین، ابزار درآمدی کارآمد برای پر کردن خزانه دولت هستند.
- **مولد بودن:** از آنجا که دامنه شمول این نوع مالیات‌ها، زیاد است، درآمد فراوانی تدارک می‌نمایند که می‌تواند توسط دولت در امور تولید و فرآیند رشد و توسعه جامعه مورد استفاده قرار گیرد.
- **جانشینی برای مالیات‌های مستقیم:** با تکیه بر مزیت نهم، مالیات‌های غیرمستقیم می‌توانند جانشین مناسبی برای مالیات‌های مستقیم تصاعدی با شیب تند باشند و بنابراین از اثرات منفی آنها بر پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، جلوگیری کنند.

معایب مالیات‌های غیرمستقیم

- **نامعین بودن:** میزان مالیات غیرمستقیم تحمیلی بر یک کالا را همواره نمی‌توان پیش‌بینی کرد و بنابراین، دولت در پیش‌بینی درآمدی حاصل از مالیات‌های غیرمستقیم دچار مشکل می‌شود.
 - **تنازلی بودن:** این نوع مالیات را فقیر و ثروتمند به‌نحو یکسان می‌پردازند و به همین جهت مالیات‌های غیرمستقیم، ذاتاً تنازلی هستند و بار واقعی آنها بر فقرا در قیاس با اغنیاء بیشتر است. علاوه بر این، هنگامی که مالیات‌های غیرمستقیم در مورد کالاهای ضروری اعمال شوند، خاصیت تنازلی بودن آنها بیشتر می‌شود، زیرا، بخش عمده درآمد فقرا به مصرف ضروریات می‌رسد.
 - **هوشیار ناسازی:** از آنجا که این نوع مالیات‌ها احساس نمی‌شوند، آگاهی‌بخش هم نخواهند بود.
 - **تورم‌زا بودن:** این خطر به‌ویژه در کشورهای کمتر توسعه‌یافته وجود دارد که اخذ مالیات‌های غیرمستقیم به تورم دامن زند. این مسئله به‌خصوص زمانی بیشتر رخ می‌نماید که جامعه در دام شرایط روانی مساعد تورم قرار داشته است.
 - **گریزپذیری:** بخش عمده‌ای از مالیات‌های غیرمستقیم درگیر گریز مالیاتی (طفره‌روی) می‌شوند.
 - **رفاه‌زدایی:** اگر جامعه در شرایط بازدهی صعودی نسبت به مقیاس قرار داشته است، تحمل مالیات‌های غیرمستقیم با افزایش آنها، موجب افزایش قیمتی بیش از افزایش هزینه خواهد شد و این به معنای کاستن از رفاه اجتماعی مصرف‌کنندگان است.
- حال با ارائه چنین مقدمه‌ای در جداول ذیل به بررسی وضعیت درآمدهای عمومی استان و سهم درآمدهای مالیاتی استان از کل درآمدهای عمومی استان در سال ۱۳۹۸ می‌پردازیم و در ادامه میزان درآمدهای مالیاتی مستقیم و غیرمستقیم استان را در سال ۱۳۹۸ با هم مقایسه می‌نماییم.
- براساس اطلاعات درج شده در جدول شماره (۱۶-۱) درآمدهای عمومی استان در سال ۱۳۹۸ در حدود ۸۳۸۱ میلیارد ریال می‌باشد که کل درآمدهای مالیاتی استان همدان در این سال در حدود ۷۳۲۹ میلیارد ریال بوده است و تقریباً ۸۷ درصد از درآمدهای استان به درآمدهای مالیاتی اختصاص دارند که در سال ۱۳۹۸ توسط اداره کل امور مالیاتی استان همدان در سال کسب شده است.

جدول ۱۶-۱. درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد (ارقام به: میلیارد ریال)

عنوان درآمد	مصوب ۱۳۹۷		عملکرد ۱۳۹۷		مصوب ۱۳۹۸		عملکرد ۱۳۹۸		درصد تغییرات عملکرد ۹۷ به ۹۸
	یکساله	لغایت اسفند	نسبت به مصوب	عملکرد	یکساله	لغایت اسفند	نسبت به مصوب		
								عملکرد	
	یکساله	لغایت اسفند	نسبت به مصوب	عملکرد	یکساله	لغایت اسفند	نسبت به مصوب	عملکرد	
			(درصد)				(درصد)		
جمع کل درآمدهای استانی	۶۵۶۰	۶۰۲۷	۹۲	۸۶۶۴	۸۳۸۱	۹۶.۷	۳۹		
کل درآمدهای مالیاتی استان	۵۴۹۱	۵۴۱۵	۹۹	۷۲۱۹	۷۳۲۹	۱۰۱	۳۵		
کل درآمدهای غیرمالیاتی	۱۰۶۹	۶۱۲	۵۷	۱۴۴۵	۱۰۵۲	۷۳	۷۲		
سهم درآمدهای مالیاتی محقق شده از کل درآمدهای عمومی محقق شده (درصد)	۸۴	۹۰	—	۸۳	۸۷	—	—		

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان - خزانه معین استان همدان

طبق اطلاعات جدول (۱۶-۲) کل درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۳۹۸ در حدود ۷۳۲۹ میلیارد ریال بوده است که از آن مقدار در حدود ۴۵۷۸ میلیارد ریال به مالیات‌های مستقیم و در حدود ۲۷۵۲ میلیارد ریال به مالیات‌های غیرمستقیم اختصاص دارد. درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ در مجموع ۳۵ درصد افزایش و به تفکیک مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم به ترتیب در حدود ۳۹ و ۳۰ درصد رشد داشته‌اند.

جدول ۱۶-۲. درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم

عنوان	سال ۱۳۹۸				عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۷	درصد تغییرات عملکرد ۹۸ به ۹۷
	مصوب دوازده ماهه ۱۳۹۸	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۸	سهم از کل درآمدهای مالیاتی	عملکرد نسبت به مصوب		
	(میلیارد ریال)	(میلیارد ریال)	(درصد)	(درصد)		
کل درآمدهای مالیاتی	۷۲۱۹	۷۳۲۹	۱۰۰	۱۰۲	۵۴۱۵	۳۵
مالیات‌های مستقیم	۳۸۹۰	۴۵۷۸	۶۲	۱۱۸	۳۳۰۴	۳۹
مالیات‌های غیرمستقیم	۳۳۲۹	۲۷۵۲	۳۸	۸۳	۲۱۱۲	۳۰

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان - خزانه معین استان همدان

در جدول (۱۶-۳) مالیات‌های مستقیم به تفکیک اجزا نشان داده شده است. در سال ۱۳۹۸ در بخش مالیات‌های مستقیم بیشترین سهم مربوط به بند دوم یا به عبارتی مالیات بر درآمد و زیر مجموعه آن مالیات مشاغل و مالیات حقوق بخش عمومی اختصاص دارد.

جدول ۱۶-۳. عملکرد مالیات مستقیم استان همدان به تفکیک اجزا در سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ (میلیارد ریال)

عنوان	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۷	سهم از کل	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۸	سهم از کل	درصد تغییرات ۹۸ به ۹۷ (درصد)
جمع مالیات‌های مستقیم	۳۳۰۴	۶۱	۴۵۷۷	۱۰۰	۳۸.۵
بند اول: مالیات بر شرکت‌ها	۸۸۰	۱۶	۱۰۳۸	۲۳	۱۸
مالیات شرکت‌های غیردولتی	۸۸۰	۱۶	۱۰۳۸	۲۳	۱۸
بند دوم: مالیات بر درآمد	۲۰۶۴	۳۸	۳۰۳۳	۶۶	۴۷
مالیات حقوق بخش عمومی	۹۸۳	۱۸	۱۱۸۹	۲۶	۲۱
مالیات حقوق بخش خصوصی	۲۶۹	۵	۳۴۷	۸	۲۹
مالیات مشاغل	۷۳۸	۱۴	۱۳۵۹	۳۰	۸۴
مالیات مستغلات	۷۱	۱	۱۳۴	۳	۸۹
مالیات‌های متفرقه بر درآمد	۳	۰	۴	۰	۳۳
بند سوم: مالیات بر ثروت	۳۶۰	۷	۵۰۷	۱۱	۴۱
مالیات ارث	۷۵	۱	۱۲۳	۳	۶۴
مالیات اتفاقی	۲	۰	۱	۰	-۵۰
مالیات نقل و انتقال و سرقفلی	۱۳۵	۲	۱۵۳	۳	۱۳
مالیات نقل و انتقال سهام	۲۰	۰	۴۶	۱	۱۳۰
مالیات نقل و انتقال املاک	۹۳	۲	۱۴۱	۳	۵۲
حق تمبر و اوراق بهادار	۳۵	۱	۴۳	۱	۲۳

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان-خزانه معین استان همدان

در جدول (۱۶-۴) مالیات‌های غیرمستقیم به تفکیک اجزا برای سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ نشان داده شده است. در بخش مالیات‌های غیرمستقیم که نسبت به سال گذشته از رشد ۳۰ درصدی برخوردار است. بیشترین سهم به مالیات بر ارزش افزوده اختصاص دارد.

جدول ۱۶-۴. عملکرد مالیات غیر مستقیم استان همدان به تفکیک اجزا در سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸
(میلیارد ریال - درصد)

عنوان	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۷	سهم از کل در سال ۱۳۹۷	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۸	سهم از مجموع مالیات های غیر مستقیم در سال ۱۳۹۸	درصد تغییرات ۹۸ به ۹۷
جمع مالیات های غیر مستقیم	۲۱۱۲	۱۰۰	۲۷۵۱	۱۰۰	۳۰
بند پنجم: مالیات بر کالاها و خدمات	۲۱۱۲	۱۰۰	۲۷۵۱	۱۰۰	۳۰
مالیات بر فروش سیگار	۰	۰	۴	۰	-
دو درصد مالیات سایر کالاها و خدمات	۲۳	۱	۰	۰	-
عوارض خروج مسافر از مرزهای کشور	۲۳	۱	۲۶	۰	۱۳
مالیات نقل و انتقالات اتومبیل	۱۲۹	۶	۲۴۳	۹	۸۸
مالیات شماره گذاری خودرو	۱۰۴	۰	۰	۰	-
درآمد حاصل از یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده - موضوع ماده ۳۷	۰	۰	۰	۰	۰
مالیات بر ارزش افزوده	۱۹۳۵	۹۲	۲۴۷۸	۹۱	۲۸

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان - خزانه معین استان همدان

۱۶-۴- جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی نظام مالیاتی برای استان

یکی از اهداف اقتصادی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران کاهش وابستگی کشور به درآمدهای نفتی است؛ مالیات ها به عنوان یک منبع درآمدی دولت نقش مهمی در عمران و پیشرفت اقتصادی یک منطقه و استان ایفا می کنند. از این رو دولت ها با استفاده از ابزار دریافت انواع مالیات ها از افراد حقیقی و حقوقی کشور، درآمد لازم برای امنیت، بهداشت، آموزش، ایجاد زیرساخت و بستر فعالیت های سخت افزاری و نرم افزاری و ... کشور را تأمین می کنند. همچنین برقراری نظام مطلوب و بهینه مالیاتی، موجب توزیع عادلانه تر درآمد و ثروت در بین افراد کشور می شود.

در سالی که گذشت سازمان امور مالیاتی کشور اقدامات مهم و اثرگذاری را برای نظام مالیاتی کشور تعریف و اجرا نمود که از جمله آنها اجرای طرح نظام جامع مالیاتی و حرکت به سوی اجرایی نمودن مالیات هوشمند می باشد. با توجه به نقش مهم درآمدهای مالیاتی در توسعه و پیشبرد اهداف دولت، نظام مالیاتی کشور می بایست با اجرای قوانین مطلوب مالیاتی و رفع موانع، مشکلات پیش رو را با اتخاذ تدابیر مناسب برطرف سازد.

در ادامه به منظور دستیابی به اهداف مورد نظر، توصیه های سیاستی به شرح زیر ارائه می گردد:

- در نظام مالیاتی این موضوع تبیین شود که وصول درآمد تنها هدف و دغدغه مسئولان و مدیران نیست، بلکه هدف از وصول درآمدهای مالیاتی باید با تاکید و رعایت سه اصل حمایت از تولیدکننده واقعی و سالم، پیشگیری و مقابله با فرار مالیاتی و مبارزه با فساد اداری صورت پذیرد.
- بهبود شاخص سهولت پرداخت مالیات از طریق اتخاذ تمهیداتی شامل: اجرای کامل طرح جامع مالیاتی به ویژه اجرای کامل پروژه سیستم یکپارچه اطلاعات مالیاتی با هدف فراهم شدن امکان مکانیزاسیون تمامی فرآیندهای

مالیاتی، دریافت الکترونیکی تمامی اظهارنامه‌های مالیاتی، تسهیل مراحل ثبت‌نام مودی و تشکیل پرونده مالیاتی و الکترونیکی شدن پرداخت مالیات از طریق تکمیل امضای الکترونیک در خصوص کلیه مودیان.

- تلاش در جهت فرهنگ‌سازی مالیاتی با تکیه بر عواملی نظیر: اطلاع‌رسانی مناسب در خصوص چگونگی هزینه کردن درآمدهای مالیاتی طی سال‌های متمادی و توجه به اهمیت آن در تغییر نگرش جامعه، تا حدودی نگاه مردم را به موضوع مالیات تغییر داده و به نوعی فرهنگ مالیاتی را ارتقا داده‌اند بطوری که بیشتر اظهارنامه‌های ارسالی توسط مودیان به سازمان امور مالیاتی بدون هیچ مشکل و ایرادی مورد پذیرش قرار می‌گیرند.

- اصلاح و کارا کردن قوانین و مقررات و الکترونیکی کردن رویه‌های مالیاتی عملکرد سازمان مالیاتی
- ساماندهی معافیت‌های مالیاتی به ویژه از طریق کاهش معافیت‌های مالیاتی مربوط به مناطق خاص (مناطق آزاد تجاری- صنعتی و کمتر توسعه‌یافته)، کاهش معافیت‌های غیرضروری بخش کشاورزی و کاهش معافیت‌های مالیات بر واردات به ویژه در خصوص معافیت‌های منطقه‌ای و تخفیفات سود بازرگانی برخی بنادر و گمرکات و همچنین کاهش معافیت‌های گسترده و عام مربوط به بخش‌های تولیدی، معدنی و گردشگری

- وضع پایه‌های جدید مالیاتی همچون "مالیات بر مجموع درآمد"، "مالیات بر عایدی سرمایه با اولویت مالیات بر عایدی املاک" و "مالیات بر سود سپرده بانکی"

- اصلاح نظام مالیات بر ارزش افزوده از طریق پیگیری تصویب لایحه اصلاح قانون مالیات بر ارزش افزوده (با توجه به اصلاحات صورت پذیرفته در قالب آن همچون کاهش جرایم مالیاتی، ساماندهی معافیت‌های مالیات بر ارزش افزوده و اصلاح فرآیند مالیات ستانی از پیمانکاران طرف قرارداد با دولت)، پیگیری تصویب لایحه صندوق مکانیزه فروش (با توجه به تأثیر بسیار مطلوب بهره‌گیری از این سامانه‌های فروش بر رفع چالش‌های نظام مالیات بر ارزش افزوده) و نیز افزایش نرخ مالیات بر ارزش افزوده به صورت تدریجی از ۶ به ۱۰ درصد

- جهت بالا بردن فرهنگ مالیاتی، پیشنهاد می‌شود نشریات تخصصی در زمینه مالیات و فرهنگ مالیاتی به صورت منظم در کشور و استان منتشر شوند و رسانه‌های جمعی مانند صدا و سیما برنامه‌های خاص، عمومی و جذاب را برای مخاطبین خود تولید و پخش نمایند.

- مالیات بر شرکت‌ها در اقتصاد کشور سهم بسزایی دارد. لذا پیشنهاد می‌شود جهت شناسایی شرکت‌های مالیات گریز در سطح استان اقدام شود.

- پیشنهاد می‌گردد؛ درآمدهای مصوب مالیاتی استان، براساس روش‌های علمی پیش‌بینی صورت پذیرد، تا از اظهار نظر غیر کارشناسی و برخورد سلیقه‌ای در این مورد پرهیز شود.

سیمای اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مرور اجمالی بر بازار کار

یکی از اصلی‌ترین شاخص‌های اقتصادی، تولید و به تبع آن اشتغال است که در سال ۱۳۹۸ به منظور کاهش نرخ بیکاری و افزایش اشتغال سیاست‌هایی نظیر بهبود محیط کسب و کار، حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال از طریق اعطای تسهیلات بانکی، پایدارسازی کسب و کارهای خرد، کوچک و متوسط اقتصادی، حمایت و گسترش کسب و کارهای مجازی، توسعه مشاغل خانگی و خوداشتغالی بخشی و آموزش و توانمندسازی نیروی کار در قالب بسته‌های اشتغال پایدار روستایی و عشایری اتخاذ شد. در استان همدان نیز متناسب با سیاست‌های راهبردی کشور در این راستا اقداماتی چون اعطای تسهیلات، حمایت از مشاغل خانگی، فراهم نمودن زمینه‌های بهبود آموزش و... صورت پذیرفت. برآیند این سیاست‌ها و اقدامات در استان همدان طی سال ۱۳۹۸ شامل مبلغ ۳۹۸۴ میلیارد ریال تسهیلات از محل اشتغال فراگیر با اشتغال ۶۴۵۱ نفر و تعداد ۳۳۹۶ طرح بوده است. در راستای توسعه اشتغال و کارآفرینی در طرح‌های اشتغال زایی پایدار روستایی استان مبلغ ۱۱۱۲ میلیارد ریال به تعداد ۲۱۲۶ طرح به صورت حمایتی پرداخت گردیده که ۲۲۹۷ نفر اشتغال نیز ایجاد نموده است و ۲۵۷۸ میلیارد نیاز نیز به ۱۲۷۰ طرح به صورت تسهیلات غیر حمایتی پرداخت شده که ۴۱۵۴ نفر نیز اشتغال ایجاد نموده است.

مطابق تعهد پیش‌بینی شده ایجاد اشتغال استان همدان در سال ۱۳۹۸ معادل ۱۹۲۰۰ نفر بوده است که تا پایان سال عملکرد دستگاه‌های اجرایی استان ۲۵۴۴۷ نفر اشتغال‌زایی بوده است بدین ترتیب ۱۳۳ درصد مصوب عملکرد محقق شده وجود دارد. همچنین باید گفت که در سال ۱۳۹۸ سازمان صنعت، معدن و تجارت و شرکت پخش فرآورده‌های نفتی بیشترین و کمترین میزان اشتغال‌زایی در بین دستگاه‌های اجرایی در استان همدان را داشته‌اند. ماحصل سیاست‌های اتخاذ شده و جهت‌گیری استان در این راستا کاهش نرخ بیکاری استان از نرخ ۸.۳ درصد در سال ۱۳۹۷ به نرخ ۷.۳ درصد در سال ۱۳۹۸ بود. همچنین با وجود نرخ مشارکت اقتصادی ۴۴.۱ درصدی کل کشور، این نرخ در استان همدان ۴۶.۶ درصد بود. افزایش سطح تحصیلات و دانش افراد، نوع نگاه جامعه به زنان و مقوله کار و فعالیت اقتصادی و نیز مهیا شدن بسترهای لازم و نیز فرصت‌های بیشتر در بازار کار برای حضور هرچه بیشتر زنان در چرخه اقتصادی استان دلایل اثبات شده این رشد بود. با این وجود هنوز در بازار کار استان می‌بایست تلاش بیشتری شود. در این راستا همسوسازی سیاست‌های کلان دولت با برنامه‌های اشتغال در استان و هماهنگی و همکاری بیشتر دستگاه‌های اجرایی برای تکمیل و راه‌اندازی طرح‌های نیمه تمام با اولویت پیشرفت فیزیکی و توجیه اقتصادی و فنی، بررسی طرح‌ها و پروژه‌های قابل واگذاری دستگاه‌های اجرایی به بخش خصوصی و تقویت حلقه‌های پیشین و پسین تولید در استان به ویژه در حوزه کشاورزی و صنایع دستی که بارزترین زمینه تولید در استان می‌باشد می‌تواند در بهبود بازار کار برای افزایش تولید و رشد اقتصادی، بهبود وضعیت معیشتی شهروندان و توزیع عادلانه درآمد و... مؤثر باشد.

واژگان کلیدی: همدان، نیروی کار، اشتغال، بیکاری، مشارکت اقتصادی

مقدمه

یکی از اصلی‌ترین شاخص‌های اقتصادی، تولید و به تبع آن اشتغال بوده که افزایش تولید در نگاه اول به معنای رونق اقتصاد و در ادامه کاهش وابستگی به واردات، افزایش قدرت خرید مردم، افزایش سرمایه‌گذاری داخلی و ارتقای فعالیت بخش خصوصی و افزایش قدرت اقتصادی جامعه و... را به دنبال دارد. تولید ملی مستمر و با ثبات و مبتنی بر توان و توانمندی‌های داخلی، کسب و کار داخلی را رونق می‌بخشد و نیروی انسانی متخصص را در چرخه اقتصادی بکار می‌گیرد. با توجه به نقش و اهمیت نیروی کار در اقتصاد، در این فصل با استفاده از مهم‌ترین شاخص‌های موجود، بازار کار استان همدان ارزیابی می‌شود و در انتها با توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های موجود در استان توصیه‌های سیاستی و راهکارهای مؤثر به منظور در استان ارائه می‌گردد.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بازار کار و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت بازار کار استان با استفاده از مهم‌ترین شاخص‌های مؤثر در این بازار مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد و در بخش پایانی نیز با توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های موجود در استان، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بازار برای استفاده بهینه از نیروی کار موجود و رفع مشکل بیکاری استان در اختیار سیاستگذاران و برنامه ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۱۷-۱- سیاست‌های اقتصادی برای ایجاد اشتغال و جهت‌گیری‌های استان

در سال ۱۳۹۸ از مهمترین سیاست‌های استان در کاهش نرخ بیکاری می‌توان به مواردی چون تقویت مدیریت و سیاستگذاری بازار کار، بهبود نظام اطلاعات بازار کار، حمایت مالی از طرح‌های اقتصادی بخش خصوصی و تعاونی، پایدارسازی کسب و کارهای خرد، کوچک و متوسط، حمایت‌های فنی از بنگاه‌های اقتصادی بخش خصوصی و تعاونی، توانمندسازی و رقابت‌پذیری بنگاه‌های اقتصادی، تقویت تحقیق و توسعه، بهبود فرایندها و حذف موانع ایجاد بنگاه، کاهش هزینه‌های سربار تولید، توسعه مشاغل خانگی خود اشتغالی به ویژه در حوزه صنایع دستی و کسب و کارهای خرد، افزایش انعطاف در بازار کار، حمایت از اشتغال مناطق محروم و اقشار خاص، ساماندهی آموزش‌های مهارتی، توسعه اشتغال بخش تعاون اشاره نمود.

در این راستا جهت‌گیری‌های استان همدان در سال ۱۳۹۸ به سمت تقویت جایگاه اشتغال و کارآفرینی در تشکیلات دستگاه‌های اجرایی، برگزاری مستمر جلسات کارگروه استانی و شهرستانی، طراحی و استقرار نظام آمار و اطلاعات بازار کار در استان، ساماندهی کارایی‌های داخلی و خارجی، ایجاد صندوق مردمی تامین اعتبارات کسب و کارهای کوچک و حمایت از کارآفرینان نوپا، نظارت بر اعطای تسهیلات و اجرای طرح‌های اقتصادی، تقویت و توسعه صندوق‌های ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک و تعاون، شناسایی مشاغل جدید و معرفی و توسعه بازار کار برای آنها، توسعه مراکز مشاوره کسب و کار و کلینیک‌های اشتغال، پیگیری اعمال تخفیفات بیمه‌ای، مالیاتی و جریمه‌های معوق بانکی به منظور کاهش هزینه‌های سربار تولید، بازنگری و اصلاح ترتیبات نهادی ناظر بر بازار کار، باز توزیع امکانات و فرصت‌های آموزشی با رویکرد آمایشی و اولویت مناطق کمتر برخوردار، اصلاح نظام آموزش مهارتی و اجرای طرح آموزش در محیط کار واقعی، تدوین برنامه اشتغال بخش گردشگری به تفکیک سیاحتی-زیارتی، درمانی، علمی و آموزشی و ورزشی، تدوین اشتغال بخش ICT و شرکت‌های دانش‌بنیان، ترویج و توسعه آموزش‌های کارآفرینی مبتنی بر مهارت‌های خاص، تهیه و طرح اشتغال در زمینه انرژی‌های تجدیدپذیر و توسعه مشاغل سبز، توسعه تعاونی‌های فراگیر و ایجاد تعاونی‌های نوع جدید بوده است.

۱۷-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار کار استان

در این بخش تحولات عمده بازار کار استان همدان در سال ۱۳۹۸ با بیان دلایل عمده وجود بیکاری در استان پرداخته می‌شود. به استناد آمارهای دریافتی از اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان همدان در سال ۱۳۹۸ در

استان همدان نیز متناسب با سیاست‌های راهبردی کشور در این راستا اقداماتی چون اعطای تسهیلات، حمایت از مشاغل خانگی، فراهم نمودن زمینه‌های بهبود آموزش و... صورت پذیرفت. براینکه این سیاستها و اقدامات در استان طی سال ۱۳۹۸ شامل مبلغ ۳۹۸۴ میلیارد ریال تسهیلات از محل اشتغال فراگیر با اشتغال ۶۴۵۱ نفر و تعداد ۳۳۹۶ طرح به مبلغ تسهیلات پرداخت شده است. در راستای توسعه اشتغال و کارآفرینی در طرح‌های اشتغال زایی پایدار روستایی استان مبلغ ۱۱۱۲ میلیارد ریال به تعداد ۲۱۲۶ طرح به صورت حمایتی پرداخت گردیده که ۲۲۹۷ نفر اشتغال نیز ایجاد نموده است و ۲۵۷۸ میلیارد نیاز نیز به ۱۲۷۰ طرح به صورت تسهیلات غیر حمایتی پرداخت شده که ۴۱۵۴ نفر نیز اشتغال ایجاد نموده است.

مطابق تعهد پیش‌بینی شده ایجاد اشتغال استان همدان در سال ۱۳۹۸ معادل ۱۹۲۰۰ نفر بوده است که تا پایان سال عملکرد دستگاه‌های اجرایی استان ۲۵۴۴۷ نفر اشتغال زایی بوده است بدین ترتیب ۱۳۳ درصد مصوب عملکرد محقق شده وجود دارد. همچنین باید گفت که سازمان صنعت، معدن و تجارت و شرکت پخش فرآورده‌های نفتی بیشترین و کمترین میزان اشتغال‌زایی در بین دستگاه‌های اجرایی در استان همدان را داشته‌اند. از دیگر تحولات عمده بازار کار استان همدان در این سال در نظر گرفتن تسهیلات بلاعوض در راستای توسعه و رونق رسته‌های پراشتغال و مزیت‌دار در هر منطقه (به عنوان مثال در شهرستان ملایر کشت زعفران، گیاهان دارویی، مبل و منبت که با توجه به بحران آب دارای مزیتی عمده به شمار می‌رود) از جمله اقدامات مؤثر و مهم در زمینه اشتغال‌آفرینی در استان بود. همه این تحولات در راستای تعدیل و ریشه‌کنی بیکاری در استان است. لذا به منظور شناسایی ریشه‌های بیکاری باید به صورت همه جانبه تمامی متغیرهای اثرگذار را مورد بررسی قرار داد.

از جمله علل و عوامل مهم پدیده بیکاری در استان همدان می‌توان به افزایش جمعیت فعال در سنین ۲۹-۲۴ سالگی و مازاد عرضه قابل توجهی در بازار کار، افزایش ظرفیت مراکز آموزش عالی و پذیرش دانشجو بدون برنامه‌ریزی و افزایش نیروی کار تحصیل کرده، ناکافی بودن و عدم توسعه صنایع استان و همچنین وجود ظرفیت‌های خالی تولید و افزایش هزینه‌های سربار و قیمت تمام شده، مکانیزه شدن و جایگزینی سرمایه به جای نیروی کار، سرمایه‌گذاری ناکافی در بخش‌های صنایع تولیدی کاربر، عدم استفاده از نیروهای متخصص و به کارگیری تولید با شیوه‌های سنتی، عدم توجه به بخش خصوصی و نقش کمرنگ آن در ایجاد اشتغال، وجود مشکلات عدیده در مسیر تولیدکنندگان و کارآفرینان اقتصادی و زمینه دلسردی آنها و معضلات اصلی در بکارگیری نیروی انسانی و سرمایه‌های تولیدی، تحریم‌ها و محدودیت‌های تجاری و بازرگانی سابق و جاری و افزایش ریسک تجاری کشور و فقدان برخورداری تولیدات داخلی از فناوری‌های مدرن و بروز و تعطیلی یا نیمه فعال شدن برخی کارخانجات و واحدهای تولیدی استان، فقدان وجود برنامه‌های بلندمدت و استراتژیک و نبود چشم‌انداز مطلوب و مناسب برای بازار کار، فقدان توسعه و تجهیز بازار سرمایه و نقش ناچیز آن در تأمین مالی طرح‌های اقتصادی اشاره نمود.

۱۷-۳- بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار

۱۷-۳-۱- نرخ مشارکت اقتصادی:

نرخ مشارکت اقتصادی از مهم‌ترین شاخص‌های ارزیابی بازار کار و اقتصاد یک کشور به شمار می‌آید. نرخ مشارکت اقتصادی یا همان نرخ فعالیت، عبارت است از نسبت جمعیت فعال تمام افراد بالای ۱۵ سال شاغل و بیکار) به جمعیت در سن کار.

بررسی نتایج طرح آمارگیری از نیروی کار در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد، با وجود نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر ۴۴.۱ درصدی کل کشور، این نرخ در استان همدان ۴۶.۶ درصد بوده است. عوامل مختلفی بر نرخ مشارکت اقتصادی در استان همدان تأثیر دارند که می‌توان از جمله این عوامل به افزایش سطح تحصیلات و دانش افراد، نوع نگاه جامعه به زنان و مقوله کار و فعالیت اقتصادی و نیز مهیا شدن بسترهای لازم و نیز فرصت‌های بیشتر

در بازار کار برای حضور هرچه بیشتر زنان در چرخه اقتصادی استان اشاره نمود. در این سال نرخ مشارکت زنان استان ۱۸.۹ درصد و مردان ۷۴.۷ درصد بوده است. نرخ مشارکت اقتصادی استان همدان در نقاط شهری ۴۳.۷ و در نقاط روستایی نیز ۵۲.۲ بوده است.

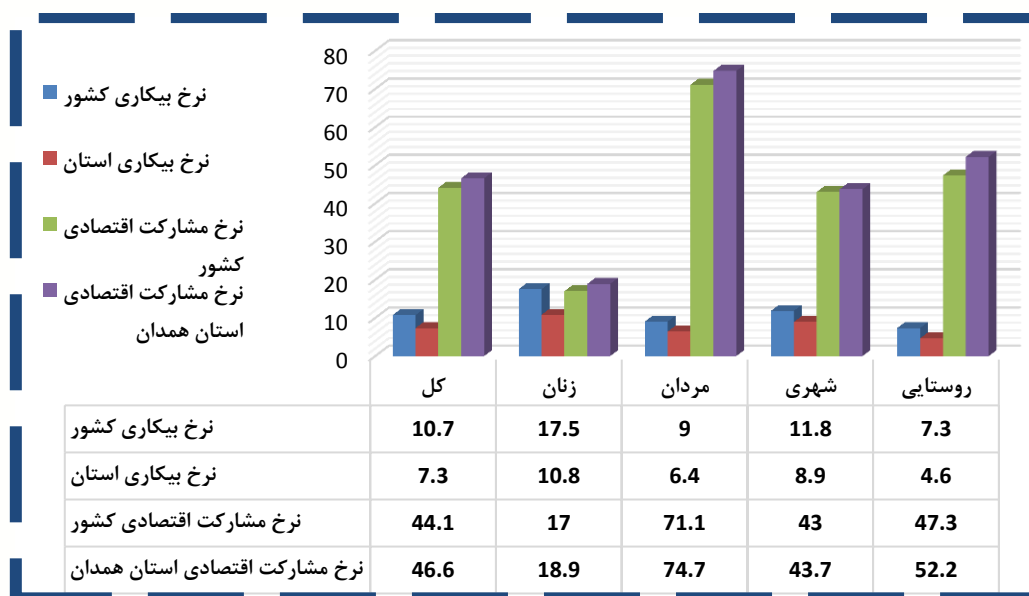
۱۷-۳-۲- نرخ بیکاری:

از آنجا که پدیده بیکاری منشأ تضعیف اعتماد به نفس، احساس مفید بودن و تعلق داشتن به جامعه است و نیز موجب تضعیف توانایی‌های شناختی و مهارتی افراد، منشأ سرخوردگی و به هم ریختگی رفتاری در سطح فرد و جامعه خواهد شد، لذا توجه ویژه به آن باید در صدر برنامه‌های توسعه اقتصادی کشور و استان‌ها قرار گیرد. بر اساس نتایج طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران، نرخ بیکاری عبارت است از نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال، این نرخ در سال ۱۳۹۸ در استان همدان ۷.۳ درصد بوده که نسبت به سال قبل ۱ درصد کاهش را نشان می‌دهد. این درحالی است که نرخ بیکاری در کل کشور معادل ۱۰.۷ درصد می‌باشد. نرخ بیکاری استان همدان در سال ۱۳۹۸ برای زنان (۱۰.۸ درصد) و مردان (۶.۴ درصد) و در نقاط شهری (۸.۹ درصد) و نقاط روستایی (۴.۶ درصد) می‌باشد. این موضوع نشان می‌دهد مخصوصاً با توجه به نسبت بیشتر دختران فارغ‌التحصیل دوره‌های آموزش عالی نسبت به پسران، تعداد شغل‌های ایجاد شده به میزانی نبوده است که برای کاهش نرخ بیکاری کافی باشد و همچنان تعداد زنان جویای کار بیشتر از مردان باشد. هرچند که نرخ بیکاری برای زنان استان همدان از میانگین زنان کشور کمتر است اما توانمندی‌های زنان استان و تأکید اسناد بالادستی کشور بر استفاده بهینه از تمام ظرفیت موجود به ویژه در حوزه منابع انسانی ضرورت توجه به بررسی‌ها و برنامه‌ریزی‌های هوشمندانه‌تر و دقیق‌تر مسئولین را در حوزه اشتغال‌زایی بیشتر نشان می‌دهد.

جدول ۱۷-۱. شاخص‌های عمده نیروی کار ۱۵ سال به بالا به تفکیک استان همدان و کشور در سال ۱۳۹۸

عنوان شاخص یا نماگر	واحد	مقدار/تعداد	زنان	مردان	شهری	روستایی
نرخ بیکاری	کشور	درصد	۱۰.۹	۱۷.۵	۹	۷.۳
	استان	درصد	۷.۳	۱۰.۸	۶.۴	۴.۶
نرخ مشارکت اقتصادی	کشور	درصد	۴۴.۱	۱۷	۷۱.۱	۴۷.۳
	استان	درصد	۴۶.۶	۱۸.۹	۷۴.۷	۵۲.۲

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان همدان

نمودار ۱۷-۱. مقایسه نرخ بیکاری و مشارکت اقتصادی نیروی کار ۱۵ سال به بالا استان همدان و کشور در سال ۱۳۹۸ (درصد)

۱۷-۳-۳-نسبت اشتغال:

نسبت اشتغال به جمعیت عبارت است از: "نسبت افراد شاغل بالای ۱۵ به کل جمعیت بالای ۱۵ سال ضرب در ۱۰۰" این میزان، اطلاعاتی راجع به توانمندی اقتصاد در ایجاد شغل را نشان می‌دهد. در بسیاری از کشورها اهمیت این ارقام به میزان نرخ بیکاری است. با وجود اینکه میزان بالای این آمار به نظر خوب می‌رسد، اما این شاخص به تنهایی نشان‌دهنده مشکلات بازار کار مانند درآمد پایین، نیمه بیکاری، شرایط بد کاری و یا وجود اقتصاد غیررسمی می‌باشد. در حقیقت این شاخص واحد زیادی به عنوان پایه‌ای برای مقایسه بازار کار در بین برخی کشورها معمول است.

بر اساس آخرین آمارهای دریافتی از سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان همدان در سال ۱۳۹۸ نسبت اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در استان همدان ۴۳.۲ درصد بوده که نسبت به سال گذشته که این نسبت ۴۱.۹ درصد بوده ۱.۳ درصد افزایش داشته است. آمارها حاکی از آن هستند که نسبت اشتغال در استان همدان وضعیت بهتری نسبت به کشور دارد به طوریکه در سال ۱۳۹۸ نسبت اشتغال در کشور ۳۹.۴ درصد بوده است.

جدول ۱۷-۲. نسبت اشتغال در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان همدان و کشور

در سالهای ۹۸-۱۳۹۷ (درصد)

عنوان	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۷	تغییرات
کشور	۳۹.۴	۳۹.۱	۰.۳
استان همدان	۴۳.۲	۴۱.۹	۱.۳
اختلاف استان و کشور	۳.۸	۲.۸	-

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان همدان

۱۷-۳-۴- توزیع شاغلان در بخش‌های اقتصادی:

جدول زیر حاوی اطلاعات مربوط به توزیع شاغلان در بخش‌های مختلف اقتصادی می‌باشد. مقایسه آمارهای مربوط به استان همدان و کشور نشان می‌دهد که سهم اشتغال استان همدان در بخش کشاورزی نسبت به سهم اشتغال کشور در این بخش بالاتر است و این موضوع نشان‌دهنده آن است که یکی از پایه‌های اساسی اقتصاد استان بخش کشاورزی است که با توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های موجود در این بخش با برنامه‌ریزی و حمایت از شاغلان این بخش می‌توان به توسعه اقتصادی و افزایش اشتغال بخش کشاورزی استان کمک نمود. در سال ۱۳۹۸ سهم اشتغال نیروی کار ۱۵ سال به بالا در استان همدان در بخش کشاورزی ۲۹.۴ درصد بوده که نسبت به سال گذشته (۲۸.۶) حدود ۰.۸ درصد افزایش داشته است بالا بودن این نسبت در استان همدان نسبت به میانگین کشوری (۱۷.۷) نشان دهنده پتانسیل بالای استان همدان در بخش کشاورزی می‌باشد. در بخش صنعت نیز سهم شاغلان استان همدان ۲۸.۴ درصد بوده که نسبت به سال گذشته (۲۷.۷) حدود ۰.۷ درصد افزایش داشته و این نسبت در کشور در سال ۱۳۹۸ معادل ۳۲ درصد بوده است.

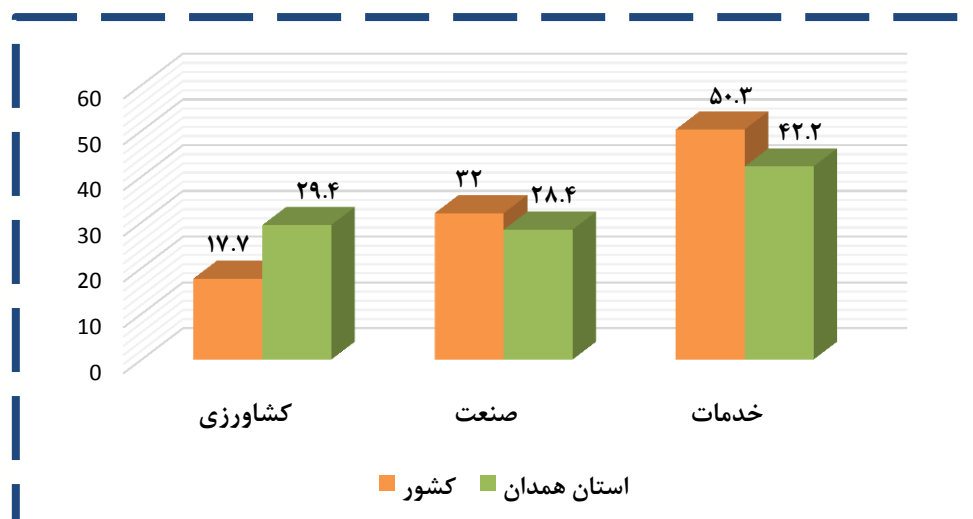
نگاهی به آمار بخش خدمات نیز نشان می‌دهد که بالاترین سهم اشتغال را هم در استان همدان (۴۲.۲ درصد) و هم در کشور (۵۰.۳ درصد) این بخش به خود اختصاص داده که در این خصوص باید گفت برغم اینکه بالا بودن سهم اشتغال در این بخش در ایجاد ارزش افزوده مؤثر است اما سهم مشارکت تولیدی به نسبت پایین است. از اینرو ضروری است با برنامه‌ریزی‌های کارشناسانه‌تر و سرمایه‌گذاری‌های هدایت شده تلاش گردد تا سهم بالای اشتغال و رونق موجود در بخش خدمات جای خود را با بخش تولید عوض کند تا بدین طریق نرخ رشد اقتصادی نه از لحاظ خدماتی بلکه از جنبه تولیدی افزایش یابد.

جدول ۱۷-۳. سهم اشتغال در بخش‌های عمده فعالیت‌های اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

استان همدان و کشور در سالهای ۹۸-۱۳۹۷ (درصد)

عنوان	کشاورزی		صنعت		خدمات	
	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۸
کشور	۱۷.۷	۱۷.۷	۳۲	۳۲	۵۰.۳	۵۰.۳
استان همدان	۲۸.۶	۲۹.۴	۲۷.۷	۲۸.۴	۴۳.۷	۴۲.۲

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان همدان

نمودار ۱۷-۲. مقایسه‌ای نسبت اشتغال در بخش‌های اقتصادی در استان و کشور
در سال ۱۳۹۸ (درصد)

۱۷-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی در بازار کار برای استان

بازار کار در بین بازارهای پنج‌گانه اقتصاد (بازار سرمایه، بازار پول، بازار تأمین اطمینان، بازار کالاها و خدمات و بازار کار)، در تنظیم روابط عرضه و تقاضای نیروی کار و تعادل در متغیرهای کلان اقتصادی از جمله اشتغال جایگاه ویژه و نقش محوری و تعیین‌کننده دارد و به دلیل وجود عامل انسانی در عرضه و تقاضای این بازار، آن را از دیگر بازارهای اقتصاد متمایز می‌سازد. پیامدها و آثار فراوان اقتصادی- اجتماعی تعادل در بازار کار به نحوی است که مورد توجه ویژه سیاستمداران و سیاستگذاران قرار دارد. در این راستا موضوع اشتغال و رفع معضل بیکاری در سال‌های اخیر از مهمترین دغدغه‌های مسئولین کشوری و به فراخور آن استانی می‌باشد. با نگاهی به آمارهای مربوط به شاخص نرخ مشارکت اقتصادی در می‌یابیم که در کل کشور و استان همدان بخش خدمات نزدیک به نیمی از اشتغال را به خود اختصاص داده است و طیف وسیعی از مشاغل را شامل می‌شود بدان معنا که اکثر جوانان در کارهای خدماتی مشغول به انجام کار هستند که هرچند منجر به افزایش نرخ رشد اقتصادی می‌گردد. اما مشارکت تولیدی در کشور و استان به نسبت ظرفیت‌ها و توانمندی‌های بالقوه موجود بسیار پایین است. البته در استان همدان به دلیل سیاست‌ها و پیگیری‌های انجام شده در حوزه حمایت از کارآفرینی و کسب و کارهای خرد از طریق رسمیت بخشیدن و تسهیل صدور مجوز برای صاحبان این مشاغل و تجهیز منابع مالی خرد و منابع مالی محلی در مشاغل خرد و فعالیت‌های کوچک به صورت زنجیره‌ای با حمایت از نهاده عمومی و محلی مانند شهرداری‌ها و ... توانسته عملکرد قابل ملاحظه‌ای را در جهت کاهش نرخ بیکاری داشته باشد، به طور خلاصه در استان همدان شاخص نرخ بیکاری استان از نرخ ۸.۴ درصد در سال ۱۳۹۷ به نرخ ۷.۳ درصد در سال ۱۳۹۸ رسیده است. همچنین با وجود نرخ مشارکت اقتصادی ۴۴.۱ درصدی کل کشور، این نرخ در استان همدان ۴۶.۶ درصد بود. بیشترین سهم اشتغال استان همدان در سال ۱۳۹۸ مربوط به بخش خدمات با ۴۲.۲ درصد و پس از آن بخش‌های صنعت با ۲۸.۴ و کشاورزی با ۲۹.۴ درصد قرار دارند. به منظور ارتقا توان تولید و ایجاد فرصت‌های شغلی توصیه‌های سیاستی شرح ذیل بیان می‌گردد.

- همسوسازی سیاست‌های کلان دولت با برنامه‌های اشتغال در استان
- هماهنگی و همکاری بیشتر دستگاه‌های اجرایی
- تکمیل و راه‌اندازی طرح‌های نیمه تمام با اولویت پیشرفت فیزیکی دارای توجیه اقتصادی و فنی

- تقویت حلقه‌های پیشین و پسین تولید در استان به ویژه در حوزه کشاورزی و صنایع دستی که بارزترین زمینه تولید در استان بوده و ضعف قابل توجهی در زمینه صنایع تبدیلی و تکمیلی این بخش‌ها در استان مشاهده می‌شود.
- متناسب‌سازی آموزش‌ها و کارگاه‌های آموزشی با نیازهای بازار کار در استان و منطقه
- بازبینی فعالیت‌های اولویت‌دار بخش‌های اقتصادی و اختصاص تسهیلات به فعالیت‌های دارای مزیت و همچنین افزایش نقش محوری کارگروه توسعه اشتغال در استان درخصوص تصمیم‌گیری نحوه توزیع اعتبار و سیاستگذاری مسائل مرتبط با اشتغال
- تقویت نگرش مثبت جامعه نسبت به نقش سرمایه‌گذاران در امر تولید و اشتغال
- استفاده بهینه از ظرفیت پنجره واحد سرمایه‌گذاری استان در راستای تسهیل و تسریع در امر سرمایه‌گذاری
- بررسی راهکارهای هدایت منابع از بخش کشاورزی به سمت بخش گردشگری و صنایع دستی که از توانمندی‌های بالقوه بالا و دارای بازده اقتصادی قابل توجهی در استان همدان است.
- توجه ویژه به شرکت‌ها و صنایع کوچک و متوسط استان و نقشی که در کارآفرینی و توسعه دارند.
- با توجه به شرایط نامساعد جوی و خشکسالی و کم‌آبی‌های اخیر استان بررسی راهکارهای هدایت منابع به سمت طرح‌های مولد و دانش‌بنیان و کنترل بخش‌های واسطه‌ای و حذف جاذبه سرمایه‌گذاری در آنها به منظور هدایت سرمایه‌ها و نقدینگی به بازارهای مولد
- بررسی طرح‌ها و پروژه‌های قابل واگذاری دستگاه‌های اجرایی به بخش خصوص
- تشکیل کارگروهی ویژه از کارآفرینان موفق بنگاه‌های اقتصادی بزرگ و استفاده از تجارب و نظرات آنها در آسیب‌شناسی وضعیت تولید و هدایت سرمایه‌ها و منابع استان به سمت فعالیت‌های اشتغال‌زا

بهبود محیط کسب و کار

سیمای اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مروری اجمالی بر محیط کسب و کار استان

عوامل متعددی بر حیات و بقای بنگاه‌های اقتصادی مؤثرند؛ برخی از این عوامل در حیطه اختیارات بنگاه‌های اقتصادی و برخی دیگر خارج از تسلط و اراده آنها است. این عوامل را با عنوان فضای کسب و کار در اقتصاد می‌شناسند. این مفهوم از دهه ۱۹۹۰ میلادی مورد توجه کشورها و سازمانهای بین‌المللی قرار گرفته است. به گونه‌ای که باعث شده تمامی دولت‌ها در برنامه‌ریزی‌های خرد و کلان اقتصادی خویش درک و اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برای آن قائل شوند.

بهبود محیط کسب و کار هر چند مفهومی بدیع در ادبیات اقتصاد و مدیریت است، اما در سال‌های اخیر در کشور ما مورد توجه زیادی واقع شده است، بطوری که به‌عنوان یکی از سیاست‌های کلی مورد تأکید قرار گرفته است. موضوع بهبود محیط کسب و کار این روزها از چنان اهمیتی برخوردار است که گاهی از آن به‌عنوان مقدمه و یا حتی راهبرد جانشین خصوصی‌سازی یاد می‌شود (قزلباش، ۱۳۸۸).

با عنایت به اهمیت موضوع و نقش آن در توسعه اقتصادی کشور و استان، در این فصل به بررسی شاخص‌های محیط کسب و کار استان همدان بر اساس مؤلفه‌ها و معیارهای مطرح شده از سوی اتاق بازرگانی ایران پرداخته شده است؛ چرا که بهبود محیط کسب و کار، تسهیل امر سرمایه‌گذاری، کوتاه کردن فرایندهای اخذ مجوز، مشکلات اخذ تسهیلات بانکی و بهبود رونق اقتصادی استان نیازمند تحلیل‌های بیشتری از این قبیل است و می‌توان آن را پیش نیاز و سرآغازی برای تهیه نقشه راه سرمایه‌گذاری قلمداد نمود. نتایج حاصله از گزارشات اتاق بازرگانی حاکی از جایگاه نه چندان باثبات استان همدان در میان استانهای کشور در زمینه کسب و کار می‌باشد؛ به نحوی که رتبه استان در بهار ۱۳۹۸ برابر با ۱۷، در تابستان، ۱۲، در پاییز ۲۰ و در زمستان ۱۷ بوده است.

واژگان کلیدی: کسب و کار، توسعه، سرمایه‌گذاری، خصوصی‌سازی، استان همدان

مقدمه

در حقیقت، بهبود محیط کسب و کار باعث می‌شود که شرایط برای فعالیت مؤثر و مفید تمام فعالان اقتصادی آماده شود و تمامی بخش‌ها بتوانند از موقعیت بالقوه خود استفاده کنند؛ این امر باعث افزایش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، افزایش فرصت‌های شغلی، افزایش بهره‌وری عوامل تولید و افزایش بسیاری دیگر از مولفه‌های اقتصادی و اجتماعی می‌شود. در محیط نامناسب کسب و کار، بخش خصوصی ناگزیر به سمت اقتصاد زیرزمینی غیرمولد و غیررسمی سوق پیدا می‌کند، رشوه و فساد افزایش می‌یابد و در نهایت کارایی در تولید کالاها و خدمات کاهش می‌یابد که این امر منجر به کاهش انگیزه فعالین اقتصادی جهت سرمایه‌گذاری می‌شود.

در سال ۱۳۹۰، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار را تصویب کردند. به موجب ماده ۴ این قانون اتاق‌ها موظفند به منظور اطلاع سیاست‌گذاران از وضعیت محیط کسب و کار در کشور، شاخص‌های ملی محیط کسب و کار در ایران را تدوین و به طور سالانه و فصلی حسب مورد به تفکیک استان‌ها، بخش‌ها و فعالیت‌های اقتصادی، سنجش و اعلام نمایند که اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران در قالب اجرای یک طرح پژوهشی در سال ۱۳۹۴، نسبت به شناسایی و معرفی شاخص‌های ملی پایش محیط کسب و کار اقدام نمود و اجرای طرح ملی پایش محیط کسب و کار را در اواخر سال ۱۳۹۵ با همکاری اتاق‌های تعاون و اصناف ایران در دستور کار خود قرار داد و از آن زمان تاکنون به صورت پیوسته آمارهای مربوط به وضعیت کسب و کار استانهای کشور را به صورت فصلی منتشر می‌نماید.

با این تفاسیر، در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی مربوط به بهبود محیط کسب و کار و جهت‌گیری‌های استان آورده شده است. در بخش دوم وضعیت تحولات محیط کسب و کار استان ارائه و در بخش سوم به بررسی و تحلیل وضعیت زیرشاخص‌های بهبود محیط کسب و کار پرداخته شده است. در بخش پایانی نیز توصیه‌های سیاستی لازم برای بهبود محیط کسب و کار در استان جهت برنامه‌ریزی مدیران کشوری آورده شده است.

۱-۱۸- سیاست‌های مربوط به بهبود محیط کسب و کار و جهت‌گیری‌های استان

بر اساس مصوبه ۵۰۸۶۸ ستاد اقتصاد مقاومتی مورخ ۱۳۹۶/۵/۱ "استقرار و توسعه مرکز ملی پایش محیط کسب و کار کشور" در تمام استان‌های کشور طراحی و پیاده‌سازی شد. بر اساس ماده ۲ این تصویب نامه، چهار سامانه دادور، یاور، سام و نما، جهت بهبود محیط کسب و کار تعبیه گردید. راه‌اندازی این سامانه‌ها، در واقع تلاشی در جهت استقرار دولت الکترونیک، کاهش زمان صدور مجوزهای کسب و کار، کاهش هزینه‌های مربوطه و کاهش بروکراسی‌های اداری می‌باشد. سامانه دادور به متقاضیان کسب و کار فعالین اقتصادی این فرصت را می‌دهد که بدون هیچ گونه ترس و واهمه‌ای، از دستگاه‌های اجرایی که در روند صدور مجوزها یا استعلامات ایجاد اخلاص می‌نمایند یا کار را با تأخیر انجام می‌دهند، به راحتی و بدون مراجعه حضوری، شکایت نمایند و پاسخ خود را در ظرف کمتر از ۷ روز از زمان ثبت شکایت دریافت نمایند. سامانه یاور به عنوان میز مشاور کسب و کار به متقاضیان کسب و کار این امکان را می‌دهد که در هر ساعتی از شبانه‌روز، مسائل و مشکلات خود را با متخصصان حوزه کسب و کار در هر دستگاه اجرایی مطرح نموده و پاسخ خود را به صورت آنلاین و کاملاً رایگان، دریافت نمایند. سامانه نما به متقاضیان کسب و کار این امکان را می‌دهد که قبل از شروع به فعالیت اقتصادی، متوجه شوند که از چه دستگاه‌هایی باید استعلامات صورت پذیرد و نهایتاً سامانه سام، این امکان را فراهم می‌آورد تا تمامی فرایندهای اخذ مجوز کسب و کار از صفر تا ۱۰۰، به صورت الکترونیکی انجام پذیرد و دیگر نیاز به هیچ گونه مراجعه حضوری نخواهد بود. در این راستا، در استان همدان نیز، سامانه دادور از سال ۱۳۹۶ و سامانه یاور از سال ۱۳۹۷ پیاده‌سازی و راه‌اندازی شدند و دستگاه‌های اجرایی از طریق نمایندگان قبلاً معرفی شده خود، پیگیر امور مربوط به شکایات و مشاوره‌های تخصصی

در حوزه کسب و کار فعالان اقتصادی یا متقاضیان کسب و کار هستند. علاوه بر این، اطلاعات مربوط به ۳۰ کسب و کار پر تواتر استان به همراه فرایندهای آنها در استان احصاء و جهت راه اندازی سامانه سام به مرکز ارسال شدند. همچنین اداره کل امور اقتصادی و دارایی در سال ۱۳۹۸، جلسات متعددی را هم با دستگاه‌های اجرایی استان و هم با فعالین اقتصادی برگزار نمود تا به شناسایی قوانین و مقررات محل کسب و کار استان بپردازد. در این راستا، طی کاربرگ‌هایی از قبل تهیه شده، قوانین احصاء و به وزارت متبوع جهت بررسی بیشتر ارسال گردید. همچنین همکاران معاونت اقتصادی اداره کل در راستای ارتباط بیشتر با بخش خصوصی و پیگیری مشکلات آنها، به صورت حضوری به تکمیل پرسشنامه‌های پیمایش بنگاهی جهت ارزیابی وضعیت محیط کسب و کار استان پرداختند و موارد را در سامانه مرکز ملی پایش محیط کسب و کار کشور به ثبت رساندند.

۱۸-۲- بررسی وضعیت تحولات محیط کسب و کار

– **استقرار و پیاده‌سازی سامانه دادور:** جهت پاسخگویی و رسیدگی به شکایات متقاضیان کسب و کار در استانها

– **استقرار و پیاده‌سازی سامانه یاور:** جهت ارائه مشاوره به فعالین اقتصادی و متقاضیان کسب و کار

– **پیگیری مقدمات راه اندازی سامانه سام:** جهت ایجاد درگاه یکپارچه صدور مجوزهای کسب و کار در استان در سال ۱۳۹۸، ۷ شکایت در سامانه دادور درج گردیده که به ۵ مورد آن پاسخ داده شده، ۱ مورد در دست بررسی و ۱ مورد متقاضی آن از شکایت انصراف داده است همچنین ۲۷ مورد درخواست مشاوره در سامانه یاور درج گردیده که به تمام آنها پاسخ داده شده است.

۱۸-۳- بررسی و تحلیل وضعیت زیرشاخص‌های بهبود محیط کسب و کار

بر اساس آخرین گزارش پایش محیط کسب و کار منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران استان همدان در زمستان ۱۳۹۸ با کسب امتیاز ۶۰۳ به طور مشترک با استان‌های خوزستان و خراسان شمالی رتبه ۱۷ را کسب نماید. لازم به توضیح است که با توجه به کسب رتبه ۱۲۷ از میان ۱۹۰ کشور در ارزیابی محیط کسب و کار بانک جهانی در گزارش سال ۲۰۲۰، مشخص است که در مجموع به خاطر شرایط و نوسانات اقتصادی و تحریم‌های ظالمانه علیه کشور، بی ثباتی قوانین و مقررات و وجود قوانین و مقررات محل در امر کسب و کار و ضعف در زیرساخت‌های لازم تولید شرایط کسب و کار در کشور مساعد و رضایت بخش نیست. لذا برطرف کردن این کاستی‌ها و هموار ساختن مسیر کسب و کار در کشور و به تبع آن استان‌ها علاوه بر تلاش و اهتمام بیشتر همه دستگاه‌های اجرایی نیازمند ایجاد ثبات اقتصادی، تاب‌آوری در مقابل تحریم‌ها و شرایط پیش‌بینی نشده مانند شیوع ویروس کرونا و ... و اصلاح و ثبات در قوانین و مقررات موجود به نفع سهولت در امر کسب و کار می‌باشد.

جدول ۱۸-۱. مقایسه رتبه استانهای کشور در شاخص محیط کسب و کار

بر اساس پژوهش‌های اتاق بازرگانی ایران

استان	بهار	تابستان	پاییز	زمستان	رتبه بهار	رتبه تابستان	رتبه پاییز	رتبه زمستان
آذربایجان شرقی	۶.۱۸	۶.۱۱	۵.۹	۵.۸۶	۱۹	۲۲	۱۱	۱۰
آذربایجان غربی	۵.۴	۵.۲۷	۵.۱۲	۵.۴۳	۱	۱	۱	۲
اردبیل	۵.۹۹	۵.۹۶	۵.۸۹	۵.۸۹	۱۰	۱۰	۱۰	۱۱
اصفهان	۶.۳۳	۶.۱	۶.۱۱	۶.۱۵	۲۳	۲۱	۲۳	۲۳
البرز	۶.۴	۶.۲۷	۶.۲	۶.۰۹	۲۶	۲۹	۲۸	۲۱
ایلام	۶.۱۸	۶.۰۷	۵.۹۴	۵.۹۷	۱۸	۱۹	۱۳	۱۴
بوشهر	۶.۴۶	۶.۱۴	۶.۰۷	۶.۰۴	۲۸	۲۳	۲۱	۱۸
تهران	۶.۰۸	۶.۰۲	۶.۲۹	۶.۳۷	۱۵	۱۴	۳۰	۲۵
چهارمحال و بختیاری	۶.۵۲	۶.۱۹	۶.۶۱	۶.۰۶	۳۰	۲۵	۳۱	۱۹
خراسان جنوبی	۵.۸۹	۶.۰۱	۵.۷۱	۵.۷۳	۸	۱۳	۶	۷
خراسان رضوی	۶.۱	۶.۰۳	۶.۰۱	۵.۹۵	۱۶	۱۶	۱۵	۱۳
خراسان شمالی	۶.۳۵	۶.۳۷	۵.۷۱	۶.۰۳	۲۵	۳۰	۲۹	۱۷
خوزستان	۶.۲۲	۶.۰۶	۶.۰۴	۶.۰۳	۲۰	۱۸	۱۷	۱۷
زنجان	۵.۷۱	۵.۵۶	۵.۴۱	۵.۵۶	۴	۳	۳	۴
سمنان	۵.۷۵	۵.۸۴	۵.۴۸	۵.۸۰	۵	۷	۴	۸
سیستان و بلوچستان	۶.۴۷	۶.۴۲	۶.۱۸	۶.۴۰	۲۹	۳۱	۲۶	۲۶
فارس	۶.۰۲	۵.۹۷	۵.۸۵	۵.۸۳	۱۱	۱۱	۹	۹
قزوین	۶.۲۴	۶.۰۲	۵.۹۳	۵.۵۲	۲۱	۱۵	۱۲	۳
قم	۶.۰۲	۵.۹۵	۶.۱۱	۶.۰۷	۱۲	۹	۲۴	۲۰
کردستان	۶.۵۸	۶.۱۹	۶.۱۲	۶.۲۰	۳۱	۲۶	۲۵	۲۴
کرمان	۶.۰۴	۶.۰۸	۶.۰۱	۶.۰۴	۱۳	۲۰	۱۶	۱۸
کرمانشاه	۶.۴۵	۶.۲۳	۶.۰۴	۵.۹۸	۲۷	۲۸	۱۸	۱۵
کهگیلویه و بویراحمد	۵.۹۸	۵.۹۲	۶.۰۹	۵.۹۲	۹	۸	۲۲	۱۲
گلستان	۶.۳۴	۶.۲۱	۵.۹۶	۵.۹۲	۲۴	۲۷	۱۴	۱۲
گیلان	۵.۷	۵.۵	۵.۳۲	۵.۷۰	۳	۲	۲	۶
لرستان	۶.۳۲	۶.۱۵	۶.۰۵	۵.۹۹	۲۲	۲۴	۱۹	۱۶
مازندران	۵.۵۹	۵.۷۶	۵.۶۴	۵.۸۳	۲	۶	۵	۹
مرکزی	۵.۸۲	۵.۵۹	۵.۷۶	۵.۴۲	۷	۴	۷	۱
هرمزگان	۶.۰۶	۶.۰۴	۶.۱۹	۶.۱۲	۱۴	۱۷	۲۷	۲۲
همدان	۶.۱۷	۵.۹۹	۶.۰۶	۶.۰۳	۱۷	۱۲	۲۰	۱۷
یزد	۵.۷۶	۵.۷	۵.۷۷	۵.۶۵	۶	۵	۸	۵

مأخذ: اتاق بازرگانی ایران

همانطور که جدول و نمودار ذیل نشان می‌دهد، امتیاز و رتبه استان همدان در ۲ سال اخیر به طور میانگین به ترتیب ۶.۲۲ و ۱۷ بوده است و بهترین عملکرد در شاخص بهبود محیط کسب و کار در استان همدان مربوط به فصل تابستان ۱۳۹۸ با امتیاز ۵.۹۹ و رتبه ۱۲ و بدترین وضعیت نیز مربوط به تابستان ۱۳۹۷ با امتیاز ۶.۵۳ و رتبه ۲۲ بوده و نشان‌دهنده وضعیت نامطلوب استان همدان در حوزه کسب و کار با وجود پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های بالای استان می‌باشد که این امر نیازمند تلاش و همکاری بیشتر کلیه دستگاه‌های اجرایی در زمینه شناسایی قوانین و مقررات محل کسب و کار و ارائه راهکار در جهت رفع و تسهیل آن‌ها می‌باشد. البته لازم به ذکر است که در فصل

زمستان سال ۱۳۹۸ شیوع ویروس کرونا منجر به تعطیلی بسیاری از مشاغل به ویژه مشاغل حوزه خدمات و گردشگری به عنوان یکی از حوزه‌های مهم فعالیت در استان همدان گردید که این موضوع در کنار تعطیلی فصلی کسب و کار در حوزه کشاورزی به عنوان کهن‌ترین و مهمترین بخش تولیدی و کسب و کار در استان همدان بر وضعیت کسب و کار در این استان در دوره مورد بررسی تأثیر بسزایی داشته است.

جدول ۱۸-۲. روند شاخص و رتبه کسب و کار استان همدان در ارزیابی اتاق بازرگانی کشور در فصول سالهای ۱۳۹۸ و ۱۳۹۷

استان همدان	بهار		تابستان		پاییز		زمستان	
	شاخص	رتبه	شاخص	رتبه	شاخص	رتبه	شاخص	رتبه
۱۳۹۸	۶.۱۲	۱۷	۵.۹۹	۱۲	۶.۰۶	۲۰	۶.۰۳	۱۷
۱۳۹۷	۶.۲۹	۲۰	۶.۵۳	۲۲	۶.۴۳	۲۱	۶.۲۶	۲۱

ماخذ: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران
(نمره بدترین ارزیابی ۱۰ است.)

مؤلفه‌های مورد ارزیابی اتاق بازرگانی ایران جهت تعیین وضعیت کسب و کار استانهای کشور شامل ۲۸ مورد است که امتیازات استان همدان در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۱۸-۳. میانگین ساده ارزیابی فعالین اقتصادی استان همدان از مؤلفه‌های محیط کسب و کار در ۱۳۹۸

مؤلفه	بهار	تابستان	پاییز	زمستان
نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصولات	۴.۹۵	۳.۶۰	۳.۵۲	۳
برداشت‌های سلیقه‌ای و غیرقابل پیش بینی مأموران از قوانین و مقررات (برق، گاز، محیط زیست، تأمین اجتماعی و ...)	۶.۴۳	۶.۵۱	۶.۶۳	۶.۵۵
بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده هایشان	۶.۰۳	۵.۸۴	۵.۱۵	۵.۵۴
بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر به کسب و کار	۸.۱۴	۷.۶۶	۷.۸۹	۸.۰۸
غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات	۹.۰۸	۷.۹۷	۸.۹۴	۸.۹۵
رویه‌های سختگیرانه ادارات کار و بیمه تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی	۷.۳۳	۶.۶۱	۷.۳۷	۷.۳۵
تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی	۵.۱۲	۵.۱۹	۴.۵۶	۴.۶۷
تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار	۶.۹۶	۷.۴۱	۶.۷۱	۶.۷۷
وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و موسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار	۶.۵۱	۷.۲۳	۶.۷۸	۷.۰۳
رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات	۷.۰۲	۶.۸۳	۷.۱۷	۶.۳۷
دشواری تأمین مالی از بانکها	۸.۶۰	۷.۷۱	۸.۲۲	۹.۰۳
فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی	۶.۵۲	۷.۱۹	۷.۳۱	۷.۰۲
ضعف زیرساختهای حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)	۵.۶۱	۵.۵۸	۶.۶۳	۴.۸۹
ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران	۶.۵۶	۷.۳۱	۷.۶۴	۷.۶۷
وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار	۷.۰۶	۶.۵۷	۶.۴۷	۷.۱۶
ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار	۵.۶۹	۵.۸۰	۵.۲۶	۶.۲۲
عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران	۶.۵۴	۶.۴۷	۵.۷۹	۷
فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار	۶.۰۴	۶.۲۶	۵.۷۲	۶.۳۴
دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار	۶.۵۰	۶.۳۴	۶.۲۹	۶.۴۳
کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه	۵.۸۷	۵.۶۵	۶.۷۳	۵.۲۵
کمبود تقاضای موثر در بازار	۵.۷۳	۵.۳۷	۴.۸۸	۵.۲۲
کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز	۶.۰۵	۶.۰۷	۶.۳۸	۶.۱۴
کمبود نیروی کار ماهر	۴.۳۳	۴.۶۴	۵.۵۸	۴.۳۹
محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت	۳.۴۷	۳.۹۳	۳.۹۸	۳.۶۵
محدودیت دسترسی به آب	۳.۴۱	۲.۸۰	۳.۶۷	۳.۰۵

۲.۸۴	۳.۵۸	۲.۷۲	۳.۴۰	محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی (برق، گاز، گازوئیل و ...)
۶.۵۲	۶.۵۷	۶.۳۴	۷.۱۳	فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی
۷.۷۸	۷.۱۹	۶.۵۲	۷.۵۰	موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی

* هرچه اعداد به صفر نزدیکتر باشد به معنی بهبود محیط کسب و کار آن استان خواهد بود.

مأخذ: اتاق بازرگانی ایران

همانطور که جدول فوق نشان می‌دهد، در بین شاخص‌های محیط کسب و کار ارزیابی شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران در زمستان سال ۱۳۹۸ استان همدان در ۵ شاخص دشواری تأمین منابع مالی از بانک‌ها، غیر قابل پیش‌بینی بودن، تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات و بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار، موانع در فرآیندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی و ضعف در دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایت و پیگرد مؤثر متجاوزان به حقوق دیگران بدترین وضعیت را در مؤلفه‌های مورد ارزیابی محیط کسب و کار استان به خود اختصاص داده‌اند که موجب شده با توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های موجود رتبه استان همدان در میان استان‌های کشور نتیجه مطلوب و رضایت‌بخشی را ارائه ندهد.

۱۸-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی بهبود محیط کسب و کار برای استان

با توجه به اینکه بهبود محیط کسب و کار در سال‌های اخیر یکی از مهمترین دغدغه‌های وزارت اقتصاد بوده لذا فصل حاضر سعی در بررسی وضعیت محیط کسب و کار استان همدان در فصول بهار، تابستان، پاییز و زمستان ۱۳۹۸ داشت. از اینرو، بر اساس گزارش تهیه شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، ۲۸ مؤلفه اثرگذار بر محیط کسب و کار استان همدان طی سه فصل اول سال ۱۳۹۸ مورد بررسی قرار گرفت که برآیند آنها رتبه‌های ۱۷، ۱۲ و ۲۰ و ۱۷ را به ترتیب برای بهار، تابستان، پاییز و زمستان به همراه داشت که نشان از عدم ثبات وضعیت کسب و کار در استان همدان می‌باشد. بنابراین راهکارهای زیر جهت بهبود وضعیت محیط کسب و کار استان در وهله اول و محیط کسب و کار کشور در مرحله بعد، پیشنهاد می‌گردد:

- شفاف‌سازی قوانین و مقررات به نحوی که جلوی هرگونه برداشت‌های سلیقه‌ای و غیرقابل پیش‌بینی مأموران از قوانین و مقررات (برق، گاز، محیط‌زیست، تأمین اجتماعی و ...) گرفته شود.
- تلاش در جهت جلوگیری تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات و ثبات بخشی به اقتصاد
- شفاف نمودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی
- جلوگیری و مقابله با دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
- تأمین و پاسخگویی به تقاضای مؤثر در بازار
- برخورد قاطعانه با هرگونه فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی و تلاش در جهت شناسایی گلوگاه‌های فساد در دستگاه‌های اجرایی

فصل ۱۹

درآمد، هزینه خانوار و توزیع درآمد

سیمای اقتصادی
استان همدان در سال ۱۳۹۸

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۳۹۹ ...

مرور اجمالی بر درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد

از اهداف کلان دولت در راستای تأمین معیشت شهروندان؛ بهبود شرایط اشتغال و درآمد خانوارها و کنترل تورم و اتخاذ سیاست‌های پولی در راستای تعدیل و تثبیت قیمت کالاها و خدمات مصرفی بوده که مورد تأکید برنامه‌های توسعه‌ای و اسناد بالادستی کشور است. در سال ۱۳۹۸ مهار و کنترل تورم و شاخص قیمت مصرف‌کننده برای ایجاد تعادل نسبی در هزینه‌های خانوار، فراهم کردن زمینه‌های اشتغال و بهبود شرایط درآمدی خانوارها، کاهش شکاف بودجه خانوارها در بین طبقات هزینه و درآمدی و نیز بین مناطق جغرافیایی و پرداخت یارانه نقدی به خانوارها، اختصاص سبد کالا برای خانوارهای مشمول (سه دهک پایین جامعه)، پرداخت سود سهام عدالت به مشمولین و واجدین شرایط، پرداخت تسهیلات خود اشتغالی به متقاضیان وام و مجریان طرح‌های خوداشتغالی، کارآفرینان و مشاغل خانگی، پرداخت تسهیلات ویژه اشتغال به روستاییان و عشایر استان (تسهیلات اشتغال فراگیر)، پیگیری مجدانه مشکلات تولیدکنندگان استان از طریق ستاد تسهیل و رفع موانع تولید استان به منظور احیا و فعال نمودن واحدهای تولیدی استان از جمله سیاست‌های دولت برای حمایت و رونق تولید داخلی با اهداف کلان و بهبود وضعیت معیشتی شهروندان با تأکید بر توزیع عادلانه درآمد و در نتیجه کاهش شکاف طبقاتی که در راستای توزیع درآمد و کاهش شکاف طبقاتی بوده است. در سال ۱۳۹۷ ضریب جینی در مناطق شهری استان با افزایش روبرو بوده که این اتفاق حاکی از شرایط نامناسب توزیع درآمد در نقاط شهری استان و در مقایسه با میانگین کشوری این افزایش نسبتاً بالا به نظر می‌رسد. اما در مناطق روستایی با کاهش مواجه شد که نسبت به میانگین کشور عملکرد خوبی داشت و در مقایسه با مناطق شهری استان وضعیت بهبود در توزیع درآمد در مناطق روستایی را به نحو مطلوبی نشان می‌دهد. در سال ۱۳۹۷ سهم فقیرترین افراد نسبت به سال ۱۳۹۶ بیشتر شده است. به طوری که درصد تغییرات بیانگر افزایش این سهم در سال ۱۳۹۷ است که حکایت از بهبود شکاف طبقاتی و برابری توزیع درآمد و نیز بهتر شدن شرایط بودجه خانوار شهری و روستایی استان طی سالهای مورد بررسی است. کاهش متوسط هزینه ناخالص خانوارها و افزایش متوسط درآمد ناخالص خانوارهای شهری و روستایی در سال‌های مورد بررسی با وجود شرایط تورمی، افزایش نقدینگی و شرایط نسبتاً نامطلوب تولید و اشتغال در استان وضعیت مناسب بودجه خانوار استان را نشان می‌دهد.

واژگان کلیدی: همدان، بودجه خانوار، شهری، روستایی، ضریب جینی، هزینه ناخالص، درآمد ناخالص

مقدمه

بررسی وضعیت توزیع درآمد دارای اهمیت ویژه‌ای است چرا که توزیع درآمد و چگونگی تغییرات آن نه تنها به عنوان یک متغیر اقتصادی مورد توجه سیاستگذاران اقتصادی قرار دارد، بلکه به علت پیامدهای اجتماعی آن نیز مورد توجه بوده است. وجود نابرابری گسترده در توزیع درآمد به بروز فقر و افزایش دامنه آن منجر می‌شود، چراکه با فرض هر سطحی از رشد اقتصادی، نابرابری بالا در توزیع درآمد باعث ایجاد شکاف بیشتر در طبقات جامعه و گسترش فقر می‌شود. این عامل می‌تواند به آن دلیل باشد که سهم اندکی از منابع به دست آمده به اقشار محروم و طبقات پایین درآمدی می‌رسد، به علاوه سطوح بالای نابرابری در توزیع درآمد توالی رشد اقتصادی و به تبع آن فرایند کاهش نابرابری توزیع درآمد را کند می‌کند. توزیع عادلانه درآمد و ثروت و کاهش شکاف طبقاتی از مهمترین موضوعات در بخش بودجه خانوار است. الزاماً این مهم با اجرای سیاست‌های درآمدی در کشور و استانها تعقیب می‌گردد و تمام تلاش برای اصلاح فرایندها و بهبود شرایط در این زمینه است. با این توصیف در این فصل در بخش اول به بررسی سیاست‌های اقتصادی در زمینه بودجه (درآمد-هزینه) خانوارها و همچنین چگونگی توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان در این ارتباط پرداخته شده است. در بخش دوم نیز تحولات مرتبط با وضعیت درآمد هزینه خانوارها و توزیع درآمد استان مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد مورد بررسی قرار گرفته که در این بخش از شاخص ضریب جینی به عنوان شاخص برابری توزیع درآمد در مناطق شهری و روستایی استان و همچنین سهم دهک‌های هزینه‌ای از کل هزینه‌ها و نیز درآمد و هزینه ناخالص یک خانوار به تفکیک شهری و روستایی طی دوره مورد بررسی به عنوان سایر شاخص جهت بررسی وضعیت توزیع درآمد استان استفاده شده است. در بخش پایانی با بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارهای استان به تفکیک شهری و روستایی طی دوره مورد بررسی به جمع بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در خصوص بودجه خانوار و توزیع درآمد پرداخته شده است.

۱۹-۱- سیاست‌های اقتصادی در زمینه درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان

سیاست‌هایی همچون مهار و کنترل تورم و شاخص قیمت مصرف‌کننده برای ایجاد تعادل نسبی در هزینه‌های خانوار، فراهم کردن زمینه‌های اشتغال و بهبود شرایط درآمدی خانوارها، کاهش شکاف بودجه خانوارها در بین طبقات هزینه و درآمدی و نیز بین مناطق جغرافیایی و... همواره از جمله مهمترین سیاست‌های کلان تعقیبی کارگزاران دولتی و قابل اجرا در برنامه‌های توسعه‌ای و اسناد بالادستی کشور محسوب می‌شود. پرداخت یارانه نقدی به خانوارها، اختصاص سبد کالا برای خانوارهای مشمول (سه دهک پایین جامعه)، پرداخت سود سهام عدالت به مشمولین و واجدین شرایط، پرداخت تسهیلات خود اشتغالی به متقاضیان وام و مجریان طرح‌های خوداشتغالی، کارآفرینان و مشاغل خانگی، پرداخت تسهیلات ویژه اشتغال به روستاییان و عشایر استان (تسهیلات اشتغال فراگیر)، پیگیری مجدانه مشکلات تولیدکنندگان استان از طریق ستاد تسهیل و رفع موانع تولید استان به منظور احیا و فعال نمودن واحدهای تولیدی استان تشکیل کمیته پایش و بهبود کسب و کار استان و شناسایی قوانین و مقررات محل کسب و کار و از جمله سیاست‌های دولت حمایت و رونق تولید داخلی با اهداف کلان و بهبود وضعیت معیشتی شهروندان با تأکید بر توزیع عادلانه درآمد و در نتیجه کاهش شکاف طبقاتی است که در راستای توزیع درآمد و کاهش شکاف طبقاتی بود.

۱۹-۲- بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد

سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ سال‌های دشواری برای اقشار درآمدی کشور و همچنین شهروندان استان همدان بود. دشواری از این حیث که نوسانات ایجاد شده در متغیرهای کلان اقتصادی همچون تولید و رشد اقتصادی، اثر منفی افزایش نقدینگی، افزایش مستمر قیمت ارز، طلا، سکه، زمین و مسکن بر روند شاخص قیمت مصرف‌کننده و

تولیدکننده و به تبع آن افزایش روز افزون نرخ تورم مصرف‌کننده به ویژه در سال ۱۳۹۷ و اوایل سال ۱۳۹۸ به تدریج منجر به کوچک شدن سبد مصرفی خانوارها در سطح کشور و استان همدان شد. هرچند که در سالهای مورد بررسی تمام تلاش دولت برای تداوم پرداخت یارانه نقدی و تخصیص یارانه غیر نقدی (سبد کالا) به خانوارها به ویژه به دهک‌های پایین درآمدی، توزیع سود سهام عدالت و ... هم در سمت تعدیل هزینه‌های خانوارها و هم در راستای بهبود درآمد خانوارها بوده است. اما کیفیت و سرعت اجرای سیاست‌های مزبور و اینکه همه آنها درصد قابل قبولی از اثربخشی و کارایی را در درون خود داشته باشند، کمتر می‌توان نتایج مهمی در زمینه تحقق اهداف ترسیمی در این ارتباط را یافت چرا که در سال‌های مورد بررسی به حقیقت ملاحظه می‌شود که با رشد شتابان نرخ تورم کشور و نیز استان همدان به شدت قدرت خرید شهروندان کاهش یافته و به مرور سبد مصرفی خانوارها کوچک و کوچک‌تر شده و همچنین بودجه خانوار به سمت شکاف معنادار سوق پیدا کرده است. در نهایت با رشد روزافزون نرخ تورم مصرف‌کننده، دهک‌های درآمدی پایین به طور مستمر این شکاف را بیشتر از دهک‌های متوسط به بالا و نیز دهک‌های پردرآمد لمس نموده‌اند و دهک‌های پردرآمد از افزایش نرخ تورم نسبت به شرایط بودجه‌ای خود بیشتر منتفع شده‌اند.

۱۹-۳- بررسی وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد

معیارهای سنجش وضعیت توزیع درآمد از جمله ضریب جینی، سهم دهک‌های هزینه‌ای از کل سبدهزینه‌ای خانوار، سهم نسبی ثروتمندان افراد به فقیرترین افراد، سهم گروه‌های درآمدی از کل درآمد خانوار و... در دو بخش خانوارهای شهری و روستایی در سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ طبق داده‌های جداول ذیل مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است.

با توصیف فوق یکی از شاخص‌های سنجش نابرابری درآمد، ضریب جینی بوده که عددی بین صفر و یک (یا صفر و صد درصد) است. عدد صفر به مفهوم توزیع کاملاً برابر درآمد یا ثروت و عدد یک به معنای نابرابری مطلق در توزیع درآمد است. ضریب جینی مناطق روستایی و شهری استان و کشور در جداول ذیل نشان داده شده است.

جدول ۱۹-۱. وضعیت ضریب جینی مناطق شهری استان همدان

ضریب جینی مناطق شهری	واحد شمارش	۱۳۹۶	۱۳۹۷	درصد تغییرات
کشور	درصد	۰.۳۷۹۳	۰.۳۹۴۱	۳.۹۰
استان همدان	درصد	۰.۳۱۶۲	۰.۳۷۵۶	۱۸.۷۸

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۹-۲. وضعیت ضریب جینی مناطق روستایی استان همدان

ضریب جینی مناطق روستایی	واحد شمارش	۱۳۹۶	۱۳۹۷	درصد تغییرات
کشور	درصد	۰.۳۵۵۹	۰.۳۵۹۵	۱.۰۱
استان همدان	درصد	۰.۳۲۵۲	۰.۳۱۴۰	-۳.۴۴

مأخذ: مرکز آمار ایران

ارقام جداول فوق، بیانگر آن است که در سال‌های مورد بررسی ضریب جینی در مناطق شهری استان با افزایش ۱۸.۷۸ درصدی روبرو بوده و از عدد ۰.۳۱۶۲ در سال ۱۳۹۶ به عدد ۰.۳۷۵۶ در سال ۱۳۹۷ افزایش یافته است که این اتفاق حاکی از شرایط توزیع درآمد در نقاط شهری استان بوده و در مقایسه با میانگین کشوری نامساعد به نظر می‌رسد. ضریب جینی در مناطق روستایی با ۳.۴۴- درصد کاهش مواجه بوده و از عدد ۰.۳۲۵۲ در سال ۱۳۹۶ به عدد ۰.۳۱۴۰ در سال ۱۳۹۷ کاهش یافته است که نسبت به میانگین کشور کاهش چشم‌گیری داشته و در مقایسه با مناطق شهری استان وضعیت بهبود در توزیع درآمد در مناطق روستایی را به نحو مطلوبی نشان می‌دهد. برگشت

معکوس از شهر به روستا و ایجاد واحدهای تولیدی و صنعتی فعل در سطح روستاها، برنامه‌ها و سیاست‌های حمایتی از جمله سبد کالا، یارانه نقدی و... کمک معیشت، سهام عدالت، و... سبب توزیع درآمد در روستاها شده است. از دیگر شاخص‌های مهم دیگر توزیع درآمد، شاخص نسبت پراکندگی (نابرابری) است که این نسبت متوسط هزینه‌های ثروتمندترین افراد را به فقیرترین افراد اندازه گیری می کند. به منظور محاسبه این شاخص از دهک یا پنجم استفاده می‌شود. این نسبت بین ثروتمندترین افراد و فقیرترین افراد خانوارهای شهری و روستایی در سالهای مورد بررسی در جداول ذیل در چهار بخش ۱۰، ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد بیان شده است. همان طور که در جداول مربوطه ملاحظه می‌شود سهم نسبی دسته‌های ۱۰، ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق شهری و روستایی در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ رشد تقریباً زیادی را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم نابرابری زیاد در توزیع درآمد خانوارها و جهت نامطلوب بودجه خانوارهای مناطق شهری مناطق شهری و روستایی استان است.

جدول ۱۹-۳. وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در خانوارهای شهری

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۶	۱۳۹۷	درصد تغییرات
سهم ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۱۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۱۹.۲۵	۲۰.۳۶	۵.۴۳
سهم ۲۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۲۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۱۰.۹۳	۱۱.۴۰	۴.۱۳
سهم ۴۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۴۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۵.۷۴	۵.۸۷	۲.۲۸
سهم ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۵۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۱	۴.۴۲	۷۷.۴۱

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات تحقیق

جدول ۱۹-۴. وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در خانوارهای روستایی

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۶	۱۳۹۷	درصد تغییرات
سهم ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۱۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۲۵.۳۲	۲۹.۶۱	۱۶.۹۷
سهم ۲۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۲۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۱۲.۵۷	۱۳.۲۶	۵.۵۷
سهم ۴۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۴۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۶.۰۳	۶.۰۹	۱.۰۳
سهم ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۵۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۴.۴۱	۴.۴۵	۰.۹۵

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات تحقیق

۱۹-۴- بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها (شهری و روستایی)

در جداول ۱۹-۵ و ۱۹-۶ وضعیت متوسط هزینه ناخالص یک خانوار شهری و روستایی به تفکیک گروه‌های هزینه‌ای بررسی شده است. متوسط هزینه ناخالص خانوار شهری در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ در گروه‌های هزینه‌ای اول، دوم، سوم، چهارم، هفتم و دهم کاهش یافته است و متوسط هزینه ناخالص گروه‌های هزینه‌ای پنجم، ششم و هشتم نهم در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال گذشته افزایش یافته است که بیشترین افزایش در گروه اول و دوم بوده است.

جدول ۱۹-۵. متوسط هزینه های خوراکی و دখانی و غیرخوراکی ناخالص سالانه

یک خانوار شهری بر حسب گروه های هزینه ای (هزار ریال)

عنوان	گروه هزینه ای	۱۳۹۶	۱۳۹۷	درصد تغییرات
گروه اول	(۷۵۰۰۰ هزار ریال و کمتر)	۵۵,۲۱۰	۵۱,۸۲۹	-۶.۱۲
گروه دوم	(۷۵۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰۰ هزار ریال)	۸۹,۹۵۵	۸۷,۱۲۳	-۳.۱۵
گروه سوم	(۱۰۰۰۰۰ تا ۱۲۰۰۰۰ هزار ریال)	۱۱۰,۶۴۴	۱۰۸,۹۷۲	-۱.۵۱
گروه چهارم	(۱۲۰۰۰۰ تا ۱۶۵۰۰۰ هزار ریال)	۱۴۵,۰۴۳	۱۴۴,۹۳۵	-۰.۰۷
گروه پنجم	(۱۶۵۰۰۰ تا ۱۹۵۰۰۰ هزار ریال)	۱۷۸,۰۵۸	۱۸۰,۹۴۹	۱.۶۲
گروه ششم	(۱۹۵۰۰۰ تا ۲۷۰۰۰۰ هزار ریال)	۲۲۹,۹۹۷	۲۳۰,۶۱۹	۰.۲۷
گروه هفتم	(۲۷۰۰۰۰ تا ۳۶۰۰۰۰ هزار ریال)	۳۱۰,۸۳۱	۳۰۴,۸۶۷	-۱.۹۲
گروه هشتم	(۳۶۰۰۰۰ تا ۴۸۰۰۰۰ هزار ریال)	۴۰۲,۵۲۲	۴۱۵,۷۸۷	۳.۳۰
گروه نهم	(۴۸۰۰۰۰ تا ۶۰۰۰۰۰ هزار ریال)	۵۲۱,۲۲۳	۵۲۷,۵۰۰	۱.۲۰
گروه دهم	(۶۰۰۰۰۰ هزار ریال و بیش تر)	۱,۰۶۵,۴۴۳	۱,۰۵۷,۶۱۱	-۰.۷۴
جمع	هزار ریال	۳,۱۰۸,۹۲۶	۳,۱۱۰,۱۹۲	۰.۰۴

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۹-۶. متوسط هزینه های خوراکی و دخانی و غیرخوراکی ناخالص سالانه

یک خانوار روستایی بر حسب گروه های هزینه سالانه (هزار ریال)

عنوان	گروه هزینه ای	۱۳۹۶	۱۳۹۷	درصد تغییرات
گروه اول	(۴۵۰۰۰ هزار ریال و کمتر)	۲۷,۸۳۱	۲۳,۵۴۹	-۱۵.۳۹
گروه دوم	(۴۵۰۰۰ تا ۷۵۰۰۰ هزار ریال)	۶۰,۷۵۶	۶۰,۹۴۶	-۰.۳۱
گروه سوم	(۷۵۰۰۰ تا ۹۰۰۰۰ هزار ریال)	۸۱,۶۸۰	۸۲,۷۹۲	۱.۳۶
گروه چهارم	(۹۰۰۰۰ تا ۱۲۰۰۰۰ هزار ریال)	۱۰۳,۸۹۶	۱۰۴,۷۶۱	۰.۸۳
گروه پنجم	(۱۲۰۰۰۰ تا ۱۶۵۰۰۰ هزار ریال)	۱۴۱,۶۸۱	۱۴۰,۳۴۸	-۰.۹۴
گروه ششم	(۱۶۵۰۰۰ تا ۱۹۵۰۰۰ هزار ریال)	۱۷۹,۸۴۰	۱۷۸,۲۵۵	-۰.۸۸
گروه هفتم	(۱۹۵۰۰۰ تا ۲۷۰۰۰۰ هزار ریال)	۲۲۵,۸۰۴	۲۲۸,۶۴۴	۱.۲۶
گروه هشتم	(۲۷۰۰۰۰ تا ۳۶۰۰۰۰ هزار ریال)	۳۱۵,۱۲۷	۳۰۷,۹۸۶	-۲.۲۷
گروه نهم	(۳۶۰۰۰۰ تا ۴۸۰۰۰۰ هزار ریال)	۴۰۷,۷۷۸	۴۲۲,۲۳۱	۳.۵۴
گروه دهم	(۴۸۰۰۰۰ هزار ریال و بیش تر)	۷۰۶,۷۶۹	۶۹۹,۲۵۶	-۱.۰۶۶
جمع	هزار ریال	۲,۲۵۱,۱۶۲	۲,۲۴۸,۷۶۸	-۰.۱۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

طبق جدول فوق متوسط هزینه ناخالص یک خانوار روستایی در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ همه گروه های هزینه ای به غیر از گروه هزینه ای سوم و هفتم کاهش یافته است و بیشترین افزایش متوسط هزینه ناخالص مربوط به گروه اول بوده است. همانطور که در جدول ذیل ملاحظه می شود در سالهای مورد بررسی سهم دهک های هزینه ای از مجموع سبد هزینه ای خانوار شهری برای دهک های پایین به غیر از دهک پنجم رو به کاهش و برای دهک های پر درآمد بجز دهک هفتم رو به افزایش بوده است.

جدول ۱۹-۷. وضعیت سهم دهک‌های هزینه‌ای از مجموع سبد هزینه

یک خانوار شهری استان همدان

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۶	۱۳۹۷	تغییرات
سهم دهک اول	درصد	۰.۰۱۷۸	۰.۰۱۶۷	-۶.۱۶
سهم دهک دوم	درصد	۰.۰۲۸۹	۰.۰۲۸۰	-۳.۱۹
سهم دهک سوم	درصد	۰.۰۳۵۶	۰.۰۳۵۰	-۱.۵۵
سهم دهک چهارم	درصد	۰.۰۴۶۷	۰.۰۴۶۶	-۰.۱۲
سهم دهک پنجم	درصد	۰.۰۵۷۳	۰.۰۵۸۲	۱.۵۸
سهم دهک ششم	درصد	۰.۰۷۴۰	۰.۰۷۴۱	۰.۲۳
سهم دهک هفتم	درصد	۰.۱۰۰۰	۰.۰۹۸۰	-۱.۹۶
سهم دهک هشتم	درصد	۰.۱۲۹۵	۰.۱۳۳۷	۳.۲۵
سهم دهک نهم	درصد	۰.۱۶۷۷	۰.۱۶۹۶	۱.۱۶
سهم دهک دهم	درصد	۰.۳۴۲۷	۰.۳۴۰۰	-۰.۷۸

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات تحقیق

جدول ۱۹-۸. وضعیت سهم دهک‌های هزینه‌ای از مجموع سبد هزینه

یک خانوار روستایی استان همدان

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۶	۱۳۹۷	تغییرات
سهم دهک اول	ریال / درصد	۰.۰۱۲۴	۰.۰۱۰۵	-۱۵.۳۰
سهم دهک دوم	ریال / درصد	۰.۰۲۷۰	۰.۰۲۷۱	۰.۴۲
سهم دهک سوم	ریال / درصد	۰.۰۳۶۳	۰.۰۳۶۸	۱.۴۷
سهم دهک چهارم	ریال / درصد	۰.۰۴۶۲	۰.۰۴۶۶	۰.۹۴
سهم دهک پنجم	ریال / درصد	۰.۰۶۲۹	۰.۰۶۲۴	-۰.۸۴
سهم دهک ششم	ریال / درصد	۰.۰۷۹۹	۰.۰۷۹۳	-۰.۷۸
سهم دهک هفتم	ریال / درصد	۰.۱۰۰۳	۰.۱۰۱۷	۱.۳۷
سهم دهک هشتم	ریال / درصد	۰.۱۴۰۰	۰.۱۳۷۰	-۲.۱۶
سهم دهک نهم	ریال / درصد	۰.۱۸۱۱	۰.۱۷۸۷	-۳.۶۵
سهم دهک دهم	ریال / درصد	۰.۳۱۴۰	۰.۳۱۱۰	-۰.۹۶

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات تحقیق

مطابق داده‌های جدول (۱۹-۷) و (۱۹-۸) در سال‌های مورد بررسی سهم دهک‌های هزینه‌ای از مجموع سبد هزینه‌ای یک خانوار روستایی برای دهک‌های متوسط و پایین به غیر از دهک اول و پنجم افزایشی و برای دهک‌های پر درآمد بجز دهک‌های هفتم و نهم کاهش‌ی بوده است.

جدول ۱۹-۹ متوسط درآمد سالانه یک خانوار به تفکیک برحسب انواع درآمد در یک خانوار شهری را نشان می‌دهد. براساس اطلاعات موجود در سال ۱۳۹۷ مجموع درآمد خانوار شهری بالغ بر ۳۲۴۸۵۱ هزار ریال می‌باشد که در مقایسه با میزان هزینه خانوار شهری در سال ۱۳۹۶ (۲۹۶۰۶۴ هزار ریال) حدود ۹.۷۲ درصد رشد نشان می‌دهد.

جدول ۹-۱۹. متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری بر حسب انواع درآمد (هزار ریال)

گروه‌های درآمدی	۱۳۹۶	۱۳۹۷	درصد تغییرات
جمع	۲۹۶,۰۶۴	۳۲۴,۸۵۱	۹.۷۲
درآمد از حقوق‌بگیری	۱۰۶,۴۷۸	۱۰۳,۵۹۵	-۲.۷۱
درآمد پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۴۲,۰۵۹	۴۴,۹۵۲	۶.۸۸
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۷,۰۲۱	۷,۳۷۰	۴.۹۷
درآمد پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰	۰	-
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰	۳	-
درآمد پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۵۴,۲۸۶	۴۷,۹۴۱	-۱۱.۶۹
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۳,۱۱۳	۳,۳۲۸	۶.۹۱
درآمد از مشاغل آزاد	۴۹,۵۵۵	۵۹,۴۲۳	۱۹.۹۱
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۹,۲۲۷	۱۲,۲۹۷	۳۳.۲۷
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۱۳	۶۱۲	۴۶۰۷.۶۹
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۳۹,۵۵۵	۴۶,۱۴۹	۱۶.۶۷
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۷۶۰	۳۶۵	-۵۱.۹۷
درآمد های متفرقه	۱۴۰,۰۳۱	۱۶۱,۸۳۳	۱۵.۵۷
درآمد های متفرقه پولی	۸۷,۹۰۲	۹۶,۴۳۳	۹.۷۱
درآمد های متفرقه غیر پولی	۵۲,۱۲۹	۶۵,۴۰۰	۲۵.۴۶

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول (۱۰-۱۹) متوسط درآمد سالانه یک خانوار به تفکیک بر حسب انواع درآمد در یک خانوار روستایی را نشان می‌دهد. براساس اطلاعات موجود در سال ۱۳۹۷ مجموع درآمد خانوار روستایی بالغ بر ۱۸۷۶۱۵ هزار ریال می‌باشد که در مقایسه با میزان هزینه خانوار روستایی در سال ۱۳۹۶ (۱۶۰۵۵۴ هزار ریال) حدود ۸.۹۳ درصد رشد نشان می‌دهد.

جدول ۱۰-۱۹. متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی بر حسب انواع درآمد (هزار ریال)

گروه‌های درآمدی	۱۳۹۶	۱۳۹۷	درصد تغییرات
جمع	۱۷۲,۲۳۷	۱۸۷,۶۱۵	۸.۹۳
درآمد از حقوق‌بگیری	۵۴,۲۸۲	۵۱,۱۲۹	-۵.۸۱
درآمد پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۳,۶۴۲	۴,۲۵۹	۱۶.۹۴
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۳۱۳	۵۸۴	۸۶.۵۸
درآمد پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰	۰	۰
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰	۰	۰
درآمد پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۴۸,۹۷۶	۴۵,۳۲۱	-۷.۴۶
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۱,۳۵۱	۹۶۵	-۲۸.۵۷
درآمد از مشاغل آزاد	۵۹,۶۴۷	۷۳,۰۴۱	۲۲.۴۶

۲۱.۴۸	۵۲,۰۷۴	۴۲,۸۶۷	درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی
-۳۷.۹۸	۹۳۹	۱,۵۱۴	درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی
۳۳.۲۴	۱۹,۴۲۸	۱۴,۵۸۱	درآمد پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی
-۱۲.۵۵	۵۹۹	۶۸۵	درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی
۸.۸۱	۶۳,۴۴۶	۵۸,۳۰۸	درآمدهای متفرقه
۱.۱۸	۳۹,۸۶۱	۳۹,۳۹۸	درآمدهای متفرقه پولی
۲۴.۷۲	۲۳,۵۸۵	۱۸,۹۱۰	درآمدهای متفرقه غیر پولی

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول (۱۹-۱۱) سهم درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی یک خانوار شهری را نشان می‌دهد. براساس اطلاعات موجود در سال‌های مورد بررسی بیشترین سهم گروه درآمدی خانوارها با ۲۶.۸ افزایش به گروه درآمدی درآمدهای متفرقه تعلق دارد.

جدول ۱۹-۱۱. سهم درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به

تفکیک گروه‌های درآمدی (خانوار شهری) (درصد)

گروه‌های درآمدی	۱۳۹۶	۱۳۹۷	درصد تغییرات
درآمد از حقوق‌بگیری	۳۵.۹۶	۳۱.۸۹	-۱۱.۳۳
درآمد پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۱۴.۲۱	۴۳.۳۹	-۲۰۵.۴۵
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۲.۳۷	۷.۱۱	۲۰۰
درآمد پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰	۰	۰
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰	۰.۰۰۲۹	۰
درآمد پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۱۸.۳۴	۴۶.۲۸	۱۵۲.۳۹
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۱.۰۵۱	۳.۲۱۳	۲۰۵.۵۳
درآمد از مشاغل آزاد	۱۶.۷۴	۱۸.۲۹	۹.۲۹
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۱۸.۶۲	۲.۶۹	۱۱.۱۴
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۰.۲۶۲	۱.۰۲۹۹	۳۸۲۵.۹۲
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی	۷۹.۸۲	۷۷.۶۶	-۲.۷۰
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی	۱.۵۳۳۳	۰.۶۱۴۲	-۵۹۹.۹۵
درآمدهای متفرقه	۴۷.۳۰	۴۹.۸۲	۵.۳۳
درآمدهای متفرقه پولی	۶۲.۷۷	۵۹.۵۹	-۵.۰۷
درآمدهای متفرقه غیر پولی	۳۷.۲۳	۴۰.۴۱	۸.۵۶

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول (۱۹-۱۲) سهم درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی یک خانوار روستایی را نشان می‌دهد. براساس اطلاعات موجود در سال‌های مورد بررسی بیشترین سهم گروه درآمدی خانوارها با ۱۴.۴۲ درصد به گروه درآمدی، درآمد از مشاغل آزاد تعلق دارد.

جدول ۱۹-۱۲. سهم درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک
گروه‌های درآمدی (خانوار روستایی) (درصد)

گروه‌های درآمدی	۱۳۹۶	۱۳۹۷	درصد تغییرات
درآمد از حقوق‌بگیری	۳۲	۲۷	-۱۳.۵۳
درآمد پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۶.۷۱	۸.۳۳	۲۴.۱۲
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۰.۵۸	۱.۱۴	۹۸.۰۹
درآمد پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰	۰	۰
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰	۰	۰
درآمد پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۹۰.۲۳	۸۸.۶۴	-۱.۷۶
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۲.۶۷	۱.۸۹	-۲۴.۱۷
درآمد از مشاغل آزاد	۳۵	۳۹	۱۲.۴۲
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۷۱.۸۷	۷۱.۲۹	-۰.۸۰
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۲.۵۴	۱.۲۹	-۴۹.۳۵
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۲۴.۴۵	۲۶.۶۰	۸.۸۱
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۱.۱۵	۰.۸۲	-۲۸.۵۹
درآمد های متفرقه	۳۴	۳۴	-۰.۱۱
درآمد های متفرقه پولی	۶۷.۵۴	۶۲.۳۸	-۷.۰۲
درآمد های متفرقه غیر پولی	۳۲.۴۳	۳۷.۱۷	۱۴.۶۲

مأخذ: مرکز آمار ایران

در جدول (۱۳-۱۹) وضعیت مازاد/ کسری بودجه خانوارهای شهری و روستایی استان همدان بررسی شده است. در سال ۱۳۹۷ و سال ۱۳۹۶ بودجه خانوار در مناطق شهری و روستایی مازاد داشته است. میزان مازاد بودجه خانوار شهری و روستایی در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ کاهش داشته است.

جدول ۱۹-۱۳. بررسی وضعیت مازاد / کسری بودجه یک خانوار شهری و روستایی استان همدان

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۶	۱۳۹۷	درصد تغییرات
متوسط درآمد ناخالص شهری	هزارریال/ درصد	۲۹۵,۳۴۰	۳۲۴,۸۵۱	۹.۹۹
متوسط هزینه ناخالص شهری	هزار ریال/ درصد	۲۶۸,۳۴۶	۳۱۹,۲۹۲	۱۸.۹۹
مازاد یا کسری بودجه خانوار شهری	هزار ریال/ درصد	۲۶,۹۹۴	۵,۵۵۹	-۷۹.۴۱
متوسط درآمد ناخالص روستایی	هزارریال/ درصد	۱۷۲,۲۳۷	۱۸۷,۶۱۵	۸.۹۳
متوسط هزینه ناخالص روستایی	هزار ریال/ درصد	۱۵۵,۱۳۸	۱۸۳,۴۴۵	۱۸.۲۵
مازاد یا کسری بودجه خانوار روستایی	هزار ریال/ درصد	۱۷,۰۹۹	۴,۱۷۰	-۷۵.۶۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۵- جمع‌بندی و توصیه‌های سیاستی درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد برای استان

بودجه خانوار (درآمد و هزینه خانوار) به تفکیک شهری و روستایی در استان همدان طی سال‌های (۹۷-۱۳۹۶) بررسی شد. ضریب جینی در مناطق شهری استان با افزایش ۱۸.۸۷ درصدی روبرو بوده که این اتفاق حاکی از شرایط سیاست‌های اقتصادی کشور و جهت‌گیری‌های استان و آثار آن بر توزیع درآمد در نقاط شهری استان است که در مقایسه با میانگین کشوری افزایش نسبتاً بالایی دارد. ضریب جینی در مناطق روستایی با ۳.۴۴- درصد کاهش مواجه بوده که از میانگین کشور بالاتر است و در مقایسه با مناطق شهری استان وضعیت بهبود در توزیع درآمد در مناطق روستایی را به نحو مطلوبی نشان می‌دهد. در سال ۱۳۹۷ سهم فقیرترین افراد نسبت به سال ۱۳۹۶ کمتر شده است. به طوری که درصد تغییرات بیانگر کاهش این سهم در سال ۱۳۹۷ است که حکایت از شکاف طبقاتی و

نابرابری توزیع درآمد و نیز وخیم شدن شرایط بودجه خانوار شهری و روستایی استان طی سال‌های مورد بررسی است. کاهش هزینه ناخالص خانوارها و افزایش درآمد ناخالص خانوارهای شهری و روستایی در سال‌های مورد بررسی با وجود شرایط تورمی، افزایش نقدینگی و شرایط نسبتاً نامطلوب تولید و اشتغال در استان وضعیت نامناسب بودجه خانوار استان را نشان می‌دهد. در این راستا سیاست‌های درآمدی کشور و به تبع آن جهت‌گیری‌های استان در سال‌های مورد بررسی به بهبودی شرایط توزیع درآمد در مناطق روستایی استان شده و در مناطق شهری استان این بهبودی ناچیز بوده است. به منظور تقویت و بهبود بودجه خانوار استان در سال‌های آتی اجرای پیشنهادات راهبردی به شرح ذیل در این زمینه می‌تواند بسیار راه‌گشا باشد:

- اتخاذ سیاست‌های تشویقی و حمایتی از خانوارها به منظور تعدیل هزینه‌های گروه کالاهای اساسی و خدمات تفریحی، بهداشت و درمان و...
- ایجاد زمینه‌های لازم برای اشتغال پایدار و مولد از طریق به کارگیری سیاست‌های تشویقی در زمینه تولید مولد، اصلاح قوانین و مقررات تولید و بهبود کسب و کار و انجام اقدامات لازم برای ممانعت از مهاجرت روستاییان به شهرها
- اصلاح فرایند و رویه‌های توزیع، تأمین و نظارت و کنترل قیمت کالاها و خدمات مصرفی به منظور تعدیل هزینه‌های خانوارهای شهری و روستایی
- گسترش بیمه‌های اجتماعی و درمانی به منظور حمایت از خانوارها
- ایجاد ارتباط بین دانشگاه و صنعت، بازار کار استان
- گسترش مراکز فنی و حرفه‌ای در سطح استان
- کنترل تورم و جلوگیری از افزایش قیمت کالاهای اساسی
- حمایت از خانوارهای بی‌بضاعت و کم‌درآمد از طریق نهادهای حمایتی
- ایجاد عدالت درآمدی از طریق اخذ مالیات و پرداخت یارانه نقدی
- اصلاح ساختار سهام عدالت

فهرست منابع

- شاه آبادی، ابوالفضل و گنجی، مهسا (۱۳۹۴)، "تحلیل عوامل موثر بر سرمایه گذاری در بخش مسکن و ساختمان ایران"، فصلنامه علمی-تخصصی اقتصاد توسعه و برنامه ریزی، سال دوم، شماره اول.
- قزلباش، محمدرضا (۱۳۸۸)، "بررسی بسترهای مورد نیاز برای ایجاد کسب و کار در ایران از دیدگاه کارشناسان و خبرگان"، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.

آمار و اطلاعات اخذ شده از دستگاه های اجرایی استان:

- اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی همدان
- اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی
- اداره کل راه آهن غرب (همدان)
- اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده ای استان همدان
- اداره کل گمرک استان همدان
- اداره کل مسکن و شهرسازی استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک تجارت استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک توسعه تعاون استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک توسعه صادرات استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک رفاه کارگران استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک سپه استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک صادرات استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک صنعت و معدن استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک قوامین استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک کشاورزی استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک مسکن استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک ملت استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک ملی استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بیمه های خصوصی استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب پست بانک استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب مرکزی بیمه ایران
- آمار و اطلاعات سازمان جهاد کشاورزی استان همدان
- آمار و اطلاعات سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران
- تالار بورس منطقه ای همدان
- خزانه معین استان همدان
- سازمان جهاد کشاورزی استان همدان
- سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان
- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان همدان
- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان همدان
- سالنامه آماری استان همدان در سال های ۱۳۹۳-۱۳۹۶
- شهرداری همدان
- فرودگاه همدان

- سایت وزارت راه و شهرسازی
- سایت وزارت امور اقتصادی و دارایی
- آمار و اطلاعات شرکت برق استان همدان
- آمار و اطلاعات شرکت گاز استان همدان
- گزارش بهار ۱۳۹۸ مرکز پایش بهبود محیط کسب و کار اتاق بازرگانی ایران
- گزارش تابستان ۱۳۹۸ مرکز پایش بهبود محیط کسب و کار اتاق بازرگانی ایران
- گزارش پاییز ۱۳۹۸ مرکز پایش بهبود محیط کسب و کار اتاق بازرگانی ایران
- گزارش زمستان ۱۳۹۸ مرکز پایش بهبود محیط کسب و کار اتاق بازرگانی ایران